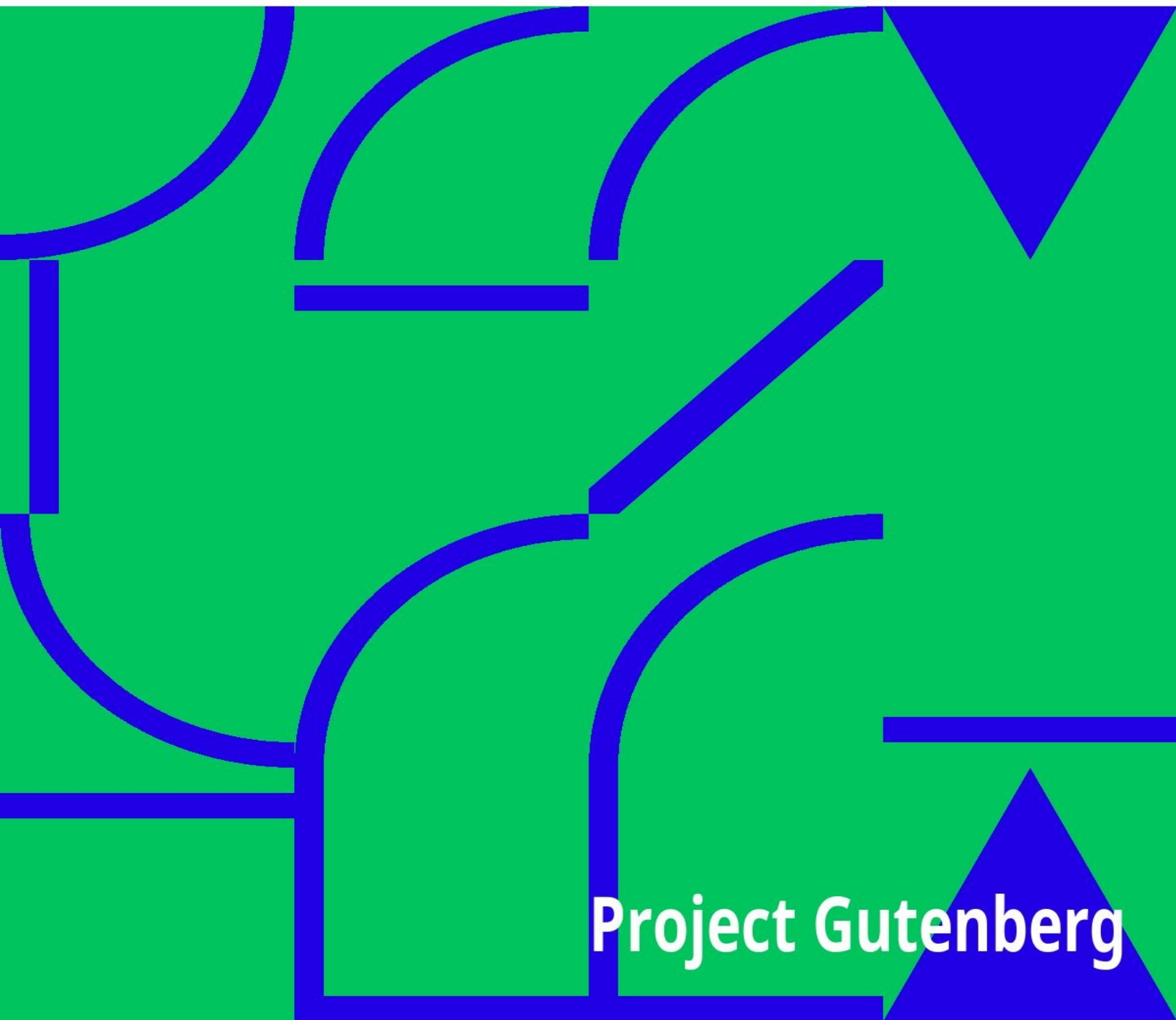

Kuusten juurella

Romaani

Heikki Meriläinen

The lower half of the image features a vibrant green background adorned with a complex, abstract pattern of thick blue lines. These lines form a series of interconnected geometric shapes, including large semi-circles, smaller arcs, and straight segments that create a sense of depth and movement. In the bottom right corner, a solid blue triangle points upwards, partially overlapping the green field. The text 'Project Gutenberg' is printed in a clean, white, sans-serif font, positioned over the lower right portion of the green area and the blue triangle.

Project Gutenberg

The Project Gutenberg EBook of Kuusten juurella, by Heikki Meriläinen

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

Title: Kuusten juurella Romaani

Author: Heikki Meriläinen

Release Date: September 26, 2005 [EBook #16754]

Language: Finnish

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK KUUSTEN
JUURELLA ***

Produced by Tapio Riikonen

KUUSTEN JUURELLA

Romaani

Kirj.

HEIKKI MERILÄINEN

Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 1922.

Ensimmäinen luku.

Lumiräntää satoi koko päivän. Ilma oli sakea ja harmaa kuin piimävelli. Näytti siltä, ettei siinä seiväs kaatuisi, jos pystyyn heittäisi.

Kivelän Mikko ei koko päivänä yrittänytkään ulkotöille, kiskoskeli vain vasupäreitä ja teki vasuja talven tarpeiksi. Niitä hän vain teki ja oli koko päivän vähäpuheisempi kuin tavallisesti, juuri kuin paha ilma olisi häneen vaikuttanut ja painostanut. Kuitenkin teki hän töitään tavallista roppelammin ja kun sai aina vasun valmiiksi, viskasi sen loukkoon, ikäänkuin olisi sille tehtävälleen ollut hieman kyllissänsä. Samalla hän kuitenkin tarttui toisiin päreisiin, ja vasu rupesi syntymään entistä mukaa.

Ilta oli jo hämärtynyt niin pimeäksi, ettei päiväksi enää tiennyt. Aunokin, Mikon vaimo, oli ulkoaskareensa lopettanut ja pirttiin tultuaan riisui päällysvaatteensa päältä, pudisteli ja rapisteli niistä enimmäin märkyyden pois ja ripusteli ne uunin lähelle nauloihin kuivumaan. Hän riipaisi päästäänkin harmaankirjavan päahuivinsa, räpsäytti siitäkin irtonaisen märkyyden pois ja ripusti uunin savupellin varteen, riisui kenkensä ja sukkansa jaloistaan ja asetti ne uunin kupeelle pystyssä olevien halkojen neniin kuivumaan. Sitten hän istahti uunin luo tuolille kuin levähtämään päivän askareistaan. Mutta kun Mikko roppelehti ahkerana tehtävässään, ei Auno malttanut siinä istuallaan kauan olla, vaan hyppäsi siitä ja avojaloin mennä sipsutti karsinaloukkoon rukkinsa luo, tarttui siihen kaksin käsin ja kantoi sen pöydän sivulle, missä Mikon lamppu paloi, nähdäkseen kehrätä samalla tulella, jolla Mikkokin teki töitään. Hän kävi karsinaloukosta karttajaisvasunsa rukin luo, mutta ennenkuin istui rukkinsa taa, katsahti karsinalasin edessä lattialla olevaan kehtoon, jossa vuoden vanha pienokainen nukkua sihotti mitään tietämättömänä. Auno istui nyt rukkinsa taa ja valkoraitaisella esiliinallaan kaksin käsin pyyhkäisi kasvojaan, ikäänkuin olisi niistäkin tahtonut pyyhkiä pois ulkona sataneen märkyyden. Mutta nyt hän ei tavalliseen tapaansa tarttunut rukkiinsa, eikä pannut sitä pyörimään vaikka istuikin rukkinsa takana. Kädet jäivät hervottomina helmaan, suu näpistyi visuum ja kurkku näytti nielaisevan jotakin. Auno pyyhkäisi taas esiliinallaan silmiensä aluksia ja sanoi alakuloisesti:

— Milloin häntä saanee ja saaneeko koskaan mieltään irti sieltä Mäkelästä. Ei koko päivänä ole silmäni alukset kuivuneet, niin raskaalta on tuntunut syntymäkotini hävitys... Missä on lapsuutensa elänyt omien vanhempien luona... Nyt menee kuin tuhka tuuleen.

— Mitä vielä. Mitä tuosta surisi, virkkoi Mikko. — En välitä koko asiasta enempää kuin Jumala lehtikerpusta. En välitä vaikka kääntäisivät nurin ja nuolisivat koko Mäkelän. Sen viimeisen tuomion päivä kun tänäpäivänä on valjennut, niin sielläpä nyt erotelkoot lampaat ja vuohet omiin karjoihinsa.

Aunon kurkusta näkyi taas menevän pala alas. Hän pyyhkäisi taas esiliinallaan silmäinsä aluksia ja sanoi:

— Älä puhu leikkiä, on työtä tosissakin.

Kun Mikko ei siihen jatkanut, niin Auno sanoi:

— Sinua se ei niin läheltä koske kuin minua, kun minun silmäni ovat Mäkelässä auenneet. Mäkelän pientareilla ja niityillä olen ensimmäiset elämäni askeleet teutaroinut. Lapsuudenkoti, jossa on huolettoman nuoruuden päivät viettänyt, ei mene koskaan mielestä. Hyvä oli olla vanhempien turvissa, ja jos isä ja äiti vielä olisivat elossa, niin ei olisi ryöstöherran vasara paukkanut tänä päivänä Mäkelässä. Mutta eipä tullut pojista pahaistakaan kalua: vajaassa neljässä vuodessa menettivät ja tuhlasivat semmoisen talouden, maan ja mannun ryöstömiehen vasaran alle.

— Se meni ja menköön vaan. Eipä meille sieltä kypsät karpäset suuhun lentäisi, vaikka pojatkin olisivat pysyneet talona, sanoi Mikko hieman lauhkeammin.

— Eipä suinkaan, mutta sukea olisi kuitenkin sovinnon poski, somemmalta kuitenkin tuntuisi, jos olisivat velipojat pysyneet talona, kuin se, että ryöstömiehen vasaran kautta tulee siihen vieras omistaja. Ja tuntuisihan veri vettä sakeammalta, kun tietäisi oman äidin lasten synnyintannerta asuvan.

Samassa rupesi ulkoa kuulumaan kiireitä askelia. Ovi aukeni kuin repäistynä, ja tupaan hulmahti Aunon nuorempi sisar Jertta, hartioillaan harmaa, räntäinen saali ja päässä valkoristinen suurikirjainen päähuivi.

Jertta ei malttanut enintäkään räntää puistella itsestään, vaan niine märkineen syöksähti pöydän luo melkein Aunon ja Mikon väliin ja sanoi ihastuneesti.

— Teille tulee vieraita, hyviä vieraita. Ne ovat jo kartanolla.

— Mitä tuhannen vieraita? virkkoi Auno säpsähtäen, ja Mikkokin keskeytti vasunsa kutomisen.

— Kauppias Lättenperi konttoristineen.

— Kauppias Lättenperi! No mitä ne tänne?

Siihen katkesi keskustelut, kun ulkoa alkoi kuulua raskaita askelia ja sitten oven kahvan hapuilua.

Kohta aukesikin ovi, ja sisään työntyi kaksi paksuihin pahtoihin pukeutunutta, yltä päältä räntäistä miestä, joista edellinen hyvän-illan virkettyään sanoi:

— Suokaa anteeksi, meidän täytyy keventää vähän vaatteitamme.

Odottamatta vastausta alkoivat vieraat palttoitaan riisua ja enintä hyydettä kopistella.

Mikkokin pani konttikirjaisen vasutekeleensä syrjään ja kiirehti vieraiden avuksi. Hän otti pärelistakon ja toisella kädellään palttoota kauluksesta riiputtaen sillä ruoski sitä, niin että räntäsokareet lentelivät ympäri pirttiä.

Auno vei rukkinsa ja karttajaisvasunsa karsinan syvimpään ja pimeimpään loukkoon, ja kun Jertta oli saalinsa ja päähuivinsa riisunut, istahtivat Auno ja Jertta vierekkäin karsinaseinämällä olevalle sängyn kannelle, jossa hiljaa puhelivat keskenään, eivätkä olleet vieraista tietävinään mitään. Mutta Mikon kopistellessa vierasten palttoita oli kauppias Ledenbergillä aikaa silmäillä huonetta, ja kun hän huomasi Aunon ja Jertan, tekeytyi hän leikilliselle tuulelle ja tervehtimään tullessaan sanoi:

— No mitäs se emäntäväki meistä niin arkailee? Ei meidän matkassamme ole isänne tappajaa! Taidatte olla talon emäntä, tämän toisen minä tunnen: tähän meille siellä Mäkelässä kahviakin keitti — muuten emme olisi saaneet sulaa suuhumme koko pitkänä päivänä. Te olitte ihminen, mutta toista oli ne pojat. Voi niitä kelvottomia, miten kehtasivat syyttömiä ihmisiä haukkua!

— No, mistä ne niin? kysyi Auno alakuloisesti, vaikka arvasi syyn haukkumisiin.

— Tietysti siitä, että oli tultu huutokaupanpitoon. Tuskinpa nimismieskään lienee ennen sattunut semmoisille markkinoille.

Naiset eivät jatkaneet puhetta. Ledenberg arvasi syyn: he eivät halunneet kuulla vieraalta omista veljistään... Konttoristikin istui pirtin sivupenkiltä niin elämäankyllästyneen näköisenä, ettei talon isäntä näkynyt saavan hänestä puhetoveria. Nyt Ledenberg kääntyi Mikon puoleen ja sanoi iloisesti ja kovalla äänellä, ikäänkuin tahtoen sanansa kaikkien talossa-olijain kuultaviksi:

— Niin, meillä oli taloon sellaista asian nimeä, että siinä tämämpäiväisessä huutokaupassa tuo Mäkelän talo lankesi minulle, vaikka se on minulle tarpeeton. En olisi muuten tullut koko huutokauppaan, mutta kun minulla oli tilaan kiinnitys ja täytyi se muitten velkojain mukana hakea tuomioksi ja tuomiolla tila myytäväksi, niin asiain pakosta täytyi tulla — muuten en olisi tullut maille enkä halmeille, en paremmallakaan ilmalla, sitä vähemmän tällaisella. Mutta tuolla miesjoukossa kun aloin tiedustella ostajaa tälle Mäkelän tilalle, niin joku

virkahti, että kun menette Kivelän mökkiin niin haravatta löydätte Kivelän Mikosta ostajan jo senkintähden, että Mäkelä on Mikon vaimon syntymäkoti ja kun muutenkin Mikko haluaa päästä isommalle tilalle. Sellaisella asialla me täällä olemme, että eiköhän sitä ruveta hieromaan ei vähempää eikä pienempää kuin Mäkelän maan kauppaa.

Tämän kuultuaan Auno hyppäsi seisoalleen ja huudahti iloisesti: — Voi, voi, miten olette hyviä vieraita! Nyt pannaan kahvipannu tulelle. Mene sinä Jertta laittamaan navettakotaan tulta, minä laitan muita kompeita. Tuossa uunin takana on pieniä kuivia, pilkeitä tuohensiluja ja tulitikkuaski on tuossa uunin rupussa.

Jertta ei odottanut toista käskyä, vaan hyppäsi neuvottuja kapineita kokoilemaan syliinsä. Samassa hän jo mennä hulmusi ulos virkkaen mennessään:

— Tuli kyllä hetkessä syntyy, — tässä on tuli ja halot. Mutta missä siihen on lammas polttouhriksi.

— Kyllä minä siitä huolen pidän, menehän vaan, sanoi Auno ja samassa tempasi sängyn päässä olevan ison harmaan arkun kannen auki, nosti sieltä kirkkaan pannun ja ruskeamaalisen neliskulmaisen kahvimyllyn, jonka laatikosta kaasi pannuun huomenaamuksi varatut kahvijauhot ja lähti pannuineen ulos. Ei kuitenkaan kestänyt kauan, ennenkuin hän jo tulla hurautti pirttiin ja melkein huutaen sanoi: — No mutta teillähän on matkassa Mäkelän ruunakin, sen kai te toki jätätte meille? Se hiruhti ystävällisesti minun heiniä antaessa, ihan kuin olisi minut vielä tuntenut.

— Siitä ruuna-asiasta puhumme sitten, kun tässä isommat kaupat ensin päätetään, sanoi Ledenberg ystävällisesti ja kääntyi Mikon puoleen, kun Mikolta ei ollut ensimmäiseen kauppapuheeseensa kerinnyt saada vastausta.

Mikko ei tuntenut mitään ihastusta Ledenbergin tarjousta kuullessaan. Koko asia jylähti oudosti mielessä ja tuntui vastahakoiselta. Mutta kun oli kysymyksessä Aunon kotitalo, ei hän tahtonut asettua vastarintaan. Tarjous oli Aunolle kuin taivaan lähettämä ilosanoma, ja siksi Mikkokin koetti voittaa vastahakoisuutensa.

— Ottaisihan koirakin leipää, kun olisi rahaa. Meikäläisillä on matti taskussa, käsi melkein tyhjä eikä toisessa mitään, vanha sananlaskuhan on, että kielletty on rahaton kaupasta.

— Sana rahaksi, viimeinen velaksi. Nuori mieshän on rahaa, sanoi Ledenberg iloisesti.

Mikko vähän ajatteli ja sanoi miettiväisenä:

— Kuinka suuri on Mäkelän hinta ja kuinka paljon sitä kaupan aikana pitäisi olla rahoja.

— Mäkelän hinta on kuusituhatta kolmesataa, sanoi Ledenberg vakavasti. — Se oli sen tuomion sisältö, ja siitä ne sen minulle löivät, kun ei kukaan tarjonnut enempää, ja siitä minä sen myyn. Kaupan aikana maksun suuruus riippuu siitä, minkä verran te jaksatte ja haluatte maksaa, mutta aivan rahatta en olisi hyvin halukas kauppaan.

— Riittäisiköhän, jos minä nyt kaupan aikana keräilisin tuhannen kolmesataa? Jäisi tasalleen viisi tuhatta kauppasummaksi.

— Riittää. Se riittää yllinkyllin. Loput voitte maksaa suorittamalla esim. tuhat markkaa vuodessa, huudahti Ledenberg ja voimakkaalla käden hujauksella viittasi penkillä istuvaan konttoristiin ja sanoi käskevästi:

— No Niilo, alapas tehdä kauppakirjaa! Sinulla kai on laukussa paperia ja kirjoituskompeet?

Konttoristi toi ulkoa pienen laukun, josta kaivoi pöydälle kaikki asiaan tarvittavat kojeet ja istuessaan kirjoittamaan sanoi:

— Minä luulin leikiksi tämän kauppahomman, mutta tosi tästä sittenkin taitaa tulla.

— Ei se jouda nyt leikiksi, sanoi Ledenberg vakavasti ja rupesi Mikon kanssa hiljalleen puhua rupattelemaan jokapäiväisistä pikkuasioista.

Kun konttoristi oli muutaman rivin kirjoittanut, katsahti hän Ledenbergiin ja Mikkoon ja alkoi lukea: »Minä allekirjoittanut myyn Mäkelän tilan numero neljä, Kaislarannan kylässä, Sukevan läänissä, Kalisten kihlakunnassa, ostajalle Mikko Mäntylälle ja hänen vaimolleen...»

Konttoristi katkaisi siihen lukunsa ja kysyi:

— Mikä se on emännän nimi?

— Aunoksi sitä on kutsuttu, omaa sukua Turunen, sanoi Mikko tynesti.

Konttoristi taas kirjoitti muutamia rivejä ja luki: »— — — Mikko Mäntylälle ja hänen vaimolleen Agnetta Mäntylälle, omaa sukua Turuselle, välillämme sovitusta kuudentuhannen kolmensadan markan kauppahinnasta, jota kaupan aikana maksetaan tuhat kolmesataa ja loput...»

Siihen katkesi konttoristin luku, kun ovesta tulla syöksähti Auno kirkkaine kahvipannuineen ja iloisesti huudahti:

— Ja eivätkös jo kirjoita kauppakirjaa! Mutta tokkohan ne minusta ovat tietävinäänkään, vaikka minähän sitä olisin oikea Mäkelän perillinen. Minä olen siihen syntynyt ja siellä kasvanut, eivät ole jalkani sitten jatkuneet.

— On täällä kirjassa jo yksi Agnetta Turunen, sanoi konttoristi ystävällisesti naurahtaen.

— Eihän sitä toki emäntää unohdeta! »Emännästä ensin laulan», sanotaan Paavo Korhosen runoissakin, mukautti Ledenbergkin mielissään hymyillen.

Auno toi nyt kahvipannun pöydälle, levitti siihen puhtaan liinan, jonka päälle asetti kahvikupit ja leivoskorin. Kaasi kupit täyteen tummanruskeaa kahvia ja kehoitti vieraita ottamaan pöydältä, kun ei ole tarjottimia.

— Kyllähän sitä näin täysissä voimissa olevat miehet pöydältä saavat, kun pöydällä on, sanoi Ledenberg ja hyvillä mielin hymyillen alkoi panna sokeripaloja kahvikuppiinsa ja kirkkaalla pienellä lusikalla hämmennellä, jotta sokerit pikemmin sulaisivat.

Mikko oli vähäpuheisella tuulella eikä itsestään aloittanut puhetta. Ledenberg oli sitä puheliaampi ja hän rupesi nyt kertomaan:

— Se kuusi siinä Mäkelässä on mainio. Lieneeköhän sen vertaa koko Suomessa? Yhdeksän syltä läpimitaten kattaa maata oksillaan, ja kun kolme miestä sormen nenistä sormen neniin venyttää sylensä ympäri puun, niin vielä jää kämmenen verran auki viimeisen ja ensimmäisen miehen sormien nenäin väli. En uskoisi, jos en näkisi, mutta tänä aamuna nimismiestä odotellessaan miehet mittasivat, ja nyt on uskottava. Näin senkin, että kahdeksantoista miehen pitkää askelta

läpimitaten kattaa oksillaan maata. Ja mikä vielä kummempaa: sille ei ole kukaan tehnyt mitään pahaa, ei nekään pojat, jotka muuten ovat niin hävyttömiä. Ne vasta värkkejä ovat.

— Ei siihen kuuseen uskalla koskea kukaan, sanoi Mikko. — Pienet poikasetkin sen tietävät, että jos siitä pienimmän oksan rihvankaan murtaa, niin silloin sen kuusen haltija rupeaa taittajaa viskelemään seinästä seinään, heitteleepä siksi kunnes vanha henki on ruumiista irti.

— Onkohan tuo totta? sanoi Ledenberg ja konttoristi naurahti, mutta ei virkkanut mitään.

— Kyllä sitä totena ainakin kerrotaan, sanoi Mikko.

— No olkoon totta tai valetta, mutta se temppu se kuitenkin on kuusen varjellut ilkitöiltä... Aivan mainio temppu, sanoi Ledenberg.

— On sen ruumiissa kuitenkin yksi keihään arpi vanhan vihan ajoilta. Lienettekö sitä tarinaa kuulleet? sanoi Mikko oikein totisena.

— En. Miten se kuuluisi? sanoi Ledenberg.

— En minäkään ole kuullut, vakuutti konttoristi.

Mikko mietti hetkisen ja alkoi kertoilla:

— Täällä kylällä on silloin vihan aikana tapahtunut monta kauheaa tapausta, ja senpätähden täältä ne ihmiset, jotka ovat henkiin jääneet, ovat paenneetkin kolmen peninkulman päähän Horjun erämaahan. Siellä nyt vielä näkyy kymmeniä pakopirttien uunin raunioita. Mutta Mäkelässä on asunut kaksi pelkäämätöntä veljestä, Jyrki ja Tommo eli Tuomas. Ne eivät ole lähteneet pakoon, ne ovat eläneet kotonaan, vaikka eivät liene kaikkia uniaan aivan levollisesti nukkuneet. Kerrankin oli vihollisia pari miestä tullut Jyrin makuuhuoneeseen kostamaan Jyrille entisiä tuhoja. Jyrki oli kerjennyt herätä ja tempaista ankaran tuppivyönsä, johon oli kiinnitetty suuri visainen tupakanpoltto-piippu, tupakkamassi ja suuri visapäinen puukko tuohituppineen. Sillä vyöllään kun oli Jyrki alkanut kurautella vihollisiaan, niin palata oli pitänyt. Olivat kiittäneet, kun henkiin olivat sillä kerralla jääneet, ja olivat sittemmin kertoneet toisilleen, että sieltä oli leikki kaukana, kun tuppi tuli, kukkaro lähti ja piippu kovimmin kolahti. — Mutta kerran eräänä kesänä ne veljekset olivat

muutamana päivänä menneet tuonne Lintuselän rinteelle parin virstan päähän kasken hakkuuseen koko väkineen. Jyrin emäntä yksinään oli jäänyt kotiin leipomaan. Silloin oli tullut kymmenen vihollista. Ne olivat syöneet talosta viilit ja mitä parasta olivat löytäneet ja ruvenneet emännältä kovistamaan tietoa, missä on talon rahat. Emäntää kun ei ollut saatu minkäänmoisilla uhkauksilla sanomaan, niin olivat köytelleet hänet kuuseen selin, kädet taaksepäin köysillä vedetty ympäri kuusta ja uhattu tehdä kaikenlaista paha ja lopuksi keihäällä pistää kuusta vasten, jollei vastausta tule. Tähän hätään oli Jyrki kerjennyt suurine kaskikirveineen tulla. Vihollinen huomattuaan Jyrin oli hätäyksissään koettanut keihäällään pistää emännän kuusta vasten, mutta keihäs oli sattunut niin syrjään, että paita oli kainalosta mennyt läpi ja pieni verinirhama vain tullut sydämen kohdalle kainaloon. Vihollinen oli yrittänyt pakoon, mutta Jyrin kirves oli takaapäin tavannut vihollisen hartioita, niin että selkäpuolelta olivat sisälmykset pudonneet tantereelle. Toiset yhdeksän vihollista olivat hyökänneet Jyrin kimppuun, mutta Jyrin kirves oli tehnyt työtä käskettyä. Tuonne Raatosuohon ne oli kaikki yhteen kuoppaan huomenna toimitettu, ja siitä on Raatosuo saanut nimensä. Niin oli silloin siihen kuuseen raudalla lyöty, ja kauan se keihään haava kuuluu näkyneen kuusen kupeessa, mutta nyt sitä ei enää näy.

— No itsestäänköhän Jyrki niin tärkeänä hetkenä osasi kaskimaalta lähteä kotiin? Eikö tarina tiedä kertoa, oliko kuka tuonut viestin vai paljas sattumako miehen toi, kysyi Ledenberg.

— Koiran kerrotaan tulleen Jyrin luo ja alkaneen hätäisesti vokista, sanoi Mikko. Jyrki oli silloin ottanut pitkät askeleet ja juossut koko matkan hurjemmin kuin tulensammutukseen.

— No sen arvaa, mukautti konttoristi.

Nyt konttoristi oli saanut kauppakirjan valmiiksi, ja hän luki sen kovalla äänellä alusta loppuun. Viimeiset sanat kuuluivat: »Ja tila lankeaa ostajan omaksi tänäpäivänä.»

Sen sanottuaan hän työnsi kauppakirjan Ledenbergin eteen ja melkein huudahtaen sanoi:

— Ei muuta kuin nimiä alle.

Ledenberg ja Mikko olivat ja kirjoittaneet kauppakirjaan nimensä. Kun Auno kuuli nimensä kauppakirjassa, tiesi hän nimikirjoitustaan tarvittavan kirjaan ja

tahtoi siksi aikaa jättää pienokaisen sylistään Jertan syliin. Mutta kun oli vieraita talossa, ei pienokainen tahtonut lähteä Jertalle eikä isälle. Se kääriysi vain syliksi äidin kaulaan ja puristautui niin lujaan kuin suinkin jaksoi. Kun pienokainen ei tahtonut äidistä erota, työntyi Auno pienokaisineen pöydän taa ja sanoi:

— No me yhdessä Matin kanssa kirjoittaa hurautetaan.

Mattikin rauhoittui kun Auno istui pöydän taa. Nojaten olkapäänsä äidin rintaan se suurilla silmillään katsella remuutteli toisella puolen pöytää olevia vieraita.

— Jopa siinä on kaunis lapsi, huudahti Ledenberg. — Katsohan sinäkin, Niilo, eikö ole oikein harvinainen.

— Kyllä siitä kasvaa Mäkelään oikein komea Matti, sanoi konttoristi.

— Nytpä sitten muuttuu siinä Mäkelässä suku, mietiskeli Mikko. — Siinä tiedetään Turusen suvun olleen siitä saakka kun ensimmäiseen kekäleeseen on tuli viritetty, ja siitä lieenee jo lähes tuhat vuotta. Sen ensimmäisen tulen virittäjän tiedetään olleen kotoisin Turun läänistä, ja siksi naapurit ovat alkaneet kutsua sitä Turuseksi, ja se on itsekin henki- ja papinkirjoihin merkityttännyt nimensä Turuseksi. Tähän päivään asti on siinä Mäkelässä Turusen suku lämmitelty, mutta huomenna ei enää, jos vain niiltä Turusen suvun jätteiltä saanee rauhan.

— Kyllä niiltä saatte hyvänkin rauhan, sanoi Ledenberg. — Kyllä pojat kiittävät käteistään, kun kiireimmän kautta pääsevät maailman toiseen laitaan. Ne haukkuivat ja häiritsivät nimismiestä virkatoimessa ja sitäpaitsi ovat hävittäneet pantattuja tavaroita. Ovat tappaneet kaikki lampaat, härän ja lehmänuoren, joitten lihoja ja nahkoja ei löytynyt mistään. Eikä jyviä yhtään kappaa, vaikka nekin olivat pantattuja. Nimismies laittoi hakemaan Piiraalan lautamiestä niitä haastamaan tulevalla viikolla alkaviin käräjiin, mutta heti pojatkin katosivat kuin suola suureen mereen, vaikka ei siitä nimismiehen hommasta olisi luullut poikain tietävän mitään.

— Se Harakkaniemen Kustihan niillä oli korvana, sanoi Jertta. Siellä Harakkaniemellähän niillä on kätkö. Siellä tapettiin lampaatkin ja sinne vietiin sonnin ja Tiistikin lihat ja nahat. Jyviä ne lienevät piilottaneet heinälatoihin ja mihin kaikkeen nuo lienevät panneet.

— Mutta miksikä ette sitä siellä sanonut? kysyi Ledenberg.

— Tappaneet olisivat minut, sanoi Jertta alakuloisesti.

— Mutta mitä siinä sitten oli myytävää, sanoi Mikko arasti ja ääni hieman värisi, sillä hän arvasi, että nimismies toimittaa ne pojat kärkeihin, ja silloin niistä on pääsemättömissä.

— Olihan siinä tuo hevonen, neljä lehmää ja heinälatoja niitä kuinka monta lienee ollutkaan. Yhden niistä minä sain, sanoi Ledenberg.

— Mutta te saitte parhaan ladon, sanoi Jertta. Siinä alangon ison aukean ladossa on tosi hyviä heiniä, ne tehtiin parhaalla poutaviikolla, mutta muissa ladoissa, ainakin muutamissa, on valmista lantaa, kun heinät sateella märkinä lätkistivät.

— Sen heinäladon kai te annatte meille? kysyi Auno ystävällisesti hymyillen.

— Saattehan sen. Siitä ei tule kiistaa, sanoi Ledenberg reippaasti.

Tähän asti oli Auno kuunnellut puhetta, mutta nyt hän otti kynän ja kirjoitti nimensä Mikon nimen jälkeen ja hetken silmäiltyään kirjaa sanoi:

— Letemper. Minkätähden teitä kutsutaan Lättenperiksi, vaikka nimenne on Letemperi.

Ledenbergin partaiset kasvot hieman punastuivat, mutta hän virkkoi kohta:

— Se kai tulee siitä, että suomalainen talonpoika ei osaa sanoa nimeä, joka vähänkin vivahtanee vieraaseen kieleen.

— Kieli ei suju ääntämään pehmeitä kirjaimia, sanoi konttoristi, — mutta ei se mitään ole jos Ledenbergistä tulee Lättenperi. Sen meidän naapurin kauppiaan Belfastin nimen ovat muuttaneet Pölvästiksi ja meidän viskaali Ståhlista on tehty Tollos. Ja eihän ne kaikki säästä omiakaan nimiään. Mäkelän emännän on pappi ristinyt Agnetaksi, mutta se taitaakin nyt olla Auno ja Mäkelän isännän on pappi ristinyt Mikaeliksi, mutta nyt se on Mikko.

— Eihän se suomalaisen kieli taida olla solmulle vedettävä, mutta aikaan sillä kuitenkin tulla nujutetaan, sanoi Mikko hieman kylmästi.

— Kyllä silti suomalainen kielellään aikaan tulee, sanoi Ledenberg ystävällisesti.

Mikko ei ollut kuulevinaan Ledenbergin puhetta, vaan aukaisi pöytälaatikkonsa ja sanoi: —

— Taitaa tässä pitää ruveta rahoiksi. Monet vuodet olen tähän kassaan kitkettänyt siinä ajatuksessa, että kerran saisin pitemmän pöydän alle jalkani ojentaa. Tämä torpparähjä on semmoisessa kallion kolossa, että millään mahdilla ei saa tämän viljelyksiä suuremmiksi, ja sitä paitsi talon isännät eivät anna palstatilaksikaan. Nyt ne puitteet sitten pitänee särkeä.

Sen sanottuaan Mikko luki pöytään kolmetoista kuulakkaa satamarkkasta ja sanoi:

— Siinä se on se, mutta entäs tuo ruuna ja se heinälato.

— Ruuna maksoi sata kolmekymmentä ja heinälato seitsemänkymmentäyksi markkaa, yhteensä kaksisataayksi markkaa. Sillä ne saatte, en tahdo penninkään voittoa, sanoi Ledenberg reippaasti. Sen kuultuaan Mikko tempasi laatikostaan kaksi satamarkkasta ja niiden päälle yhden kirkkaan hopeamarkan ja sanoi ylpeästi: — Tässä on sekin.

Ledenberg kokosi hymyillen pöydältä rahoja ja sanoi iloisesti:

— Tässä talossahan on rahaa ihan kuin vuoresta purkaisi.

— Ei ne ole kassat vuorenlaiset, jotka tukkisavotasta kitkutetaan, sanoi Mikko, — ja paljon tarvittaisiin jos mieli päästä edes alkamaan, kun on puussa pohjat, petäjässä liisteet.

— Kun meillä on kerran Mäkelä, hevonen ja lehmä, niin ei meiltä entisen akan sanaan puutu muuta kuin Jumalan armo ja rautakärriä, sanoi Auno iloisesti.

— Kas, kas, miten Mäkelän emäntä on jo hyvällä tuulella, virkkoi Jertta nauraen.

— Kyllä sinä saat koreasti silittää tuon kauppiaan päätä, kun se yhdellä kynän piirroksella muutti matalan mökkitönön emännän ison Mäkelän emännäksi. Mutta se nimismies pahuus, kun se yhdellä vasaran paukauksella muutti minut, talon tytön, miksi lieenee muuttanutkaan.

— Hahaa, eihän tämä suuri mutka ole, sanoi Ledenberg. — Huomenna emännän mukana palaatte takaisin Mäkelään, ja silloin ei Mäkelän pirtin kynnyks ole kortteliakaan korkeampi kuin tänäkään päivänä.

— Mutta nythän tässä ei pidot parane, jollei vieraat vähene, sanoi konttoristi ja alkoi tapailla palttootaan.

Mutta Mikko nousi seisoalleen ja sanoi: — Eiköhän tässä sentään tultais yötä toimeen, aamuhan on aina iltaa viisaampi.

— Ei, ei, keskeytti Ledenberg. — Meidän maatilalla Savelassa on peruna nostamatta ja talvi näkyy kättä antavan. Täytyy joutua huomiseksi hankkimaan Savelaan ainakin kolme tusinaa perunan nostajia. Ja eihän se yö silmiä puhko.

— Alkaahan nyt olla jo aikakin perunain nostoon, myönsi Mikkokin. — Huomenna taitaa olla viimeinen päivä tätä syyskuuta. Sehän niillä on vanhoilla ihmisillä määränä, että Mikon-päivänä pitää olla nauriskin kuopassa, ja Mikon-päivä oli tänä päivänä.

— Niin tosiaankin, huudahti Ledenberg. — Onneksi olkoon! Toivotan teille nyt vaan menestystä!

* * * * *

Vieraat olivat menneet ja sysimustana näkyi ulkoa pilvinen syyskuun yö. Suuria märkiä lumenrentaleita aina silloin tällöin näkyi akkunan edessä viistoon sinne tai tänne putoilevan. Lampun valaiseman akkunan läpi ne vilahtelivat, mutta maahan pudottuaan ne kuitenkin sulivat, joten maa pysyi yhtä mustana kuin yökin. Mikko oli unohtanut vasunsa teon ja äänetönnä katseli akkunasta mustaan yöhön eikä tarkoin seurannut Jertan kertomusta, kun tämä teki Aunolle selkoa huutokaupan kulusta, miten pojat olivat tahallaan tuhranneet kasvonsa likaisiksi, pukeutuneet vanhoihin rikkinäisiin riihiryömiin ja jalkoihinsa panneet vanhoja satavuotisia kenkäresuja, jotka tuskin jalassa pysyivät, vaikka niillä joka mieheen pitkät saappaat, joita ne monta viikkoa olivat lähtöä varten voidelleet ja tervailleet. Huutokauppaväkeä he haukkuivat, etenkin niitä, joitten tuomioilla myytiin, ja se huutokauppa oli pääasiassa pojista mieleen, he kun nyt pääsivät siihen toivottuun tukkilaisten vapauteen. Talonpito oli heistä ollut paljasta orjuutta, palkatonta riekkumista, jossa saa maksaa veroja ja pappien palkkoja, mutta itse jää aivan palkattomaksi.

Jertan kertomuksista ei tuntunut ollenkaan tulevan loppua, kun Auno kuunteli niitä mielellään ja itsekin väliin kertoi tietojaan poikain käytöksestä jo isän ja äidin eläessä, mikä kaikki osoitti selvästi, ettei heistä tule talonpitäjää, kun isästä aika jättää. Kuunnellessaan Mikkokin ikäänkuin heräsi unelmistaan, otti loukosta

konttikirjasen vasutekeleensä, rupesi sitä kutomaan ja sanoi:

— Minkähän korkuinen tästä vasusta pitäisi tulla.

— Sillä ei väliä, sanoi Auno. — Siitä näkyy karttajaisvasuksi tulevan liian suuri, näkyy tulevan vasu, jossa minä voin pitää kasassa olevia villoja, ja silloin on sitä parempi, mitä korkeampi se on. Ja kun elettäneen, niin lienee toki kerran villoja korkeaankin vasuun, kun lampaat siinnevät kuten ennen minun hoitaessani.

Jertalta oli nyt kertomus katkennut. Aloittaakseen uuden alan kertomuksessaan velipojistaan hän sanoi hartaasti kuuntelevalle Aunolle:

— Sivolan Pentti se sai Onnenkukan. Sen te saatte ostetuksi toiseksi lehmäksenne. Pentti sitä kuului kaupittelevan, kuului sanovan rehujaan vähiksi eikä navetassakaan kuulunut olevan tilaa. Kuului kertovan miehille, että hänellä ei ollut halua kauppaan, rupesi vain hintaa kohottamaan, mutta niinpä loivatkin hänelle.

— Voi, Onnenkukka, minun sormijuottoni! huudahti Auno. — Ihan huomenaamuna, kun silmäni aukeavat, lähden kysymään myyvätkö todellakin ja millä hinnalla.

— Muutaman markan voitolla minä kuulin Pentin sitä kaupittelevan, sanoi Jertta.

— En kahtakaan kieltäisi, kun saisimme Onnenkukan palautetuksi Mäkelän navettaan, sanoi Auno. — Minä muistan, miten soma se oli vasikkanakin. Silloin minä aina sille maitoa juotin, ja se ikäänkuin kiitokseksi sen saatuaan karsinassaan ihan tasakäpälässä hyppi ja telkkusi, ja sen karva kiilteli kuin paras silkki. Mutta kuka se kuuluikaan saaneen ne toiset lehmät?

— Omenan sai Heikkisen Esa, Kestikin sai Vehmaan Rekke ja Yötiikin sai Karjalan Timo, ja siinähan ne neljä ovatkin. Tiistikin ja härän tappoivat ja kätkivät. Kerta pari niitten lihoista keitettiin.

Mikkokin kuuli, että Jertan ja Aunon keskustelut kulkeutuivat taas poikiin. Kuullakseen tarkemmin poikain aikeista hän sanoi:

— Mutta jos ne pakanat kuitenkin varsin tahallaan asettuisivat meille vastuiksi, niin niitten kanssa sitä joutuu päin taivasta.

— Ei... Ei ole pelkoa, nyt varsinkaan, kun lautamies on kintereillä, sanoi Jertta varmasti. — Ne olivat lähtönsä pohjolaan valmistaneet niin valmiiksi, että pistää vain pillit pussiin ja soittaa suolla mennessään. Jäivät vain piruuksissaan huutokauppaa häiritsemään. Sen uskon, että matkalla pohjolaan ovat miehet tai kissan linnassa, jossakin niittyladossa yötä. Taloon Harakkaniemellekään eivät ole uskaltaneet yöksi jäädä.

— Viisainta onkin, että pakenevat tämän nimismiehen piiristä. Silloin ehkä nimismieskin jättää rauhaan, kun tietää, että niitten ajelusta saa vain vaivat palkakseen, sanoi Mikko tyytyväisesti ja katseli valmistunutta vasuaan kaikilta puolilta ja veitsellään leikkeli, jos missä näki pienintäkään päreen sälöä sirhottamassa. Viimein hän laski vasun penkille ja sanoi: — Tuohon niitä sopii kolmisen kymmentä kiloa villoja, — sattuneeko saamaan täyttään koskaan.

Nähtyään Mikolta puhdetyön loppuneen Auno nousi laittamaan illallista ja katsottuaan vasua huudahti:

— Voi, voi, miten tuli komea vasu! Sitten kun meillä on kolmekymmentä lammasta, niin kyllä vasu saa täytensä, ja eipähän se ääriään itke, jos se ei aina ihan kukkurina olisikaan.

Kun illallinen oli syöty, vuoteet tehty ja seinällä riippuvan valkotauluisen kellon viisarit osoittivat yhtätoista, köllistyi Mikko vuoteelleen ja Mikon esimerkkiä seurasi Auno ja Jerttakin, vaikka uni ja väsymys tuntuivat olevan kaukana ja koko nukkumaanmeno tuntui olevan vain sen vuoksi, että on tapana joka ilta tehdä se sama temppu. Auno siinä yön pimeydessä alkoi vielä puhella:

— Mitähän se lienee merkinnyt, kun menneenä yönä unissani äitivainaa laittoi minut leipomaan suurta leipätaikinusta ja ne leivät kohosivat niin suuriksi, että ei ne ilmisissä olisi sopineet minkäänmoiseen uuniin. Ne olivat suuren ammeen kokoisia, eikä se talokaan ollut Mäkelänlainen, se oli semmoinen muutamanlainen talo. Huoneita oli paljon ja ne sokin sokin, niin että minä niihin eksyin ja siten haihtui käsistäni sekin leivontahomma. Minusta oli paha, kun en enää löytänyt sitä leivontahuonetta. Siitä heräsin ja tuntui somalta, kun se oli unta.

— Minäkin viimeyönä unissani rähmästin semmoisessa vanhassa talossa, jonka laista en ole ikinä nähnyt, sanoi Jertta. — Semmoisia pyhäpukuisia ihmisiä siinä oli, ja niillä oli kiirettä tointa, mutta en minä saanut selville, mitä se oli, ja

aurinkokin paistoi pohjoisesta.

— Unikekkonen on vain kummitellut tämänpäiväistä huutokauppaa, sanoi Auno.

Kukaan ei jatkanut enää puhetta. Aunokin jäi äänettömäksi, vaikka unta ei kuulunut. Virkeinä vain silmät harreilivat mustaan yöhön ja ajatukset askartelivat huomisessa majanmuutossa ja siinä, että huomenillalla hän taas Onnenkukkaa illastaa ja hoitaa Mäkelän navetassa ja saa puuhailla omalla synnyintantereellaan. Tulipa kuitenkin mieleen ikäviäkin ajatuksia: veljien jumalattomuus. Hellän ja hurskaan äidin lapsista oli tullut tuollaisia sukunsa häpäisijöitä. Palanneeko heistä kukaan tuhlaajapoikana maailmalta?

Siinä selällään sängyssään maatessaan ja ajatellessaan veljiään ja heidän kohtaloaan Auno tunsu silmiensä nurkkien kostuvan. Mutta silloin tuli myös uni niin hiipien, ettei sitä huomannutkaan, ja hän nukkui tietämättään.

Toinen luku.

Vaaleanpunertavana, raukeakasvoisena nousi aurinko kaukaisen metsän latvojen välistä. Ruskealaitaiset pilvet hiljalleen vajuivat pohjoista kohti. Niistä tuiskahteli muutamia kuivia lumen hetaleita, jotka tyynessä ilmassa sinne tänne leijaillen laskeutuivat maahan, missä ruohon latva oli hieman jään kohmeessa ja rapakkojen pinnalla näkyi riitan hiutaleita. Tätä katseli Mikko Kivelän kartanolla ja navetasta tulevalle Aunolle sanoi:

— Kylmä on ilmassa, lunta näkyy pilvissä olevan, mutta etelässä se kuitenkin näkyy tuuli olevan, kun pilvet ovat pohjoiseen matkassa. Jos rupeaa etelästä tuulemaan, niin lauhtuu ilma. Viisasta kuitenkin oli, että Lättenperi kiirehti perunoittensa ääreen.

— Kyllähän on tämä Mikkelin-aika sellainen vuodenaika, että saa olla perunat kuopassa, sanoi Aunokin ja lähti maitokiuluaan kantaen pirttiin, jossa Jertta ja Matti ilakoivat ja nauraa rähisivät niin että kartanolle kuului.

Mikko katseli vielä hetken noita pohjoiseen lipuvia pilviä. Paksuimpien alla

näkyi vaaleita usvamaisia juoluvia.

— Saapa nähdä, syntykö tuosta totinen tuisku vai sulavatko nuo ilman suurempaa sadetta, sanoi hän itsekseen. Korkealla nuo vielä ovat, mutta hetihän ne voivat laskeutuakin, kuten toissayönäkin. Toissapäivänä oli niin kaunis ilma, ettei elokuussakaan ole kauniimpaa, mutta kerkisipäs eiliseksi muuttua sellaiseksi räntäsateeksi. Niinhän sitä sanotaankin, että viitenä, kuutena syksyinen yö, seitsennä kesäinen päivä.

Mikko meni sitten aittaan, toi sieltä suuren kontin, katseli sen sisusta ja viilekeitä, kopisteli sitä pirttiin kävellessään, jotta siitä karisisi joutavat roskat. Pirttiin tultuaan hän sanoi:

— Mitähän sitä tähän konttiin saataisiin sopimaan semmoista, mitä ensiksi tarvitaan.

— Tietysti ruokaneuvoja, sanoi Auno, — mutta kunhan tässä saadaan aamiainen suuhun, niin kerjetäänpähen sittenkin yksi kontti saada täyteen. Ja mitäs me konttisillamme ruvettaisiin kantamaan, kun meillä on hevonen!

— Hevonen on, mutta rekeä ei lastuakaan, sanoi Mikko. — Ja jos olisi rekikin, niin häntäänkö sen sitoisi, kun ei ole länkiä eikä luokkia.

— Niin tosiaankin! virkkoi Auno. — Puussa on pohjat, petäjässä liisteet! Mutta kylläpähen tästä tilasta saadaan ensihätään kantamallakin. Hätä on hukassa, kun on mitä noutaa. Pannaan nyt vain siihen konttiin tuosta pari leipää, pari rieskaa, ja sitten kun on syöty, pannaan siihen pata ja tärkeimpiä ruoka-astioita. Niihin saatamme panna kaloja ja voita. Lihaa ota sieltä aitasta minkä verran haluat. Mitäpä senkään paljoudesta, kunhan siksi että päästään keittämään. Perunoita emme sinne saa, mutta saamme me keiton lihasta ilman perunoitakin.

— Sopii tähän konttiin joku sangollinen perunoitakin, sanoi Mikko. Sen sanottuaan hän heitti konttinsa lattialle selälleen ja lähti kuopasta noutamaan perunoita.

Kun aamiainen oli syöty ja matkaan lähtevät laitteet saatu lähtökuntoon, sitoi Auno suuren vaatteilla täytetyn lakananyytin selkäänsä. Mikko taas otti selkäänsä raskaan kontin, ja kirveen käteensä. Jerttakin sitoi lakananyytin selkäänsä, otti Matin syliinsä, ja niin työnnyttiin ulos. Auno lähti viimeisenä. Ovea kiinni painaessaan hän sanoi:

— Hyvästi nyt vaan, hyvä koti, ja kiitos kaikesta!

Sitten Auno otti navetasta lehmän, jota lähti taluttamaan Mäkelään päin. Jertta kantaen Mattia seurasi lehmän perässä ja Mikko taas kuurusissaan raatustaen raskasta konttiaan talutti ruunaa. Mutta kun ruunan sieraimiin tuoksahti kontista leivän ja rieskan haju, ei se tahtonut maltaa olla konttiin käymättä hampain käsiksi, joten Mikon piti myötään kirvesvarrellaan huitoa ruunaa pysymään erillään. Niin matkue astua julppasi Mäkelää kohti. Ääntä ei matkueesta juuri ollenkaan kuulunut, eilisen sateen synnyttämät rapakot vain elukkain jaloissa porskivat, ja kun Matti näki puitten oksissa auringon paisteessa kiiltäviä lumihiteiteitä, osoitteli hän niitä sormillaan ja virkkoi: »Oo, oo, oo».

Jertta koetti Matille selittää, että ne ovat pakkasen silmiä, pakkasen kun katselee tuhansin kirkkain silmin. Matti ei kuitenkaan Jertan selityksiä ymmärtänyt, vaan aina kun tuli näkyviin uusia kirkkaita tähtiä, hoki: »Oo, oo, oo».

Mäkelään tultua Jertta meni Matin kanssa suoraa päätä pirttiin, mutta Auno vei lehmänsä navettaan ja tuli sitten taakkoineen pirttiin, missä päästeli selästään raskaan kantamuksensa ja heitti sen pöydälle. Väsymyksestä huohottaen hän sitten istui penkille, missä kuumuutta hohtavista kasvoistaan pyyhki esiliinaansa hikeä ja hetken äänetönnä kädet helmassaan katseli lattialla tepastelevaa Mattia, jota Jertta varoi lattialla levällään oleviin roskeisiin kompastumasta, ja iloisesti naureskellen sanoi:

— Tässä se on nyt Mäkelän isäntä. Tämä ei korkealta katsele, mutta ei se korkealta kaadukaan. Hei! Nythän se kupsahti, kun tuo risu tarttui kenkään. No, eipä muuta kuin saman verran ylös!

Mikko oli alangolta ladosta hakenut heiniä ruunalle ja lehmälle ja tuli sitten vasta pirttiin, kun elukat olivat saaneet syömistä. Ovesta tultuaan ei Mikko astunut montakaan askelta, kun jo seisahtui ja nähtyään pirtistä revityn kaikki orret oviseinästä, kahdesta hirrestä puolihirteen lohkotun puuta ja lattian täynnä kaikenlaista pörtöä, tunsu mielensä jäykistyvän. Hän muisti nyt toisenöisen unensa ja ajatteli, alkaako nyt todella se unissa nähty pitkä matka, kun häntä juuri samanlaisen raiskatun asumattoman huoneen läpi oli kuljetettu, ennenkuin hän joutui kammottavalle veriselle tantereelle. Auno nauroi hänelle: — Mitä sinä nyt siihen jäit kuin Lootin emäntä suolapatsaaksi?

— Enpähän erikoisesti mitään. Näyttää vain niin kummalta, sanoi Mikko

alakuloisesti.

— Kummalta tämä kyllä näyttää, mutta ei tässä muu auta, taloksi tässä on ruvettava. Nyt on meillä lauantai. Iltaan mennessä täytyy pirtti saada pyhäkuntoon, sanoi Auno.

Ovisopella oli vielä Jertan tekemä varpuluuta täydessä kunnossa. Sen otti Auno ja alkoi lakaista lattiaa, Jertan käski hakemaan puita uuniin, jos niitä on. Jertta toimittikin uunin lämpiämään, ja kun uunissa rupesivat puut ja Aunon lattialta keräämät roskat humisten palamaan, niin vertyi Mikonkin mieli. Oli sentään jotain hyvääkin järellä, kun uuni oli hyvä.

Siinä Aunon lattiata lakaista humutessa tuli Kejosen Malla pirttiin ja iloisesti nauraen huudahti:

— No herrainen aika! Johan täällä on ihmisiäkin! Minä läksin juuri katsomaan, kun illalla kävi sanoma, että autioksi on talo jätetty, minkä näköiseksi se nyt on mennyt.

— No terve, hyvä ystävä! huudahti Auno. — Sinähän tulit kuin käsketty meidän avuksemme. Etkö joudakin, että ruvetaan ja pestään tämä pirtti? Mutta mistä saadaan saavi, jolla saataisiin vettä?

— Minä tiedän saavin, sanoi Jertta. Tuolla navetan päällä on talon paras saavi, sitä eivät näkyneet eilen löytäneen, enkä minäkään sanonut. Kesällä kun pesuja teimme, niin piika-Maikin kanssa nostimme sen sinne talteen.

— No silloin on hätä hukassa! Joudanhan minä avuksenne, sanoi Malla, rupesi riisumaan nuttua päältään ruvetakseen asiaan ja sanoi:

— No aivanko te olette tulleet ihan asumaan?

— No aivan ja kotiin, sanoi Auno. — Illalla ostimme kauppias Lättenperiltä, joka oli tämän huutokaupassa saanut.

— No onneapa olkoon! No ei olisi uskonut, kun pyörähditte takaisin syntymämaallenne.

— Olihan se todellakin pyöräys. En vielä eilen illalla illan pimetessä tätä uskonut, itkin koko eilisen päivän ja itkin vielä illallakin tämän syntymäkotini

kohtaloa, kun velipojista ei tullut kalua eikä syntymämaansa asujaa. Mutta kun illalla se rätäsateinen ilta oli pimennyt pimeimmilleen, niin Lättenperi tuli konttoristeineen kuin tuulen tuomana. Ja kun kuulin, mikä vierailla on asiana, niin ilosta hyppäsi sydämeni. Sitä ei usko, jos ei ole kokenut, että niin voisi maallisesta onnesta riemastua. Aivan yhdessä hengenvedossa minä hyppäsin syvimmästä surusta ihan korkeimpaan iloisuuteen.

— Eihän tuo mikään kumma, jos teillä on ollut surua velipojistanne, niitten elämä ei viimeaikoina enää ollut oikeitten ihmisten elämää: alituista kortinlyöntiä, juominkia, tappelua ja kaikenlaista roistoutta. Mutta kyllä heidätkin maailmanranta opettaa, jos ei ennen niin Kakolassa.

Jertta toi nyt sylyksensä kuusen oksia ja koivun varpuja, joista he kaikki kolme, Auno, Malla ja Jertta rupesivat kilpaa tekemään luutia. Malla se sai ensimmäiseksi havu- ja varpusekaisen luutansa valmiiksi, pani sen pitkään varteen ja alkoi voimansa takaa kahdakäsin husata lakea ja sanoi ylpeästi:

— Nyt kun on uudet asukkaat tulleet taloon, niin puhdistetaan kaikki vanhat liat laesta ja lattiasta, kerta keskiseiniltäkin.

— Se on oikein, että luut koirille, sanoi Jertta ja alkoi luudallaan huhkia seiniä. Auno ripsui uunia ja uunin seutua. Jouduttuaan seinien luutimisessa oviseinälle sanoi Jertta nauraen:

— Silloin ei velipojilla ollut puumetsä kovinkaan kaukana, kun tuosta hellapuuta ropottivat. Se tapahtui viime pyhänä parhaana kirkkoaikana. Orret ne polttivat jo silloin, kun nimismies tämän talon panttasi.

— Riettaan orjat, mitä ovat tehneet, sanoi Malla.

— No, ei olla milläänkään, puulla ne puut paikataan, vaskilla hevosten varsat, sanoi Auno reippaasti.

Mikko oli navetan päältä hakenut saavin, vanhasta aisasta tehnyt korennon ja kun Malla oli laen ripsumisesta joutunut, rupesi nyt Mallan kanssa kantamaan vettä, jolla roikuttivat lattian joka paikasta huleisilleen, jotta lika alkaisi liota puusta irti sillaikaa kun pestään akkunoita, pöytä, rahi ja penkit. Kun ne oli pesty, teki Malla viimeisistä luuta-aineista luudan Mikollekin, ja silloin kaikki neljä henkeä rupesivat luudillaan ihan voimainsa takaa lykkäämään lattiaa ja väliin aina kylvivät hiekkaa yli lattian. Matti se sillaikaa istui pöydällä ja käsiään

räpittäen nauroi sille kummalle. Kun sen ensimmäisen märkyyden ja hiekan avulla oli joka paikasta niin paljon lykätty, että puhdas puu alkoi luudan jälessä vilkkua, rupesivat Mikko ja Malla taas kantamaan vettä, ja nukuttelivat lattialle Aunon ja Jertan husatessa luudallaan. Hölisten meni likainen vesi sillan raosta sillan alla olevaan syvään hautaan, mutta siitä ei kukaan huolinut, vaikka tulisi vettä tulvilleen, kunhan vain puhdasta tuli. Ja puhdastapa tulikin! Ei ollut päivä vielä laskenut, kun pirtti oli niin puhdas, että ihmisten ääni rupesi helisemään kuin juhlasalissa. Malla oli vielä niin toimekas, että kävi metsästä katajan lehviä, pienenteli niitä ja ripotteli joka paikkaan lattialle ja hymyillen sanoi:

— Laitetaan pirtti ihan kuin juhannukseksi tai helluntaiksi.

Mikonkin mieli tuntui lauhkealta, kun pirtti oli niin kodikkaan näköinen. Kaikki seinät, laki ja lattia näyttivät ilmaisevan: huomenna on pyhä! Juuri kuin sen muistutuksesta lähtivät kaikki ilta-askareille hoitamaan karjaa ja jouduttamaan saunaa kylvettäväksi aikanaan ja sitten aikanaan joutumaan lauantai-illan rauhaan.

Kun ensimmäinen päivä Mäkelässä näin oli päästy iltaan, päivän touhu sammunut, illallinen syöty ja alettiin laittautua yöteloilleen, rupesi Malla kertoilemaan miten vanhat ihmiset ovat Mäkelän jättiläiskuusta pitäneet ihan jumalanaan. He eivät ole lähteneet kalalle, ei metsälle eikä millekään vesimatkoille käymättä kuuselta neuvoa kysymässä. Ihan totisena totena on kerrottu, ettei ole matkalla myötäkäymistä, jos lähtee vasten kuusen tahtoa.

Mikko köllötti jo vuoteellaan, veteli verkalleen pahsaisesta piipustaan sinisenharmaita tupakansavuja ja kuunteli Mallan tarinoita. Hän oli kuullut muiltakin samanlaisia kertomuksia.

Kaikki vähän hämmästyivät, kun Mikko hyppäsi vuoteeltaan ja sanoi:

— Mutta minäpä lähden kuulemaan kuusen puhetta, virkkaako se minulle mitään, vai pitääkö se vielä vieraana.

Sen sanottuaan hän pisti kengät jalkoihinsa, takin ylleen ja melkein juosten meni ulos. Auno huusi hänen jälkeensä:

— Muista vain ettet sen kuusen saarnoja kuuntele kauan! Kylpyihoosi tarttuu vilu ja saat taudin. Siinä on sitten kylliksi tarinaa.

Mikko ei kuunnellut Aunon varoituksia, vaan meni mustaan yöhön. Tuokion kuluttua hän jo palasi, kasvot mieluisessa hymyssä, kuin jotakin hyvää olisi saanut, ja sanoi:

— Saa nähdä mitä tuo kuusi ennustaa. Kun sen kylkeen painaa korvansa, niin kuuluu hyvin kiinteätä tuulen tuhinata, ja kun kasvonsa painaa kuusen kylkeen, niin tuntee sen hieman värisevän, vaikka nyt muuten on aivan tyyni. Saunan savukin äsken nousi aivan pystyyn, korkeana kaarena meni tuolla alangolla ja siellä vasta laskeutui siniseksi vaipaksi alas, tuskin sylen korkeudelle. Kun savu tyynellä ilmalla laskeutuu sellaiseen lavaan, niin se tavallisesti merkitsee pikaista ilman muutosta, mutta mitä sitten kuusen tuhina ennustanee tai ennustaneeko mitään.

Sen sanottuaan Mikko otti pöydältä piippunsa, kaivoi siitä porot lieteen, täytti sen uusilla rouheilla ja sytytettyään laskeutui vuoteensa laidalle vetelemään savuja.

Nähtyään, että isäntää ei vielä nukuta, sanoi Malla:

— Missähän nyt tämän talon entinen Esko viuluaan vingutellee! Viime lauantai-iltana se tässä vielä oli tanssittanut tämän kylän nuoria.

— Soitolle sitä silloin tanssitaan, kun Eskon soitolle! Sama kuin porsasta hännästä vetäisi, sanoi Mikko.

— Elähän sano! virkkoi Mallan vieressä makaava Jertta. — Eskon viulusta kun pääsi aina: »Kaakkuri, kaakkuri, harmaja lintu, Hiltulan toopissa sininen sintu», niin silloin me Tuovilan tyttöjen ja poikain kanssa jouduttiin lattialle.

— Sen »kaakkurin» tuo lienee jotenkuten osannut, sanoi Malla. — Mutta sen minäkin sanon, että eri sävelet lähtevät Mustalais-Jannen viulusta, vaikka on mies musta ja vanha eikä ole viulukaa neljänkymmenen markan maksava, kuten Eskolla. Mutta mitenhän sen maksun lienee käynyt, velaksi se Esko oli sen Piiraalan Viljamilta saanut, viisi markkaa sitä oli kaupan aikana maksettu.

— Kyllä se taisi sen maksaa, sanoi Jertta. — Jyviä ja perunoita möi Esko varkain toisista, ja useinpahan se Viljami kävi täällä Eskoa opettamassa soittamaan. Esko viime aikoina harjoittelikin uskolla. Se lienee opetellut sitä taitoa pääelinkeinokseen, niin se kuulosti olevan aie.

— Siellä savottapaikoissa kai sitä sellaista taitoa tarvitaan, sanoi Malla, — jos tuota nykyaikana näkyy tarvittavan vaikka missäkin. Mutta kaikista viheliäisintä elinkeinoa se soitto kuitenkin on. Sen ympärille se kaikenlainen riettaus kokoontuu... Kun olisivat miehet olleet miehiä, niin jo kelpaisi tällaisessa talossa asua. Kolme miestä kuin Viron sutta, ei kokoa eikä näköä vailla, ja juuri parhaassa iässä työtä tekemään. Heittäytytään rentuiksi ja ruvetaan uneksimaan puuveitsellä hopean vuolemista. Siinä on sentään ajatusta!

— Eipä se ole maailma niin avara talossa-olijalle kuin savotassa, sanoi Jertta ja painoi päätään tyynyä vasten syvempään. Malla tunsikin, että Jertta haluaa painautua nukkumaan, ja kun ei Mikon ja Aunon vuoteeltakaan päin virketty mitään, niin Mallakin painoi kasvonsa päänalusta vasten, vetäisi peitettä hartioilleen ja rupesi odottamaan unta.

Kello oli kaksi aamusella, kun Mikko heräsi. Ulkoa kuului tuulen jyrinää ja kuusi tohisi kuin koski. Mikko sytytti tulen lamppuun, sytytti piippunsakin ja katseli akkunoista ulos. Mallakin valveutui, hyppäsi kimpoamalla istualleen ja kysyi:

— Mikä se on tuo jyrinä, tuuliko semmoinen?

— Tuuli ja tuisku, ihan maankaato, sanoi Mikko ja piippuaan vedellen meni kartanonpuoleisestakin akkunasta katsomaan.

Sitä se kuusi illalla ennusti.

Sitä vilua se värisi, vaikka oli aivan tyyni eikä edes kovin kylmä ilmakaan.

— Voi hyvänen sitä ilmaa! Kuusikin tohisee kuin Pankakoski ja nurkissa jyrisee kuin ukkonen.

— Sen näki jo eilen aamulla, sanoi Mikko, — että lunta on ilmassa, pilvet olivat valkean äljäkät ja lunta kasvoivat. Päivemmällä ne katosivat ja ilmakehä lämpeni, kun tuuli lienee ollut etelässä, koskapa pilvet pohjoiseen pakenivat. Niinpä näkyy olevan kuin sanotaan: syksyinen hyvä ilma pahaa ajattelee. Ei sitä kuitenkaan eilen osannut uskoa, että nyt on tuommoinen ilma.

— Ei olisi uskonut, mutta eihän sitä tiedä taivasta taata.

Mikon ja Mallan puheesta valveutui Aunokin. Säikähtäen kimposi hän istualleen

ja puolihätäisesti kysyi:

— Mitä on tapahtunut? Mikä on tuo jyrinä ja tohina?

— Tuisku ihan ponneton, sanoi Mikko ja rauhallisena veteli piippuaan näyttääkseen Aunolle, jonka näki säikähtävän, ettei tässä ole mitään hätää.

— Minä olen nukkunut ihan kuin porsas, etten ole koko yönä herännyt enkä kuullut mitään, ja kuinka pitkään olisin nukkunutkaan, jollen olisi tulta huomannut ja kuullut teidän puhettanne, sanoi Auno.

— En minäkään olisi tiennyt, vaikka olisivat pirtin päältä purkaneet, sanoi Malla. — Makeata unta tuntuvat vanhat asukkaat jättäneen tähän taloon.

— Eiväthän nuo aivan kaikkea unta tunnu lopettaneen, vaikka kyllä kai ne sitä oman osansa viljelivät. Yhdeksän aikana aamusella on sanottu veljesten vielä heinäaikaanakin olleen yölevolla.

— Olisiko nuo viime kesänä koskaan nousseet, jollei olisi ollut joku repijä, sanoi Jertta, joka hänkin oli Mallan puheesta valveutunut. — Minun kun piti nousta lehmiä hoitamaan kuutta käydessä. Minä lypsin lehmät, siivitsin maidon, sitten vasta keitin kahvin ja sääristä kiskomalla sain sitä juomaan. Sitten ne keitääntäaikana kävivät niittää väikkäsemässä, mutta aamiaisen jälkeen ne pari ja kolmekin tuntia nukkuivat ruokalepoa. Minä lähdin syötyäni niitten aamurupeamaiset niitokset haravoimaan luo'olle ja luo'olle saatuani sitä minäkin kerkisin vielä kolme kyllääni nukkua, ennenkuin heinikon rinteeseen alkoi yksi ja toinenkin niittäjä ilmestyä. Mutta elähän malta, sillä lailla niillä kolmella poutaviikolla saatiin tehdyksi tuo alangon ison aukean latoala, joka nyt on meillä, ja siinä on heiniä kuin sirkunrintoja.

— Kolmessa viikossa yksi latoala, vaikka teitä oli neljä henkeä! huudahti Malla.

— Penttilässä, jossa minä olin haravamiehenä, tehtiin niillä kolmella poutaviikolla kaikki heinä eikä ollut kuin kolme niittäjää ja minä alituisena haravaihmisena. Piikatuppelo siellä kävi joskus muka minua auttamassa, mutta se ei merkinnyt mitään, ja emännän apulaisenapa sen melkein piti ollakin, kun sillä oli pieni lapsi. Se olikin eri tuohenlähtöä, kun kolmessa viikossa tehtiin koko talon heinä, vaikka Penttilässä on kuusitoista lypsävää, erittäin kymmenkunta päätä joutokarjaa, kaksi täysirahkeista hevosta, yksi varsa ja pari tusinaa lampaita. Mutta Penttilän miehet ne eivät tuntikausia ruokalepoa nukkuneetkaan. Isäntä kuului olevan raskasuninen, ja siksi hän ei syötyään

milloinkaan uskaltanut pitkäkseen heittäytyä, sytytti vain piippunsa ja rupesi sitä kynkkämöisillään vetelemään. Ja kun siinä uni tuli siksi, että piippu putosi hampaista, niin silloin se hyppäsi ja silloin sitä lähdettiin. Ja sitä tulikin jälkeä: kolme ja neljäkin latoa aina päivän osaksi täytettiin. Mutta kyllä olikin iltasella juustomaljat ja viilihulikat pöydällä, kun tultiin niityltä kotiin. Siinä talossa ei nälkä palele päättä. Niitylläkin kun aamiaiseksi puuroa keitettiin, niin isäntä se asettui puuron silmän panijaksi ja sanoi: »Yli puurosta sen pitää lusikkaan silmän mennä, se se viikatteelle livun antaa».

Malla oli innokas juttelija eikä malttanut jättää heinäntekomuistojaan, joihin oli joutunut näin keskellä yötä, vaan jatkoi:

— Ja kaukaniityllä kun oltiin, josta ei päästy kotijuustoille eikä viilille, niin isäntä se ei uskonut muita iltaskeiton höyryä panoon, vaan itse se hakkasi siihen lihaa ja sitä piti olla syödä tähteen jättäen, ja usein sitä jäi Murrillekin ja joskus jäi siltäkin. Sekin oppi syömään paljon. Ensi-iltana se mitenhän lienee ollut niin ajattelematon, että söi vellintähteen kaikki, olipa siinä luisimpia lihojakin. Sitä ukkoparkaa rupesi sitten janottamaan, se meni purosta juomaan, lakki, lakki hyväsen aikaa ja lähti kävelemään majaanpäin, mutta pääsi vain sylen verran matkaa, kun palasi uudelleen lakkimaan, lakki taas tovin aikaa ja lähti majalle, mutta ei vielä kukaan päässyt kuin sylen verran. Taas piti palata takaisin lakkimaan ja nyt sillä rellotti maha kuin tiineellä sialla. Kun ei enää sopinut mahaan vettä, niin se rupesi puron rannalle pitkäkseen, turpa ihan veden kielelle, ja siitä se pitkällä kielellään aina lipsautti vettä suuhunsa. Sille meidän piti nauraa puoli yötä, ei tullut nukunnasta tolkkua. Mutta kyllä Murri osasi toisina iltoina syödä paraiksi, vaikka säälisilmillä se katseli pataa, kun siinä olisi ollut vielä syömistä, ja hyvää olisikin, mutta ei uskalla. Ensi-iltana sille se erehdys lie tullut, kun kotona annettiin aina juuston tähteitä, jotka eivät olleet niin suolaisia kuin lihakeitto... Mutta siinä miehessä oli sellainen tavarain vahti niityllä, että ei ollut pelkoa rosvoista, jos jätti eväät majalle. Kerran oli Tololan härkä tunkeutunut niittyyn, se kun oli semmoinen möyrä, että ei kiertänyt aitaakaan vaikka olisi ollut hirsistä tehty, pisti vain sarvensa alle, nosti aidan ylös, murahti aidan alitse sisään ja aita putosi paikalleen tai särkyi. Silloinkin sen matka oli sattunut majaa kohti, josta tuoksahti ruokien haju, ja se meinasi käydä niitä hieman maistelemassa. Murri pahakas oli ollut niin viisas, että oli härän antanut tulla ihan majan eteen, mutta silloin oli osannut härkää säikäyttää. Syvään olivat majan edessä härän käpälät uponneet, kun se oli lähtenyt pakoon, eikä se ollut sittenkään päässyt kuin pari pitkä laukkaa, kun oli pitänyt kääntyä päin. Sieltä kun alkoi rätäkää kuulua, niin isäntä juoksi katsomaan tapausta. Härällä ei ollut muuta keinoa kuin

pyöriä päin Murriin, heristellä sarviaan ja puhista. Jos yritti pakoon, niin Murri housuja repimään, ja pahasti olivat härän housut pölisseet sittenkin, kun isäntä oli seipäällä ajanut sitä aidan taakse. Sitten Murri tulla lehvotti hyväntuulen näköisenä niittymiesten luokse isännän matkassa ja hökisteli henkeen menneitä härän villoja kurkustaan. Käytyään siellä niittymiesten luona, jokaisen luona ikäänkuin ilmoittamassa tekonsa, se lähti juosta leksottelemaan takaisin majalle.

Mallan kertoessa koirajuttuaan nousi Aunokin ylös, mutta kun näki, että kello on vasta kolme, niin heittäytyi vuoteelleen Matin viereen, jossa Matti nukkua sihotti henkiahieverinä, ja sanoi:

— Näkyisipä sitä vielä saavan parisen tuntia nukkua, kun saisi sen äskeisen unenpään kiinni. Matti siitä kyllä näkyy pitävän, eikä päästäkään niin sanomin käsistään.

Mikkokin pani piippunsa akkunalaudalle, puhalsi lampun sammuksiin ja sanoi:

— Antaapa hänen sitten jyristä, kun on ruvennut jyrisemään, tottapa hän lopettaakin, kun on alkanut. Sen sanottuaan Mikko laskeutui vuoteelleen.

— Loppuuhan se hauskalta tavara, minkä tuiskultakin, sanoi Malla ja painautui vuoteeseensa.

* * * * *

Päivä oli jo valjennut harmaan hevosen näköiseksi, kun vasta varsinaisesti noustiin, mutta tuisku ei ollut tauonnut. Aidat olivat kaikkialla nietosten peitossa, sylen korkuisia nietoksia näkyi huoneitten ympärillä. Tanhuan suullakin oli nietos räystäään tasalla. Navettaan ei päässyt lapiotta, mutta lapiota ei ollut. Mikko oli eilen huomannut tallin nurkkaa vasten pystyssä laudanpalasen. Hän haki sen ja teki siitä lapion tapaista ja rupesi sillä huhtomaan navettatieltä lunta. Pienen tuokion perästä tuli Mikko pirtiin lumisena kuin lumipallo, silmän reikiä vain näkyi, ja sanoi:

— Ei siellä vedä henkeään, siellä on sellainen pöläkkä, että sokaisee miehen. Mutta nyt täytyy rikeneen joutua navettaan. Se minun tekemäni ura on kohtasilleen täysi.

Auno olikin jo varustautunut vaate päälle. Hän koppasi nyt lypsykiulunsa ja lähti.

Mikko rapisteli itsestään lumihyydettä ja sanoi:

— Vettähän sitä tarvittaisiin sekä lehmälle että hevoselle, mutta ei ole pienempää astiaa kuin tuo saavi. Sillä on minun yksinäni mahdoton saada ja teistä yksilahkeisista ei taida olla lähtijää.

— Jo on käyty tuulessakin, tuiskussakin, oltu vastarannassakin. Sää ei sääreen tartu, ei muuta kuin lähtö vaikeinta, sanoi Malla ylpeästi, koppasi naulasta nuttunsa, suki sen päälleen, tempasi loukolta eilisen korentonsa, pisti sen saavin korviin. — Silloin sitä lähdetään. Menkää te edellä, minä seuraan perässä syvin tai matalin.

Mikko veti lakkinsa puuhkat korvilleen, tarttui korenon nenään ja niin työnnyttiin tuvasta ulos. Mutta kun he pääsivät eteisen ovelta ulos, hulmahti Mallalta hameet korviin, ja siinä silmänräpäyksessä putosi korento olalta. Mikko pyörähti taakseen katsomaan ja sanoi:

— Mikä se tuli?

Malla riipoi hameensa korvistaan alas ja sanoi:

— Ei mitään.

Kun Malla sitten sai hameensa oikealle paikalleen toisella kädellään, hallitsi hän hameensa helmoja polviensa kohdalla ja kahlas Mikon jälessä kaivolle. Matalat kengät oli lunta täynnä ja lumen kylmentämät paljaat pohkeet punottivat kuin aamurusko. Vaikka uusi lumi tarttui pohkeisiin joka askeleella, ei Malla puistelehtanut eikä räpistellyt. Ja vaikka tuisku tuprusi niin, etteivät kulkijat toisiaan nähneet, pysyi Malla vain rauhallisena, kuin ei mitään kummaa olisi käsissä. Kun Mikko sai vintatuksi saavin vettä täyteen, tuli Mallalle sama temppu kerätä helmansa toiseen käteensä ja toisella hallita olkapäälle otettua korentoa. Niin sitä päästiin tanhuan suulle asti, missä äskeinen Mikon lapiointi oli peittynyt entistä korkeampaan nietokseen. Nyt eivät kumpaisellakaan yltäneet jalat pohjaan. Vesisaavi täytyi heittää nietokseen. Silloin Mikko puolihätäisesti sanoi:

— Mene sinä poloinen pirttiin, minä koetan tavalla tai toisella saada tämän navettaan.

— Hei vaan! Mikäs tässä on hätänä, matalassa kaivossa! huudahti Malla

iloisesti. — Otahan lapio ja madalla nietosta, niin viedään kaikella kunnialla viemisemme perille.

Mikko haki lapionsa, jolla tupruutti pehmyttä nietosta syrjään sen verran, että jalat rupesivat vastaamaan, Silloin Mikko ja Malla tarttuivat taas saaviinsa ja haalasivat navettaan, missä Auno iloisesti huudahti:

— Vettäkö todellakin! Olin vasta ajattelemassa, miten sitä lehmän suu märäksi saadaan.

— Vettäkö tuo lienee vai lunta. Aivan tuo nyt täyttää lumella, mihin hitunenkaan sopinee, sanoi Mikko ja katseli sitä saaviaan, jossa piti olla vettä. Se oli kukkurina lunta. Siinä nietosta lapioidessa oli tuisku täyttänyt saavin lumella.

Malla päähuivistaan kopisteli lunta ja sanoi:

— Täksi olen elänyt, mutta enpä totta tosiaan ole kummempaan sattunut. Kun ihan silmät ja korvat täyttää lumella! Sen sanottuaan hän lähti pirttiin itseään täydellisemmästi selvittelemään lumen ryytteestä.

Mikko jäi navettaan odottamaan kunnes Auno joutuu, jotta saisi lapion avulla saatetuksi hänet navetasta pirttiin. Sitten hän toimitti ruunalle vettä ja heiniä ja tuli lopulta pirttiin lumen ympäröimänä, valkeana kuin talvinen jänis. Nyt tuntui siltä kuin kaikki olisi voitettu. Jertta vain ilossaan siitä, ettei hänen tarvinnut tuiskuun lähteä, nauraa remusi ja sanoi:

— Kaikki ne sentään nuo ihmiset osaavat tänne kuin kotiinsa ainakin! Se on sitten ilmaa se! Tuokin navettarakennus tuossa parinkymmenen askeleen päässä näkyy vain joskus kuin vilahtamalla.

— Kyllähän tätä ilmaa kun lienee merelle asti, niin ihmeitä kuuluu, sanoi Mikko vakavasti. — Ei tätä kestä laivat eikä mikään muu kuin kiintonainen kallio.

— Mutta tuo kuusi se ei tyhjiä säiky, se vain veisaa vanhaa virttään, sanoi Malla akkunasta katsoen, kun myrsky taivutti ja reutuutti sen malanpaksuisia oksia.

— Se ei liene ensikertalainen, se lienee iässään jo ennenkin sattunut asiaan tuulen kanssa, sanoi Mikko turvallisesti.

— Mutta kerran se on viimeinen päivä hänelläkin, virkkoi Malla säälimielellä.

— Tässä matoisessa maailmassa kun kaikki kasvit, hengelliset ja hengettömät, ovat kuoleman alamaiseksi vannoutuneet, niin kerran se kuoleman viikate elämän langan katkaisee tuolta kuuselta samoin kuin kaikelta muultakin.

— Eiköhän se siinä viimeistä maailman aikaa seisone, sanoi Mikko. — Jonkun tuhat vuotta lieene jo seisonut ja voipihan vielä toiset tuhat vuotta seistä, ja siihen mennessä se tulee loppu maailmastakin, kun vanhat kirjat totta puhunevat.

— Niin... Kyllähän ne vanhat kirjat pohtinsa pitävät, mutta sitä aikaa ja hetkeä, milloin maailma viimeisen värsynsä veisaa, ei tiedä muut kuin taivaallinen isä yksinään, sanoi Malla huokaisten ja laskeutui akkunan poskeen istumaan. Kun ei kukaan jatkanut puhetta, istui Mallakin ääneti ja katseli, miten kuusi voimakkain liikkein taisteli myrskyä vastaan.

Koko päivänä ei myrsky heikennyt, se näytti päinvastoin vaan yltyvän. Aina kun tuimimman puuskan aikana pirtin nurkat roskivat ja koko pirttirakennus tuntui vapisevan, tulivat talon uudet asukkaat aivan vähäpuheisiksi pelosta. Malla ja Aunokin aina kädet ristissä siunasivat, kun pirtin nurkat rupesivat rosahtelemaan. Mikko se vähimmin hätäili, hän istuskeli ja veteli piippuaan. Mattikin oli kummissaan siitä jyräkästä, ei tahtonut sylistä uskaltaa liikkua, aina vain istui jonkun sylissä ja pyörein silmin katseli aikuisten ihmisten meininkiä ja kuunteli ulkoa kuuluvaa jyrinää.

Mutta ilta kun kului yhtä pitkälle kuin eilenkin Mikon käydessä kuusta kuulemassa, veti Mikko lakkinsa syvään päähänsä, nosti takkinsa kauluksen pystyyn, puristi sitä kaulaansa visuun ja sanoi:

— Mutta minäpä lähden oikein itseltään kuuselta kysymään, mitä se tämmöisellä ilmalla puhuu.

Sen sanottuaan Mikko puikaisi ulos ja juoksi kuusen juurelle, jossa oli lunta vain harmaana roskien seassa. Oksien alitse kulkeva yhäkin tiukempi tuulivirta oli lumen vienyt sitä tietä kuin tuonutkin.

Pitkän tuokion perästä tuli Mikko lumisena takaisin ja sanoi:

— Minä luulen kuusen puhuneen sitä, että tänä yönä lakkaa myrsky. Se tohisee niinkuin ankarin koski, mutta se tohina on semmoista lauhkoisen makuista ja väliin heikkenee. Se kohina ei ole niin yhtämittaista kiinteää, miltei vinkumista, kuten illalla se vähäinen tuskin kuuluva himinä oli. Tärisee se nytkin, kuten

keppi virrassa, tuo kuusi.

— Jospa se tuo tuisku, kun vuorokauden saa täyteen pelmutuksi, lopettaa työnsä, mukautti Mallakin. — Minäkin pääsisin tästä mökille, jos tuo vielä jalka vastaisi pohjaan.

— Viivytte siksi, kunnes alkavat hevosilla ajaa, sanoi Mikko rauhallisesti.

— Se lienee parasta, myönnytti Malla ja kallistui penkille pitkälleen.

* * * * *

Huominen päivä valkeni poutaisen ja tyynen taivaan alla. Puunoksa ei liikahtanut, ja talojen savutkin nousivat pillinä pystyyn. Aurinko noustessaan puhalsi kerästään säteilevän valosoihdun, joka sitten häipyi, kun aurinko itse tuli näkyviin. Kun Mikko nyt oli saanut Aunolle navettatien lapioiduksi, meni hän kenellekään virkkamatta kuusen juurelle, painoi kasvonsakin kuusen kylkeen ja kuunteli kauan. Viimein hän tuli hymyillen pirttiin ja sanoi:

— Mutta nyt ei kuusi puhu mitään eikä värise hitustakaan. Jos se nyt ennustaa täksi päiväksi ja ehkä enemmäksikin tyyntä ja kaunista ilmaa, niin minä rupean kuusen puheita ymmärtämään, ja meistä tuleeikin hyvät ystävykset.

— Niin hyvät ystävykset kuin siitä isosta Jyristä, siitä hammas suussa syntyneestä Jyristä. Kuinka kaukasukulainen se näille Aunolle ja Jertalle lienee?

— Minä ja Auno olemme neljännessä polvessa. Se Jyrki on ollut isän isän isän isä, sanoi Jertta.

— Se oli hammas suussa syntynyt, siksi oli annettu papin ristiä Jyriksi, sen isonvihan aikuisen Jyrin muistoksi, joka on tässä pysynyt kotonaan, vaikka muista taloista olivat kaikki menneet Horjuun. Sen Jyrin juuri kerrotaan olleen niin hyvissä väleissä kuusen kanssa, että se ei vahingossakaan ollut lähtenyt kalalle eikä metsälle kuuselta kysymättä. Jos kuusessa ei kuulunut myötäisiä säveliä, — minkälaisia lienevät olleet ne hänen merkkisävelensä, — niin Jyrki ei ollut lähtenyt. Mutta sen kerrotaankin tehneen taikoja, uhrauksia. Sanotaan joulu- ja pääsiäisyönä leikanneen vasemman kätensä nimetöntä sormea ja siitä tiputtaneen verta tuon kuusen juurille, ja mitä kaikkea tuo lienee tehnyt.

— Sellaisia eväitä minulta ei tule saamaan, sanoi Mikko ylpeästi, minkä vuoksi Mallakaan ei enää jatkanut juttujaan.

Mikko tunsu olonsa oudoksi, hän ei tiennyt mihin ryhtyä ja oli avuttoman näköinen. Hän käveli vain akkunasta akkunaan ja katseli lumen peittämää maisemaa ja aitojen tasalla olevia nietoksia. Muutamien aitojen sivulla olivat nietokset tumman harmaita, kun myrsky oli kynnöspelloista repinyt multaa ja lumen mukana vienyt nietoksiin. Sitten hän virkkoi:

— Olen kuin puulla päähän lyöty, en tiedä mihin asian laitaan tässä ensiksi osannee tarttua. Rekeäkin näkyisi tarvittavan, mutta mistäpä ottaisi, jalaksiakin tuuli heiluttaa. Ei ole länkiä, ei luokkia. Viittä on vaivainen vailla, ei yhtä sian lihaa.

— Tuolla riihen takana pientareella on rautapohja reki, kun vain pajuttaa, sanoi Jertta. — Niilon päyskä pani riiheen lyhteitä vetäessään niin suuren kuorman, että reki meni ihan kahdeksi. Jalaket lintsivat ihan syrjälleen. Riiden eteen se pääsi, mutta kun siinä käännäytti hevosta, niin silloin ne pajut risahtivat. Ja Lehtoniemen Teppana se näkyi huutokaupasta lähtiessään käärivän selkäänsä niitä silanresuja, länkiä ja mäkivöitä ja otti luokin käteensä. Se kai toki antaa niitä vehkeitä, jos ei iäksi, niin ensihätään lainaan.

— No kun ne pojat kuitenkin riihet kehtasivat puida ja leikata elot! keskeytti Malla.

— Kehtasivathan ne toki, kun siitä oli rahan tulo, sanoi Jertta. — Nehän olivat leikkuun ja riihien puinnin kanssa tolkussa kuin sika loimessa ja myivät jyvät, kun oljista irti saivat. Ja mitä eivät saaneet myydyksi, sen kätivät niittylatoihin ja Harakkaniemelle ja mihin kaikkeen nuo lienevät noita kaivaneet.

— Mutta mitenhän sen reen raiskan mahtaisi löytää, sen on lumi nyt peittänyt? kysäisi Mikko.

— Kyllä sen löytää, sanoi Jertta. — Se on riihestä Keskitaloon menevän aidan vieressä Sirviölän puolella aitaa, noin pari tai korkeintaan kolme sylvä riihestä.

Sinne lähti nyt Mikko laudasta tehty lapio olallaan ja kirves kädessään kahlailemaan ohuimpia paikkoja myöten kierrellen. Ei kestänyt kauan, kun hän jo toi sieltä pirttiin yhden rautapohjaisen jalaksen. Hyväntuuleisen näköisenä hän laski sen olaitaan lattiaan ja sanoi:

— Kalu on halpa haltijaton, sanotaan, ja niin onkin. Tuommoinen reki joutuu rauniolle, kun pajut särkyvät.

Sen sanottuaan Mikko lähti noutamaan toista jalasta ja kun oli sen tuonut pirttiin, niin otti kirveen käteensä ja katosi metsään.

Aunokin tuli navetasta maitokiuluineen, ja kun näki reen jalakset lattialla, huudahti:

— No, tuossa se on tuonoinen unesi! Mikko on huoletellut reen puutetta, mutta tuossahan se on, ei muuta kuin sitoo kokoon. Aivanhan noita tavaroita rupeaa satamaan kuin taivaasta.

Samassa tuli Mikkokin pirttiin, kantamus rekipajuja ja sidevitsoja olallaan. Laskettuaan ne lattialle hän sanoi:

— Käypäs, Jertta, tuolta navetan takaa pinon rähilöstä hakemassa halkoja ja laita pirtti lämpiämään, jotta saadaan uunissa hautoa pajun kauloja.

Samassa hän rupesi katselemaan jalaksia, olivatko kaplaat kiinni. Terveethän ne olivat. Ruvetessaan laittamaan jalaksia hammaspuuhun Mikko itsekseen sanoi:

— Siinä ei näy olleen sepipajuja, ja kun hevonen on raskaan kuorman alla, vieläpä sulassa maassa, aisalla vääntänyt syrjään, niin on pajuille käynyt työksi ja ne ovat rusahtaneet. Jos olisi ollut sepipaju, niin reki olisi terve, mutta eipä se silloin olisikaan tässä. Tämöinen rautapohja reki olisi kelvannut vaikka kenelle.

— Vaikka se olisi ollut kullalla kirjailtu, niin sitä ei olisi tiennyt kukaan, kun pojatkaan eivät neuvoneet minkäänmoisia kapineita huutokauppamiehille, sanoi

Jertta, joka halkoja uuniin työntäessään kuuli Mikon arvelut. — Jos ne mitä kysyivät, niin kirosivat ja sanoivat: »Hakekaa, teillä on siihen aikaa». Huutokauppamiehet eivät näkyneet etsivänkään, kun näkivät, että jyvät ja perunat oli hävitetty — he eivät uskoneet mitään muutakaan toiselle kelpaavaa tavaraa olevan jällellä. Niinpä jäi saavikin navetan yliselle. Ei sekään niin kaiheessa ollut, ettei olisi löytynyt jos vähänkään olisi syrjäpaikkoja silmäillyt.

— Siinäpä onni potkaisi meitä, sanoi Mikko hyvillään ja rupesi roppelehtamaan rekeen pajuja. — Mutta se on ihmeellistä, kun se tuuli ei ole kattoja tainnut viedä mistään. Terveet näyttää olevan katot tuolla kylällä joka talossa, ja tuolla pajuja hakiessani silmäilin niittylatoja. Terveet näyttävät olevan katot tuollakin kyläläisten isolla niityllä... Se etu lienee ollut siitä perjantaisesta räntäsateesta. Se kun holvasi ne märiksi ja raskaiksi ja sitten toissayönä oli vähän kylmännyt, niin lujia niistä näkyy tulleen.

— Onnipa on, että niin on, sanoi Auno. — Se ei olisikaan lantin vahinko taloille, jos katot olisivat niittyladoilta menneet ja sitten semmoinen lumenpaljous täyttänyt ladot.

— Kyllä niissä lunta on sentään! Kyllä sitä ei isoa rakoa tarvitse, josta se sellaisella ilmalla lumi pääsee, mutta moninkerroin pahempihan olisi, jos katto puuttuisi.

Malla tuli ulkoa tunnustelemasta, jaksako sitä lähteä kotiin, ja sanoi:

— Kävin tuota matkan suuntaa silmäilemässä, uskaltaisiko sitä lähteä paatostamaan kotimökille, ja kyllähän sitä muualta menee kun lähtee, mutta monissa nietoskohdissa se tulee nylä eteen. Niissä sitä joutuu uimasillaan vetäytymään.

— No elähän nyt kiirehdi, Malla, sanoi Mikko, kun tästä saadaan reki ja minä pistäydyn tuolla kylällä, — ehkäpä saan sieltä valjaita — niin panemme ruunan reen eteen, ja kyllä siihen sitten rantu saadaan. Vien perille asti.

— Sehän tuo on sitä parempi, sanoi Malla hyvillään. — Nämä kengät ovatkin niin lyhytvartiset räppöset, ettei paljoa tarvitsekaan lunta ennenkuin näihin yltä menee.

Malla näki nyt Aunon menevän navettaan ja hän lähti Aunon avuksi, kunnes Mikko joutuisi lähtemään.

Päivä alkoi jo käydä puolen rintaan. Taivas oli ylt'yleensä hienossa sileässä pilvenkihnassa. Aurinko näkyä ullotti kuin sumun läpi, ja koko ilma näytti olevan hienoa untuvaa täynnä. Mikko oli saanut kylältä hevoselleen valjaat ja kopperehti sitä kiireimmän kautta valjaisiin. Malla tuli Aunon saattamana reen luokse ja istui rekeen. Mikkokin sai ohjaket suoriksi, ohjasi hevosen tielle, istahti reen laidalle ja sanoi:

— Nyt näkyy ilma muuttuvan. Saattaa käydä niinkin, että tämä lumi sulaa vielä pois. Pitää minunkin ruveta liikkumaan hevosella, jotta saadaan ne elämisen vähät sieltä autiosta mökistä kotiin ja puitakin kotiin. Ken tietää, jos vielä pitkäkin kelirikko tulee.

— Eihän sitä tiedä. Eihän sitä tiedä muuta kuin sen minkä näkee, sanoi Malla. — Tässä Mäkelässä ja ylipäätään koko kylällä ei kelirikko saa suurta kummaa, kun on niityt likellä ja kovat maat puumetsiin.

— Saahan sitä kyllä sulallakin siksi että aikaan tulee, mutta lumikelihän se parempi olisi kun ei ole niitä kärrykeitä, sanoi Mikko, kaivoi tupakkaneuvot taskustaan, sytytti piippunsa ja rauhallisena veteli piippuaan ruunan kävellä kupsutellessa melkein polveen yltävässä lumessa.

Pitkän äänettömyyden perästä Malla sanoi:

— Minä sitä en oikein usko, että tämä lumi tänä syksynä enää sulaa kaikki, kun tässä metsän sisässäkin, johon ei tuuli ole tuonut eikä tästä vienyt, on melkein hevosella polveen.

— Elähän sano, virkkoi Mikko katsellen taivaalle. — Vettä tuntuu jo vihmovan, puoleltapäivin näkyy lientyvän satamaan: ei näy aurinkoakaan enää, ja koko ilma on niin raskaan näköinen. Kun näin tuuman takeesta aloittaa sateen, niin sitä saattaa kestää kauankin, ja heti se tuommoiseen hätylumeen toki tehoaakin, kun alla on sitäpaitsi vielä sula ja kesän jäleltä lämmin maa. Jos rupeaa etelästä raskaasti tuulemaan ja satamaan, niin siinä lumi joutuu kahden tulen väliin. Nyt on toista kuin keväällä. Keväällä on lumen alla kylmä, routainen maa, joka ei anna pienintäkään apua lumen sulamiselle altapäin. Sulamisen täytyy tapahtua yksinomaan päältäpäin.

— Mutta silloin on päivä pitempi ja auringon paiste voimakkaampi.

— Auringonpaisteella se ei nyt sula, vaan se sulaa vesisateella ja etelätuulella.

Jos vettä rupeaa oikein lätisten satamaan, niin saatte nähdä, että tulevana pyhänä ollaan sulajalassa.

— Niin. Ihmeellisethän ne ovat Luojan työt. No nythän sitä päästään kotimökille ihan tuossa tullessa paikassa. Tuossa tuon kuusen takana tienmutkassa on jo peltotilkun veräjä.

— Eihän sinne kovin pitkältä enää liene. Niinhän tämä päästiin kuin nauramalla, kun hevonen saatiin eteen. Mutta totta tosiaan, nythän rupeaa satamaan ihan uskolla, sanoi Mikko, kun rupesi suuria vesiä tulla lopistamaan alas ja taivas synkistyi mustaan, raskaaseen pilveen.

Kolmas luku.

Nyt oli sunnuntai. Ilma oli kaunis ja lämmin kuin elokuussa, lunta näkyi vain aitojen sivuilla katkonaisia riutuvia kappaleita. Viikko oli asuttu Mäkelässä. Mäkelä oli sillä viikolla paljon muuttunut. Pirtissä entisten orsien sijalla oli uudet sileiksi höylätyt orret. Oviseinä oli lujasti paikattu uusilla hirsillä, rosainen, musta uuni oli rapattu sileäksi ja valkaistu ihan liinavalkeaksi, tuohilla ja päreillä paikattujen akkunaruuutujen sijalla oli uudet kirkkaiksi puhdistetut ruudut, olipa peräseinässä, pöydän kohdalla olevassa akkunassa saranoilla aukeavakin osa, josta oli tarkoituksena talvellakin saada puhdasta ilmaa, kun ilma alkaisi tuntua pilaantuneelta. Pöydällä oli Kivelästä tuotu kirjavasu, jossa oli Nordborgin postilla, Wegeliuksen postilla, Uskonharjoitus ja paljon muita pienempiä uskonnollisia kirjoja.

Auno aukaisi akkunan. Kun hän näki Keskitalon lehmien olevan ulkona kimmoissaan laukkailemassa sadan askeleen päässä olevan raja-aidan toisella puolen, jätti hän Matin siihen aukiolevan akkunan puoliskon kohdalle penkille seisomaan ja katsomaan lehmien hommia. Matti ne heti huomasikin, alkoi sormillaan osoitella ja hoki: »Oo, oo, oo».

Auno otti nyt Nordborgin postillan ja rupesi lukemaan sen päivän saarnaa.

Keskitalon härkä oli ruvennut puskemaan ja kuopimaan aitavierellä olevaa nietosta, niin että suuret nätälumikokkareet sinkoilivat korkealle ilmaan. Sen

huomasi Matti ja alkoi iloissaan hyppien nauraa rähistä ja sormillaan osoitellen hokea: »Oo, oo, oo». Huomatessaan, että Auno halusi lukea, siirtyi Mikko nyt Matin luokse varomaan poikaa, ettei tämä innoissaan hoipertuisi penkiltä alas.

Auno oli lukenut sen saarnan loppuun ja selaillessaan lehtiä sanoi: — Kyllä se tuo Nordborg on tarkalleen ja vaikeimpienkin elämäntapausten kautta osannut viitata tien iankaikkiseen elämään, kun ihminen vaan seuraisi sitä rataa. — Sen sanottuaan hän pyhällä kunnioituksella painoi kiinni kirjansa, laski sen kirjavasuun, otti sieltä pienen laulukirjan, josta heleällä äänellään lauloi: »Tie Jeesus on ja ovi totta».

Kun Auno oli virtensä lopettanut ja katseli toista mieleistään, moukasi korviin avoimesta akkunasta kirkonkellon laimea ääni. Auno heitti kirjansa käsistään, kääntyi katsomaan kirkolle päin ja sanoi:

— Nytkö ne jo kirkosta soittavat pois, vaikka kello on vasta kaksitoista... Mitähän ilmaa se nyt tietää, kun niin selvästi kuuluu kirkonkellojen ääni?

— Olisiko tuulenhenki siellä, vai tietäisikö tuulta sinnepäin. Ja mikäpä kumma sen tuosta viiden kilometrin päästä on kuuluessa näin kauniilla ilmalla!

— Kyllä minä muistan entisestään, että ei se aina kuulu yhtä hyvästi, olkoon vaikka miten kaunis ilma, tuuliko häntä sitten pidättäneekö vai muu luonnon vaikutus, sanoi Auno yhä katsellen pyhällä kunnioituksella Salmenniemen kirkkoa ja alla olevaan pelityyneen Salmijärven pintaan kuvastuvaa kymmenen sylen korkuisen, vaaleankeltaiseksi maalatun kellotornin kuvaa.

Pienen väliajan perästä rupesi selvässä tahdissa soimaan kumpainenkin kello.

Lumoavalta tuntui tuo avonaisesta akkunasta sisälle tunkeutuva kirkonkellojen harras, tahdikas pyhä hyminä. Se tuntui ihanalta juhlavirrreltä pirtissä.

Äänettöminä sitä kuunneltiin. Mattikin oli laskeutunut penkille istumaan.

Nojautuen äitinsä helmaa vasten hän siinä raukeana loilotti ja silmät vierähtelivät uneen.

Kun kirkonkellot olivat lakanneet soimasta, tuntui kuin juhlamenot olisivat loppuneet. Mikkokin sytytti piippunsa ja kynkkämaksillään pöytää vasten alkoi sitä verkalleen vedellä, nähtävästi vain aikansa kuluksi eikä varsinaisesta tupakan halusta.

Auno katseli Mikkoa ja näkyi hakevan sanoja, millä aloittaisi puheen. Viimein hän hieman alakuloisesti sanoi:

— Minkätähden sinä, Mikko, olet yhä niin hallanpanneen näköinen? En koko täällä olomme aikana ole sinussa huomannut entistä iloista reippautta. Mikä se sitten sinulla on vaivana; eihän nyt mitään syytä maalliseen suruun ole.

— Kyllä minä tunnen itsekin, että minulla on jokin painajainen niskassa. Minun unenikin ovat niin katkonaisia ja aina kun herään, tulee mieleen se Kivelässä nähty ilkeä uni. Ja sitä ilkeämmäksi tekee mielen, kun toissa perjantaina astuessani tähän pirttiin huomasin tämän samaksi huoneeksi, jonka unessani olin nähnyt — nyt muistan, että sitten jouduin käräjäpaikalle, jonne ilkeät olennot kuljettivat minut.

— Lienee tuo toki niin, että unet ovat öitä myöten, näkijä unen jälessä. Ei toki kaikkivaltias suuri Jumala salline sen unen meille ennustaa mitään pahaa... Vai sellainen painajainen sinua painaa! Olen luullut, että sinua tuskastuttaa velkataakka, kun on viisituhatta markkaa velkaa.

— Se velka minua ei paina. Kun meillä näkyy olevan vankka hevonen, niin minä aion talveksi lähteä hevosella pohjolan savottoihin. Tässä keliä odotellessa laitan sinulle talven tarpeet, laitan reet kuntoon, jotta kelin tultua olen valmis lähtemään. Kun terveenä lienen, niin tyhjin käsin en palaa.

— Se on oikein että sinne lähdet. Minä täällä kotona koetan parastani olla tarkkana ja kaikessa kotiinpäin. Mutta koeta nyt Jumalan avulla vieroittaa mielestäsi se kamala unesi. Vaikka se ennustaisi pahaakin, niin eihän siitä muuten kuin kohti käymällä sivu pääse. Jumalan avulla voitamme kaikki, ja sitä paitsi pääsithän sinä sentään sen kamalan tasangon yli lopulta. Jumalahan voi ihmeellisesti pelastaa pahastakin.

— Eiköpähän tuo ajan pitkään kulumalla mene ja katoa, mutta vedellä pesten se ei lähde. Olen äitivainaalteni perinyt sen tavan, se se aina tunsu ruumiissaan ja näki unissaan niitä ennustuksia. Se on minullakin ikäänkuin jokin näkymätön henkiolento olisi aina mukana ennustamassa, välistä ihan vähäpätöisiäkin asioita. Jos lähden vaikka kuinka mieluisella ilmalla metsälle tahi kalalle ja jos se tulee menemään tyhjään, niin lähtiessä käy enne, että sieltä ei mitään saa. Se enne on niin voimakas, että tekee mielen tylsäksi ja vastahakoiseksi ja tuntuu kuin vetäisi jalkoja toisaalle. Mutta kun on ilma mieluinen, niin ei malta olla lähtemättä.

Enne ei kuitenkaan sillä eroa, vaan seuraa mukana katkeamatta muistuttamassa, että tältä retkeltä ei mitään saada. Ja kun ensimmäisen linnun tai muun otuksen nähtyään rupeaa sitä väijymään ampuakseen, niin näkee, että enne puhui totta. Ei usko kuitenkaan vielä, vaan lähtee etsimään toista otusta, mutta sen saannin käy samalla tavalla kuin ensimmäisenkin. Ja samalla tavalla on viimeisenkin saanti, ja vasta kotiin tultua harmimielellä näkee, että se enne puhui totta. Kurjemmin vielä käy kalalle lähtiessä. Jos on kaunis ilta, niin eipä malta olla lähtemättä heittämään verkkoja järveen. Mutta jos tuntee enteen vastustavan, niin huomenna verkkoja kokiessa näkee, mitä enne tiesi. Joko on yöllä syntynyt myrsky ja repinyt ja kaikenlaiseen roskaan sekoittanut verkot tai kalat ovat tienneet myrskyn tulon ja sentähden menneet jo ennakolta syvyyksiin, joten verkot jäivät tyhjiksi. Mutta vaikka sen enteen tunteekin metsälle tai kalalle lähtiessä, ei sitä tule totelleeksi, sitä lähtee vain koettamaan.

— Mitäs sitä silloin tuntee, kun lähtee pyyntiretkelle, jolta saa.

— Ei tunnu mitään salaista, on mieli keveä ja kiire lähtemään ja jo ensimmäisen otuksen vilahtaessa näkee, että nyt on onni myötäinen. Koiran edestä lintu rymähtää lentoon, lehahtaa oksalle tahi puun latvaan, josta ei muuta kuin ojentaa alas. Jänis saattaa koiraa säikähäneenä laukata vastaan. Sattuupa niinkin, että kun kotiin palatessa istahtaa mättäälle huoahamaan matkan väsymyksestä, niin metso lentää touhottaa metsän yli ja istuutuu likimmän kuusen latvaan, mutta silloin se ei kerkiä laskea siipiään lukkoon ennenkuin luoti on sen lävistänyt. Hieman vielä ylivoimaa vastaan taisteltuaan se sortuu rymisten maahan. Samoin on laita kalastaessakin. Kun järvi on antotuulella, niin kietoutuu suuria kaloja verkkoihin, niin suuria, ettei niiden nokka ole ollenkaan sopinut verkon silmään, vaan ne ovat myllertäneet verkon ympärilleen tai saaneet leukaviiksiinsä niin lujaan, etteivät ole itse saaneet itseään selvitellyksi irti.

— Se on kummallista. Sellaisesta en ole ikänä kuullut puhuttavan. Kumma ettet sinäkään jo ennen ole siitä puhunut.

— Ei ole tullut puheeksi ja tuskinpa nytkään olisi tullut, jollei tuon unijuttu olisi tuonut sitä mieleen, sanoi Mikko ja rupesi kirjaillusta nahkaisesta kukkarostaan täyttämään piippuaan.

Kun päiväkin oli jo kallistunut illan korvalle, niin otti Auno helmaansa vasten nukkuvan Matin varovasti syliinsä ja kantoi kätkyeen ja katsoi, heräsikö poika kätkyeen laskettaessa. Mutta ei ollut herännyt. Auno poistui mennäkseen

navettaan hoitamaan elukoita ja mennessään itsekseen sanoi:

— Sen Jertan aikapa kuluu kylässä. Aamiaiselta lähti eikä vieläkään näy tulevaksi. Huima raukka hänkin vielä.

Neljäs luku.

Neljä kuukautta oli Mikko hevosineen ollut pohjolan tukkityössä, kun Auno sai postista kirjoihin viedyn kirjeen, josta kotiin kävellessään luki:

»Hyvä, aina muistossani pysyvä Aunoni. Kuulepas, kun minulla on täällä kypsymässä uusi ajatus. Kirjeessäni lupasin, kuten muistat, tässä huhtikuussa tulla hevosineni kotiin tekemään kesää varten välttämättömiä tehtäviä. Mutta nyt tulee täällä kevätuiton aikana luultavasti olemaan korkeat palkat, ja senvuoksi meinaan jäädä tänne. Hevoseni saan sijoitetuksi erään pienen talon hyvään hakaan sillä urakalla, että ne sillä tekevät vähäiset kevättyönsä. Sovi sinä aikanaan Aholan könnien kanssa, että ne hevosineen ja kaikkine kesäajokaluineen tekevät sinulle kevätkylvöt. Lupaa niille palkkaa niin paljon kuin ne tahtovat. Ne eivät kyllä ole työssään hyvin kiireisiä ja siitä syystäpä niitä könneiksi sanotaankin, mutta ne tekevät työn torkusti ja sepä se onkin pääasia. Tässä lähetän kolmesataa markkaa niitä asioita varten. Mutta jos luulet niitten käyvän vähäksi, niin kirjoita minulle entisellä osoitteella, niin lähetän lisää. Eihän sitä merta pisaroita soudeta. Eihän se vähä riitä, kun on siemenet suurin osa ostossa ja työ teetettävä vieraalla. Mutta kyllä täällä raha riittää. Kuten sanoin, olen täällä kevätuiton ajan ja sitten viimeistään heinäkuun alussa ratsastan selkähevosella kotiin. Jään odottamaan sinulta taas uusia tietoja. Oma aina muistava Mikkosi.»

Auno ilosta loistavin kasvoin pani rahat takaisin kirjekuoreen, kätki sen sitten poveensa ja melkein juosten lähti mennä hynttyyttämään kotiin päin. Kotimatallaan hän poikkasi Aholaan, jossa teki isännän ja tämän kolmen leveähartiaisen pojan kanssa toukojenteko-urakan. Nyt asia oli sitä myöten valmis. Ilosta leimuten tuli Auno kotiin ja portilla jo tullessaan huudahti porrasten eteen havunlehviä laittelevalle Jertalle:

— Isä ei tulekaan kotiin ennenkuin kesällä. Me saamme täällä isännöidä omin

päimme, mutta onha rahaa. Kolme ihan rotisevaa satamarkkasta sain.

— Onpa sitten rahaa, vaikka köyttä tekisi, kun ei tee pitkältä eikä paksua, sanoi Jertta iloisesti ja meni Aunon jälessä pirttiin katsomaan, kuinka komeat ne rotisevat satamarkkaset olivat.

* * * * *

Aholan miehet olivat tehneet kevätkylvöt oikeana aikana ja kasvuhaluisen näköisinä nousivatkin oraat ja perunantaimet maasta. Aholan miehet olivat korjailleet niittyjenkin aidat sillä urakalla, että saivat niittää yhden latoalan niittyä. Hyvin mielissään kasvoi heinä niityssäkin ja mielissään sitä luonnon työtä katseli Auno, povessa polttava kysymys: milloin isä kotiutuu laittamaan viikatteita ja haravia kuntoon. Päivä päivältä se kysymys tiukkeni, ja kun juhannus alkoi lähetä, alkoi silmät lakkaamatta kiintyä sille tien suunnalle, mistä tiesi Mikon ruunan selässä ajaen tulla hypittelevän kotiin.

Juhannus oli nyt kolmen päivän takana, kun postitoimistosta tuli ilmoituskortti, että siellä on kirjoihinviety kirje. Anna löi käsiään yhteen ja huudahti:

— Herra Jumala! Kyllä ei isä tule vieläkään kotiin. Sen sanottuaan hän suki pyhävaatteita ylleen ja otti voileivän käteensä, kun ei ollut vielä syönyt päivällistä, ja lähti juosta huristamaan postitoimistolle päin. Väliin hän aina haukkasi voileivästään, povessa katkeamaton pelko, että kyllä se ei isä tule koko kesänä, ja onko tervekkään. Kun Auno sai postitoimistossa kuitatuksi ja hänelle annettiin kirje, jossa näkyi Mikon käsiala, sykähti hänen sydämensä omituisesti. Hän syöksähti ulos, lähti juoksujalassa kotiin päin ja raposteli käsillään kirjeen auki. Tiepuolella oli aikoinaan maantien ojasta vyörytetty kivi. Sille istui nyt Auno ja veti kirjeen sisukset helmaansa. Kirjeen sisään oli nytkin taitettu kolme puhtaudesta kumaltelevaa satamarkkasta. Ne Auno jätti helmaansa ja alkoi lukea:

»— Rakas Aunoni. Nyt minä tämän kirjeen kautta lähestyn sinua vaivaisena syntisenä tunnustaakseni, että olen syönyt sanani kotiintulosta. Kuulehan sentään. Tänä kesänä on Lapin perillä valtakunnan rajan aukaisu. Nimismiehelle on tullut sen työn teettorahat ja määräys, että sen pitää hankkia työmiehet, mutta kun se työmaa on niin kaukana ihmisistä, ei kukaan hyvänpäivän lapsi sinne uskalla lähteä.

Eilen tuli nimismies tänne meidän savottaamme ja sanoi: »Eikö täällä olisi niin

vaivoja pelkäämättömiä miehiä, että sinne lähtisivät?»

Kun kuulumme, että se raja kulkee katkoen tänne Suomeen juoksevien jokien latvoja, joten ruokia saa venheillä jokia myöten aivan rajalle asti, niin meistä viisi miestä lupautui viidentoista markan päiväpalkalla lähtemään. Sillä ei ole onnea, jolla ei ole kovaa sydäntä. Nyt ei auta muu, enkä osaa sinulle antaa muuta neuvoa, kuin että korjautat sepällä viikatteet ja Jertan kanssa tehdä nykerrät heinää, minkä jaksat. Ne alat, joita ette jaksat itse tehdä, teetä osaheinällä, kyllä silläkin lailla heiniä karttuu meidän karjalle. Elot koeta aikanaan saada leikatuksi ja kootuksi kykäisiin. Eloja puimaan tulen minä, puinnista ei tarvitse huolehtia. Lähetän tässä kolmesataa markkaa sitä varten, että niillä suoritat leikkuumiesten palkat ynnä muut, mitä tarvitset.

Kirjoittaa et minulle osaa. Se rajan aukaisutyö alkaa heinäkuun ensimmäisenä päivänä ja lähdemme täältä nimismiehen kotoa juhannuksena. Tänä kesänä emme saa tietoa toisistamme, mutta meitä yhdistyköön tieto, että syksyllä tapaamme toisemme yhtä onnellisina ja elämänhaluisina kuin ennenkin. Oma aina muistava Mikkosi.»

Auno kokosi helmastaan rahat, pani ne kirjeen sisään ja kätki poveensa. Sitten vasta hän huomasi, että kyöneleet olivat kahahtaneet hänen silmiensä nurkkiin. Hän otti taskustaan nenäliinansa ja pyyhki silmäinsä aluksia, pyyhkäisi yleensäkin kasvojaan ja sanoi:

— No, Jumalan avulla!

Alakuloisena tuli nyt Auno kotiin. Oli kuin kotikaan ei oikein kodilta tuntuisi. Hetken kädet helmassa istuttuaan ja Jertan kanssa puheltuaan pääsivät ajatukset vähän irti kirjeen sisällyksestä. Auno meni aittaan, otti sieltä viikatekimpun olalleen ja lähti seppälään. Sieltä tultuaan tutki haravat, olisiko niissäkin korjaamista, jotta nekin veisi aikanaan Aholaan korjattavaksi. Ne olivatkin hyvässä kunnossa.

Juhannuksesta oli kulunut viikko, kun kylältä kävi sanoma, että siellä pyhäältä lähdetään heinäniitylle. — Mekään emme tahdo olla viimeisiä, sanoi Auno. — Me laitamme jo lauantaina viikatteet varsiin ja haravat tikaportaaseen ja maanantaiaamuna ennen kukon heräämistä olemme tuolla alangolla heilumassa.

Niinpä olivatkin Auno ja Jertta maanantaiaamuna ennen auringonnousua alangolla paitahihaisillaan heilumassa viikatteineen, keveät pumpulihameet

yllään ja tukat käärittyinä niskaan pienelle nyttyrälle. Mutta kohta veräjän taa ilmestyi nuori lihavanpuoleinen, terveen näköinen miehen vöntsäke, joka aitaan nojaten hetken katseli niittäjiä. Mutta kun niittäjät eivät olleet siitä tietävinään, vaan jatkoivat työtään, hyppäsi mies aidan yli, tulla vökelti Jertan luo ja sanoi iloisesti:

— Sitä ei kuin niittää huiskitaan.

— Niinhän tässä on huono meininki, sanoi Jertta ja rupesi liippaamaan viikatettaan.

— Enkö minä saisi neidin sijasta ruveta niittämään. Neiti poimeksisi minulle marjoja. Näkyvät mustikkain kyljet jo ruskehtuvan ja kohta ne lakatkin alkavat joutua.

— Ei passaa pastihuivi köyhän tytön päähän, sanoi Jertta iloisesti ja rupesi niittämään.

Mies tarttui Jertan viikatteeseen ja sanoi ystävällisesti:

— Annahan kuitenkin, minä koetan sinun viikatettasi. — Sitten hän hujautti muutamia kertoja ja sanoi:

— Hyvä viikate. Onko tuolla aukealla kiviä?

— Ei ole. Tuolla metsän laidalla on joku, mutta se on niin suuri, että siihen ei pöljäkään lyö viikatettaan.

Sen kuultuaan mies nakkasi harmaan lättälakkinsa maahan ja lähti noin viidenkymmenen sylen päässä edessään olevan ladon editse laistansa painamaan. Mentyään parisataa askelta ladon ohitse kääntyi hän takaisin.

Nähtyään sen Auno iloisesti nauraen sanoi:

— Tuostako se Jumala meille niittäjän viskasi?

— Pudotti kuin pilvestä, ja kyllä tuo vaan sitä näkyy saattavan tehdä.

— Kyllä, sanoi Auno, mutta ei ollut sen paremmin siitä niittäjästä tietäkseen, niitteli vain järjestään.

Mies saapui Jertan luokse, paitansa hihalla pyyhkäisi hikeä otsastaan, katsahti siten jällelleen, missä näkyi jo kolmen sylen levyinen suora uoma, jonka keskellä oli valtainen aalto katkennutta heinää. Sitten hän tarjosi viikatteen Jertalle ja sanoi: — Hyvä viikate... Mutta eikös se siltä näytä, että tämmöisen pojan matkaan saattaisit lähteä keittäjäksi?

— Ei passaa kaikki jauhot talkkunaksi, sanoi Jertta nauraen ja liippaili viikatettaan.

Auno tuli nyt Jertan ja miehen luo ja sanoi:

— Mistä ja kuka ja mihin olette matkalla?

— Olenpahan tuolta Sankarilahden kylältä. Olen tuon Toivolan nuoren emännän veli. Ne pääsiäisen aikana kulkivat siellä kylillä ja sanoivat, että jos minä tulisin kesällä niittämään, niin arvelin käydä heille hosumassa.

— Mutta kun meillä ei toden teolla ole miestä minkäänlaista, niin etköhän rupea meille niittämään.

— No eihän tuota minulla ole pestiä Toivolastakaan eikä aivan varmaa lupaakaan, sanoi mies. Sitten hän tekeytyi leikillisen näköiseksi ja sanoi:

— Kyllä te saisitte minun vanhemman veljeni niittäjäksenne, mutta siitä ei olisi tämän neidin kanssa ajan ratoksi käsertelijäksi, sillä on eukko ja kolme lapsen sommeloa.

— Käsertelyn vuoksi me täällä kyllä tullaan toimeen, mutta muuten. Etkö todellakin rupea niittämään? Palkkasi maksetaan puhtaana rahana, vaikka joka ilta.

Mies punalti päätään, viskasi lakkinsa maahan ikäänkuin vihassa ja sanoi:

— No, samapa on! Mutta sinä, neitikäinen, kun heitetään leikki pois, niin saat hankkia haravan avuksesi. Jos niittynne eivät liene hyvin kivisiä, niin minä takaan, ettet tarvitse viikatetta tänä kesänä etkä jouda kauas marjailemaankaan.

Sen sanottuaan hän lähti äskeisen laisiinsa sivua painamaan. Vihaisesti äänsi viikate sakean heinän juuressa ja vankka suora aalto rupesi syntymään jällelle.

Auno lähti kotiin lypsämään lehmiä ja sanoi Jertalle:

— Lähde sinä keittämään kahvia, keitäkin rikeneen ja tuo tänne tuolle niittäjälle. Minä en tänne enää jouda tulemaan, laitan siellä aamiaista, kun ensin saan lehmät ohjatuksi metsään.

Jertta luuli nopeasti keittäneensä kahvin, mutta kun hän kahvineen tuli niitylle, niin kuusi verestä heinäaaltoa oli sillaikaa ilmaantunut ja koko latoala näytti olevan kannikkaina.

Jertta levitti nyt ladon lattialle oven eteen valkoisen liinan, jonka päälle laittoi kahviastiat ja kutsui niittäjän kahville.

Niittäjällä oli hartiat märkinä, vesiliko paita lätkötti kiinni hartioissa, kun hän käveli ladon luo. Mutta ei hän siitä hartiainsa märkyydestä ollut tietävinään mitään, otsastaan pyyhkäisi vain hikeä paitansa hihalla ja istahti ladon kynnykselle ruveten ryypymään. Tyhjän kuppinsa laskettuaan liinalle hän sanoi:

— Kylläpä siinä on entinen hyvä makunsa kuin jättiläisen tervassa.

— Mikä sinun on nimesi? Emmehän me sitäkään vielä tiedä, virkkoi Jertta ystävällisesti.

— Saathan sinä panna minulle nimen mielesi mukaan. Pane kultaiseksesi tahi vaskiseksesi, sanoi vieras terävästi silmiin katsoen ja nauraen.

— Ei, vaan miksikä muut sinua kutsuvat?

— Enimmältä osalta olen kuullut sanottavan minua Juhaniksi, mutta äiti minua piennä poikasena kutsui Junnuksi.

— Se on sitten kuten Kerilän emännällä. Se kun oli kuullut Junnuaan sanottavan Juhaniksi tai Jussiksi, niin oli virkkanut:

— Jänis on Jussi, myllyssä pussi, meidän Junnu on Junnu.

Kun Juhani oli kolmannen kuppinsa tyhjentänyt, hyppäsi hän tasakäpälässä seisoalleen ja sanoi:

— Sinä moinen myllyn pussi, laita harava heilumaan, että heinät joutuvat

luo'olle, toisia alkaa kaatua kuin tuskassa. — Sen sanottuaan hän lähti pitkin askelin mennä vötkimään viikatteensa luo.

Pitkän tuokion perästä tuli Auno niitylle. Nähtyään, että latoalasta oli vain laittaa pieni kaistale niittämättä, meni hän niittäjän luo ja sanoi ihastuneena:

— Täällähän heinikko kaatuu ihan kuin taikavoimalla.

— Hetihän se näkyy kaatuvan, mikä juuresta poikki joutuu, sanoi Juhani leikillisesti ja pitkällä käsillään hartiansa voimasta hujautteli leveätä laistiaan.

— Mutta nyt lähdetään kuitenkin taloon aamiaiselle.

— Niityllähän sitä on heinäaikana lysti syödä.

— No lähdetäänhän tällä kerralla taloon, kun siellä olen laittanut jo ruuat pöydälle ja kun ette ole vielä käyneet koko talon katoksissa.

— No lähdetään sitten, sanoi Juhani, nakkasi viikatteensa ja liippansa mättäälle ja lähti Aunon jäljessä raskain askelin astua junttailemaan.

Edellä kävelevä Auno huusi loittona olevalle Jertalle:

— Jertta, arvaapa mihinkä me menemme!

— Hän pysyköön täällä, hänellä on urkkona saada heinät luo'olle ennenkuin annetaan murenaakaan ruokaa, sanoi Juhani siksi kovalla äänellä, että Jerttakin sen kuuli.

— Katsotaanpa, eikö siinä urakassa ole välipuheita! sanoi Jertta nakaten haravansa käsistään ja lähti juosten mennä huurottamaan kotiin.

Auno siinä Juhanin edellä kävellessään puheli:

— Jos tuota menoa ruvennee niitto menemään ja tätä ilmaa piisannee, niin meillä ei heinäntekoa riitä kovinkaan moneksi viikoksi.

— Kyllä minä sen sanon, virkkoi Juhani — että kun menette Jertan kanssa urakkaan, että hoidatte heinät, jotta minä saan vain niittää ja niittää, ja jos niittynne eivät liene kovin kiviset, niin summassa sanon, että teillä ei ole niin

paljon niittyä, että kolmen viikon perästä ei olisi joka ikinen karva poikki.

— Ei niissä kivet haittaa.

— Mutta onhan teillä noita vaaranrinniäityjäkin. Mikä niistä olisi kivet viennyt?

— Ne entiset vanhat miehet kun ovat raivanneet niittyä, niin ne eivät ole raivanneet ainoastaan metsää vaan kivetkin. Niillä oli mukana hirveän suuret teräsmoukarit, joilla jylmäsivät kivet murskaksi ja ajoivat maaemään. Ainoastaan semmoinen louhi, joka ei lainkaan peity heinikkoon, sai jäädä paikoilleen, mutta siihenhän ei toki hupsukaan lyö viikatettaan. Heinän juuresta, sen minä takaan, ei löydy viikatteeseen yltävää kiveä, vaikka olenkin kolme kesää ollut niitä näkemättä.

— Eipähän ne sienien tavalla kasvane, kun ne kerran ovat hävitetyt, sanoi Juhani tyytyväisesti.

Pirtin pöydällä oli pöydänpään puolella kukkurillinen juustomalja, piimähaarikka, kukkurilautanen hohtavaa kesävoita ja kolme paksua leipää päällekkäin. Pirttiin tultua Auno kädellään viitaten sanoi: — Menehän sinä — sanon sinua sinuksi — tuonne isännän paikalle syömään, siihen ei toista isäntää ilmesty ennen syksyä.

Auno ja Jertta asettuivat toiseen päähän pöytää vastakkain. Matti pääsi äitinsä syliin.

— Kylläpä tämä näyttää nololta, heinäaikana syödä yksinään, sanoi Juhani tuokion kuluttua. — Ennenhän tuota ruokapaikan ympärillä heinäaikana kihisi ihmisiä kuin muurahaisia. Tekin siellä erillänne kuin eriuskolaiset Karjalassa.

— Kyllähän sen sentään tämän toimituksen saattaa tehdä yksinäänkin, sanoi Auno. — Kolme kesää ja enimmät osat talviakin olen saanut syödä yksinäni ja sama kohtalo olisi nytkin, jos ei olisi tämä talo joutunut käsiimme.

— Kyllähän se ruoka maistaa yksinäänkin, sanoi Juhani lauhkeasti. — Kun hän tuns, ettei Auno ottanut leikin kannalta hänen sanaansa, ei hän jatkanut puhetta.

Kun Juhani oli päässyt syömästä, kantoi Auno pöydänpäähän suuren tyynyn ja sanoi: — Tässä on päänalusta levätäksesi. Me lähdemme Jertan ja Matin kanssa

haravoimaan.

— En uskalla tänne jäädä yksin, kun te menette pois. Minä pelkään, että minut uni pettää. Olin jo eilen aikeessa tulla tänne Toivolaan, mutta satuin tuolla tullessani tanssikemuihin. Kun siellä meni yö silmää ummistamatta, niin pelkään, että uni rupeaa velkaansa perimään. Lähden sinne niitylle ja nukahdan siellä, ja jos en ala jonkun viidentoista tai korkeintaan kahdenkymmenen minuutin perästä konkoa pystyyn, niin käykää potkaisemassa.

Niitylle tultuaan Juhani meni viikatteensa luo, köllistyi mättään kupeelle, pani lakkinsa silmilleen ja heittäytyi mitään ajattelelmattomaksi, jotta uni tulisi pikemmin. Samassa rupesivatkin leveät hartiat nytjähtelemään hengityksen mukaan.

Oli kulunut aikaa ainakin puolentoista tunnin verran, kun haravoiminen oli lopulla.

— Minä lähden kiehauttamaan kahvia ja tuon sen tänne, sanoi Auno Jertalle. — Annamme niittäjän nukkua ja herätämme vasta kahville. Se kun on viime yön valvonut, niin nukkukoon nyt sen sijaan, kylläpä hän sen saattaa korvata sitten kun on hyväksi levännyt.

Oli kuin Juhani olisi kuullut sen puheen. Hän kimposi pystyyn ihan kuin säikähtynyt, hieraisi kaksin käsin silmiään, tillisteli taivaalle, taas hieraisi silmiään, tiiristeli aurinkoa ja viimein sanoi:

— Aurinkohan on kiertänyt senkin seitsemän sormihaaraa ja ette herättäneet. — Hän punalti päätään, hieraisi vielä silmiään ja vihaisesti koppasi mättäältä liippansa ja viikatteensa.

— Kuulimme sinun yön valvoneen, niin annoimme nukahtaa pitempään. Kyllä nyt on vielä päivää heiluakin, ei ole hetikään puolessa, sanoi Auno ystävällisesti ja lähti kahvinkeittoon.

Kun Auno toi kahvia niitylle ja hoihkasi Juhania tulemaan latoon kahville, oli Juhani sen alan viimeistä metsän väliin pujottautuvaa lahdeketta niittämässä. Hän ei lähtenyt ennenkuin sai sen niitetyksi. Sitten hän viikate olallaan tuli ladon luo ja sanoi:

— Tuostako sitä järjestään niitetään? Se tämän alan osa taitaa olla niitetty.

— Siitä sitä niitetään, sanoi Auno, — eikä siinä aivan paikalla laita vastaakaan. Tässä aituksessa on yhdeksän alaa yhteen rautaan ja melkein kaikki laajempia kun tämä.

— Ei ole kaikki isompia, sanoi Jertta. — Sukastin ala, Suoperän ala ja Pörönperän ala ovat paljon pienempiä kun tämä.

— Niin, mutta siitä edestäpä tuo isonaukean ala on melkein kaksi vertaa niin laaja kuin tämä Pellonaluksen ala, sanoi Auno ja kehoitti Juhania istumaan kahvin lähelle.

Juhani ja Auno olivat istuneet ladon kynnykselle, jalat ulospäin, ja Matti Aunon viereen, mutta Jertta seiso i vielä ulkona ladon edessä katsellen, miten hän siihen istu i, kun aukko oli Juhanin ja Aunon välillä.

Juhani kiirehti sanomaan:

— No, sovithan tähän sinäkin, moinen Pörönperä.

— En minä ole mikään Pörönperä.

— Niin todellakin, Herttahan sinun nimesi kuului olevan, kun minä oikein muistan — Hertta-rouva.

Jertalta pääsi nauru ja hän sanoi:

— Sattui ihan kohti. Kyllä olisi kät ilö saanut syntymälämminnä puristella sitä sinun päätäsi visummaksi. Kovin on hatara.

— Ei. Hatara on hyvä. Siihen ei vastaa elämän surut eikä murheet eikä ilotkaan. Saattaa elää päivän semmoisena kuin se on käsissä, huom i n tulkoon tuumineen...

Kun kahvi oli juotu, nousi Juhani, otti viikatteensa ja liippansa ja sanoi:

— Onko tuolla toisella alalla mitään rajamerkkiä, mihin asti se yltää?

— On. Tuolla tuo iso tasalatvainen koivu on sen alan pisimmässä nurkassa. Siitä katkeaa näitten syrjissä olevain alain raja viistoon puolelle ja toiselle, kyllä sen siellä näkee, sanoi Auno.

— Ehkäpähän asia tekijänsä opettaa, sanoi Juhani ja lähti viikate olalla verkalleen kävellä vätöstelemään heinikon laitaa kohti. Heinikon laidassa hän seisahtui, liippasi viikatteensa ja lähti yhtä reippaasti painumaan latoalan halki kuin tänäkin aamuna niittotaitoaan Jertalle näyttäessään.

Viides luku.

Juhannuspäivänä ennen puoltapäivää ne pohjolan nimismiehen värväämät miehet saapuivat nimismiehen asunnolle kysymään, lähdetäänkö matkalle jo tänäpäivänä. Mutta nimismiehen luo oli saapunut valtion lähetti, jonka pitikin toimittaa se rajankäynti eikä nimismiehen, joten herroilla oli yhteistä toimenpidettä koko päiväksi, eikä kuulunut lähdöstä mitään. Oli ilta jo likellä, aurinko suurena, punaisena ja pyöreänä hiljalleen vierä lähellä metsän latvoja, kun nimismies sen valtion herran kanssa tuli kartanolla istuskelevien ja keskenään iloisesti tarinoivien miesten luo ja sanoi:

— Kuulkaahan nyt, miehet rakkaat! Minä en tule lähtemäänkään sinne rajalle, sinne lähtee tämä hallituksen sitä varten lähettämä herra. Mutta kun minä en sinne itse tule, niin minä pyytäisin teitä palvelukseeni. Kuulkaahan nyt! Siellä sen rajan seuduilla, jota te tulette avaamaan, harjoitetaan ihan jumalattomasti porojen varkautta. Tuhansittain vuodessa varastetaan takapuolen rajan poroja. Kymmeniä perheitä tuolla puolen rajan elää aivan sillä, siellä on kymmeniä miehiä, joitten syntejä on saatu niin paljon ilmi, että miehet voidaan vangita, missä vain Suomen puolella tavataan. Niin, jos te niitä tapaisitte, niin minun vastuullani vangitsisitte ja lähettäisitte ne minulle. Olen tämän valtion herran kanssa tuumannut siitä asiasta, mutta hän sanoo, ettei hän voi uskoa ruokatarpeitten laittamista muille, koska hän ei aina ole rajalla, vaan te tulette aina olemaan rajalla. Täällä lähempänä rajaa Kurtinjoen kylässä ja Vaatimenojan kylässä on miehiä, jotka tarkoin tuntevat ne miehet, jotka meidän on valta vangita, jos ei sattuisi niitä uudelta rikokseltaan tapaamaan. Tämän valtion herran kanssa olemme tuumanneet, että tämä ottaa niitä miehiä työmieheikseen, ne kun juuri ovat innokkaita itsestään käymään asiaan. Niille rajan lähellä asuville se varastus juuri onkin kovin painajainen. Ovat monelta ja monesti vieneet koko karjan niin puhtaaksi, että armeliasten ihmisten on pitänyt lahjoittaa poroja, jotta on uudestaan päästy alkuun.

— Minun kohdalleni ei tarvitse toista. Jos tapaan rosvon, joka todistetaan varmasti rosvoksi, niin jo tarttuu ja pysyy myös, olkoon hänellä vaikka syli silmien väliä, sanoi Mikko tulistunein kasvoin ja kouriaan puristellen, juuri kuin koettaakseen, onko niissä vielä entinen tarmo.

— Se on hyvä, sanoi nimismies ystävällisesti, tuli Mikon luo ja taputteli Mikkoa olalle.

Kurtinjoen kylästä saatiin miehiä ja Vaatimen-ojan kylästä saatiin viimeiset tarvittavat miehet, vieläpä kaksi ikämiestä, jotka olivat olleet mukana silloin, kun tunturien huippuihin oli rajamerkkejä lyöty. Ne muistivat matkat ja niistä mihinkin paikkaan ruokatarpeita saa.

Nyt lähdettiin kahdenkymmenen miehen voimalla hyvin raskaat kantamukset olalla kiirehtimään kymmenen peninkulman päässä olevaan Orjanpää-tunturiin, jossa piti olla heinäkuun ensimmäisenä päivänä. Kun valtion herra tyhjänä, ilman mitään kantamusta, pitkällä sääriällään kävellä roikki, niin miehille, joille oli kantamuksia säilytetty, tuli ensimmäisellä peninkulmalla hätä, ja he sanoivat yhdestä suusta palaavansa paikalla takaisin, jollei anneta levätä ja muuteta kulkua hiljemmäksi, he kun muka eivät ole tehneet sitä pahaa, joka pakottaa tänne erämaahan hengenrajoja myöten uupuneena kuolemaan.

Herra istui sammaloituneelle puunrungolle, pyyhki silkkiseen liinaansa kasvojaan ja sanoi ystävällisesti:

— Minun kyllä täytyy päästä sinne huomiseksi, mutta jääköön teille näistä opasmiehistämme toinen, ja toinen lähtee minua opastamaan. Tulette sitten kun jaksatte. Otamme parin päivän ruokatarpeet mukaamme... Timo lähtee minulle oppaaksi ja Aaro jää tänne jälkijoukkoa opastamaan.

Timo tukki nyt laukkuunsa ruokatarpeita pariksi päiväksi, kuten herra oli sanonut, sitoi laukun selkäänsä ja sanoi:

— Mitäpä muuta kuin tie eteen ja keppi käteen.

Timo lähti työntymään metsään. Kun herra tiesi, mitä kohti oli kuljettava, kiirehti hän Timon edelle ja lähti ikäänkun vihassa astua heittelemään. Risut ruskivat vain menijäin jaloissa. Kun se ruskamisen ääni kiireesti eteni ja kävi kuulumattomaksi, niin joku sanoi joukosta:

— Kyllä siellä Timon pinta rupeaa höyryämään.

— Hm. Kyllä siellä on semmoinen Timo matkassa, että sitä ei herra vaahteen aja, sanoi Aaro.

— Se onkin oikein, sanoi joukosta joku. — Se onkin kirottua noilla herroilla, että niillä on olevinaan aina kiire, niillä on aika ostossa. Tuokin kun olisi viikon puoliskon lisääaikaa varustanut matkaansa, niin ei olisi kenelläkään kiirettä.

— Helsingin herrat eivät kykene arvostelemaan etukäteen, mitä tällaisilla erämaantaipalilla tarvitaan. Ei tuokaan niin höperö ole, että olisi määrännyt vajaassa kahdessa päivässä kuljettavaksi tämän kymmenpeninkulmaisen taipaleen, jos olisi tiennyt ja osannut arvata nämä matkat.

— Sitten se pahinta vielä, että ne eivät ota lukuun sitä, että toisilla on kuoleman kuorma kantamusta selässä ja itse roikkivat vain tyhjänä.

— Siitä ne tuskin älyvätkään mitään, sanoi Aaro ja nousi istumasta.

Nyt olivat miehet levänneet ja lähtivät painumaan metsään, Aaro edellä ja toiset kynttä kantta perässä.

Kolmannen päivän aurinko alkoi painua laskulleen, kun miehet taas istahtivat taakkoineen levähtämään. Aaro tiesi, että nyt kohta ruvetaan nousemaan tunturille, jossa tämän taipaleen pää tavataan. Mutta edestäpäin rupesi kuulumaan huhuiluja. Jokaisen korvat höristyivät ja joku sanoi:

— Ihmisen ääniäkö?

— Ihan ihmisten, sanoi Aaro. — Ne ovat asettuneet tunturin juurelle meitä odottamaan. Eikä siellä tunturin laella juuri kauan viihdykään. Paljas kallio tai hiekka ja kylmä viima käy aina. Ei koskaan ole tyyntä.

— Ei koskaan tyyntä! huudahti Mikko.

— Ei siellä pilvien rajalla ole koskaan tyyntä, sanoi Aaro ja nousi lähtemään.

Huhuilu alkoi kerta kerralta kuulua lähemmältä, ja kohta noin kolmensadan askeleen päästä harveikkometsän läpi rupesi näkymään raukeita sinisenharmaita savutuppaita, jotka nousivat erään kuusiryhmän juurelta. Kohta rupesi näkymään

korkealla puun telalla seisova Timo, joka katsoi hieman toiselle suunnalle ja aina tuokion kuluttua huusi täyttä kurkkua: »Huhuiiii». Tulijat olivat jo vähemmän kuin sadan askeleen päässä, kun Timo taas huikasi: »Huhuuuuui». Lainehtien lähti ääni leviämään erämaan äänettömään, raikkaaseen iltailmaan, mutta sitä ei Timo nyt joutunut kuuntelemaan, kun Aaro etumaisena kumarruksissaan taakkaansa kantaen tullessaan kiljaisi:

— Sillä ei hätä, joka huutaa, vaan sillä, joka voivottelee.

— Ka, tuoltapäinkö sen pahakkaat tulevat, sanoi Timo. Samassa valtion herrakin nuotion takaa kimposi pystyyn ja ihastuneena sanoi:

— Ja sieltähän te tulette kuin tulettekin kaikki terveinä ja iloisina, kuten pitääkin.

Miehet riisuiivat taakkansa ulommaksi nuotiosta ja tulivat nuotion luokse, jonka toisella puolen oli kolme oksaista tunturikuusta, joitten oksat olivat nuotion puolelta karsitut miehen korkeudelta. Siellä kuusten juurella, pää kuuseen nojaten, puoliselällään rötkötti suuri ruskeanuttuinen mies mustat, hankuroisiin yltävät saappaat jaloissa, ja kellon vitjoissa oli senkin seitsemänlaisia hetaleita. Ne reklottivat monitähtisinä kiiltäen tummien liivien rinnalla. Sitä kummaa otusta miehet hieman katselivat senkintähden, että se heidän tullessaan ei siitä hievahtanut edes sen vertaa, että olisi jotakin nähnyt, siinä vain vätkötti. Hieman naurussa olevasta suuresta suusta näkyi ruskeat, leveät kuin hevosen hampaat, ja työkirveellä tehdyttä näyttävän tummanruskean nokan juurelta näkyä moljotti pari ruskeanharmaata laiskaa silmää.

Sitä miehet katselivat kuin lehmä uutta konttia. Mutta valtion herra katkaisi sen vaitiolon sanoen:

— Nyt, miehet! Kumpi on ensimmäinen, syöntikö vai nuotioitten teko? Täällä tunturimaailmassa tuntuu olevan yö kylmä. Viime yönä oli meillä työtä tuskaa tässä tarjetessa, vaikka nuotio paloi. Tähän ei sovita kaikki yhdelle nuotiolle, ja uusi nuotio tähänkin täytyy tehdä. Loppuvan tuo entinen näkyy, mutta onpa se vuorokauden kestänytkin.

— Nuotiot ne ovat ensimmäiset, kuului monen miehen suusta, ja kaikki rupesivat kantamuksistaan päästelemään kirveitään.

Alempaa, noin sadan askeleen päästä, näkyi kuusikkometsää ja suuria honkia. Sinne lähtivät nyt miehet kirveineen. Kohta rupesikin lätisevä kaiku leviämään

ilmaan ja hongat kipeästi räsähdellen kaatuivat maahan. Kuusiryhmän keskelle tekivät miehet kaksi vankkaa nuotiota pääksekkäin ja nuotioitten kumpaisellekin sivulle tehtiin kuusista ja kuusen havuista noin neljän kyynärän etäälle nuotioista miehen korkuinen visu seinä, jonka sivulle laitettiin näreitten lehivistä ja lehtioksista pehmeät vuoteet. Sen tehtyään rupesivat miehet palavia tervassästyjä tukkimaan nuotioiden rakoon, saadakseen ne syttymään.

Kuusikon keskeen ilmestyi nyt paksu savupatsas, joka kaaretellen hiljalleen kallistui etelää kohti. Tämän nähtyään valtion herrakin tuli nuotioitten luo, jossa miehet jo loikoivat, ikäänkuin nähdäkseen tuliko tästä kalua. Timolta kyseltiin, mikä kumma elävä siellä nuotion sivulla on. Timo ilmoitti, että se on valtion herra sekin, tuolta toiselta puolen rajan. Tuli sekin pitkäsaappainen ja nauraa hörhötti kuin hevosen varsa.

— Tämmöinen se metsämiehen talo on ja olla pitää, alkoivat miehet innoissaan kertoa nähtyään valtion herran. — Tämmöisessä talossa sitä tarkenee talvisenakin yönä. Katsokaas, kun tässä yhtämittäinen liekotteleva tuli tulee näin korkealta ylhäältäpäin maata vasten lämmittämään ja tässä tämä visu seinä kuurtaa lämpöä, niin tarkenee talviyönäkin ihan pöksyittä. Teillä oli viimeyönä kylmä, kun nuotio oli alhaalla ihan maaperässä eikä ollut tätä seinää vastassa. Tuli veti syrjästä tulevaa kylmää ilmaa teidän kauttanne tuleen, joten tulitte olemaan katkeamattomassa viimassa.

— Ei Timo tehnyt meille tämmöistä.

— Minä en jaksanut, sanoi Timo hieman ärtyisesti ja kellahti selkäpiilleen nuotion havuvuoteelle varsin näyttääkseen, että hän ei enää välitä mistään mitään.

Aaro otti pienellä lastulla nuotiosta tulta piippuunsa ja sanoi:

— Entäs pitääkö sitä nyt lähteä teille sinne tekemään tämmöinen yömaja?

— Kyllä, jos tässä ei tilaa liene minulle asti.

— Kyllä tässä on tilaa vaikka viidellekymmenelle miehelle, sanoi Aaro.

— Sopuhan se sijaa antaa, jos muuten rupeaa vähäksi käymään, kuului joukosta mukauttava sana.

— No, mitäpä siinä sitten muuta kuin tavarat tänne lähemmäksi ja rymähdetään yhdeksi taloksi, sanoi valtion herra ja lähti noutamaan käsilaukkuaan ja pieniä kapineitaan. Sekin toinen lähti jäykin askelin astua väntsimään mukaan, ja raskaat kellonvitjat hilisten rötkyilivät vyötäisten alapuolella.

Sinne jälkeen lähtivät kaikki miehet ja näyttivät ikäänkuin siitä olevan iloissaan, että heidän joukossaan on niin ilvatun näköinen olento kuin se toinen valtion herra. Kun miehet olivat Timolta kuulleet, että se on aivan ummikko, eikä taida meidän kieltämme yhtään sanaa, niin he jäljessä kävellessään ilvehtivät siitä yhtä ja toista. Joku sanoi sitä kelpaamattomaksi ratapölkyksi, toinen mainioksi hamppulion painoksi, kolmas kaivonvintin perän painoksi. Sanoipa joku tahtovansa koko värkistä vain kellonvitjat; ne kun panisi talvella ajoporon kaulaan, niin kenenkään muun poroilla ei olisi sellaista kaulakoristetta.

Kaikki tavarat tuotiin nyt nuotioitten luo, ja kun valtion herrat olivat valinneet paikkansa, niin joka mies otti palaset eväitään ja asettui syömään nojaten havuseinustaa vasten. Toiset ottivat hatut päästään, toiset taas söivät hattupäisinä. Hattu päässä syövät eivät olleet tietävinään mitään, vaikka toiset olivat avopäin, eivätkä avopäin syöjät olleet tietävinään mitään lakkipäisistä, hyvässä ystävyydessä rupattelivat vain keskenään hyvällä ruokahalulla, leikkasivat leipää ja lihaa ja suut pulluilivat täysinä. Mutta ei ollut vielä syöty puolisyöntiinkään, kun Aaro sanoi melkein komentavalla äänellä:

— Syökää miehet siihen katsoen, että vettä ette saa ennenkuin tuolla tunturin takana, vasta kun on kuljettu rajaa myöten enemmän kuin puoli peninkulmaa. Siellä on sitten vettä, ihan hölisevä puro tulee vuoren alta. Ja se ei iljetä, se on kirkasta kuin ilmeinen hopea.

Sen kuultuaan heitti joka mies syöntinsä ja joku heistä sanoi kaikkien puolesta:

— Hyvä, Aaro, kun sen sanoit! Kuollaksemme olisimme syöneet, niin tuntui ruoka makealta. Nyt täytyy elää sydänrasvoillamme sinne vesipaikalle asti. Mutta sitten me keitämme ja syömme ja syömme ja keitämme ja elämme kuin herrain hevoset laihosta.

Muutamat joukossa murisivat, kun ei nyt menty sinne asti. Olisihan sieltä pitäen voitu raja käydä noutamassa jäljestäpäin sinne. Mutta Aaro puolusteli itseään sillä, että kun sinne on lähes peninkulma matkaa, ei hän uskaltanut enää esittääkään. — »Mutta jos teitä haluttaa, niin lähdetään vain, kyllä sinne

osataan», lisäsi hän.

Muutamit miehet sanoivat aivan innoissaan: »Lähdetään vain, ei muuta kuin saapas laulamaan.» Mutta toiset vastustivat lähtöä, kun tähän jäisi valmiiksi laitettu yöpaikka. Valtion herrakin sanoi:

— Ollaan tässä nyt yösydän. Aamusella ennen auringon nousua kohoamme tunturin lakeen, lyömme rajan ja sitten lähdemme hyvä toivo povissamme, kuin rahtihevosella ruokataloon päin kulkiessaan.

Niinpä jäätiin siihen yöksi. Yksi ja toinen alkoi painua havuiselle vuoteelleen, nuttunsa lievettä vetäen korvilleen, jotteivät uilottavat sääsket tulisi puremaan kaulaa tai kasvoja ja siten häiritsemään unta.

Sanottuaan toisilleen jonkun sanan valtion herratkin seurasivat miesten esimerkkiä, ja tuokion kuluttua ei koko joukosta kuulunut muuta kuin sieltä täältä joku jyrisevä kuorsaus ja lieskottelevasta nuotiosta silloin tällöin pieniä ripsauksia, jolloin lennähti pieni palava kipinä syrjään, sammuen kuitenkin siihen.

Kuudes luku.

Huomisen päivän aurinko oli jo yli tunturin laen paistamassa, kun Aaro heräsi ja varovasti nousi istualleen ja katseli, näkyisikö ketään valveella aloittaakseen puhetta, jotta sen kuultuaan alkaisi yksi ja toinenkin valveutua. Mutta kun jokainen reuotti hervotonna ja elämästä tietämätönnä, niin Aaro kallistui entiselle paikalleen.

Aaroa ei kuitenkaan enää nukuttanut. Ajatukset askartelivat siinä vuoren alta tulevassa kirkkaassa purossa ja milloin siellä ollaan. Vähin hän katsoi kelloaan ja itsekseen hymähteli illalliselle miehisten miesten päätökselle, että aamulla ennen auringon nousua jo lähdetään.

Viimein, kun kello kävi jo kahdeksatta, Aaro pukkasi vieressään olevaa miestä kylkeen ja sanoi:

— Ala nousta henkesi lähtöä katsomaan.

Mies hyppäsi ihan kimpoamalla istualleen ja tirkisti nuotion yli kuusten lomasta paistavaa aurinkoa ja sanoi:

— Voi saksan saakeli ja tuohitöppöset, kun tuolla on jo tuo valonheittäjä!

Yksi ja toinen rupesi samalla valveutumaan, mutta valtion herrat nukkuivat yhä makeaa unta, jonka nuotion yli paistava aurinko teki vieläkin makeammaksi. Mutta kun kaikki miehet alkoivat konkoa ylös ja pitkään haukotella lojautella, niin kuului se valtion herrain korviin kaukaisen huudon tavoin.

Silloin valveutui Helsingin herra ja silmät harreillaan alkoi välhyillä ympärilleen, tirkistellä aurinkoa ja kummastellen sanoi:

— Tuolla astiko aurinko? Mutta kylläpä totta tosiaan tässä oli makeaa unta, jo tulikin kuitatuksi kolmen yön univelka.

— Mutta kuurassa onkin partanne, sanoi Aaro nauraen.

— Elä hiidessä!

— Katsokaa vaan kuvastimeen, niin näette.

Herra otti taskustaan pienen kuvastimen, johon katsottuaan näki partansa ja tukkansa valkeassa kuurassa. Hän sukaisi kädellään partaansa ja tukkaansa ja virkkoi:

— Huh, mitä tämä on?

Miehet nauroivat mutta Aaro sanoi: — Aamun tuuli hieman kallisti nuotion savua teitä kohti. Siitä savusta on laskeutunut valkeita hipeniä. Ei ne sen ihmeellisempää ainetta ole.

— No, jopa tässä oli hyvä nukkua, vakuutteli valtion herra yhä. Minäpä laitan Helsingin Esplanaadille uudenvuoden yöksi tällaisen laitoksen ja kutsun kaikki Helsingin suurimmat herrat sinne yöksi, niin eivät herääkään kahdentoista lyötyä uutta lukua kirjoittamaan, kun tällä on tuollainen taikavoima nukuttamiseen. Ja nuotio siinä vain yhä palaa liekuttelee. On se mainio keksintö tuo tuommoinen tuli, joka ei tarvitse kokkia eikä kohentajaa, vaan palaa ja palaa yhtämittaisesti

saman suuruisena.

— Se onkin laiskanpojan valkea vanhalta nimeltään, sanoi Aaro. — Kerran oli ollut enemmän kuin puolitusinaa veljeksiä, yhden äidin lapsia. Niistä oli yksi sattunut olemaan niin taatusti laiska, että se ei koskaan ollut yhteiseen tuleen tuonut puuta. Kerran sitten olivat toiset veljet sanoneet: »Mene sinä hyvin kauas tulesta, jotta osaat tuoda puuta tuleen». Poika oli lähtenyt kirveineen metsään ja tehnyt sinne tällaisen tulen. Kun toiset veljet olivat aamulla nähneet puitten välistä kitkahtelewan sinistä savua, olivat he menneet katsomaan miten siellä jaksetaan, mutta siellä oli poika vain hiki päässä pöksyittä maata sojottanut. Siitä sai nimensä laiskanpojan valkea.

— Se onkin toden teolla laiskan valkea, sanoi valtion herra nousten samassa seisoalleen ja jatkoi, kun näki, että kaikki miehet olivat jo kengässä ja lähtöön valmiina: — Nyt miehet tekkää noin sylenpituisia keppejä, latvapäät valkoisiksi kuorittuja, viisi kappaletta mieheen. Tunturi näkyy olevan paljas, sieltä emme saa keppejä, ja kepeittä emme osaa minnekään.

Miehet eivät odottaneet toista käskyä, vaan katosivat tiheikköön, ja tuokion perästä alkoi sieltä yksi ja toinen mies palata, viisi keppiä olallaan. Kohta olivat kaikki tulleet ja heittäneet keppinsä maahan. Nyt miehet saivat määräyksen ottaa kaikki tavarat ja kepit mukaan. Kun kaikki saivat tavarataakat sidotuiksi selkäänsä ja kepit olalleen, lähti valtion herra kävelemään tunturia kohti. Matka nousi joka askeleella. Samalla rupesi vähenemään metsä ja maan pinta koveni. Viimein ei ollut metsää, näkyi vain polvenkorkuisia vaivaiskoivupensaita, mutta kohta loppuivat nekin, ja maassa oli vain tuuman pituista harmaata jäkälää, kunnes sekin katosi: jaloissa oli nyt vain helisevä kallio, jonka kolopaikoissa hiekkaa ja soraa. Mutta yhä vain nousemistaan nousi ja rupesi tuntumaan siltä, että nyt ollaan ilmassa eikä maassa. Edessä kävelevät ihmisetkin näyttivät pienemmiltä kuin tavalliset ihmiset. Kerta kerralta rupesi eteen leviämään ääretön avaruus, jossa pitempien ja lyhempien välimatkojen erottamina kohosi ilmaan erimuotoisia lumesta kirjavia tunturihuippuja ja -kärkiä, vain valkoiset poutapilvet niitten tasalla ajelehtien. Viimein näkyi edessä ruhjoutuneelta uuninrauniolta näyttävä kiviröykkiö. Sen luo nyt valtion herrat seisahtuivat, siihen pudottivat seipäänsä olaltaan miehetkin ja taakkoineen istuivat maahan pyyhkimään hikeä kasvoistaan ja kaulastaan. Mutta heti katosi hiki, kun kylmä, ilkeältä tuntuva kiinteä viima myötäensä hiveli kasvoja ja hengityskin tuntui oudon keveältä.

Sen kiviröykkiön korkeimman kiven harjalle asetti nyt valtion herra taulunsa ja kiikarinsa, ja kun Aaro tiesi, että tuolta taivaanrannalta näkyvät pohjoiseen päin kaatuvalta näyttävän tunturin korkeimpaan huippuun asetetut rajamerkit, niin sinne suuntasi nyt herra kiikarinsa ja tarkasteli, näkyisikö mitään erityistä merkkipaikkaa. Mutta kun sitä ei näkynyt, käski hän Aaroa ottamaan kolme keppiä käteensä ja menemään tuonne noin sadan sylen päähän asettamaan tukevasti pystyyn ensimmäisen kepin siihen paikkaan, johon hän viittaa.

Aaro käveli nyt arviolta sata syltä ja asettui katsomaan, mihin herra viittaa kepin pantavaksi.

Aaro riiputti nyt keppiä näppiensä välissä ja liikutteli sitä puoleen ja toiseen sen mukaan kuin herra käsillään viittoi, ja kun herra kädellään hujautti maata vasten ja kuului huuto »kiinni», pudotti Aaro keppinsä maahan ja iski sitä siihen sijautumaan. Mutta kun maa oli kova, ei puinen keppi siihen uponnut. Aaro kynsi maasta kiven liuskoja ja niillä kuurtasi keppinsä pystyyn. Nyt sai Aaro palata viidenkymmenen askeleen verran takaisin, minne pystytettiin toinen keppi. Kolmas pystytettiin aivan kiviröykkiön lähelle. Nyt valtion herra lähti kiikareineen kepittämään linjaa edelleen ja miehet saivat ottaa tavarat mukaansa ja lähteä linjan osoittamaan suuntaan menemään, kunnes siellä metsä vastaa. Sitten täytyy yksien miesten taivaltelemalla kuljettaa tavaroita sitä mukaa kuin toiset saavat linjaa auki.

Mikko, joka oli ollut paljon maanmittarien apuna linjojakin kepittämässä, jättäytyi kiviröykkiön luo viimeiseksi lähtijäksi ja salaa tarkasteli, miltä lähtö näyttää. Hän huomasi, etteivät kepit seiso puhtaasti yhtenä keppinä.

Silmänkantaman päässä näkyi tavattoman suuri kaksihaarainen aarniohonka, jonka toisen haaran latva oli kuiva. Se sattui juuri kuin laitettu keskelle sitä silmän tietä, joka vei kalttopäisen tunturin korkeimpaan kärkeen. Nyt Mikko näki, että jokainen uusi rajalle ilmestynvä keppi kallistaa linjaa vasempaan ja että viimeinen keppi osoittaa linjaa jo tunturin sivulle.

Mikko ei kuitenkaan aikonut virkkaa mitään ennenkuin sen hongan kohdalla. Hän otti taakkansa ja kirveensä ja lähti mukaan jouduttamaan asiaa, jotta päästään vesipaikalle keittämään ja syömään.

* * * * *

Aurinko oli jo jättänyt puolenpäivän piirunsa, kun vasta päästiin toivotulle,

vuoren alta tulevalle purolle. Jok'ikinen mies joi nyt ensityökseen ihan mahoissaan hölkkämään asti vettä, ennenkuin rupesi tulien tekoon ja kattiloitaan laittamaan tulelle. Joi valtion herrakin monta lipillistä, väliin ähki, kun vesi oli kylmää, ja joi. Viimein heitti lippinsä maahan ja sanoi:

— Veden puutteeseen tuntuisi ihminen ennemmin kuolevan kuin ruuan puutteeseen. Kaksi vuorokautta olemme Timon kanssa olleet vedettä, ja tuska tuntuikin olevan lähellä, kieli rupesi kuivumaan suulakeen ja rintaa poltti kuolettava kuivuus.

Toinenkin valtion herra eri paikassaan juomalasin kokoisella, hopeanvärisellä motilla ammensi vettä suuhunsa ja väliin aina ähkäisi, kun se oli kylmää, mutta kauan kestikin tuo tahti, vuoroon ähkäiseminen ja vesimotin kaataminen. Vihdoin väöntäytyi mies seisoalleen, puistalti koko ruumistaan kuin vesiämpärin juonut hevonen, tuli sitten Helsingin herran luo ja omalla kielellään sanoi jotakin.

Helsingin herra sanoi miehille: — Tekaiskaa tuli tällekin kaverille, hän kuuluisi keittävän teetä.

Mikko hyppäsi ennenkuin muut kerkisivät, koppoi kirveensä, rotasi pienen honkasorvan maahan, pilkkoi sen sästyiksi, otti omasta tulestaan kaksi palavaa honkakekälettä, asetti ne kannon juureen, niitten päälle asetteli ne pilkkeet ja viittasi kädellään siihen vieraaseen herraan ja toisella kädellään valkeaa savua tupruavaan tuleen. Se älysikin sen, toi tavarakorinsa tulen luo, korinsa pohjalta kaivoi kirkkaan messinkisen keittiönsä, haki ojasta vettä täyteen ja rupesi keittämään kuin mies. Ja kun vesi oli tarpeeksi kiehunut, pani siihen teetä, minkä tehtyään asetti korinsa kannelle kaksi noin kahden juomalasin vetoista kirkasta teelasia, täytti ne ruskealla teellä ja kutsui Helsingin herran vieraakseen. Helsingin herra tottelikin pyyntöä, ja kohta siitä sakista rupesi kuulumaan iloinen naurunsekainen puheensäkytys, jota kuulosti kestävän aivan loppumattomiin.

Kaikilla miehillä oli keitot keitetty. He asettuivat nyt syömään.

— Nyt täytyy syödä, kuten amerikkalaisen kasakan, aamiainen, päivällinen ja iltainen samalla kertaa, sanoi Aaro. — Nyt emme syö ennenkuin on kuljettu yksi noin suden hännällä mitattu peninkulma. Silloin tulee eteen joki, jossa on lohia, oikeita Valkeanmeren lohia, ei kuitenkaan suurimpia. Suuria harreja saamme

myös keittää.

— Lohia, Valkeanmeren lohia! huudahti valtion herra. — Jos niitä saamme käsiimme, niin niitä keitämme.

— Käsiimme kyllä saamme. Minulla ovat uistimet ja perhosonget mukana, sanoi Aaro varmasti.

— Mutta parasta lienee, sanoi valtion herra, että Aaro lähtee niitä jo etukäteen pyytämään ja pyytää niitä niin ison läjän, että riittää meille joka miehelle.

— Ei tarvitse vielä lähteä, sanoi Aaro. — Kyllä niitä saa sinä aikana, kun toiset tekevät tulia.

— Satua tuo lienee.

— Ei ole satua, vakuutti Aaro. — Siellä on kaloja paljon, eikä yksikään ole nähnyt pettymystä. Kun sen eteen viskataan jokin kirkas esine, niin se tokaisee kiinni. Se vetäistään maalle, uistin viskataan uudelleen, nyt tokaisee toinen uhemmin kerjetäkseen ennen muita. Sama temppu suoritetaan niin monta kertaa kuin tarvis vaatii.

— Mutta sinne, juuri sen joen partaalle, minä laitan kesähuvilani, sanoi valtion herra innoissaan.

— No siellä ei ole puutetta puusta eikä kalasta, eikä naapurit häiritse rauhaa, sanoi Aaro, mutta sanoista kuului hieno epäily.

— Rauhaa sitä kesällä juuri etsiikin, sanoi herra. — Kun on talven suuren kaupungin hyörinässä ja pyörinässä, niin sitä kesän tullen rupeaa kaipaamaan rauhaa ja lepoa.

— No sitä on täällä, ja vielä lohia, joita ei monen rauhan majan seinävieressä loiskahtelekaan, sanoi Aaro varmasti.

— Se lohijuttu minusta kuitenkin tuntuu sadulta, kunnes sen näen, sanoi valtion herra ja nousi lähtevän näköisenä.

Kaikki miehet olivatkin jo syöneet, käyneet juomassa ja poltelleet piippunsakin. Kirvesmiehet lähtivät käskyä odottamatta kirveineen rajan päähän, ja tavaroitten

kantajat rupesivat kokoilemaan neuvoja ja viemään ensimmäisiä kantamuksiaan jonkun matkaa eteenpäin.

Linjalta rupesikin kuulumaan entistä hurjempi kirveitten lätinä ja yhtämittäinen puitten kaatumisen ryske. Nopeasti kuin tuuli eteni linjan pää. Mutta ilta oli jo aivan lähellä, kun vasta päästiin sen Mikon merkkihongan kohdalle. Silloin linja oli jo lähes sata askelta syrjässä. Nyt Mikko meni herran luokse, joka oli juuri keppiä lyömässä maahan ja kiikarinsa avulla tähysti sitä suoraan, ja sanoi hiukan arastellen: — Hyvä herra! Saisinko minä sanoa, että tämä linja ei mene siihen paikkaan, mihin te tarkoittatte.

— Mistä tiedät, kivahti herra hieman ärtyisästi.

— Tiedän ja olen varma tiedoistani. Tuon suuren hongan tuossa täytyy tulla ihan keskeltä linjalle, jos mieli mennä oikein.

— Onko se nyt totta?

— On se totta, uskokaa jos tahdotte, sanoi Mikko varmasti. — Mutta mielestäni on teidän liian myöhä tulla uskomaan vasta sitten, kun on päästy perille, vaikka meille se kyllä on yhden tekevä. Kuitenkin tuntuisi kovin nololta yhtä erämaataivalta vahlata edestakaisin, ja senvuoksi sanon, että voitte aikanaan oikaista jos tahdotte.

Herra punalteli päätään, korvanjuuret punastuivat. Viimein hän sanoi:

— Pitääköhän minun uskoa? Olen niin huolellisesti kepittänyt.

— No, ette kadu kauppojanne jos uskotte, vastasi Mikko varmalla painolla.

— No sen varmempi se on, sanoi herra. — Lähdetään me yhdessä katsomaan. Tunturin lakeen, lähtökohtaan, jos näkyy tämä linjan aukko, silloin todellakin näkee, meneekö se oikeaan, ja voi ojentaa jos ei mene.

— Mekö kahden lähtisimme, ja toisetko jäisivät tänne hakkaamaan? kysyi Mikko tyynesti.

— Niin.

— Mutta nyhän tavoittaa yö. Ennenkuin olemme tunturin laessa ja jos vielä tulee linjan uudestihakkaus, niin mitä silloin meillä kahdella siellä valmistuu?

— Sitä en vieläkään usko, että linja olisi uudestaan hakattava, sanoi herra päätään punaltaen. — Vähäisen lengon voimme muutenkin oikaista. Mutta kun ei ole tiedossamme sellaista vesipaikkaa kuin päivällispaikassamme oli, niin palattaneen sinne yöksi. Aamulla päivän valjettua voimme käydä tunturin laessa tarkastamassa.

— Se päätös minusta on oikein.

— No, mitäpä siinä! Aurinko näkyy todellakin painuvan mailleen. Ilta se tulee, kun aletaan lähteä yöpaikkoja laittamaan. Saat sanoa miehille, että neuvot mukaan ja päivällispaikalle yöksi. Sen sanottuaan herrat venäjänkieltä harvasteeseen läiskäytellen lähtivät kuin metsittyneet sonnit paksusammalista rämettä jälekkäin kävellä vöhräilemään tunturille päin. Ja kohta linjanaukon perältäkin lakkasi kirveitten lätinä ja puitten kaatumisen räiske kuulumasta. Yksi ja toinen taakkaselkäinen mies ilmestyi rajalle matkaten tunturia kohti.

Huomenaamuna aurinko paistoi tunturien lakiin ja punertavana valona laskeutui alankoihinkin, kun miehet nousivat ja rupesivat keittämään aamukahviaan. Timo se sai keittää valtion herran kahvista ja siitä sai itsekin. Toinen herra keitti teetä omaan laskuunsa omilla neuvoillaan. Kun sitten kaikki miehet olivat kahvinsa juoneet, saivat he heittää neuvonsa siihen ja varmuuden vuoksi lähteä kaikki tunturille. Mikko kiirehti sinne ennen muita juuri kuin saadakseen saaliin ennenkuin muut kerkiävät. Ja salattu ilo loisti nyt Mikon kasvoista, kun hän toisten tullessa seisoi kiviröykkiön takana katsellen aamuauringon valaisemia lumenkirjavia tuntureita, jotka ulottivat raskaan näköisen hämäräisen varjonsa kauas alangoille.

Tuli herrakin siihen kiviröykkiön taa ja tarkasti linjaansa, tarkasti kiikarillaankin. Väliin punalteli päätään ja ähki kuin kylmää vettä juodessa ja taas tarkasti linjan päätä ja kalttopäistä tunturia taivaan rannalla. — Minäpä en osaa itselleni selittää, miten se noin meni, sanoi hän viimein hyvin kärsimättömänä. — Olen minä tuhansia linjoja lyönyt, mutta en ennen noin hullusti. Se näkyy pitävän lyödä uudestaan, ei sitä matkalla saa ohjatuksi.

Sen sanottuaan hän alkoi asetella tauluaan korkeimman kiven harjalle.

Mikko tuli nyt siihen ja sanoi pyytävästi: — Olen ollut paljon maanmittarien kanssa, kepittänyt niille linjoja ja lyönyt uloskin. Enkö saisi nyt koettaa tätä linjaa panna alkuun? Te katsoisitte valmista.

— Aivan mielellään, sanoi valtion herra, ja toinen suupuoli nauroi.

Mikko otti nyt kolme suorinta keppiä, veisti niitten latvat hienoiksi suoriksi puikoiksi ja asetti ne korkeimmalle tunturin laelle vaakasuorasti ja yhteen linjaan pystyyn, niin että niitten hienot latvat halkaisivat kalttopäisen tunturin korkeimman huipun, ja lähti nyt yhtä hienolatvaisilla kepeillä kepittämään edelleen, sanoen valtion herralle:

— Pyytäisin teitä viipymään täällä siksi, että linja rupeaa tuolta tunturin juurelta selvältä tänne näkymään. Vielä parempi jos katsoisitte, kunnes kerkiämme tuon hongan luokse. Silloin minäkin tiedän, että olemme oikeassa ja jatkan pelkäämättä työtäni vaikka kauemminkin viipyisitte.

— Aivan mielelläni, sanoi valtion herra. — Mutta meidän on mentävä evästen luokse ja syötävä aamiainen. Sitten te lähдете viemään linjaa, minä nousen tänne tarkastelemaan ja kun näen mitä tulee, niin tulen aikojani myöten luoksenne ja tuon hyvän tai huonon tai keskinkertaisen sanoman.

— Viisain temppu, sanoi Mikko ja uudella innolla rupesi keppejään laittamaan suoriksi ja kiirehtimään kepitystään metsän laitaan, jotta miehet pääsisivät työhön. Miehet odottivatkin metsän reunassa. Ja kun alkoi tunturin rinteeltä näkyä keppirivi, rupesivat miehet vaivaiskoivupensaitten latvoja huiskimaan poikki ja sitä tehden, kun maan aletessa puut suurenivat, rupesi kymmenen metrin levyinen aukko painumaan tunturin juurelle. Ja kerta kerralta rupesi kirveitten läiske kovenemaan. Alkoipa silloin tällöin kuulua räiskähteleviäkin puun kaatumisia.

Miehillä oli oma kiireensä joutua lohijoelle. Purolle päästyään he pureksivat kuivaa poronpaistia ja leipää ja voita, ja ken ensimmäiseksi pääsi syömästä ja sai juoneeksi tuota ihmeellistä vuoren vettä, työntyivät kirveineen linjalle. Samalla tavalla mies toisensa perästä alkoi sinne vetäytyä, ja viimeksi nähtiin kantomiestenkin kohta korpirämeen katveikkoa raskaine taakkoineen lähtevän kahlaamaan eteenpäin.

Kun herrat olivat nousseet tunturille eivätkä olleet äänen kuuluvissa, huudahti Mikko iloisesti miehille:

— Nyt lyödään kuin vierasta sikaa. Nyt tiedetään mihin mennään.

— Kuka sen on sinulle sanonut? murahti Kankaan Väinö, johon Mikko oli jo tukkijoella tutustunut. Heistä oli tullut hyvät ystävät, jotka aina leikillä aikaa hauskensivat.

— Jokainen keppi, jokaisen kepin kärki, tuo hieno piikki sen sanoo minulle. Saat uskoa.

— Mutta jos ei menisi, niin entä sitten? Sinulla jäisi suu auki töllöttämään kuin telkän uuttu.

— Sen täytyy mennä siihen paikkaan, mihin olen määrännyt. Mutta jos haluat, niin lyödään kymmenen markan veto.

— En raski sinulta köyhältä mieheltä ottaa sitä ainoata rahan tilkkua.

— No elä raski, tee tahtosi, mutta kyllähän sen kymmenmarkkasen sinä kalttopään niskassa minulle päin suorittaisit.

— Elä usko itsekään.

— Uskon ja toivon ja rakastan.

— Rakastat? Niitäkö lohia siellä vastaan tulevassa lohijoessa?

— Elä puhu mitään lohista, vesi lorahtelee jo kielen selkään.

— Minulla tuntuu jo sydämalassa rakkaus lohiin. Sydän pamppailee sulasta rakkaudesta hänen puoleensa. Ah! Milloinkahan saan nähdä hänen kasvonsa armaat.

Puhetta jatkui ja hartian voimasta loi Mikko keppejä maahan. Nyt oli tultu sen Mikon merkkihongan luo ja kepitys ampui hongan kylkeen eikä keskelle. Mikko tarkasteli nyt, seisooko honka sen verran kallellaan, että latva tulisi kepityksen kohdalle, mutta honka seiso suoraan pystyssä. Nyt Mikko tiesi, että oli menty sen verran syrjään oikeasta. Kun honka oli kaadettu, pisti Mikko keppinsä kannon sydänanteloon keskelle kantoa ja löi toisen keppinsä niin, että kolmanneksi kepiksi tuli tunturin laesta vielä silmään näkyvänä muhkurana hämmöittävä lähtökohta. Silloin Mikko innoissaan huudahti:

— Lyön vaikka sadan markan vedon, että linja menee juuri kuin neulan silmään oikeaan.

— Hm. Kukapa sinulta miesparalta sitten raskisi sitä olematonta satamarkkasta ottaa, murahti Väinö ja löi kirveellään tavallista vihaisemmin linjan kohdalla seisovaan honkaan.

Kohta rupesi rajalla hämmöttämään pari likenevää ja puoleen ja toiseen turvelehtavaa liikkujaa, jotka aina ja aina lähemmäksi tullen rupesivat näyttämään miehiltä. Mikko arvasi tulijat valtion herroiksi. Hän jäi kannon päähän istumaan ja odotellessaan aikansa kuluksi veisteli keppiään suoraksi.

Näkösen päästä jo Suomen herra huusi:

— Hyvästi menee, hyvästi menee. — Toinen herra pölisi innoissaan ja kovalla äänellä, huitoi käsillään, pölisi ja pölisi, niin että korvat heiluivat.

Mikon luo tultuaan herrat istuivat kaadetun puun rungolle ja nenäliinoillaan pyyhkivät ihan norosiinsa juoksevaa hikeä kasvoistaan ja kaulastaan. Sitten huoahdettuaan Suomen herra sanoi:

— Olen ajatellut ruveta Aaroa opettamaan kepittämään ja muutenkin johtamaan työtä, mutta nyt sen saat sinä. En voi jättää ruokatarpeitten hankintaa tänne päin vaivaloiseen erämaahan yksistään miesten toimeksi. Täytyy itseni olla mukana ja sitten aina kun tulen ruokatarpeita tuomaan, tarkastan rajan. Lähtisin juuri nyt muutamien miesten kanssa ruokavarain hankintaan, mutta kun Aaro ja Timo tietävät olevan edessä — ei hyvin kaukana liene enää — joen, jossa on lohia, niin tahdon sen nähdä, saako siitä yhtään pataansa. Se olisi herkkua täällä erämaassa.

— Miehet aikovat juuri lyödä rajan syömättä sinne asti ja sentähdenhän ne ovat tuolla aukon perällä noin hurjina. Metsä kaatuu kuin taikavoimalla, sanoi Mikko.
— Äsken kuuluivat Aaro ja Timo arvelevan, että ei pitäisi olla joelle kuin korkeintaan parisen kilometriä.

— Ohoh. Se ei kestä kauan, sanoi herra, otti kiikarinsa tupesta ja sillä kiikaroi pitkin linjaa tunturiin asti, missä valkeaksi veistetyt kepit näkyivät kuin suoraksi vedetty valkea lanka. Mutta nyt rupesi maa alenemaan, tunturi peittyi maasärkanteen suojaan. Ei ollut mitään kaukamerkkiä, vain muutamat lähimmät kepit olivat apuna. Työ vaati nyt Mikolta suurta tarkkuutta. Hän veisteli keppinsä pitkin pituuttaan suoriksi ja joustavasti hienoneviksi tyvestä latvaan, löi ne sitten vaakasuoraan maahan ja latvahipukan asetti keskeltä halkaisemaan jäljelle päin jääneitä keppejä.

Maa aleni alenemistaan ja sitä mukaa yleni metsä. Alkoi olla aarniohonkia, kuivia ja tuoreita, ja oikein keltakaarnaisia, tuhatvuotisia kuusia ja visatyvisiä, naavakkaita koivuja, mutta niiden oli nyt kaaduttava, ja kymmenen metrin levyinen aukko tunkeutui askel askeleelta metsään. Metsän takaa rupesi kuulumaan hienoa yhtämittaista tuhinaa, juuri kuin hieno tuuli tuhisi puissa. Mikko teroitti korviaan, kuunteli ja kuunteli. Viimein hän kysyi toisilta:

— Mitä se merkitsee tuo juhina tuolla metsässä? Miehet seisahtuivat kuulemaan

ja Aaro sanoi heti:

— Ai! Sen lohijoen koski! Joki meillä ei nyt ole kaukana. Luulin, että tämä raja tulisi menemään tuon kosken tienoilta poikki, mutta sivulle tuntuu koski jäävän. Kun joki kulkee noin vitaan, niin kyllä se vielä raja menee jonkin kilometrin ennenkuin tapaa joen. Tässä pitäisi tulla vielä oikein paksukuntaista harveikkorämettäkin ja sitten vasta joenvarsimetsää. Tämä ei vielä ole jokikorpea, jos oikein muistan.

— No, oli mitä oli, lyödään vaan, että tavoitetaan joki, sanoi miesjoukossa joku, mihin toiset vastasivat: — Lyödään, lyödään! — Samassa rupesivat mären hartiat heilumaan ja ryhmittäin räiskähteli metsää maahan. Kuten Aaro oli sanonut, rupesi metsä harvenemaan ja pienenemään, ja raja työntyi melkein aukealle rämeelle, missä ruskea sammal upotti miestä polveen asti. Pienet vaivaismännyt heiluivat siinä sammalessa juuri kuin juuria ei olisikaan. Pitkin joen vartta kulkevan parinsadan askeleen levyisen rämeen poikki meni nyt vitaan raja ja kun tuli vastaan lepänsekainen kuusikko, niin samalla rupesi puitten lomista näkymään monenlaisten kukkien kirjavoima, korkea heinikko ja sen yli näkyi kirkasvetinen joen uoma, jossa kosken synnyttämät valkeat vaahtipallot pyörivät ja pyörteilivät sikäli kuin vesi kumpuili sinne tänne.

Nyt saatiin rajalinja jokeen asti auki, mutta kun tunturilla parhaillaan lumi suli ja sen takia vesi oli joessa niin korkealla, että joenrantametsä oli vedessä, ja kun toisella puolen jokea nähtiin viiden askeleen päässä joesta olevan kuiva maa, niin täytyi vielä ruveta lautan tekoon, jotta pääsisi joen poikki, kun pitkäkään puu ei yltänyt portaaksi. Miehet rupesivat joenrantametsästä hakkaamaan kuivia kuusia ja kuivia honkia, ja toiset rupesivat vääntämään vitsoja. Heti oli nyt vitsoilla nidottu viisipölkkyinen, noin neljän sylen pituinen lautta valmis. Mutta täytyi vielä hankkia viiden sylen pituiset sauvoimet, joilla voitiin joen pohjasta pitäen sauvoa lauttaa poikki joen. Jos olisi melomalla lähdetty, olisi virta vienyt lautan noin viidenkymmenen askeleen päässä olevaan koskeen.

Kahdella kerralla saatiin miehet kaikkine tavaroineen yli, ja nyt oltiin kuivajuuristen aarniokuusten juurella, jotka tänä tyynenä kesäpäivänä seisoivat totisina ja oksainsa lehvien pisimpiin kärkiin odottivat pieniä vaalean vihreitä kesän lahjoja ja latvoihinsa pieniä mansikan kokoisia tummanpunaisia nupukoita.

Kaikilla miehillä tuntui povessa pettymys lohien suhteen. Kenenkä lohett

viihtyisivät tuollaisessa aarniometsän pimittämässä jääkylmässä joessa? Sitäpaitsi koski tuolla, koski täällä. Aaro yksin uskoi lohiin. Poikki joen päästyään hän suoraa päätä juoksi rinteellä seisovaan hienoon männikköön, toi sieltä noin neljän sylen pituisen notkean virven, jonka latvaan sitoi kirkkaan uistimensa jättäen vain kolmisen sylen verran lankaa virven ja uistimen välille, viskasi nyt uistimensa veteen ja virvellään ulotti sen keskemmä jokea ja hiljalleen rantaa käyden ylösvirtaan kuljetti uistinta keskusjoella. Mutta hän ei päässyt kymmentä askelta, kun lohi tömähti uistimeen niin että vesi pärskähti korkealle ilmaan ja alkoi täysillä voimillaan riidellä uistinta mukaansa. Mutta Aaro tanakkana seisoen rannalla hallitsi notkeaa virpeään, kunnes lohi hieman rauhoittui. Silloin Aaro kiireimmiten lappoi virpensä maalle, otti nuorasta ja nopeasti sen lapettuaan, kunnes oli vain kyynärän verta kalan ja käsien väliä, nykäisi hartian voimasta, ennen kuin lohi kerkisi mitään ajatella, ja kiljahti:

— Tuossa on yksi, sanoi suutari lauantaina.

Noin kymmenen kilon painoinen, hopealta välkkävä lohi lensi maalle niin että kenttä jymähti. Kaikki miehet katsoivat henkeään pidättäen tätä leikkiä, ja kun lohi loiskahti maalle, niin kaikkien suista samassa silmänräpäyksessä pääsi huudahtava ihastuksen nauru. Venäjän herra rupesi ihan suuntäydeltä nauramaan ja pölisi innoissaan. Väinö hyppäsi samassa kentällä telmivän lohen kimppuun, jonka suussa uistin helisi. Aaro ei kyennyt muuta tekemään kuin pitelemään langasta, jottei kala pääsisi jokeen viettävältä maalta takaisin veteen. Mutta kun Väinö kirveskulilla jämäytti niskaan, niin lohi jäi tärisemään paikolleen, evät harreillaan. Väinö löi lohta niskaan Aaron päästellessä uistintaan lohen suusta ja sanoi: — Sinä meren neitonen, minun ihanaiseni, minun sydämeni sytyke, tulit sinä kuitenkin, sinä minun kauan kaivattuni! Kuinka ihana ja suloinen sinä oletkaan, minun armaani! Sinun pääsi on niinkuin Karmeli. Sinun pääsi nahka niinkuin kuninkaan purppura, poimuinen, kuten Korkiassa veisussa sanotaan.

Nyt Väinö heitti lohen siihen toisten ihailtavaksi, kiirehti metsään ja toi sieltä laajan tuohilevyn. Mutta silloin jo miehet tappelivat kentällä isommasta lohesta. Väinö ei siitä perustanut, tarttui vain ensimmäistä lohta kitusiin ja laskeutui tuohilevyineen ja lohineen joen rantaan, missä halkaisi lohen selästä sekä mahasta ja paloitteli pataan pantavaksi, viskaten sisälmykset ja kituset jokeen. Mutta heti kun ne olivat joutuneet veteen, tömähti iso lohi niihin käsiksi, niin että vesi pärskähti Väinön silmille. Sen nähtyään miehet ja Väinökin sanoivat, että toisen lohen sisälmyksiä ei annetakaan raudatta; ne kääritään uistimeen ja annetaan siinä. Sen miehet tekivätkin. Toisen lohen sisälmykset käärittiin Aaron

uistimeen, ja heti kun se joutui veteen ja Aaro virvellään työnsi uistinta keskelle jokea, tömähti entistä suurempi lohi uistimeen ja nieli vatsaansa asti. Kun uistin saatiin kalan vatsasta, toimitti Aaro sen jokeen niine laitteineen ja samassa veti ensimmäiseksi saadun lohen kokoisen jässikän maalle.

Kun nyt oli neljä lohta maalla, sanoi Aaro: — Miehet! Eiköhän tehtäisi tulet ja maisteltaisi näitä? Kyllä niitä sitten tarpeen mukaan saadaan lisää.

Miehet taipuivat siihen hommaan mielellään, ja kohta näkyi seitsemän kullanhohtavilla lohen kappaleilla täytettyä kattilaa kiehumassa, eikä puhuttu mistään muusta kuin lohista. Aaro tiesi kertoa oikein niitten tarinan, miten niitä kesän tullen Valkeastamerestä nousee tänne suunnattomat määrät. Tultuaan ne hävittävät kaikki pienet kalat ja sammakotkin. Ne ovat niin tavattoman nälkäisiä, että ne nielevät vaikka kirveen. Ja kun niitä ei koskaan pyydetä, niin ne eivät pettämisestä tiedä mitään. Lohia eivät täällä pyydä lappalaisetkaan, ne pyytävät vain siikoja, lohi on heidän mielestään liian rasvainen. Ja totta onkin, ei sitä keitettyä lohta monesti syö vatsaansa täyteen, mutta siikaa ja haukea ja harria syö kolmesti päivässä.

Mikolla ja Väinöllä oli yhteinen keitto. Kun se oli tullut kypsäksi, sanoi Mikko: — Maltaa köyhäkin keittää, mutta ei jäähdyttää. Sen sanottuaan hän leipineen istui kattilan viereen. Siihen istui Väinökin, nosti nyt kattilasta lohenpalasen tuohilevylle jäähtymään ja sanoi naama vakavana: — Sinä minun ihanaiseni! Oi kuinka kaunis ja suloinen sinä olet! Sydämeni pohjasta sinua suutelen ja sylini syvimpään syvyyteen kätken.

Väinön käsiä rupesi nyt vetämään lohen kämpäleeseen.

Pian pulluilivat kaikkien suut samassa toimessa niin hartaasti, ettei mitään puhelua joukosta kuulunut. Väliin sentään Venäjän herra molautti suurta kieltään ja nauraa hörhötti mielissään.

Aaro pääsi kaikkein ensimmäiseksi syömästä, hyppäsi ylös ja sanoi:

— Nyt on paras kalansyöntiaika, ei saa olla laiskana! Ne siinä kuuden ja yhdeksän välillä ovat nälkäisimpiä.

Hän viskasi uistimensa veteen ja alkoi virvellään vedellä, mutta ei kuulunut mitään. Aaro antoi virran viedä uistintansa uloskinpäin, mutta menestys oli yhtä huono.

— Minä pelkään, että ne kaipahtivat savuja ja tulia, sanoi Aaro tuokion perästä, veti uistimensa maalle ja käveli rantaa myöten sadan askeleen verran ylemmäksi. Kun hän viskasi sieltä uistimensa jokeen, tarttui heti suurin kaikista lohista, joka oli viedä Aaron mukaansa jokeen. Mies sai kuitenkin vieressään olevasta mättästä kiinni. Ei raukaissut toisiakaan miehiä. Sikäli kuin pääsivät syömästä siirtyivät he Aaron onkimista katsomaan. Ja ennenkuin aurinko oli lakannut puitten latvoihin paistamasta, oli joka miehellä oma lohi. Niitä kitusista kantaen miehet tulivat tulille ja rupesivat tekemään yönuotioita.

Kun nuotiot oli tehty ja äskeisiä keiton tähteitä iltaisen nimellä viimeistelty, asetuttiin yöteloille. Mutta Suomen herra otti puheeksi kysymyksen, missä järjestyksessä ja miten tänne ruokavaroja saadaan. Sen tiesi Aaro ja Timo, että vähintään yhdeksän tai kymmenen päivän muona tarvitaan, ennenkuin ollaan Kemijoen latvan kohdalla Korvapuolitunturissa, johon Kemijokea voi nousta venheellä niin lähelle, että on vain neljä tai korkeintaan viisi peninkulmaa rajalle. Ja kun nyt on mukana korkeintaan vain viiden päivän eväs, niin on saatava viiden päivän eväs lisää.

Päätettiin jakaa miehet siten, että kuusi miestä lähtee Vaatimenojan kylästä noutamaan tänne lisäeväitä, kuivia poronlihoja, leipää ja voita, ja rajalle jäävät siksi aikaa vain toiset kuusi miestä. Päätettiin myös, että herra suunnilleen kymmenen päivän kuluttua on Kemijoen latvassa mukanaan vähintään neljän viikon muonavarat, joilla päästään Paatsjoelle, minne saadaan Inarista ruokavaroja venheellä ihan rajalle asti.

Oli vielä päätetty, että jos herra joutuu ruokavaroineen ennen Kemijoen latvaan, niin hän kuljetuttaa miehillä eväitä rajalle ja itse tulee oppaan kanssa auttamaan ja samalla näkee rajan. Jos taas rajan aukaisijat kerkiävät ennen Korvapuolitunturiin, on heidän tultava Kemijoen haaraan odottamaan.

— Mitä sillä tuolla vieraalla herralla on täällä merkitystä? kysyi nyt Mikko. — Saahan se mennä teidän matkassanne täältä pois?

— Olen sitä sille esittänyt, sanoi Suomen herra, mutta se ei sano rajaa uskovansa teidän haltuunne, ja sitäpaitsi sanoo olevan hänelle tulemassa työmiehiä, jotka tuovat ruokatarpeita.

— Näkyy sietävänkin, sanoi Mikko kylmästi. — Yksi leipäkiekura on miehellä, suuruksen puolta palanen lihaa, teekojeita vähäisen, siinä kaikki. Pelkään että

joudumme sitä härkää vielä elättämään. Miehiä hänelle ei tule, siitä toki osaamme olla varmoja.

— En minäkään usko, sanoi valtion herra, — mutta tottapahan elävä tietää kuolevansa. Tottapahan pitää huolen syömisistään. Syyttömät kai sitä te olette elättämään.

Aaro rykisteli ja sanoi: — Kyllähän siitä meille senverran ristiä koituu, että joudumme sitä taluttamaan tuonne lappalaiskylään. Tässä noin peninkulman päässä on järvi, johon tämä joki laskee. Sen ympärillä asuu kymmeniä perheitä oikeita lappalaisia ja oikeita porovarkaita, jotka eivät tee mitään muuta kuin kesänsä talvensa varastavat poroja ja ihan sillä elävät.

— Ja tässäkö ne sitten asuvat ne, jotka nimismies pyysi vangitsemaan? kysyi Mikko kuivasti ja kasvopäät punastuivat.

— On niitä vielä muuallakin. Ei ne tuon järven ympärillä kaikki ole, niitä on pitkin rajan vartta, sanoi Aaro kärsimättömästi.

Nyt kääntyivät puheet porojen varastamiseen ja niitten paimennukseen. Vartioipa poroja miten hyvin tahansa, on niillä toisella aikaa kuusta halu kohota tänne tunturimaailmaan, ja silloin ne nuo rajantakalaiset ovat niitten niskassa: karja karjan perästä viedään, eikä niistä yksikään palaa.

Mikolla kuohuivat veret näitä kertomuksia kuullessa. Kun yö oli jo pimeimmillään eikä joukosta kuulunut muuta ääntä kuin väsyneitten miesten kuorsaukset ja raskas hengitys, harreilivat Mikon silmät unettomina ja korvalliset tuntuivat kuumilta. Hän tunsu pyhää vihaa niitä kohtaan, jotka ovat tuollaisena maanvaivana muutenkin vaikeissa oloissa eläville pohjolan asukkaille.

Seitsemäs luku.

Huomenaamuna oli Aaro hiipinyt ylös ennen auringonnousua ja mennyt uistelemaan. Ja kun yli tunturien paistava aurinko rupesi punottamaan kuusten ja honkain latvoja, kantoi Aaro kahta suurta lohta.

— Nouskaapas katsomaan, minkälaisen kannen alla ovat lohet, sanoi hän nuotion luo tultuaan.

Miehet hyppäsivät istualleen ja näkivät ihmeekseen, että joen yllä oli parin sylen paksuinen kylmyyden synnyttämä harmaa usvakerros, niin sakea, että sen läpi kolmen sylen päähän ei nähnyt mitään. Päältä se oli tasainen kuin höylätty.

— Tuollaista en ole ikinä nähnyt, huudahti valtion herra.

— Kun tähän huvilanne rakennatte, niin näette toisenkin kerran, sanoi Aaro naurahtaen.

— Mutta miten se tuollainen voi syntyä.

— Asia on luonnollinen, sanoi Aaro. — Korvessa oleva taivaanikuinen routa synnyttää yöllä kylmän ilman ja siitä tulee usva. Ylhäällä olevan lämpimän ilman raja on niin jyrkkä, että usvan selkä jää noin tasaiseksi. Näette, — kun aurinko joutuu ilmaa enemmän lämmittämään — että usvan täytyy tasaltaan painua alas ja hävitä, kunnes aurinko on iltasella mennyt mailleen.

— Mutta eipähän illalla nähty, vaikka yö oli jo pimeimmällään, kun vielä valvottiin.

— Ette sitä huomanneet. Kyynärän korkuinen usvan untuva peitti jo joen meidän asettuessamme maata. Yön kuluessa se on kohonnut noin korkealle.

Aaro viittasi nyt kahteen kentällä makaavaan loheen ja sanoi: — Tuossa niitä on taas kaksi joessa yötään viettänyttä lohta. Meidän pitää varata itsellemme lohia, niitä kun emme saa ennenkuin Paatsjoesta. Harreja, rautuja, nieriäisiä ja tammakoita saamme monesta paikasta ja erittäinkin Kemijoen latvasta.

— Täytyy suolata, mutta mihin? Kattilatkaan eivät siihen joutane, sanoi valtion herra miettien.

— Säkinä se on köyhä kaikki, sanoi Aaro ja lähti puukko kädessä metsään ja mennessään mutisi: — Kyllä tähän vuoden aikaan koivu astioita antaa.

Sinne kuusikon- ja koivikonsekaiselle viitakummun rinteelle lähtivät toisetkin miehet. Sieltä he tuokion kuluttua palasivat, kantamuksina suuria tuohilevyjä ja hienoja pihlajan vesoja. Niistä tuohilevyistä, jotka parhaiten sujuivat ropeeksi,

rupesivat miehet yksituumaisesti valmistamaan ropeita, ja kohta olikin jokaiselle miehelle, herroillekin, pihlajaisilla ludilla nidottu nelisnurkkainen, enemmän kuin korttelin syvyinen tuohinen valmis. Niihin meni jokaiseen enemmän kuin kymmenen kiloa lohen kappaleita.

Nyt miehet rupesivat kilvassa paloitlemaan lohia ja suolaamaan astioihinsa, ja kohta olivatkin ropeet tasalaitoina täynnä lohen kappaleita peitettyinä tuohilevystä juuri sisään sopivalla tuohikannella, ropeissa vitsoista tehdyt sangat kantamista varten. Mutta saaduista lohista oli nyt vain päät ja purstot jäljellä. Kun oli noloa ruveta niistä aamiaiskeittoa valmistamaan, lähti Aaro juoksujalassa joelle. Sinne lähtivät pian muutkin miehet, ja pian Väinö palasi sieltä ylempänä päätään kädessään riiputtaen isoa lohta, jota hän haltioituneena ylisteli taas Korkeanveisun sanoilla.

Venäjän herra sen nähdessään viittoi käsillään ja riemuissaan nauraen pölisi.

— Mitähän tuokin tönissee. Suu puhuu, nokka tohajaa, eipähän äly haitanne, sanoi Väinö heittäen kalansa nuotion luo.

— Se puhuu sitä, että hän ei ole ikänään nähnyt näin komeita lohia, sanoi valtion herra. — Volgan lohien sanoo olevan harmaampia ja pitempirunkoisia. Niissä ei ole ollenkaan tuota hopealle välkähtelevää kauneutta.

Kun aamiainen oli syöty, lähti Suomen herra illallisen päätöksen mukaan kuuden miehen kanssa Vaatimenojan kylää kohti. Viiden tuli ruokavaroja tuoden palata rajalle, ainoastaan Timon piti jäädä herran matkaan tämän kapineita kantamaan ja seuraamaan, kunnes viimeistään kymmenentenä päivänä saavutaan Kemijoen latvaan siihen paikkaan, jossa kolme pientä jokea yhtyy ja jota sentäbden kutsutaan Jokihaaraksi. Toiset kuusi miestä lähtivät nyt lyömään rajaa. Kappaleen matkaa kuljettuaan aikoivat he joukolla käydä hakemassa tavaransa matkan varrelle.

Rajalinja kulki nyt pitkän matkaa alavia maita väliin nousten kummulle ja väliin laskeutuen taas rotkoon, mutta viimein kohosi linja niin korkealle selänteelle, että linjan päästä näkyi lähtötunturi ja edestä paljon likempää Kalttopäätunturi. Nyt Mikko palasi puolenkymmentä keppiväliä takaisin katsomaan, tähtäävätkö ne Kalttopään korkeimpaan kuljuun. Jos ne eivät siihen ampuisi, pitäisi nyt osoittaa siihen ampuviksi. Mutta kun kepit eivät tarvinneet korjausta, palasi Mikko jatkamaan kepitystään sitä mukaa kuin kirvesmiehet saivat linjaa auki.

Selänteén takaa näkyi suuri aukea suo, jolle linja rupesi painumaan, ja suon takana näytti maa rupeavan kohoamaan tunturiin. Sitä katseli nyt Mikko ja mielessään mitteli, päästäänköhän tänä päivänä tuon Kalttopäätunturin alle, siinä luultavasti on hyvä vesipaikka yötä ollaksemme. Sitä katsellessaan ja miettiessään hän huomasi, että suon takaa kuusen- ja männynsekaisen harveikkokummun liepeestä kitkahteli sininen savu, jota mieto tuuli yksikantaisina tuppaina hiljalleen ajoi suolle, missä miehenkorkuisia kitumäntysiä piikotti pystyssä. Mikon rinnassa tuntui voimakas sysäys, mutta hän koetti sen salata ja sanoi rauhallisesti;

— Mutta mikähän savu tuolta suon takaa näkyy?

Joka mies rupesi nyt katsomaan Mikon osoittamaan suuntaan. Aaron ja Aron Pentin kaula ja korvalliset rupesivat muuttumaan tummanpunakoiksi, ja mustat silmätkin alkoivat kiilua outoa valoa. Vihasta turtuneena Aaro viimein sanoi:

— Se helvetin joukko on taas meidän porojamme teurastamassa! Tuossa suon laidassa on suuri hete, sen luokse ovat asettuneet taas lihan tekoon.

— Mutta loukussa nyt ovat, koska meillä on vangitsemisoikeus, sanoi Aron Pentti jäykästi.

— Meidän täytyy olla viisaita, etteivät pääse livistämään omalle puolelleen, sanoi Mikko tynesti. Meidän täytyy nyt lähteä sinne, ennenkuin tietävät rajan suunnasta. Meidän täytyy mennä hyvinä ystävinä niitten puheille, ja kun rajasta tulee puhe, niin täytyy kaikkien muistaa se, että sanoo rajan menevän monta sataa sylvä päivän puolitse. Kukaan ei saa siinä tempussa erehtyä.

— Entäs jos se Venäjän moloska sanoo toisin? huomautti joku.

— Venäjän moloska on evästen luona, sanoi Mikko. — Se täytyy taluttaa tuolta kiertotietä tuonne tulille, niin se ei tiedä rajansuunnasta tuolla tulien kohdalla mitään. Ja nyt te neljä miestä lähдете tuomaan tuolta tavaroita. Me Aaron kanssa lähдемme tuonne tulille edeltä.

Tulille tultuaan Aaro ja Mikko näkivät, että kolme vastateurastetulla poronlihalla täytettyä kattilaa oli tulella kiehumassa. Mikon ja Aaron nähtyään hyppäsi siitä yksitoista karvaista miehen tallukkaa pystyyn kuin säikähtyneet metsäeläimet ja seisoivat arkoina ja lenkojalkaisina, jaloissa suuret karvaiset poronkallokengät,

pyörein silmin katsellen tulijoihin.

Aaro alkoi ystävällisesti kertoa ennenkuin tulijoilta oli mitään kysytty, että he ovat valtakunnan rajaa avaamassa. Tuli jano, ja kun he eivät tuolta suon päästä löytäneet vettä ja huomasivat tämän savun, niin arvasivat täällä olevan hetteen, läksivät tänne saamaan vettä.

— On täällä hete, mutta juo sie tuosta kattilasta, siinä on vasta hetteestä tuotua vettä, kiirehti joku joukosta sanomaan juuri kuin hän olisi tahtonut sillä tarjouksellaan saada estetyksi menon hetteelle.

Aaro oli juovinaan oikein ähkäen ja sanoi viimein laskiessaan kattilan maahan:

— Kylläpä se tuntui hyvältä! Kun tämmöisellä helteellä on päivän suu kuivana, niin kyllä vesi silloin maistuu.

Mikkokin oli juovinaan, vaan ei kuitenkaan siitä likaisesta kattilasta hernetäkään ottanut suuhunsa, nieli vain tyhjää, ja tuokion perästä kattilan maahan laskettuaan sanoi:

— Eipä uskoisi, että vesi maistuu noin hyvältä.

Lappalaiset rupesivat nyt Aarolta kyselemään, onko heitä miehiä kuinka monta, missä ne ovat ja mistä se raja tulee tällä kohdalla kulkemaan. Ja kun he saivat Aarolta kuulla, että raja tulee kulkemaan monta sataa sylvä tuolta päivän puolitse, kaukaa vielä tuon kummun taitse, ja että miehiä on kaikkiaan vain kuusi ja herraa ei ole heillä suomalaisilla ollenkaan, Venäjän herra on heillä päänä, mutta sillä ei ole miehiä, rauhoittuivat kaikkien silmät. Hyvämielinen tyytyväisyys palasi jokaisen kasvoihin ja iloisesti naureskellen rupesivat he katsomaan suon sivua harveikkokangasta myöten tulevia taakkaselkäisiä tulijoita.

Venäjän herra jo kolmenkymmenen askeleen päässä alkoi hohottaen nauraa ja pölisi. Lappalaiset alkoivat iloisesti vastata venäjänkielellä.

Kun Venäjän herra kuuli venäjänkielen, huudahti hän riemuissaan omalla kielellään ja lähti puolijuosten mennä vöntöstämään miesten luo, jossa tulisesti käsiä puristaen tervehti kaikkia ja sanoi niille nimensäkin.

Kun lappalaiset nyt näkivät, ettei Aaron kertomuksessa ollut mitään petosta,

häipyi povista viimeinenkin pelko ja he rupesivat rauhallisina keittojaan valmistamaan syötäväksi. Toiset myötään mälisivät Venäjän herran kanssa.

Suomalaiset tekivät tulensa rajan puolelle, noin neljäkymmenen askeleen päähän lappalaisten tulesta. Aaro ja Pentti kiertelivät ulkokausteella. Lappalaisetkin näkivät, että miehet nuuskivat heidän tekojaan, mutta kun tiesivät ja näkivät kaikin puolin olevansa turvassa, niin eivät olleet tietävinään, elivät vain omaa elämäänsä.

Aaro ja Pentti tulivat nyt kauhistunein kasvoin tulelle ja Aaro sanoi vihasta ja harmista vapisten:

— Kolme poroa on tapettu. Minun on yksi, Kenttä-Jaakon Kurtinjoen kylästä on toinen ja Vataniemen Esan Vaatimenojan kylästä on kolmas. Tuolla ovat päät kuusen juuressa ja lihat hetteessä.

Mikon ruskeanharmaat silmät painuivat tavallista syvempään ja hampaitaan yhteen kiristäen hän sanoi:

— Köyteen sen tulen omat panemme nyt!

— Herra Jumala! Miten me tämän vertaiset miehet. Olisipas kaikki miehemme tässä, sanoi Aaro katkerasti.

— Nuo kentaleet eivät vastaa enempää kuin tyhjät töppöset miehen käsissä, sanoi Mikko varmasti. — Se on meille voitoksi, että meitä on näin vähän. Jos meitä olisi kaksitoista miestä heille näyttäytynyt, silloin ne olisivat hyökänneet yksi yhtäälle, toinen toisaalle ja hävinneet metsän uumeneen kuin säikähtyneet jänikset. Olisimme ehkä saaneet yhden tai kaksi juoksemalla kiinni. Mutta nyt nuo yksitoista roistoa ovat meidän paulassamme.

— Miten se on mahdollista?

— En sitä teille osaa sanoa edeltäpäin, mitä on tehtävä, sanoi Mikko. — Olkaa vain miehinä ja tehkää, mitä minä käsken tai minkä näette ensimmäiseksi tehtäväksi. Se on tiettävissä, että ne tekevät tappelun meitä näin vähiä vastaan, mutta minä en sitä pelkää. Minä olen koko asiassa sydämenä ja käyn rintimaisena asiaan. Te vain auttakaa minua, jos näette, että minulle hätä tulee.

— Herra Jumala, te tapatatte itsenne, se on varma, sanoi Aaro arasti.

— No meinaatteko te sitten tämän ainoan sattuman, jolloin nuo rosvot ovat käsissämme, jättää paljaan tyhjän pelon takia sikseen?

Siihen kiirehti Pentti sanomaan: — Ei, sitä emme tee, kun meillä on esimies keskellä tulta. Me koetamme parastamme. — Kaikki sanoivat nyt samat sanat.

Miehet olivat niin kiihdyksissä, ettei syönti muistunut kenenkään mieleen. Varma päätös povissa he kuitenkin odottivat, kunnes lappalaiset olivat päässeet syömästä.

Mikolla oli iso moniteräinen linkkuveitsi taskussaan. Hän otti sen ja puristi kouraansa, ikäänkuin näyttääkseen voimansa, ja sanoi:

— Tuo tekee käden raskaaksi. Jälki näkyy mihin se hujahtaa, vaikka sen teräkin on lukossa. Sitten Mikko pani revolverinsa täyteen latinkiin.

Hetki oli tullut. Mikko ilmoitti, että tuolla puolen tulen näkyi olevan kaksi pyssyä petäjää vasten ja lisäsi: — Ottakaa te ne pois, kun minä aloitan tehtävämme!

Nyt Mikon jälessä lähtivät kaikki miehet lappalaisten leiriin, jossa nämä iloisesti nauraen Venäjän herran kanssa kovalla äänellä puhuivat. Mutta miesten tulennasta huomasivat lappalaiset, että jotakin outoa on tekeillä. Pyörein silmin hyppäsivät he pystyyn.

— Te olette tappaneet näitten miesten porot, sanoi Mikko tuimasti ja samalla päättävästi. — Siksi me vangitsemme teidät ja lähetämme nimismies Nyströmin haltuun. Sanokaa heti, aiotteko vastustaa vai antaudutteko sovinnossa.

Eräs lappalaisista oli puolta päätään pitempi toisia. Tämän veret näkyivät kiihtyvän. Hän kääntyi Venäjän herran puoleen ja venäjänkielellä nähtävästi sanoi mistä oli kysymys.

Venäjän herra käänsi päänsä niskoilleen, nauroi suurella suullaan kohti kurkkuaan niin ivallisesti kuin suinkin osasi ja sanoi sitten käskevästi jotakin. Silloin sen suurimman lappalaisen hampaat kirahtivat ja samassa hän hyökkäsi Mikkoon käsiksi. Kuin muurahaiset seurasivat toiset nyt esimerkkiä, mutta Mikko riuhtaisi kätensä irti ja sivalsi isointa lappalaista korvalliseen. Mies lytkähti maahan kuin ammuttu pyy. Mikko sipaisi toista ja kolmatta, joilla oli sama kohtalo, mutta silloin suomalaisten suusta kuului kirkaisevan hätäiset:

»Ampuu, Herra Jumala, ampuu.» Silloin Mikko huomasi, että sylen päässä hänestä oli häntä kohti tähdätty pyssy. Mikko hyppäsi täyden voimansa takaa syrjään ja löi kädellään pyssyyn, joka samassa laukesi ilmaan, tempasi pyssyn, rätsäytti sitä petäjään niin että kaikki muut osat putosivat maahan, ainoastaan rauta jäi käsiin. Pyssyn rauta käsissään hän sitten pyörähti, ja samassa oli jokainen lappalainen irti Mikosta ja puolet maassa pökeryksissä.

Silloin Venäjän herra sai maasta honkaisen halon. Halko korkealla ilmassa hän ränkyen kuin ahdistettu karhu hyökkäsi Mikkoa vastaan lyödäkseen sillä halolla Mikkoa. Mikko hyökkäsi vastaan aikoen sillä pyssyn piipulla lyödä käsille, mutta isku sattuikin halkoon käsien rajalle. Halko kuitenkin tärähti niin paljon, että se pyörien lensi kuin ammuttu nuoli käsistä. Mikko uudisti lyöntinsä, tahtoi saada lyödyksi Venäjän herraa kasille, mutta hujauttaessa sattui pyssynpiippu koskettamaan hänen päänsä päällä olevaa petäjän oksaa, ja se hairautti niin paljon iskua, että lyönti sattui niskaan olkapään rajaan. Silloin Venäjän herra kamalasti älähtäen kaksin käsin tarttui niskaansa, pyörähti pois ja lähti pakenemaan. Mutta jo ensimmäisen askeleen päässä hän ryömähti otsa edellä pyörtyneenä maahan.

Koko joukosta rupesi kuulumaan hätäisiä ääniä.

— Vieläkö vastustatte? ävähti nyt Mikko. Kaikkien suista kuului rukoileva sana:
— Emme vastusta, elkää meitä tappako!

Siinä parhaan tuoksinan aikana oli yksi lappalainen päässyt livistämään pakoon. Nyt se näkösen päässä lenkojalkaisena juosta vekelti hengentulleen edestä pakoon. Kun hän juostessaan suurien kenkäinsä tavattoman korkeista nokista tarttui risuun, tuprahti hän päälle maahan. Samassa hän kuitenkin kimposi pystyyn ja lähti juoksemaan, kunnes taas suistui pää edellä sammaleeseen.

Kun Mikko pelkäsi, että toisetkin seuraavat sen esimerkkiä, otti hän revolverin käteensä ja ärjäisi: — Jos askeleenkaan yritätte pakenemaan, niin siinä silmänräpäyksessä olette läpi!

Nyt jäivät kaikki vapisten seisomaan ja niitten joka jäsen värisi kuin virrassa. He rupesivat kohti kurkkuaan itkemään ja rukoilemaan, ettei lasten ja vaimojen tähden heitä vangittaisi. Mikko ei sitä kuullut, vaan sanoi käskevästi tovereilleen:

— Noitten säkeistä ottakaa nuoria, joilla sidotaan kädet selän taakse ja puuhun

kiinni.

Mikon toverit eivät tähän asti olleet kättä puuttaneet asiaan, mutta nyt sen verran selvisivät hölmistyksistään, että alkoivat kilpaa purkaa nuoria lappalaisten säkeistä, ja kun alkuun oli päästy, oli työ miehistä mitä mieluisinta. Toiset purkivat nuoria ja toiset sitoivat käsiä selän taakse ja vänäsivät puuhun selin kiinni. Kaikki kävi kuin tulen sammutuksessa, ja kohta olivatkin ne kymmenen kappaletta kukin omassa puussaan selkä puuta vasten seisomassa. Venäjän herra oli tällä aikaa tointunut. Hän istui verta sylkien kaatuneen puun rungolla ja itki kuin pieni lapsi.

Lappalaisilla oli hienoista nuorista harvoille verkonsilmille kudotut suuret säkit kantamuksia varten. Niistä purettiin vangitsemissiteet ja niistä täytyi vielä purkaa ja laittaa jukkoja kuljetusta varten. Toiset miehet rupesivat nyt purkamaan säkkejä, toiset taas laittoivat lohia kiehumaan päivälliseksi. Suuret läjät sykkyräisiä nuoria olikin valmiina, kun kaksi kattilallista lohta oli tuhalla kypsynyt.

Syömään asettuivat nyt miehet ja iloitsivat kuin ainakin suuresta saaliista eivätkä olleet kuulevinaan korvia särkevää, katkeamatonta itkun ulinaa. Herrakin itki turskien ja niskaansa pidellen voivotteli sydämensä pohjasta.

Mikolla ei syönti luistanut, palat pyrkivät vain pyörimään suussa. Hän oli miettivän näköinen ja melkein puhumaton.

— Mustelma on kaulassanne tuolla niskan puolella ja laajajuurinen ajettuma näyttää syntyvän, sanoi Aaro.

— Saihan tuota joku takaapäin, nyrkilläänkö lienee iskenyt niskaani vai millä. Mustia verkon silmiä rupesi ilmestymään silmieni eteen ja luulin tuhon tulevan, kun lisäksi eräs sylineen jämeysi jalkaani ja rupesi kaatamaan. Se on tuo, jonka ohimosta veri tihkuu. Lienee tuo veitsen pää sattunut kourassa olemaan sen verran pitkällä, että särki pääkuoren. Ja kun tuo herra tuupertui kumoon, rupesi minunkin selkäpiitäni kuuma virta karmimaan: taitaa tässä haudan kaivanta tulla ensimmäiseksi työksi. Mutta vanha henki siinä oli vielä sentään luita lämmittämässä.

Kun syömästä oli päästy, saivat Pentti ja Teppo määräyksen laittaa eväitä niin paljon mukaansa, että pääsevät ensimmäiseen kylään ja voivat, joskin vain niukasti, ruokkia kuljetettavansa sinne asti. Toiset rupesivat laittamaan nuorilla

lappalaisia toisiinsa kiinni. Sen verran jätettiin väliä, että miehet sopivat hyvästi kävelemään ja jälkimäinen edelliseltään näkemään jalkoihinsa. Kohta seisoikin yhdessä jonossa kymmenen voivottelevaa ja sydämensä pohjasta rukoilevaa karvaista ihmisolentoa, kädet selän taakse sidottuina toisissaan kiinni.

Mikko antoi nyt Pentille revolverinsa ja sanoi kovalla äänellä ja määräävästi:

— Jos matkalla rupeavat vastustelemaan, niin käytäkää omaa lakianne. Tämä auttaa lopussa, jos ei vähemmästä ole apua.

Joukosta kuului rukoilevia pyyntöjä: — Älkää rakas herra toki määrätkö meitä tapettaviksi, armahtakaa edes lastemme tähden.

— Ei teitä tapeta, vaan annetaan tietää mikä on pahantekijän palkka, sanoi Mikko jäykästi.

Jono lähti liikkeelle. Pentti raskas eväslaukku selässään noin sylenpituudesta jukosta talutti etumaista, ja kantaen vieläkin raskaampaa evästarakkaa lähti Teppo kävelemään jälkimäisen takana. Kymmenen lenkojalkaista, suurikenkäistä, matalaa miestä neljäntuulen lakit päissään takaraivolle kallistettuina lähti hajalla säärin kahden ison miehen välillä astua vemmeltämään. Matkue katosi heti kuusikon- ja männikönsekaiselle rinteelle, mutta kauan kuului vankijonon valitus. Hiljalleen loitto ni sekin, vain metsän rinteistä saapui hienoa kaiun hyminää, joka vaimeni tyyneksi, auringon kultaamaksi illan rauhaksi.

Saadakseen aikaan sovinnon meni Mikko Venäjän herran luo ja ystävällisin kasvoin työnsi kätensä herran käteen, puristi sitä lämpimästi ja toisella kädellään taputti olkapäähän. Venäjän herra hyppäsi seisaalleen, rupesi iloisesti pölisemään ja tahtoi kaksin käsin Mikon sulkea syliinsä ja suudella häntä, mutta Mikko esti sen, taputti vain toistamiseen olkapäähän ja hymyilyllään näytti, että hän ei ole vihassa. Nyt rupesi Venäjän herra viittilöimään käsillään ja osoittamaan liikkeillään, että Mikon pitäisi häntä lähteä viemään sinne, mihin lappalaiset viedään, mutta Mikko ilmaisi merkkikielellä, että hänen oli lähdettävä rajalle. Venäjän herra otti eväskorinsa, jossa oli vain leivän kannikka, näytti kannikkaa Mikolle, heitti sitten koriin ja surullisen näköisin kasvoin kallellapäin näytti Mikolle tyhjiä käsiään ja taas viittilöi ja pölisi sinne päin, mihin lappalaisia vietiin.

Mikko nouti silloin eväistään kaksi leipää, ojensi ne Venäjän herralle ja viittasi

rajan suuntaan, kallisti sitten päänsä käteensä, ummisti silmänsä ja nukkuvan hengityksellä ilmaisi, että tässä ollaan yötä. Sitten päänsä oikaistuaan viittasi rajan suuntaan, jotta Venäjän herra ymmärtäisi tässä oltavan yötä ja aamulla lähdettävän rajaa käymään.

Nyt rupesivatkin miehet tekemään yömajoja ja nuotioita. Olisi kyllä ollut iltaa käydä raja hakemassa sille kohdalle, mutta Mikko tunsi kaulansa kipeäksi eikä tahtonut sitä enää vaivata. Haettuaan taistelupaikalta sinne pudonneen hyvän linkkuveitsensä hän istuutui kaulaansa hieroskellen kaatuneen puun jäkäläiselle rungolle ja antoi miesten laittaa yön tarpeita.

Kahdeksas luku.

Kolmas päivä oli jo puolen korvilla, kun saapuivat eväätuojamiehet rajalle ja heidän mukanaan Risto Tervakka, hänkin ruokataakkaa kantaen. Riston oli Suomen herra toimittanut työmieheksi ja samalla tulkiksi Venäjän herralle, kun Risto pienenä poikasena Venäjällä kerjuulla ollessaan oli oppinut venäjän aivan selväksi.

Kun Risto nyt sanoi Suomen herralta terveiset, pääsi Venäjän herran suusta huutava ihastus. Kaksin käsin hän sulki Riston syliinsä ja tahtoi suudella, koko mies näytti olevan täynnä sydämellistä iloa.

Kun päivä ei ollut päivällisen kohdalla, niin lähtivät miehet joukollaan viemään rajaa eteenpäin, kunnes tulisi vastaan vesipaikka. Mutta Venäjän herra pidätti Riston puhetoverinaan ja tahtoi saada hetimiten kerrotuksi kaiken, mitä on tapahtunut sen jälkeen, kun Suomen herra täältä lähti.

Päivällistulella sai Risto kuulla asian oikean laidan ja hän ilmoitti silloin Venäjän herralle, että tämä oli asettunut rosvoja puolustamaan ja että Mikko oli nimismiehen palvelija ja saattoi hänen puolestaan vangita paitsi rosvot myös heidän auttajansa, jonka hän saattaisi vieläkin antaa Suomen viranomaisien käsiin, jos tahtoo.

Nyt Venäjän herran ruskeat silmät muuttuivat hätäisiksi, hän ymmärsi olevansa verkossa. Mikko oli hänelle hyvänä vain saadakseen hänet seuraamaan itseään,

kunnes voi jättää hänet viranomaisten käsiin. Nyt hän antoi Riston kertoa Mikolle, että hänet oli petetty, lappalaiset olivat muka hänelle kertoneet, että porot olivat omia, suomalaisilta ostettuja, ja sen vuoksi niillä oli korvissa suomalaisten merkit. Sitten Venäjän herra kättä puristaen Riston avulla pyysi Mikolta anteeksi erehdystään, ja kun Mikko oli luvannut olla asiasta kantelematta, pyysi Venäjän herra saada kirjoittaa taskukirjaansa Mikon ja Mikon vaimon nimen ja osoitteen, jolla saa postilähetysten Mikolle lähetetyksi. Hän muka aikoi lähettää Mikolle ja Mikon vaimolle kallisarvoiset joululahjat, joihin antaa piirtää kumpaisenkin koko nimet. Mikko kiitti nyt kättä puristaen Venäjän herraa ja taputti olkapäähän.

Neljäntenä päivänä saapui rajalle Pentti ja Teppo tuoden lämpimät terveiset nimismieheltä. Pentti kaivoi taskustaan rotisevan satamarkkasen, ojensi sen Mikolle ja sanoi:

— Tämän lähetti teille nimismies vaivastanne palkkioksi, ja sitä pahoili, kun ette sitä Venäjän herraa tuoneet samalla tänne. Olisi opetettu tuntemaan Suomen lakia.

Venäjän herra tahtoi tietää mitä merkitsi satamarkkasen lähetys Mikolle. Risto selitti nyt sen juurta jaksain Venäjän herralle. Sitä kuullessa herran silmät taas tulivat hätäisiksi ja ennestään ruskeat korvalliset kävivät vieläkin ruskeammiksi. Hän puhui melkein hätäisesti muutamia sanoja Riston kanssa. Sitten Risto kääntyi Mikon puoleen ja sanoi:

— Herra pyytää kysymään, onko nimismies käskenyt vangita hänet ja vangitseeko Mikko hänet.

Mikko tarttui Venäjän herran käteen ja sitä lämpimästi puristaen sanoi kovalla äänellä:

— Minä kun olen luvannut olla kantelematta, niin minä en vangitse teitä, ja kun minä en teitä vangitse enkä vaadi vangitsemista, niin kukaan ei teitä Suomessa vangitse, ellette tee uutta rikosta.

Kun Risto tulkitsi Mikon sanat Venäjän herralle, niin herralta hyrskähti sydämen pohjasta kohoava ilon sysäys ja silmien nurkkiin ilmestyi kirkkaat kyynelleet. Oikein kaksin käsin hän nyt taputti Mikkoa olkapäihin ja sanoi ystävällisesti jotain, minkä Risto suomensi: »Sinä jalomielinen herra, pidän teidät muistossani». Sen jälkeen oli Venäjän herra aina hyvällä tuulella ja iloisena. Hän

ei näyttänyt muistavankaan niskassaan kannettavaa nyrkinkokoista veripahkaa.

Kun kaikki miehet nyt olivat kotiutuneet rajalle, rupesivat he yhteisellä kiireellä jouduttamaan rajaa Kemijoen latvan jokihaaraan, ollakseen siellä ennenkuin Suomen herra tulee sinne levähtelemään uutta, kaikkein vaikeinta taivalta varten, minkä tiedettiin olevan Paatsjoelle mennessä, ja onkimaan jokihaaran harreja, rautuja, nieriäisiä ja tammakoita. Yhdeksäntenä päivänä Suomen herran lähdöstä olivat jo miehet jokihaarassa. Aamusella ennen auringon nousua oli taivas ruvennut hikeytymään, koko ilma hämärtyi kuin auringon pimetessä ja kävi yhä raskaamman näköiseksi. Juuri kun miehet saapuivat jokihaaraan, rupesi tuulemaan raskaasti, satamaan taivaan täydeltä ja ukkonen siellä täällä laimeasti jyrähteli.

Vettä tuli taivaalta aivan kaatamalla. Tuuli kuljetti sitä harmaana tuiskuna metsän lomina myöten, eikä minkäänlainen metsä voinut suojata tältä vesiryöpyltä. Siitä huolimatta miehet kuitenkin laittoivat sankkaan aarniokuusikkoon vankan nuotion palamaan. Tuulen puolelle tehtiin sylvä paksu seinä kuusia vasten pystytetyistä parin sylen korkuisista kuusista. Nyt tämä seinä suojasi tuulen, ja rintimaisia kuusia myöten valui satanut vesi alas, joten majaan ei tullut yhtään vettä. Siihen kuusten sammaleiselle juurelle, missä ei muuta roskaa näkynyt kuin kuusista karisseita suuria pörhistyneitä käpyjä, asettuivat miehet nuotion paisteessa kuivailemaan itseään. Siihen ystävällisesti naurua hörhöttäen iloisin naamoin ja pölisten tuli Venäjän herrakin joukkoon. Hän oli iloissaan siitä, että jouduttiin tänne sateen ajaksi ja päästiin näin hyvään suojaan, jossa ollaan kuin Novgorodin parhaassa hotellissa.

Lappalaisten teurastamia parhaimpia lihoja oli otettu mukaan, ja vaikka oltiin kalaveden rannalla, laittoivat miehet kolme kattilallista lihaa tulelle. Tätä lihavelliä Venäjän herrakin särpi ja ihastuksissaan pölisi, ettei Novgorodin parhaassa hotellissakaan ollut saanut parempaa lientä.

Koko yön satoi vettä. Sateen ja tuulen kohina milloin hurjemmin, milloin hieman laimeammin kuohui metsässä. Mutta majan asukkaille ei satanut pisaraakaan, ainoastaan kuusien juuret nutjahtelivat nukkujain alla ja nuotion liekki hulmahteli puolelle ja toiselle, juuri kuin olisi tahtonut kaiottaa sääsket pois kumpaiseltakin puolen. Aamusella, kun aurinko alkoi nousta, taukosi sade, pilvet ohenivat ja tuuli kuoleutui aivan tyyneksi. Suurena, ihanana kultapyöränä kohosi vuorien takainen aurinko, jonka kellahtavan kultaista lämpöä nyt myrskyn ja sateen puhdistama luonto ahmien näkyi hengittävän keuhkoihinsa.

Luonnon valmistamaa juhlapöytää eivät nauttimatta sivuuttaneet joen harrit, taimenet, raudut, nieriäiset eivätkä tammakotkaan, vaan kilpaa molskien ja mäiskähdellen nokkivat joen pinnalla lehvottavia tai horisevia perhosia ja muita hyönteisiä. »Noille nälkäisille täytyy tarjota terästä», sanoi Väinö aamukahvinsa juotuaan, ja kohtapa olikin joka mies joen rannalla vapa kädessä viskelemässä ja vetämässä onkeaan. Yksi ja toinen harrin käänttyrä, raudun sirkka, nieriäisen palko, taimenen kämpäle ja tammakon penikka lensi rannan mättäikköiselle penkereelle. Venäjän herrakin oli saanut ongen; hänkin rannan mättäällä seista kamotti ja toisten esimerkin mukaan viskeli ja sinne tänne kuljetti onkeaan. Vetäessään silloin tällöin harrin tai tammakon penikan rannalle hän pölisi ihastuksissaan, juuri kuin lehmän olisi saanut.

Se toimi oli kaikista niin mieluista, että unohtivat syöntinsäkin, eikä kukaan pitänyt mielessään, mitä kaloja ja montako oli saanut. Päivä oli jo puolen rinnassa, kun Mikko näki, ettei siitä tästä hommasta toista päätä tule. Hän nousi korkealle mättäälle ja tukkilaisen tapaan kovalla äänellä huusi: »Kello s-o-o-i.» Silloin miehet kokoilemaan kaloja, minkä käsissään saattoivat tuoda, ja laittamaan kalakeittoja tulelle. Venäjän herrallakin oli suuri kyhmyniskainen harrin käänttyrä, taimen ja tammakko kourissa, kun hän nauraa hohottaen tuli jälempää muita tulille. Hän pyysi Ristoa keittämään hänelle erityisen kalakeiton. Pian Venäjän herra jo katkeamaton naurun hymy kasvoissaan hoiteli kattilan alla palavaa tulta tuntien povessaan kutsumusta keiton jouduttamiseen.

Miehillä oli nyt kaloja valtainen koko. He eivät tienneet itsekään, mitä niillä tehdä. Entistä suolattua lohta oli enemmän kuin yhdeksi viikoksi, ja Aaro tiesi, että matkalla Paatsjoelle tulee melkein joka päivä vastaan pieniä jokia, joista saa rautuja ja tammakon penikoita niin paljon kuin haluaa. Vain taimenien parhaat kohdat suolattiin matkaan otettavaksi, muut kalat jäivät rannalle läjään odottamaan Suomen herran määräystä. Herran piti aikomuksensa mukaan viimeistään tänään tulla. Yksi ja toinen kävi joen rannalla kuuntelemassa, eikö alkaisi kuulua tulijain ääniä, mutta sieltä ei kuulunut mitään sinä päivänä eikä vielä huomennakaan. Vasta ylihuomenna puolenpäivän rinnassa alkoi joelta kuulua kolinaa ja puheen pälinää. Kohta joen mutkan takaa ilmestyi ruskea venhe ja kohta toinenkin, joita miehet sauvoimilla joen pohjasta työntelivät. Nauraen ja kovalla äänellä pölisten Venäjän herra nyt etumaisena vökelti rantaan, missä Suomen herra olikivuoteeltaan konkoi pystyyn ja alkoi kömpiä rannalle.

— Tässä on matkan pää, ei juokse pituuttaankaan eteenpäin, sanottiin kun keula

oli tärähtänyt rantaan. — Mikko sai nyt Suomen herralta kuulla niiden lappalaisten kohtalosta, jotka tämä oli nähnyt nimismiehen kotona. Oikein oli sääli raukkoja, kun oikeitten ihmisten vaatetta ei ole rihmankiertämää päällä muuta kuin niissä neljäntuulen lakeissa vähäisiä viilekkeitä. Karvaiset poronnahkapukineet kesähelteelläkin ja mitten poimuissa kitisee syöpäläisiä niin paljon kuin sopii. Venäjän herrakin sai nyt kuulla, että lappalaisia oli lähdetty kuljettamaan Merikosken kaupungin linnaan, kunnes virkateitse saadaan niitten papinkirjat ynnä muut asiaan kuuluvat tiedot, jolloin ne sitten haetaan oikeuden tutkintoon.

Venäjän herra alkoi taas peloissaan kertoa, miten hänet oli petetty, ja pyysi päästä matkustamaan Suomen herran mukana täältä pois, kun hänelle ei tullut miehiä.

Tuliaiskahvia odotellessaan Suomen herra kyseli, miten raja on mennyt vanhoihin merkkeihin tuntuureissa ja missä se on menossa. Kun hän sai kuulla, että raja on hyvästi kohdannut merkkipaikat ja että se on hyvän matkaa Korvapuolitunturista Huurupäätunturiin menossa, sanoi hän palaavansa takaisin venetietä ja sieltä aikojaan myöten matkustelewansa Inarin kirkonkylään, josta toimittaa venheet Paatsjoelle. Niillä on kaikkien miesten tultava kirkonkylään kylpemään ja puhdistelemaan itseään, kun ei täällä jääkylmässä joen vedessä voi uidakaan. Kuullessaan, että herra lähtee takaisin ihmisten ilmoihin ja lupaa viedä kirjeen postiin, Mikko kaivoi laukustaan kirjoitusneuvot ja taskukirjansa kannella kirjoitti kirjeen kotiin sillaikaa kun Timo toimitti kahvia juotavaksi ja venhemiehet kalakeittojaan syötäväksi.

Suomen herra oli tuliaiskekkeriksi varustanut matkaansa monenlaisia sokeri- ja vehnäleivoksia. Kun kahvi oli kaadettu kattilasta pannuun ja pannusta kuppiin, alkoivat miehet juoda sitä herran käskystä vehnäleipäkimpaleitten ja monenlaisten kompiaisten kanssa. Ja vinhasti nyt miesten suut pulluiliivatkin kahvia ryyppiessä. »Yhdeksän ei yhtä odota», huomautettiin Mikolle, kun tämä yhä viipyi kirjoittamassa, vaikka kaikki muut olivat jo saaneet juoduksi. Mutta Mikko ei heittänyt kirjettään kesken, vaan sanoi: »Viipyneen eväät parahat.» Saatuaan kirjeensä valmiiksi ja annettuaan sen herralle vietäväksi postiin pääsi Mikko yksinään juomaan viimeksi ja sai loput leivoksista panna matkaevääkseen.

Aaro sai arvioida, milloin olisi Paatsjoelle toimitettava venheet ja opas. Viimeistään neljän viikon päästä arveli hän oltavan siellä. Mutta opas saa

venheineen olla jo puolen neljättä viikon päästä paikoilla. Hän yksinään on joutilaampi odottamaan. Asettukoon hän noin kahdensadan sylen päähän Paatsjoen niskasta jokea alas. Sillä Olostunturista Kallopäähän katsoen näyttää raja niiltä paikoin menevän poikki joen.

Suomen herra kiirehti lähtöään joutuakseen huomenillalla Martinkylään yöksi. Miehet saivat nyt ottaa venheistä ruokatavaransa: kolme sadankilon säkkiä leipiä, kolme takkaa kuivia poronlihoja, kolmen kapan pussin suoloja, kolme kymmenen kilon pyttyä voita, viiden kilon pussin kahvia, kaksi isoa toppaa sokeria ja Mikolle erittäin kymmenen kilon pussi parhaita riisiryynejä.

Kun tavarat oli otettu venheestä, käski Suomen herra venhemiesten ottaa toiset puolet hänen vuodeoljistaan ja laittaa toiseen venheeseen Venäjän herralle samanlaisen vuoteen kuin hänellä itsellään oli.

Oltiin lähtöä varten jo seisovillaan, kun Venäjän herra tarttui Mikkoa käteen ja sitä lämpimästi puristaen ja ystävällisesti pölisten vakuutti lähettävänsä lupaamansa joululahjat ja oman ja vaimonsa valokuvan ja erittäin kellonvitjoissa kannettavan kalliin koristeen, johon on piirretty Mikon nimikirjaimet.

Mikko sen kuultuaan kumarsi kiitokseksi, mutta samalla sanoi:

— 'Lupa ei taloa hävitä', sanotaan. Nuo kauniit lupaukset ovat vain sitä, että niitten varjossa pääsee livistämään rauhassa omaan maahansa.

Kun Suomen herrakin oli hyvästellyt kaikki miehet ja toivottanut terveyttä näkemiin, lähtivät herrat ja venhemiehet rantaan, kaikki miehet saattoivat lähtijöitä rantaan ja kun venheet olivat kääntyneet matkalle, alkoi joka mies huiskuttaa mikä hattuaan, mikä nenäliinaansa, mihin vastaukseksi herratkin heiluttivat nenäliinojaan, kunnes venheet kiertyivät niemen taa. Silloin miehetkin lähtivät tulille valmistamaan rajalle lähtöä. Kohtapa nähtiinkin kolmetoista raskastaakkaista miestä, Aaro etumaisena, lähtevän Huurupäätunturia kohti ja katoavan metsään.

Huurupäätunturin juurelle pääsivät miehet vasta huomenna, matkalla täytyi olla yötä. Mutta sillä tempulla, että mentiin suoraan Huurupään juurelle, lyheni eväänkantomatkaa enemmän kun kolme peninkulmaa. Nyt he saattoivat tyhjinä miehinä hakea rajan sinne, kaikki miehet kirvesmiehinä.

Siitä yöpaikasta lähtiessä miehet tekivät sopimuksen, ettei pidetä pyhää eikä

arkea, vaan lyödään rajaa hengentulleen edestä päivät päästänsä. Lyötäisiin yötkin, mutta Mikko ei voi antaa tietä, minkä vuoksi se aika nukutaan ja päivän valjetessa ollaan valjaissa.

Kävikin niin, että ennenkuin näkyi yhtään venhemiestä rajansuun seudulla, oltiin Paatsjoella onkimassa Paatsjoen lohia. Vasta kolmen päivän perästä tulivat venheitten tuojat. Miehistä olivat silloin muutamat ihan hämmennyksissä viikonpäivistä. Venheitten tuojilta täytyi Mikonkin kysyä, mikä viikonpäivä siellä Inarin kirkon kylässä on tänään. Mies naurahti ja sanoi:

— Siellä on tänään perjantai ja huomenna on lauantai, mutta mikä teillä täällä lienee?

— Me otamme sen Inarin ajanlaskun käytäntöön. Olkoon meilläkin tänään perjantai, sanoi Mikko.

— Perjantai? Päästäänkö huomenillaksi kirkonkylään? kuului miesjoukosta ääni.

— Päästään, kun ollaan ahneina, sanoi venhemies. — Nyt auttaa tuuli, on ihan peräntakainen, kun vain pysyisi tuolla.

Miehet olivat jo ennakolta laittaneet eväittensä tähteet, kirveet ja kattilat metsän sisään tehtyyn majaan. Laukuissa oli vain parin päivän eväs. Nyt miehet eivät käskyä odottaneet. Kiireimmän kautta he kantoivat rannalta kuusen oksilla peitetystä läjästä kolmekymmentä suurta lohta venheeseen ja peittivät kuusen lehvillä, sitten toimittautuivat laukkuineen venheisiin ja niin työnnyttiin matkalle. Parisataa syltä täytyi virtaista joen rantavettä mennä sauvomalla, mutta kun oli päästy joen niskaan, nostettiin purjeet. Silloin kaksi suurta selkävenhettä lähti rinnakkain pakenemaan ensimmäistä saaren salmea kohti.

Kiihtyvä itätuuli pilvisen taivaan alla ikäänkuin lennätti venheitä salmesta salmeen, mistä aukeni näkymään korkeita paljaspäitä tuntureita, jotka kuin taikavoimalla siirtyivät sivulle ja uusia aukeni eteen. Matka näytti eksyksissä kulkemiselta, mutta perämiesten kasvoissa ei näkynyt vähintäkään arkuutta. Melan ponnesta pidellen hallitsivat he venheitä. Keltainen vaahto kohosi venheitten vierissä. Mikko viimein kysyi perämieheltään: — Onko tämä nyt sitä kuuluisaa kaksitoista peninkulmaa pitkää ja kahdeksan leveää Inaria?

— On, tämä on juuri sitä. Tämä on täynnä saaria, sanoi perämies tyynesti ja silmät rävähtämättä katsoi venheensä käyräkokkaisen nokan yli matkan suuntaa.

— Kuinka kauan luulette kestävän, ennenkuin ollaan kirkonkylässä?

— Jos tätä menoa kestää ja tuuli pysyy tuolla eikä tynny, niin huomanaamuna ennen ihmisten ylösnousua ollaan kirkkorannassa.

— Silloinko on kaksitoista peninkulmaa kuljettu?

— Eikö tätä liene viisikintoista, vielä suden hännällä mitattua, sanoi perämies tyynesti.

Taivas hämärtyi paksunevaan sileään pilveen ja tuuli kylmeni. Näytti tulevan illaksi oikein kylmä itäsade. Mutta vasta puolen yön aikaan rupesi hienosti tihuttelemaan vettä, joka hiljalleen muuttui raskaammaksi sateeksi. Viluaan ilmaisevat miehet kyyristyivät nuttuihinsa, missä venheen laita suojasi tuulelta, ja vaikka vilu yhtämittaa hienosti värisytti ruumista, niin somalta vain tuntui, kun venhe aaltojen keinuttamana sihisten ja kohisten halkaisi vettä. Ja kuten perämies oli sanonut, oli aamulla tuskin aurinko vielä ylhäällä, kun edestä ilmestyi pappilan maalattu kartano ja harmaa, matala kirkontorni näkymään. Ne rupesivat juuri kuin rautatiejunan vauhdilla tulemaan vastaan. — Kun tultiin rantaan ja noustiin venheistä, rupesi jokainen mies värisemään vilusta niin että äänikin värisi. Alettiin kiirehtiä talojen suojiin. Perämies tiesi, että Suomen herra asuu pappilassa. Siksi Mikko meni pappilaan päästäkseen siellä perheen pirttiin sisälle. Mutta pappilan suuri jäniskoira puhalti portaan alta esiin ja nähdessään nuotion savusta mustuneen oudon miehen se nosti niin tavattoman haukunnan, että siitä melusta valveutui koko talon väki ja samalla Suomen herrakin. Hän katsoi akkunasta ja näki Mikon koiran ahdistamana kartanolla. Herra kun huomasi Mikon värisevän vilusta, niin haki palvelijan käsiinsä, toimitti sen kahvinkeittoon niin kiireesti kuin mahdollista. Pian palvelija höyryävät kahvikupit tarjottimella tulla sipsutti huoneeseen, jolloin herra viittasi ensiksi tarjoamaan Mikolle. Kun herra kahvia juodessa kuuli, että miehet olivat pyhänsä arkensa työtä tekemällä voittaneet aikaa niin paljon, että enemmän kuin kaksi vuorokautta ennen venheitten tuloa oli jouduttu joelle, sanoi hän:

— Nyt saatte levähtää ainakin tulevaan keskiviikkoon ja kylpeä joka päivä. Sen näytte sietävänkin, kovin on kaulanne ja korvanne nokisen näköiset.

— Sitä kun aina väliin täytyy sääskien ahdistamisen takia hipua pikiöljyä, ja aurinko paahtaa siihen, niin täytyyhän sitä mustua, sanoi Mikko hieman nureksien.

Mikko vei sitten herran rantaan katsomaan venheessä olevaa lohien paljoutta. Herra ihmetteli tavatonta saalista. — Lohiako ne ovat kaikki? kysyi hän.

— Lohia ja niitä oikeita Valkeanmeren lohia. Niitä on kolmekymmentä kappaletta, ne saatte te käyttää mihin tahdotte. Me olemme syöneet lohia niin kylläksemme, että enemmän peloittaa kun haluttaa, sanoi Mikko päättävästi.

— Mutta mitä sanovat toiset miehet?

— Eivät sano mitään, kyllä näille minä saan olla isäntä.

— Kun asia niin on, niin minä annan majatalooni, pappilaan, noista puolet ja loput kahtia nimismiehelle ja metsäherralle. Ja suuhan se olisi lukkarillakin, mutta pappilasta saakoon hän osansa.

Kylmässä sateessa vastarannassa eivät Mikko ja herra viipyneet kauan, vaan lähtivät taloon.

Kirkkoherrakin oli jo sillä välin noussut ja ensi töikseen kuultuaan odottamattomasta lahjasta lähti heti rantaan katsomaan lohiaan.

Yhdeksäs luku.

Mäkelässä oli heinänteko ollut nyt kaksi kokonaista viikkoa aivan seisauksissa, kun oli vain satamistaan satanut. Väliin oli yrittänyt ilma kuivamaan, mutta samalla tupsahtunut uuteen pilveen ja lientynyt sateeseen. Alituinen sade ja töitten edistymättömyys tekivät Aunon mielen raskaaksi, mitä lisäsi katkeamaton, eroamaton kysymys, missä on Mikko, ja Mikon viime kirjeen sanat: »Et osaa minulle kirjoittaa.» Usein herahti silmiin kyyneleet huomaamatta, juuri kuin omia teitään. Nyt oli pyhä ja naapurin kirkkomiehet toivat postista kirjeen, jonka kuoressa näkyi Mikon käsiala.

Henkeään pidättäen Auno avasi kirjeen ja alkoi ahmien lukea ja kun sai loppuun lukeneeksi, alkoi uudestaan. Mitä useammin hän luki, sitä enemmän yleni mieli, ja juuri kuin sen kirjeen tuomana yleni ilmakin. Ilta-aurinko laskeutui kirkaaseen poutaan, eikä huomenaamuna auringon noustessa näkynyt

pienintäkään pilveä. Auno joudutti nyt entistä aikaisemmin aamukahvin, jota juomaan ei Juhaniakaan tarvinnut herätellä. Kenkäjalassa ja lähtöön valmiina tämä odotteli kahvin joutumista ja ilmaa katsellen tuumaili:

— Näyttää siltä kuin tänäpäivänä saisi niiton halunkin itsestään pois.

— Niinpä näyttää, sanoi Auno kopperehtaessaan kahvinjuontikompeita pöydälle.

Pouta oli huomennakin, ja nyt pantiin pukaten pakaten lato täyteen Juhaniin eilisiä niitoksia. Tyytyväisenä istui Auno mättäälle ja sanoi tovereilleen:

— Jospa olisi Luojalta se armo, että tämä viikko olisi poutaa, niin meidän heinäntekomme menisi kuitiksi.

— Mistä meillä koko viikoksi olisi heinäntekoa? sanoi Juhani. — Kun tuo ala tuolla lahdenperässä lienee aholaisten, niin eihän tässä ole kuin kaksi kokonaista alaa. Tämän alan tähteen pyyhiskelen tässä tänä iltana, tuo menee huomenna, tuo viimeinen ylihuomenna ja silloin ollaan selvät tervaksista.

— Tuota perkkiöalaa et, kuule, pyyhkäisekään päivässä, sanoi Jertta, — siinä on kantoja, kun se on isävainaan perkkaama.

— Isämeidän perkkaama. Enhän minä kantoja niitä, älä luulekaan. Minä niitän vain heiniä, kannot jätän sinun isämeidällesi, jatusti Juhani virnistellen ja lähti niittämään.

Auno istui vielä Jertan kanssa ja he katsoivat varsin tahallaan, kun Juhani rupesi niittämään ja niitti kuin kilvassa.

— Se kunniakseen koettaa, kun tietää ettei yhdessäkään talossa tällä viikolla lopu heinänteko, päästä ensiksi irti, vaikka on yksinään varsinaisena niittäjänä, sanoi Jertta.

— Hm! Uskonpa, ettei Juhani paljaasta rahapalkasta olisi noin ahne ja kaikessa kotiinpäin. Tässäkin sadeviikolla paikkasi latojen kattoja ihan itsestään. En älynnyt esittääkään. Luulenpa, että Juhani toivoo sinusta parempaa palkan lisäystä kuin rahaa.

— Minusta? Hui, hai! Jo on mies mieltä vailla, kun siinä toivossa puskenee.

— Niin, mutta luuletko Niemelän Erkistä saavasi paremman miehen? Uneksit pääseväsi rikkaaseen taloon miniäksi, mutta muistahan sananlasku: »Niin on miniä miehelässä, kuin on koira kahlehisssa». Kaksi köyhää on paljon onnellisemmat kuin rikas ja köyhä yhdessä. Kyllä Jumalalla on rikkautta, kun kahdella köyhällä on rakkautta.

— Heitä jo höpinäsi! Akkaiselle puhemiehelle pannaan halko häntään.

— Elähän sano! Minä olen kuitenkin yötä vanhempi ja askelta etempänä.

— Pianhan minä sen tavoitan ja joudun edellesi.

— Hyvä kun jäljessä pysyisit!

— Tokihan tuossa kiireessä. Yhdestä aisasta on reki perässäsi tänäkin kesänä, toisen aisan vetäjä kiipeilee Lapin tuntureilla revontulia haistellen. Semmoinen se on sen kahden köyhän kohtalo, osa ja arpa. Mutta köyhä kun pääsee rikkaan kainaloon, niin on kuin herran kukkarossa.

— Sinä puhut niinkuin sinulla ei olisi poskiluitakaan. Minullako olisi reki yhdestä aisasta perässä. Etkö tiedä, että meillä on kumpaistakin aisaa vetämässä mieheni lähettämät satamarkkaset. Minä vain työnnän rekeä sitä mukaa kuin jaksan, ja maa on kasvamassa leipää vetäjälle ja työntäjille. Mutta sinulle ei Niemelän pellot kasva muuta kuin kuivan, kaunaisen, kyynelillä kasteltavan kannikan.

— Tiedätkö varmaan vai sanotko summassa? sanoi Jertta ja lähti haravoimaan Juhanin niitoksia.

Perjantaina ei Auno tullut niitylle, vaikka Juhani ja Jertta olivat manailleetkin, että saataisiin haravat ja viikatteet tuoda iltasella kotiin. Auno leipoi tänään kotona rieskaa ja vehnästä ja keitti illaksi oikein juhannusjuustoa. Nyt Auno näki jo ennen tavallista kotiintuloaikaan Juhanin ja Jertan viikatteet, hangot ja haravat olallaan hiljalleen astuskellen kohoilevan alangolta kotiin.

Silloin hän toimitti pirtin pöydälle kuuman teekannun, kahvikupit, sokeriastian kukkurillaan sokeripaloja ja vakaisen koon isoiksi paloiksi leikeltynyjä pehmeitä vehnäpaloja. Pantuaan tikaportaaseen viikatteensa ja haravansa Juhani ja Jertta tulivat pirttiin.

— Menehän sinä Juhani pöydän taa, Jertta olkoon ylimmäisenä juomanlaskijana, ja pitääkää siinä juhlaa oikein jalkatenästä sen muistoksi, että meillä on heinänteko lopussa, eikä kenelläkään muulla.

Auno lähti itse lypsylle ja sieltä palattuaan näki, että Jertta ja Juhani olivat lopettaneet teen juonnin. Hän siirsi nyt teekojeet latvapäähän pöytää ja toiseen päähän kantoi kaksi kukkurikuppia ruskeakokkaista juustoa, kaksi viilihulikkaa, neljä rieskaa ja kaksi kukkurilautasta hohtavaa kesävoita ja kehoitti niittymiehiä käymään pöytään, istuen siihen itsekin.

Juhani istui entiselle paikalleen ja sanoi:

— Sietäisipä nyt olla kolme mahaa, mutta ei ole kuin yksi ja sekin enemmän puoliaan entistä panosta. En totta tosiaan tässä elämässäni ole saanut tuommoisen heinänteon loppiaispöydän alle jalkojani ojentaa.

— Niinkö on mennyt?

— Niin on mennyt. Ei ne tuolla isoissa taloissa pidä päivää kummempina heinänteon paremmin kuin leikkuun loppiaispäivääkään. Juurikkalahdessa kuulutaan juhlistavan kumpaakin — lieneekö taian vuoksi vai muuten, mutta siinä talossa en ole ollut.

— Onhan tuo toki niin tärkeän työn kuin heinänteon ja leikkuunkin loppuminen kunnialla siksi mieltä ylentävä seikka, että mielellään tuon erikoisemmalla

ruokaverolla tahtoo merkitä elämänsä muistikirjaan. Tuntuu siltä kuin se tekisi uuden lehden mieluisemman näköiseksi, olipa siinä vaikka miten paljon vaivoja.

— Niin on, mukautti Juhani. — Somasti se vaikuttaa olentoon, kun joskus aina saa jokapäiväisyydestä eroavan ruokaveronkin, vaikka se on vain ruokavero. — Minulla on niin paha elämän laatu, että yksitoikkoinen muutteen elämä tummentaa ja tylsittää ajatuksenkin, on kuin aurinkokaan ei paistaisi täydeltä terää.

— Kenelläpä tuo ei niin liene. Niin minullakin on ja näyttääpä muutteen elämä painavan rahtikoninkin mielen alas.

Jertta ei ollut keskusteluun ottanut ollenkaan osaa. Hän pääsi ensimmäiseksi syömästä ja sanoi:

— Kunpa olisi soittaja, niin tanssiksi pantaisiin ja paikalla. Siinä olisi vaihtelua ja valoa elämän pimeään yöhön.

— Sehän se sinun valosi on, poloinen henki, sanoi Auno hieman huokaisten, oikaisi selkensä seinää vasten ja maahan luoduin silmin näkyi miettivän. Juhanikin nousi pöydästä ja äänettömänä alkoi riisua kenkiään nähtävästi laittautuakseen nukkumaan.

* * * * *

Juhani jäi vielä leikkuuajaksikin Mäkelään, ja Auno käski häntä ryhtymään joutuneimpia kohtia ohrasta leikkaamaan, siinäpäähän toisetkin kohdat joutuvat. Näin Mäkelässä leikattiin kokonainen viikko, kun toisissa taloissa tehtiin heinää, tehtiinpä muutamissa taloissa kaksikin viikkoa jätelämmäksi heinää, joten silloin Mäkelässä oli kaikki elot kuhilaalla ja osa jo kykäissä. Kun nyt oli kuumat poutailmat, niin kyläläisten touot muutamissa päivissä joutuivat kariseviksi. Sen vuoksi kyläläiset rupesivat pitämään leikkuutalkoita. Talkoot pidettiin siinä talossa ensiksi, jonka touot parhaiten olivat joutuneet. Huomenna oli samanlaiset talkoot toisessa talossa, kunnes koko kylän joka talon vuoro oli tullut. Jokaisessa talkoopaikassa oli iltasella tanssikekkerit, Mustilais-Janne, kuuluisa viulunsoittaja soittajana. Jertasta ja Juhanista oli tavattoman mieluista niissä talkoissa kulkeminen, eikä Jerttaa pitänyt pitäväkään niihin menemästä. Ja kun Mikko oli keväällä kirjoittanut tulevansa puimaan riidet, ei Auno tahtonut kieltää Juhaniakaan taikoihin menemästä: eihän riidenkään puinnista olisi tullut tolkkua Juhanilta yksinään, kun Jertta oli poissa. Auno itse kotona vain kokoili eloja

kykäisiin ja aumoihin sikäli kuin kuhilaat kuivuivat. Kun Jertta oli kaunis ja norja ja koko seudun paras tanssija, — päivällä hän sitäpaitsi leikkuupellolla kykeni näyttämään etevintä sirpinkäyttöä — niin hän sai jokaisessa tanssikekkerissä uusia kosijoita, ja juorumuijat alkoivat kertoa ikäviä juttuja. Auno huomautti niistä Jertalle, mutta Jertta vastasi ylpeästi:

— Kyllä kuiva rikka pian hännästä putoaa.

Talkoot loppuivat. Jertta ja Juhani rupesivat puimaan riihiä.

Kun Mustilais-Janne yhäkin viipyi kylällä, niin nuoret melkein joka illaksi panivat toimeen tanssit, joihin Jertta ja Juhani iltaisensa syötyään lähtivät. Usein he palasivat vasta aamupuoleen yötä. Tanssipaikasta erotessa tahtoivat Jertan kosijat monesti pakottaa Jerttaa jäämään sinne yöksi. Tappelun tapaisella meiningillä sai Juhani Jertan niitten käsistä pois, joten Jertan ja Juhanin välit pakosta muodostuivat semmoisiksi, että Jertta ei milloinkaan lähtenyt tanssiin, jollei Juhani lähtenyt. Kerran Juhani ei lähtenyt, aamulla varhain kun oli oltava riihellä. Mutta huomenaamuna Jertta nousikin aikaisin herättämään Juhania lähtemään riihelle, jotta he saisivat aikanaan riihen puhtaaksi, toisen sisään ja elot puhdistetuksi niin varhain, että ehtisivät päivännäköä kylpemään ja iltaisen syötyään lähtemään. Kaikki näkyi käyvän Jertalla ja Juhanilla yksituumaisesti. Aunosta näytti, että Juhani ja Jertta vähitellen likenevät toisiaan, kuten Auno oli toivonutkin. Näkipä Auno Juhanin joskus Jertan vuoteen liepeelläkin leikkiään laskien venyskelevän, mutta siitä hän ei ollut millänsäkään, kun toivoi vain näiden perinpohjaista likenemistä.

Auno oli saanut Mikolta Inarissa kirjoitetun kirjeen, josta näki, että Mikko joutuu vasta lokakuun loppupuolella kotiin. Hän rupesi ahnehtimaan perunannostoa samalla kuin riihiäkin puitiin, joten ennen syyskuun loppua oli riihet puitu ja perunat ja nauriit kuopassa. Nyt Auno laski Juhanin pois talonsa toimista ja he elää kyhnerehtivät Jertan ja Matin kanssa kolmen ilman mitään lisäväkeä. Jertankin täytyi pysyä tanssista poissa, mutta hänen mielensä painui ikäväksi. Niemelän Erkin uusien ja vanhojen kirjeiden lueskeleminen oli ainoa huvi. Mutta vaikka Jertta pysyikin poissa tanssista, eivät ilkeät juorut silti loppuneet. Päinvastoin oli kolme miestä, Komulan Taavetti, Tuokkilan Eetu ja Kinnulan Matakka, jotka olivat saaneet tuntea Juhanin nyrkin voimaa, sepittänyt juorun, että he ovat maanneet Jertan kanssa, joka on ollut valmis mihin tahansa. Tämä juoru kulki ämmäin avulla Niemelän Erkinkin tietoon ja koko Niemelän talonväellä nosti karvat pystyyn. Nyt Erkki oli kirjoittanut Jertalle ankan

erokirjeen, jossa muunmuassa oli sanottu: »Sinä inhoittavista innoittavin olento et saa lähestyä minua kolmea sylvä likemmäksi. Ja parempi olisi, kun pysyisit niin kaukana, etten ikänä näkisi niitä sinun roistojen tahraamia kasvojasi.»

Nyt oli eräs lokakuun päivä. Taivas oli pilvessä, vinha itätuuli juhisi nurkissa kylmää lumi- tai räntäsadetta ennustavana ja kohisi kuusessa, kun eräs muija pistäytyi pirttiin ja niiltä seisoviltaan pisti Jertan käteen kirjeen ja kaikista pyytämisistä huolimatta työntyi ulos kiirein askelin. Jertta repi pahaa aavistaen kirjeen auki ja ensimmäistä riviä lukiessa rupesivat korvalliset ja hiusmarto käymään kuuman näköisiksi, ja koko ruumis värisi ennenkuin kirje oli loppuun luettu. Kun Jertta oli saanut kirjeen loppuun luetuksi, tunsu hän olevansa kuin tulisilla hiilillä. Hammasta purren hän koetti jäykistää itseään ja väliin aina kirjettä lukien kävellä lattialla. Viimein hän kuitenkin repäisi kirjeen pieniksi paloiksi ja viskasi lattialle, jolloin puhkesi voittamaton itku. Jertta pauskautui karsinapenkille vatsalleen. Siinä hän itki kiemuroiden ja ruumistaan tuskaisesti heitellen. Lattialla kipelehtävä Mattikin oudostui tätä ja juoksi sivupenkillä istuvan äitiinsä syliin ja siinä pyörein silmin, sormi suussa, katseli Jerttaa ja väliin vilkaisi äitiinsä silmiin.

Samassa aukeni ovi, ja Mikko parrakkaana, punaposkisena ja ilon hymystä loistavin kasvoin työntyi sisään. Mutta ennenkuin Mikko kerkisi virkkaa mitään, hyppäsi Jertta ylös ja kasvojaan näyttämättä kiirehti ulos ja juoksi navettaan.

Mikko katsahti hämmästyneenä jälkeen, mutta se hämmästyks hähveni heti, kun Auno iloisesti alkoi:

— Ja sinä tulit kuin varis puheillesi. Ja niin terveen näköisenä ja lihoneena kuin mikähän patruuna.

— Etkö sinä ole nähnyt kirjeistäni, että saattaa sillä hoidolla terve ihminen lihoakin? sanoi Mikko päällysvaatteita riisuessaan.

Saatuaan naulaan päällysvaatteensa lähti Mikko ojennetuin käsin tulemaan Aunon luokse ottaakseen Matin syliinsä ja sanoi:

— Lihonutpa tuo on Mattikin, ja ethän tuota ole karvakato sinäkään.

Matti kääriytyi kuitenkin syliksi äitiinsä ja hätäisin silmin rupesi nyhkimään itkua. — Sehän on isä, jota me yhdessä olemme niin usein muistelleet ja ikävöineet, sanoi Auno Matille. — Nythän se tuli. Tuon parran tähdenkö sinä et

tunne. Menehän nyt isälle tahi tuonne lattialle juoksentelemaan. Matti jo saattaa juoksennellakin, niin että minä pääsen kahvin keittoon.

Sen kuultuaan rupesi Matti hymyilemään ja ojensi kätensä Mikkoa kohti.

Mikko ottikin Matin äidiltä ja istuttuaan penkille istutti Matin polvelleen, jossa Matti pyöreän silmin rupesi silittelemään Mikon tummanruskeata partaa ja hoki: »Palta, palta, palta». Mikko kysyi partaa yhä silittelevältä Matilta: »Onko sinulla ollut minua ikävä?» »On», sanoi Matti tuskin kuuluvasti. »Onkos äidillä ollut ikävä?» »On», sanoi taas Matti tuskin kuuluvasti ja painoi päänsä Mikon rintaa vasten. Samassa Auno toi kahvipannun pöydälle.

Nyt asetuttiin pöydän taa oikein istualtaan juomaan kahvia.

— Mitä se Jertan menettely merkitsi, kun se niin kummasti käyttäytyi?
Onko hän kipeä vai mikä hänellä on? kysyi nyt Mikko.

— Sillä on sydänala ronkasta kipeä, kuten sanotaan, vastasi Auno. — Se oli Niemelän Erkin kanssa kihloissa, mutta nyt sai Erkiltä erokirjeen. Sen sirpaleet ovat tuossa lattialla. Se siihen näkyi koskevan vähän liiaksi.

— Hm. Siitä taudista nuori, hänen näköisensä ihminen kyllä selviää.
Viisussa lauletaan: »Entinen on hyljännyt, vaan otan uuden kullan».

— Ei taida se lääke tepsyä. Meillä oli tässä kolme kuukautta nuorimies, joka näkönsä ja kaiken puolesta on enemmän kuin Erkin arvoinen, mutta ei niin rikas. Se nähtävästi piti koko ajan mieltä päästäkseen lähestymään Jertan sydäntä ja teki siinä toivossa työtä kuin hurja: kaikki niityt niitti yksinään ja heinänteko meiltä loppui paljon ennen muita. Leikkuut oli leikattu, riihet puitu, perunat ja nauriit nostettu ennen muita. Minä koetin olla sille puhemiehenä, mutta Jertta ei kärsinyt kuulla koko puhetta. Sen näki siitäkin, että sillä oli aina Erkin uudet ja vanhat kirjeet taskussa. Niitä se luki tuon tuostaan. Sai se kirjeitä muiltakin, mutta ne se poltti paikalla luettuaan. Kyllä se on todella kiintynyt Erkkiin.

— No, mistä syystä se sitten ero tuli?

— Sitä ihminen kun on nuori, niin sitä on huima ja hupsu. Leikkuaikana kylällä joka talossa pitivät leikkuutalkoita, joissa iltasella oli tanssit. Jertta ei tietysti pysynyt sieltä poissa. Semmoisissa tilaisuuksissahan ne kauniit ja norjat tytöt, jotka vielä päivällä leikkuurintamalla kykenevät ensimmäistä numeroa

näyttämään, luonnollisesti saavat uusia kosijoita, ja rupesikin kosimakirjeitä tulemaan ihan tulvana, mutta kaikki saivat rukkaset. Niin siitä vihasta kolme roistoa sepitti juorun, että he siellä tanssitilaisuuksissa ovat Jertan kanssa harjoittaneet aivan törkeintä salavuoteutta ja varta vasten laittoivat juoruämmät toista toisensa perään viemään sitä tietoa Niemelään. Sen arvaa, että matkalla se asia ei ole pienennyt. Muuan muijankynttyrä, joka lieneekin paras, Kerilän Inka, oli saanut sen kirjeen tuodakseen. Jo kasvoista näki, kun Inka astui pirttiin, että ei ole hyvä jalassa. Ja vaikka olisin köyteen pannut, niin ei taipunut viipymään talossa, pisti vain kirjeen Jertalle ja meni ettei häntä perää tavoittanut.

Mikon kasvot kävivät totisiksi. — Ei luulisi, jos häntä laissa lienee oikeutta, niitten roistojen päitä silitettävän, jos tyttö on syytön.

— Sen minä kyllä uskon, että se on viaton, sanoi Auno varmasti ja lähti navettaan käskemään Jerttaa tuliais kahville. Mutta Jertta ei tullut, oli vain painaunut navetan loukkoon heinäläjään kutjottamaan.

Aunon tultua pöydän luokse Mikko otti lompakon povestaan, purki siitä pöydälle vihkon, jossa oli sekaisin isompia ja pienempiä rahoja, ja sanoi:

— Pitääpä katsoa, mitä täällä on tähteenä. Tuhat markkaa jätin tullessani Lättenperille kauppasummasta.

Sitten Mikko luki rahat ja sanoi: — Kahdeksansataa kahdeksankymmentä viisi, ja täällä kukkarossa on siksi, että yhdeksäs sata täyttyy ja vähän jääpikin. Ja tänne olen lähettänyt yhdeksän sataa.

— Lähes kolme tuhatta vajaassa vuodessa, huudahti Auno. — Niin sanotaankin, että joka kovan kokee, se pehmeän perästä löytää. On sitä meillä kumpaisellakin ollut huolta ja puuhaa, mutta ei ole kuumille kiville mennyt.

Auno vuorostaan ylpeili sillä, että hänellä oli viisi Mikon lähettämää satamarkkasta jäljellä. — Leipämme, kahvimme ja kaiken, mitä olemme tarvinneet, olen ottanut kapaloistani, olen hoitanut lehmiä hyvin ja kurnunut voita enemmän kuin monessa talossa kymmenestä lehmästä, lisäsi hän.

— Nyt minä en lähde ensi talvena mihinkään, sanoi Mikko niitä Aunon tuomia rahoja sovitellessaan lompakkoonsa. — Rupean laittamaan maata kuntoon. Ensi talven vedätän muraa pellot täyteen. Nyt ensi työkseni, jos sulaa olisi, täytyy ruveta kyntämään sänget.

— Mutta missä se on ruuna? keskeytti Auno.

— No, vastako sinä sitä muistat? Se on tallissa.

— Vasta. Tässä on todellakin ollut niin monta mielessä, että en muistanut sellaista olentoa kuin ruunaa olevankaan.

— Tallissa on ruuna, sillä oli paras kesä ikänään. Lieneekö viikon päivät ollut siinä talossa kevättöitä, jotka toimitettiin ruunalla, sitten sai kesän koloilla heinäisessä haassa, aivan kuin niityssä. Hetteestä puhkeava puro juoksee halki haan. Kun sitten yöt alkoivat jatkua ja ilmat kylmetä, olivat yöksi ottaneet talliin ja päiväksi aina päästäneet köllehtimään hakaan. Se on nyt uudella karvalla, karva lyhyt kuin hiiressä ja ojassa on lautanen. Kun nyt syksystä lähtien ruvetaan sen paloja vähän parantelemaan, niin kyllä sillä asia sujuu. Humu kuuluu eikä köyhyyttä, kun me ruunan kanssa lähdemme.

— Vai kotona se on ruuna... No nythän me todellakaan emme ole muuta vailla kuin Jumalan siunausta. Meillä on aitassa enemmän kuin vuoden leipä ja siemen. Meillä on kauniit hinkalot venäjänkarjalaisen sanaan »helmenkarvallisie eloja». Ohra ei kasvanut kovin pitkäksi, mutta kun siihen kauttaaltaan ripisteltiin karjan lantaa, niin terä tuli hyvä, jok'ikinen pää tuli kauniisti veriinsä. Ne sitten parhaassa lemmessään ollessa leikattiin ja korjattiin kykäisiin — ei vesipisaraa kuhilaittenkaan päälle satanut. Niistä kun tekee rieskan, niin sitä ei usko, että se on ohrista. Rukiita ei tullut kuin neljä riihtä, mutta lähtö oli hyvä. Yli kolmen hehdon lähti aina riihestä, ja ne ovat suuria ja kauniita. Niitä ei ole vielä maisteltu, mutta ei sitten enää elojen kauneudesta ole etua, jos ei niistä tule hyvä leipä.

— Ei se näkö tavoittaan mene.

— On niitä ollut Mäkelän aitassa ennenkin kauniita eloja, mutta on siellä nytkin.

— Kyllä todellakin on eloja, on mistä antaa ruunallekin ja muillekin elukoille, sanoi Mikko tyytyväisesti ja lähti lompakkoaan viemään kamariin arkkuun. Ja Auno poistui navettaan katsomaan, tointuisiko sieltä Jertta tulemaan pois. Jertta ei kuitenkaan tullut navetasta ihmisten ilmoille ennenkuin huomenna silmät punaisina ja turvoksissa. Iltasella hän taas meni navettaan yöksi eikä tehnyt pirttiin vuodettaan tullakseen siihen yölläkään.

Aunokin oli alakuloinen koko huomisen päivän ja iltaista syödessä alkoi

nureksien puhua:

— Kyllä tuo Jertta menettää järkensä, ei tuota leikkiä kauan kestä. Kuuluisi haastavan kärejiin ne roistot, kun saisi asiamiehen. Tulevalla viikolla kuuluvat alkavan kärejät.

— Eiköhän lautamies ajaisi hänen asiataan? arveli Mikko.

— Lautamies, joka on Kerilän Ingan veli! Ei ole ollenkaan ajateltavissa, että se ajaisi. Kun ei kukaan usko, että Jertta on viaton, niin ei sen asiaa rupea kukaan ajamaan. Kukaan ei häntä puolusta, jos et sinä asetu puolustamaan.

— Minä kärejiin!... Minä en lähde kärejiin. Minä tahdon siinä suhteessa olla isäni lainen. Se aina ylpeili, että tässä on mies, joka ei ole lakituvan kynnyksen yli jalkaansa astunut ja täksi on elänyt.

— Mutta eihän siellä pilaannu. Ihmisiä ja vieläpä ihmisten oikeuksia vartenhan sekin laitos on laitettu. Sanotaanhan pyhässä kirjassa, että se on pahoille rangaistukseksi ja hurskaille kiitokseksi.

Tähän ei Mikko virkkanut mitään, jäi vain ajattelemaan, kun näki Aunon mielen menevän alakuloiseksi. Kauan vielä vuoteellaankin Mikko ajatteli tätä kysymystä, eteen asettui kaksi vastakkaista puolta: vastahakoisuus lähteä kärejiin ja tieto, että Jertan kohtalo ei lähtemättä selviä eivätkä miehet saa palkkaansa. Mikko joutui nyt taistelemaan sisäistä taistelua.

Aamulla ei Jerttaa ylösnousun aikana näkynyt asuinkartanon puolella ja Auno oli päähuivinsa laskenut silmilleen, minkä Mikko arvasi merkitsevän sitä, että Aunokin oli itkenyt tai itki, vaikka puheessaan salasi surunsa. Mikko teki ratkaisun ja sanoi aamukahvia juodessa:

— Jos Jertta hankkii tohtorin todistuksen viattomuudestaan, niin minä otan huolekseni hänen asiansa esittämisen oikeudelle.

Sen kuultuaan Auno meni navettaan kertomaan tästä Jertalle, joka huvikseen kampaili ja puhutteli lehmiä. Jertta löi käsiään yhteen ja huudahti:

— Kiitos Jumalan. Lähden tulisen paikalla kaupunkiin. — Samassa hän syöksähti ulos, pesi kaivolla kasvonsa ja kohta nähtiin Jertan pyhäpukuisena puoleksi juosten mennä hurottavan valtatielle päin.

Huomenna Jertta palasi kaupungista ruotsinkielinen tohtorin todistus mukanaan. Todistuksen sisällöstä ei saatu selvää, eikä Jerttakaan tiennyt sanoa, mitä todistukseen oli kirjoitettu, hän tiesi vain itsensä viattomaksi ja uskoi, että tottapa se todistuskin on sitä mukaa. Mutta Mikko ei Jertan vakuutusta uskonut, vaan Auno sai pappilasta — tai mistä saisi — hakea ruotsalais-suomalaisen sanakirjan, jonka avulla otetaan selvä sen sisällöstä. Auno lähti sitä hakemaan ja sai kirjan jo puolimatkasta pappilaan yhteiskoulua käyvältä siltavoudin pojalta. Sen avulla saatiinkin selville, että todistus oli niinkuin ollakin piti.

Nyt Mikko määräsi toimitettavaksi haasteet kunnianloukkauksesta niille miehille ja haastatti todistajiksi kaksi niitä juoruämmiä, jotka olivat suurinta suuta pitäneet ja joille tiedettiin miesten puhuneen teoistaan.

— Mutta siihen ei ole sen parempia kuin Kinnulan Inka ja Peltolan Hetta, sanoi Auno ihastuksissaan. — Peltolassahan nyt kuuluu juuri olevan se paha paikka, jossa nekin miehet kortteerautuvat, kun tästä talosta on loppunut sellaisten kestopaikka.

Auno kävi nyt toimittamassa haasteet, ja kohta Aunon kotiin tultua tulla hökelti Peltolan Hetta Mäkelään, suuri suu seitsemällä sopella. Tuskin hän oli ehtinyt istua ovensuupenkille, kun jo alkoi kovalla äänellä hoveltaa:

— Minähän sitä sain siihen Jertan kauniiseen juttuun haasteen todistajaksi, mutta minä en tiedä mitään, en enempi kuin vastasyntynyt, en tiedä mitään, tyhjään minua kuljetetaan. Ja eikä nuo miehetkään sanoneet hätäilevänsä, siinä nuo meillä nekin haastettiin. Nauroi lautamieskin sillä jutulla, vaan käydähän sitä käsketyn pitää, minkä lautamiehenkin. Sen minä sanon, että minä en tiedä en kerrassa mitään.

— Mitä te sitten hätäilette, kun te ette tiedä mitään? sanoi Auno hieman naurahtaen.

— En hätäilekään, mutta sen minä sanon, että minä en tiedä mitään, ja sen sanon, että kyllä jaksavat nekin kärejiin vaatijat voittonsa korjata.

— Tiedättepähän, vaikka ette sano tietävänne, sanoi Auno hieman ivallisesti nauraen.

Hetan ennestään mustanpunakat kasvot kävivät Aunon sanasta vieläkin mustemmiksi, ruskeat silmät liikkuiivat tulisesti, ja hän sävähti:

— Sen minä sanon, että oikean ihmisen ei tarvitse käräjistä kunniataan haparoida eikä sieltä koko korkene. Silloin on jo kunnia vähänä, kun sen viimeisiä rippeitä pitää käräjistä keräillä.

Sen sanottuaan Hetta puoleksi lentämällä leimahti ulos, ja pitkässä kaulassa oleva pää kahden puolen toihuillen mennä hutmelti Keskitaloon vievää tietä.

Kymmenes luku.

Käräjät alkoivat kirkonkylässä. Tuomarina oli vakinainen kihlakunnan tuomari, vanhapoika, jonka tiedettiin suhtautuvan erityisen myötätuntoisesti naisiin ja lapsiin. Ei yksikään lapsenruokkojuttu ollut päättynyt muuten kuin lapsen hyväksi. Mikko tunkeutui tuomarin puheille rakennuksen perimpään kamariin, jossa tämä toimetonna keinutuolissa hiljalleen keinutteli itseään ja pitkää harmaansekaista partaansa käsillään veteli rinnalleen metson pyrstön laiseksi kiihotukseksi, jommoiseksi se näkyi jo ennen taivutetun.

— Olen ensi kertaa käräjätalossa, sanoi Mikko arasti ja syvään kumartaen. — Asianani on täällä saada esiin kirjoitetuksi erään neidin juttu. Eräät ilkeät miehet ovat soimanneet häntä törkeästä salavuoteudesta, mutta neidillä on viattomuustodistus, tohtorin antama, jos saan kunnian teille näyttää.

— Ei, ei. Esittäkää se oikeudelle, kiirehti tuomari sanomaan, ja tuuheitten kulmakarvain alla olevat vesiharmaat silmät välkähtivät ihastuksesta.

— Jos minä saisin sen asian joksikin määrätyksi päiväksi, niin ei minun tarvitsisi olla joka huutoa kuulemassa, ehdotti Mikko.

— Antakaa siellä sen lautamiehen, joka on haasteen toimittanut, kirjoittaa se listalleen, niin minä täällä jakaessani asioita asetan sen neljänneksi käräjäpäiväksi. Tämä on ensimmäinen, sanoi tuomari ja lyijykynällä kirjoitti pöydällään olevaan paperiin.

Mikko palasi isoon saliin, missä kukin lautamies oman pöytänsä ääressä kirjoitti asioita listalle. Mikkokin työntyi asianomaisen lautamiehen luo, työnsi sille sisäänkirjoitusrahat ja sanoi varmasti:

— Se Jertta Turusen asia on kirjoitettava esiin.

Kaikki huoneessaolijat rähähtivät ilkeään nauruun ja joku sanoi: »Tuleepa, näemmä, näihin käräjiin oikeitakin asioita. Saadaan täällä vielä harjaisiakin juoda».

— Älkäähän nuolaisko ennenkuin tipahtaa, sanoi Mikko jyrkästi ja kysyi: — Tuliko se nyt se asia kirjoitetuksi esiin?

— Tuli ja lujaan tulikin, sanoi lautamies jäykästi, kun kuuli Mikon äänestä, että leikki on poissa.

Tuo käräjämiesten ilkeä nauru meni Mikon koko olennon läpi ja kovetti mielen uhmaavaan vireeseen. Lähtiessään kävelemään kotiin oli Mikko samalla selvillä siitä, ettei Jertta saisi puolustajaa muualta.

* * * * *

Neljäs päivä oli tullut. Tiedettiin, että oikeus rupeaa istumaan vasta kymmeneltä. Mikko ja Jertta varustautuivat vain siksi ajoissa, ettei liikoja tarvitsisi olla muiden ilveilyjä kuulemassa. Mikko kävi katsomassa käräjähuoneen seinälle naulattua listaa, ja näki että Jertan asia oli kolmantena. Nyt menivät Mikko ja Jertta odotushuoneen loukkoon rinnakkain istumaan. Toisella puolen huonetta Jertan vastaajat todistajineen leikkillisessä naurussa kuhisten pitivät koko käräjäväkeä hyvällä tuulella. Ylinnä kuului Peltolan Hetan ääni.

Mikosta ja Jertasta tuntui raskaalta, kun heidän ei käynyt puolustautuminen sanoilla. Mutta kohta huudettiin asia esiin. Mikko ja Jertta menivät oikeushuoneeseen, missä tuomari leveäpartaisena ja rauhallisen näköisenä kuin Rooman paavi selkäkenossa keinutuolissaan istuen hiljalleen keinutteli itseään. Mikko ja Jertta asettuivat oikeuspöydän eteen rinnakkain seisomaan juuri kuin vihille. Tuomari silmäili kauan siitä yli pöytänsä Jerttaa ylhäältä alas ja alhaalta ylös. Sitten hän kumartui kirjoittamaan sekä kantajat että vastaajat pöytäkirjaansa, oikaisi taas selkänsä ja vieläkin Jertan vartaloa silmäiltyään kysyi ystävällisesti: — Mitä te nyt sanotte?

Mikko hieman selvittääkseen ääntään rykäisi ja sanoi: — Nämä miehet ovat sanoneet tämän neidin kanssa harjoittaneensa salavuoteutta, ja tämä neiti tahtoo nyt nämä miehet langetettavaksi kunnianloukkauksesta lailliseen edesvastuuseen.

Tuomari kirjoitti tämän pöytäkirjaan, kääntyi miesten puoleen ja silmät säkenöiden kysyi karkealla äänellä:

— Oletteko puhuneet sellaista tästä neidistä.

Miehet nähtävästi olivat jo valmistaneet yhteisen lauseen, koska nyt tuli kuin yhdestä suusta:

— Olemme sanoneet, ja olemme sanoneet totta, meillä on todistajat.

Nyt Mikko kaivoi taskustaan tohtorin todistuksen ja ojensi sen tuomarille. Miesten kasvot tulehtuivat, he rupesivat katselemaan toisiaan. Tuomarin tummat kasvot tulistuivat sitä mukaa kuin hän eteni lukemisessaan. Kun tuomari sai luetuksi, heitti hän vihaisesti paperin pöydälle ja leimasimellaan rusautti siihen oikeuden leiman. Silloin Taavetti sanoi kaikkien puolesta:

— Me tahdomme kuulla, mitä siihen paperiin on kirjoitettu. — Mutta tuomari tömistä kumpaisellakin jalallaan lattiaan, niin että koko käräjätalo tärisi ja vihasta sähisten käski ulos.

Miehet lähtivätkin kuin risan syöneet koirat häntä koipien välissä jällekkäin työntymään ulos. Heidän jälkeensä lähtivät Mikko ja Jerttakin, mutta tuomarin vihasta oli Mikkokin niin töperryksissä, ettei muistanut kysyä kulujaankaan. Hetken perästä esiinhuutaja aukaisi oven ja kysyi: »Tahdotteko kuluja?» Sen kuultuaan miehet yhteen ääneen kiljaisivat: »Tahdomme ja oikein porvoonmitalla», mutta esiinhuutaja ei vetänyt ovea kiinni ennenkuin Mikko oli sanonut: »Tahdomme!»

Käräjäväki, joka äsken oli pitänyt ilkeämielistä naurua vireillä, oli kuin kynsille lyöty. Peltolan Hetankin korvalliset näkyivät olevan kuumina ja silmät välähtelivät tulisina. Levotonna, mutta puhumatta hän kävellä töpsäili sinne tänne odotushuoneen lattialla.

Oikeushuoneen ovi aukeni, ja ovelta kuului esiinhuutajan sanat: »Asialliset sisään». Mutta samassa avauksessa meni asiallisten mukana asiattomia melkein huone täyteen kuulemaan päätöstä. Kun tuomari näki, että asialliset olivat sisällä, silmäsi hän Jerttaa ylhäältä alas ja alkoi jotenkin kovalla ja kylmänvoittoisella äänellä lukea pöytäkirjastaan oikeuden päätöstä, jossa sanottiin: »Koska kihlakunnan oikeus on tohtorin todistuksesta havainnut, että kantaja, neiti Jertta Turunen, on viaton, niin vastaajat kukin kohdastaan

tuomitaan sadanviidenkymmenen markan sakkoon, joka varojen puutteessa on suoritettava kolmenkymmenen päivän vankeudella, ja varalliset Jertta Turuselle maksamaan sata markkaa oikeudenkäyntikuluja.»

Kun päätös oli luettu, ei koko kärjätalossa kuulunut yhtään sanaa. Oli kuin jokaisen suusta olisi kieli pudonnut. Mikko ja Jertta lähtivätkin sitä suoraa kävelemään kotiin.

Jertan koko olento pyrki tulvimaan iloa, kun hän kuuli oikeuden päätöksen, mutta hän puristi sen itseensä, kunnes tultiin kärjätalon sivuitse kulkevalle maantielle. Silloin Jertta Mikon rinnalla käyden tarttui Mikon käteen ja siitä pidellen huudahti:

— No, se meni niinkuin minun kädestäni! On tuo tuomari kuin Jumala eikä ihminen! Voi, voi, kuinka se meni hyvästi! Mitähän tuosta nyt Erkki arvelee? Nyt ne miehet saivat mitä olivat vailla, ja tukkeutuipa siellä Peltolan Hetan ja Kerilän Ingankin suut.

Tähän kaikkeen ei Mikko vastannut mitään, näytti vain olevan mietteissään, minkä vuoksi Jertta kysyi:

— Mitä sinä mietit? Etkö sinäkin voi olla iloinen minun kanssani?

— En.

— Minkätähden?

— En tiedä itsekään. Koko oikeudenkäynti oli minusta niin yksipuolinen, että se teki minuun niin kumman vaikutuksen.

— No Herra Jumala! Minkä puolesta? Sehän nyt oli niinkuin olla piti. Vai mitä siinä sinun mielestäsi oli vikaa?

— Oli paljonkin. Pitihän niittenkin miesten saada puhua puolestaan, ja se tohtorin todistus olisi mielestäni pitänyt lukea miehille, eikä tuomarin olisi tarvinnut semmoista töminätä panna toimeen. Siinä jäi sitäpaitsi selvittämättä se seikka, että meidän talonpoikien kesken sanotaan salavuoteudeksi, kun nähdään mies tytön vuoteella puhelemassa tytön kanssa, vaikka molemmat ovat niin viattomat, ettei ajatuksen vivahdustakaan ole törkeisiin tekoihin. Herrat ymmärtävät sillä toista ja sentähden olisi tuonkin tuomarin pitänyt päästä selville

erotuksesta. Silloin hänkin olisi pysynyt rauhallisempana. Sakotettu miehiä kyllä olisi ja olisi saanutkin sakottaa, vaikkakin vähän vähemmän, kun rikos oli ensikertainen. Siihen nähden, että miehillä oli todistajia mukana, minä uskon että sinut on nähty miesten kanssa samalla vuoteella. Jollei sinulla olisi ollut tohtorin todistusta, niin tapannut olisit, enkä minäkään olisi täällä sinun matkassasi, vaikkapa uskoisinkin että sinä pääasiassa olet viaton.

Jertta painui alakuloiseksi aivan liki kyyneliä ja sanoi:

— Minä en sittenkään käsitä, minkätähden sinä tahdot puolustella noita miehiä, vaikka uskot kai, että minä niitten jalkeille laittamaan juoruun nähden olen viaton. Kun sinä olet mies, niin et osaa asettua minun kannalleni etkä voi arvata, mitä minä olen saanut kärsiä ja saan, jos Erkki ainiaaksi on hyljännyt. Uskon kuitenkin, että kääntyy Erkin mieli, kun hän saa kuulla oikeuden päätöksen.

— Ihan täydellisesti osaan asettua sinun kannallesi ja osaan arvostella kärsimyksesi, mutta samalla uskon, että niissä on osa omaa syytäsi. Kun sinä rakastit Erkkiä ja Erkki rakasti sinua, niin turha sinun oli lähteä muuta hupaa tanssipaikoista hakemaan ja öitä siellä viipymään.

— Mutta mitä minä siellä sitten olen pilautunut?

— Et pääasiassa. Mutta sitä tietä sait Erkiltä erokirjeen. Ja se osa on omaa syytäsi.

— Eipä sitä saa syötyä takaisin... Uskon toki, että Erkki ymmärtää minua, sanoi Jertta ja suuret kyyneleet valahtivat kasvopäille.

Mikko ei enää tahtonut lisätä Jertan alakuloisuutta. Kääntääkseen puheen koko jutusta muualle hän sanoi:

— On kummallisen lämmin ja kaunis ilma, vaikka lokakuu on loppumaisillaan. Usein tähän aikaan ajellaan reellä, onpa joskus rekikeli ihan parhaallaan, vaan nyt on maa sula ja lämmin. Saattaisi vaikka perunaa nostaa ja naurista listiä.

Puhe siirtyi maanviljelysasioihin ja Juhaniin, kesämieheen, jonka ansiota töiden onnistuminen pääasiassa oli. Näin jutellessa päästiin kotiveräjälle, josta Auno nähtyään tulijat juosta huurotti avopäin ja avojaloin vastaan ja ennenkuin pääsi luoksekaan, huusi:

— No miten se kävi kärpän nylky, nahkan otto oravalta?

— Hyvästi ovat äidin leivät uunissa, eivät pala eivätkä paistu, sanoi Jertta iloisesti nauraen.

Tulijain luokse tultuaan Auno pistäytyi Mikon ja Jertan väliin ja Jerttaa kädestä pitäen kysyi: — Miten se sitten meni?

— Tienasivathan ne miehet vähän, sanoi Jertta. — Sata viisikymmentä markkaa kukin saivat sakkoa ja yhteensä meille sata markkaa kuluja; saamme periä keltä varoja löytyy.

— No, sitä ne olivat juuri vaillakin! Oliko siellä todistajat, Kerilän Inka ja Peltolan Hetta?

— Olivat toki, ja oli niillä puolikymmentä muuta todistajaa, mutta niitä ei tarvittu, ei heidän eikä meidän todistajia.

— Mutta sepä nättiin lupsahti lukkoon... Miehilläkin todistajia, mitä varten?

— Kukapa sen tiesi, mutta oli niitä Kettulan veljekset kumpaisetkin ja Rahulan kaksi pojan väikkänää ja Sipilän Janne ja vieläpä kuudeskin, Pyykän Kustaa, kaltainen poika kuin aidaksen särmä.

— Mitä ne sanoivat.

— Kaikilta putosi kieli, kun tultiin oikeudesta.

— Ähäh! Vai putosi kieli Hetankin suusta! Sen se sietikin. Mutta mitä tuosta kaikesta nyt sanoo Erkki? Mikko saa lähteä käymään Niemelässä.

— En lähde minä, sanoi Mikko jyrkästi. Sen puolen asiasta saatte jakaa keskenänne.

— Tuntuu siltä, että sinne täytyy lähteä minun, sanoi Auno. Jertta itse on sopimaton.

— Lähdepä todellakin, lähde paikalla, sanoi Jertta ihastuksissaan.

— En lähde ennenkuin huomenna. Antaa hänen nyt vähän jäähdähtää tuon asian,

ettei aivan rapa kurkussa lähdetä juoksemaan, sanoi Auno ja tyytyväisin kasvoin astui etumaisena pirttiin, missä Matti keltaisenkirjava kolttu yllään punaposkisena, kädet levällään nukkua reuotti kehdoissaan.

Huomenaamuna aurinko ruskotti pilviin ja taivaanranta auringon nousun kohdalta oli vaalean kullan värisenä, kun Auno kiirehti lähtemään kahden peninkulman matkalle Niemelään joutuakseen iltasella takaisin. Ja ilta olikin jo niin myöhä, että vain sammuva matala päivänvalon juova näkyi enää läntisen taivaan rannalta, kun Auno hikisenä ja päähuivi kaulalle laskettuna saapui kotiin. Väsymyksestä huohottaen hän istui pöydän sivulla olevalle rahille lähelle Mikkoa, joka oli lampun valossa kutomassa verkkoa. Jertta tuli nyt Aunon luokse, ilmeinen epätoivon arkuus kasvoissaan, ja ääni hieman väristen sanoi:

— No mitä sitä nyt sinun matkoillesi kuuluu?

Auno kaivoi povestaan vaaleankeltakuorisen kirjeen, ojensi sen Jertalle ja sanoi:

— Tuosta kai näet mitä kuuluu.

Jertta repäisi kirjeen pään auki, nykäisi kahdeksi taitetun kirjeen sen sisästä ja ensimmäisen rivin nähtyään hypähti koko olennollaan, kasvot hulmahtivat loistaviksi. Toisella kädellään lyöden lanteeseensa hän taas hypähti.

Sen nähtyään Mikkokin seisautti verkonkudontansa ja Jerttaan katsoen kysyi: — Mitä siinä luetaan?

— Tässä on vain neljä lausetta, mutta ne ovat paljon puhuvia, vastasi Jertta. — On vain: »Rakas Jerttani! Kiroten niitä ilkeitten juorujen kuljettajia pyydän anteeksi viimeisen kirjeeni tuomaa erehdystäni. Sydämestäni iloitsen, että se oli juorua. Ensi pyhänä tulen hakemaan sinut kotiini tänne, ja katkaistaksemme juoruämmäin tiet käymme samalla tiellä kirkolla laittamassa kuulutuksen. Ole silloin valmis lähtemään. Oma Erkkisi.»

Yhdestoista luku.

Jertta oli viety Niemelään ja Mäkelässä Mikko, Auno ja Matti olivat kolmen.

Mikko veti muraa pelloille ja maaliskuussa oli kaikilla pelloilla sitä aalto aallon vieressä. Ainoastaan laihopellon lumen pinta näkyi sileänä, murarystyjen synnyttämiä nietosjuovia ei näkynyt.

Oli tuiskuinen maaliskuun sunnuntai, eikä aurinkoa näkynyt koko päivänä. Keskitalosta oli kuitenkin oltu kirkossa ja kirkkomiehet toivat postista saamansa kirjeen Mikolle. Kirjekuoressa oli kummallisen kuluneella herraskädellä niin huonosti kirjoitettu Mikko Mäntysen nimi, että siitä tuskin sai selvän. Mikko katseli sitä kauan ja koetti arvailla, kuka tuo nyt on tuo kirjoittaja. Viimein hän kuitenkin aukaisi kirjeen, josta näki, että kaksi kirjearkkia oli aivan täyteen kirjoitettu vielä huonompaa ja oikein tiheää kirjoitusta. Mikko hymähti itsekseen arvelleen, että onpas työtä täksi kevääksi, ennenkuin tuo on selvänä. Tuntui lamauttavalta ruveta sitä ollenkaan lukemaan. Mutta viimeisen sivun alla seisoi: »Nygren, kruununnimismies.» Kuuma virta hulmahti Mikon koko olennon läpi, sillä hän arvasi, että tuossa on nyt selvänteko niistä lappalaisista. Ja oikein hän arvasikin. Se lappalaisten juttu oli päättynyt, ja nimismies siitä hyvästä, että Mikko oli lappalaiset toimittanut hänen käsiinsä, oli tässä kirjeessä juurta jaksan kuvannut koko oikeudenkäynnin. Mutta Mikko ei kerjennyt lukea muuta kun kaksi sivua, kun kaksi lautamiestä, Taanun Tuomas ja Komulan Kusti, ajoi pitkällä, tyhjällä matkareellä kartanolle ja kiireesti pistäytyivät pirttiin.

Mikko huomasi jo tulijain kasvoista, että niillä on jotakin asiallista asiaa. Mutta hän kysyi vain rauhallisena, mitä sitä vieraille kuuluu.

— Eipä muuta, kuin että nimismies laittoi meidät teitä hakemaan sinne puheilleen, mitä lienee hänellä asiaa, sanoi Tuomas hieman nenäänsä änkyttäen, jotta ääni kuuluisi hieman herraisemmalta.

— Nimismies? No, mitä sillä nyt semmoista kiirettä?... Sanokaa nyt hänelle, että tulen huomenna, kun nyt on näin tuisku. Jos ei huomenna juokse suksi, niin tulen hevosella, sanoi Mikko arvelun alta.

— Ei, kyllä se nimismies tahtoi, että tulisitte meidän mukana. Meidän reessä pääsette suksitta ja hevosetta, sanoi Tuomas yhäkin virallisemmasti nenäänsä änkyttäen.

Mikko kuuli nyt, että miehet on varta vasten laitettu häntä hakemaan, jotapaitsi vierasten ääni ja eleet kuvastivat jotakin outoa ja salaperäistä, josta hän tahtoi mitä pikimmin päästä selville. Mikko rupesi sukimaan nuttua ja turkkia ylleen ja

sanoi: — Koska asia on niin, niin tässä on mies, joka ei ole painojen alla lähdön aikana.

Saatuaan turkin ylleen, lakin päähänsä ja naulassa riippuvat kintaat käteensä syöksähti Mikko ulos, ja sillaikaa kun vieraat käänsivät hevostaan matkalle, kävi navetassa iltaruokintaa toimittamassa olevalle Aunolle sanomassa: — Nimismies on kutsunut minut puheilleen. Lähden siellä käymään, tulen iltasella, vaikka myöhälläkin kotiin.

Sen aukiolevasta navetan ovesta kuultuaan vieraat ivallisesti naurahtelivat ja mutisivat keskenään, mutta Mikon tullessa reen luo ja heittäytyessä reenperään istumaan vieraat kävivät totisiksi. Reessäkään ei puhuttu mitään. Kusti korkealta kuskipukilta ohjasi hevosta, ja Tuomas Mikon rinnalla rekiperässä äänetönnä istua toivotti ja katseli käsissään olevia pitkävartisia ruskeita koirakintaitaan.

Nimismies, laiha ja musta mies, jolla oli toinen jalka korttelia lyhempi, lähti huoneensa perältä tulla lynkkäilemään, kun Mikko oli tullut sisälle. Hän oli ystävällisen, mutta levottoman näköinen. Hän pyysi Mikkoa peremmäksi istumaan. Itse hän vain kävellä lynkkäili salin lattialla ja puheen aluksi ystävällisesti kysyi Mikon kotitöistä. Mikko kertoi vetäneensä muraa koko talven, nelisen tuhatta kuormaa kaikkiaan.

— Nelisen tuhatta! Nelisen tuhatta kuormaa mutaa! Aivanhan ne ovat kukkuripäänä kaikki pellot.

— Pitäisi sen näkyä, kun alkaa lumi sulaa. Nyt ne ovat lumen peitossa, kun on haljalleen vedetty, sanoi Mikko tynesti.

Nimismies ei osannut enää jatkaa tätä keskustelua, hän tuli äänettömäksi ja huolestuneen näköisenä käveli lattialla. Viimein hän saattoi ryhtyä asiaan, mikä näytti olevan hänelle erittäin vaikeata:

— Minulla on verrattoman ikävä asia teille ilmoitettava. Itsensä keisarin allekirjoittaman ukaasin perusteella minun täytyy teidät vangita ja lähettää Pietariin. Teillä on kai siinä porojen varkaitten sitomisjutussa, jota sanomalehdissäkin on kerrottu, ollut riitaa keisarin lähettämän rajaherran kanssa ja te olette sitä lyönyt. Ja nyt on Suomen kenraalikuvernöörin ja läänin kuvernöörin kautta tullut minulle ukaasi, että minun pitää viipymättä luotettavasti vangittuna lähettää teidät Pietariin.

Mikko meni aivan turraksi, tuntui siltä kuin ei lähtisi verta, vaikka mihin kohtaan puukolla pistäisi. Vaaleana kuin haavan lastu olivat Mikon kasvotkin ja hätäiset silmät kuoppiinsa painuneina. Kuitenkin tointui hän siksi hämmästyksestään, että vapisten sanoi:

— Miten on mahdollista, että minut viedään Pietariin, vaikka asia on tapahtunut Suomen puolella? Minulla on tässä Lapin nimismiehen kirje, josta näkyy, että tappelu on tapahtunut Suomen puolella ja että tuo keisarin lähettiläs niitä rosvoja puolustaen hyökkäsi ase kädessä minua vastaan, jolloin minun täytyi oman henkeni varjeluksessa sitä lyödä. Minä olin nimismies Nyykreenille sinne erämaahan lähtiessäni luvannut, että otan kiinni ne lappalaiset vaikka millä hinnalla, jos tapaan Suomen puolelta. Ja kun sattui niin hyvin, että tapasin kokonaista yksitoista venäjänlappalaista tappamasta suomalaisten poroja, niin en heittänyt niitä vangitsematta, vaikka itse Venäjän keisarin lähettiläs niitä puolusti. Ja tästäkö minut vangitaan vietäväksi Pietariin hirtettäväksi? Sitä ei toki suuri Jumalani salline.

Kyynleet karvastelivat kuin suola Mikon silmiä.

Nimismies luki Mikon antamaa kirjettä ja levottomasti kävellä kynkkäili lattialla. Väliin hänen kasvonsa vaalenivat, väliin taas tulistuivat. Viimein hän laski kirjeen pöydälleen ja ikäänkuin väsyneenä pitkästä kävelystään istui pianon viereen tuolille ja mietteissään sanoi:

— Oli sekä minulle ja teille onni tai oikeastaan Jumalan sallimus, että juuri nyt tärkeimmässä hetkessä joutui tuo Nygrenin kirje tänne. Tuo kirje voi meitä auttaa. Jos tahdon olla aivan virallinen, niin ei minun auta muu kuin tuon ukaasin perusteella vangita teidät ja lähettää suoraa tietä Pietariin. Mutta virkavalani velvoittaa minua noudattamaan Suomen lakia ja valvomaan Suomen kansalaisten oikeuksia, ja siksi voidaan ehkä Nygrenin kirjeeseen nojaten järjestää asia niini että kun laitatte kaksi valtion virkamiestä takuuseen siitä ettette karkaa tällä välillä, niin vastataan kirjeellä tämä kerta. Nygrenin kirjeeseen viitaten te selitätte, että Venäjän lähettämä herra on ammattivarkaita vangittaessa käynyt aseellisesti puolustamaan varkaita ja tällöin saanut sen vamman. Ja vaatikkaa hänet haastettavaksi ja varmasti vangittuna lähetettäväksi Suomen-Lapin välikäräjiin vastaamaan osallisuudesta suomalaisten porojen varastamiseen ja teurastamiseen. Keskiviikkona lähtee täältä posti. Tuokaa tänne selityskirjelmänne ja kirjallinen takuu, ettette karkaa, niin minä teidän papereihinne liitän oman lausuntoni ja Suomen lakien valvojana ja yleisenä

syyttäjänä vaadin Venäjän edustajan, insinööri Nikiforovin vangitsemista ja lähettämistä Suomen-Lapin käräjiin. Luulen sen tepsivän, sillä venäläiset tavallisesti pelkäävät Suomen oikeutta enemmän kuin kuolemaa.

Epätoivon kuilusta kohoava Mikko tunsi sydämensä läikehtivän iloa, tuskallinen puristus oli lauennut, taas kangasti elämä rakkaana, entistä kalliimpana. Kaikin voimin puristaen hyvästeli hän nimismiestä lähteäkseen kotiin.

* * * * *

Keskiviikon aamupäivällä oli nimismies juuri pukeutunut, kun Mikko saapui nimismiehen saliin kasvot hymyssä. Hän tiesi puolustuskirjelmänsä ja takauskirjan olevan hyvässä kunnossa ja työnsi nyt paperit nimismiehen käsiin. Silmättyään ensiksi takauskirjaa nimismies naurahti iloisesti ja sanoi:

— Onpa siinä ukkomiehet takuussa, kun reservikomppanian päällikkö Furuhjelm ja kaupungin pormestari Normén...

Sitten hän luki Mikon selityskirjelmän ja mitä kauemmin hän sitä tarkasteli, sitä loistavammiksi kävivät hänen kasvonsa. Viimein hän päättään punauttaen sanoi:

— Tämä on hyvä. Tähän kun minä liitän yhtä pontevan lausuntoni, virkani voimalla vaadin Nikiforovin toimittamista Lapin käräjiin ja lähetän nämä paperit Suomen valtiosihteerin kautta keisarille, niin luullakseni sille tielle häviää koko juttu. Jos ei ennen huhtikuun loppua kuulu mitään, niin saamme uskoa, että siitä pahasta olemme ainiaaksi päässeet. Kun ei kuvernööri ole ukaasiin mitään merkinnyt, niin me kerkiämme tässä välissä Lapin tuomarilta saada oikeuden pöytäkirjat ja Nygreniltä täydellisen todistajain vakuuttaman selityksen, että Nikiforov on aseellisessa rosvojen puolustustaistelussa saanut vammansa. Joka tapauksessa tulee asia Suomessa tutkittavaksi, ja silloin ei ole hirttonuorasta pelkoa. Näkyy olevan näkymättömän vallan johto tässä asiassa...

Nimismiehen täytyi nyt ruveta kirjoittamaan, jos mieli saada paperit postiin.

Mikko lähti ja tultuaan nimismiehen asunnosta hän tunsi olevansa irti maasta avarassa ilmassa kuin paulasta päässyt lintu, joka ei ensi hetkessä kerkiä ajatella, mihin lentää. Lentää huitelee vain sinne ja tänne, mutta jokaiseen siiven lyöntiin vastaa vapaudesta puhuva ilma. Mikkokaan ei muistanut jalkojaan, onko niitä vai ei. Mieli oli vain siinä nimismiehen viimeisessä puheessa ja siinä sattumassa, että Nygrenin kirje oli joutunut hänen pelastajakseen. Jos se kirje olisi joutunut

päivääkin ennen hänen käsiinsä, olisi hän sen ehkä polttanut, ja silloin tuo vanha, raihmainen nimismies olisi vanginnut hänet, kun ei olisi tullut kiinnittäneeksi huomiota siihen seikkaan, ettei kuvernööri ollut ukaasiin liittänyt mitään erikoismääräystä.

Nämä mietteet kohottivat Mikon yläilmoihin, hän ei koko kotimatalla muistanut jalkojaan. Ne kuitenkin vaistomaisesti väliin juosten ja väliin käyden veivät kotiin. Kotiveräjällä sattuvat Mikon silmät kotikuuseen. Mikä olisi hänen kotinsa kohtalo, jos hän olisi matkalla Venäjän hirttomaailmaan. Tämä ajatus vavahutteli häntä, mutta hän hillitsi itsensä ja astui rauhallisena pirttiin, jossa uuni parhaaltaan iloisen näköisesti lämmitä rekotteli, Auno alusti valkoista leipäaikinaansa ja Matti puikoista rakennellen huoneita iloinen hymy kasvoilla kipelehti lattialla.

Auno ei Mikon asioista tiennyt mitään ja siksi hän kysyi vain: — Terveenäkö siellä oli nimismies ja onko siellä nyt tie hyvin ummessa? Mikko vastasi lyhyesti ja saatuaan muutetuksi arkivaatteet ylleen meni valjastamaan hevostaan murareen eteen, jota ruuna verkalleen kävellen lähti vetämään murahaudalle päin.

Kahdestoista luku.

Aika kului rauhallista latuaan, tuli kesä ja tuli juhannus. Kesäkuun päivä ei voi olla kauniimpi kuin nyt juhannuksena.

Jertta oli tullut miehineen Mäkelään kylään, kun kaikki elukat olivat laitumella eikä kotona ollut mitään hoidettavaa. Noin kilometrin päässä kylästä kulki leveä, luhtarantainen ja lahdikas joki, jonka tyyneen kalvoon rannan lehtiset yksikantaiset puut tai siellä täällä seisovat vaahtolatvaiset ja -oksaiset tuomet kuvastuivat.

— Eikö lähdetä joukolla tuonne soutelemaan, sanoi Auno, kun minulta niin harvoin tulee lähdetyksi eikä usein pääsekään. Sitä on aina jotakin, joka hännästä pitää.

— Lähdetään vaan, sanoi Erkki. Vai mitä sanoo Jertta?

— No sitähan lähdetään, sanoi Jertta innostuneena, vaikka tiesi kohta olevansa tulemassa äidiksi.

— Minä myöskään en pane vastaan, sanoi Mikko ja nousi seisoalleen lähtemään.

Auno pujotti nyt Matille vaaleankirjavan tähtikirjaisen koltun ylle, päähän pani tupsupäälakisen, punaisella ja sinisellä langalla koristellun, pumpulivaatteesta tehdyn hammaspartaisen keveän myssyn ja lähti Mattia kädestä taluttaen rantaan. Aunon jälkeen lähtivät toisetkin.

— Eikö sillä niin matalalla miehellä ole liian lyhyet askeleet, Erkki kysyi? Etkös tulisi minun syliini?

— Ei ne ole pitkiä ne askeleet, mutta kun niitä tulee sakeaan kuin sian porsaalla, niin kyllä se matka edistyy, sanoi Auno. — Antaahan sen ensi alusta kävellä, kannetaan sitten kun askeleet alkavat harveta. Pian alkoikin Matti väsyä. Erkki koppasi hänet syliinsä ja sanoi: — Oh, miten on raskas mies. Ei se näin raskas mies jaksa pitkältä kävellä, meidän keveämpien sitä pitää jalkoina olla.

— Mutta ennen sen heität kuin rantaan pääset, on se Matti siksi tuoreista aineista, sanoi Auno hymyillen.

— Eihän mitä! Kyllähän mies miehen kantaa, vakuutteli Erkki.

Mattikin näkyi uskovan Erkin puheen. Jalat hervottomina hän istui Erkin käsivarrella ja toisella kädellään pidellen Erkin kaulasta suurilla silmillään katseli kulkijoita.

Tultiin viimein rantaan ja venhe työnnettiin vesille. Auno se istui soututuhdolle, Mikko periin ja Jertta, Matti ja Erkki keskelle venhettä. Soudeltiin hiljalleen ylös virtaan enemmän kuin kilometrin matka, sitten venhe jätettiin virran valtaan ja ruvettiin katselemaan vaaran rinteiden taloja, joitten melkein kaikkien talojen välillä oli vaaralta alas joelle päin laskeva niittynotko. Sinne tänne niityn kaunistukseksi jätetyt tuomipehkot seisoivat vaahtolatvaisina, tehden heinikkoiset notkot valkokirjaisiksi viheriäpohjaisiksi vaipoiksi. Venhe lipui vähäisen virran mukana alasvirtaan. Erkki teroitti silmänsä Mäkelän kuuseen ja sanoi:

— Tuota kuusta ei tänne katsoen kukaan usko puuksi. Se on kuin tummanvihreä vuorenkukkula.

— Ei sitä tunne puuksi tänne katsoen, toisti Mikkokin. Mutta Aunon silmät yht'äkkiä suuntautuivat heinikkoisen lahdekkeen pohjukkaan ja hän sanoi:

— Mutta tuolla on ihminen, tuolla tuon matalan pensaan luona. Se menee piiloon tuon pensaan taakse. Emmekö käy katsomassa, kuka ja mitä varten hän siellä on?

— Käydään vaan, käydään vaan, kuului jokaisen suusta. Auno rupesi soutamaan ja Mikko ohjasi venhettä sinne. Pensaankohdalle töksähti nyt venheen keulaa rantaan. Soututuhdolla ollut Auno hyppäsi rannalle ja kiersi pensaan toiselle puolelle, missä harmaapukuinen tyttönen suullaan kutjotti maassa ja kaitaiset hartiat nytkähtelivät juuri kuin itkua nyhkien. Auno hieman kammahtuneena nykäisi tyttöä olkapäästä siksi voimakkaasti, että näki kasvot, ja samassa huudahti. — No Jumalan tähden, mitä minun pitää nähdä! Pekkilän Sikrikö, ja verissään kuin kotkan repimä!... Nouse pois ja tule venheeseen.

— Elköö viekö minua minnekään. Minä kuolen tänne, kuului tytön ääni sammalesta.

— No, ei sinua nyt siihen heitetä kuolemaan, se on varma, sanoi Auno tarttuessaan tyttöä olkapäihin ja nosti seisoalleen. Venheessä olivat katsoivat äänettöminä, pitääkö sinne lähteä apuun, mutta huomasivat pian tytön tulevan Aunon taluttamana venheeseen. He näkivät kauhukseen, että takaraivalla vaaleankeltaiset tukat olivat hyytyneenä veritallona, kulmassa oli nyrkinkokoinen mustelmapahka ja toisen silmän ympärillä laaja, melkein musta kuolleen veren kiehkura. Silmä oli muutenkin melkein umpeen turistunut.

Tyttö istui venhepohjaan ja hyrski itkua. Auno se kerkisi ensiksi tiedustamaan:

— Hyvä Jumala nähköön, mikä sinua on tuollalailla repinyt?

— Se äitipuoli, sanoi tyttö tuskin kuuluvasti.

— No, mistä syystä?... Heitähän nyt itku, ei se asia sillä parane. Mikä sillä oli olevinaan synä?

Tyttö nyt pyyhki esiliinaansa kasvojaan ja jäykistäen itseään sanoi:

— Sillä akalla oli meininki mennä kirkkoon, ja siksi se tänä aamuna ajoi minut puolessa öin lemmiä yösyönnistä hakemaan. Mutta lehmät olivat laskeutuneet

sinne Saraojan varrelle ja osuneet Romppaalan toisenvuotiselle puiraan sängelle, jossa oli kyynärän pituinen nurmikas- ja ohraheinän sekainen heinä. Siitä en saanut niitä lähtemään, vaikka mitä olisin tehnyt. Kun kellokasta ajoin, niin toiset eivät lähteneet, ja kun toisia palasin ajamaan, niin se sillaikaa palasi joukkoon, joten piti antaa niitten syödä kyllikseen. Kun minä sitten aloin ajaa kellokasta, niin toiset lähtivät jälkeen, ja eihän tuo aurinko kovin korkealla vielä ollut, kun lehmät sain kotiin. Mutta hänen mielestään viivysin kauan, ja siitä hän repi tukkiani, löi tänne takaraivaani ja tuohon kulmaani. Silmääni millä lienee lyönyt. Se olisi tappanut siihen paikkaan, mutta Pikkulan Santra kuuli kirkumiseni ja juoksi hätään ja silloin nakkasi akka kivensä pellolle ja hyppien ja noituen lähti höntyynsä. Uhkasi tappaa minut, jos vielä saa käsiinsä. Se noitui ja hyppi kuin hullu. Minä lähdin juoksemaan metsään, mutta pellon pientarelle päästyäni kaaduin ja kuinka kauan siinä lienen ollut, ennenkuin toinnuin ja lähdin tänne rannalle.

— Se on äitipuoli se! No mitä varten tänne rannalle? kysyi Erkki.

— En aikonut mennä enää kotiin. Toivoin kuolevani tänne.

— Missä se isäsi oli, kun ei tullut apuun?

— Se oli kirkolla. Eilen meni itseään ja akkaansa kirjoittamaan lukukirkkoon.

— Hm. Rippivieras pitänyt aamuhartaushetken.

— Onko se ennenkin ollut niin pahana sinulle, se akka?

— On monestikin, tuossakin on iso aho, josta repi tukat, sanoi tyttö kädellään osoittaen päälakeensa.

— Kun se isäsi antaa sen sinua repiä?

— Minkä sille isä taitaa, kiittää kun saa pitää silmät päässään.

— Miksi et jo ennen ole lähtenyt oman onnesi nojaan.

— Isä on aina houkutellut, kun se ei saa minkäänlaista apulaista... Nyt en aio enää mennä, menen vaikka koskeen, sanoi tyttö ja samassa alkoi itkeä.

Mikko, joka oli kaiken aikaa korvalliset kuumina kuunnellut ääneti, sanoi nyt

jäykästi:

— Ei tarvitse enää mennä koskeen eikä Pekkilään. Lähdet meille, niin ehkäpä tukkasi saavat rauhan.

— En minä saa teillä rauhaa. Ne hakevat sinne ja vievät väkiselläkin... Meninhän minä jo kerran Timolaan, niin isä haki ja vei väkisellä, kun olin alaikäinen, sanoi tyttö itkunsa seasta.

— Katsotaan kannasta rekeä, tuleeko Pekkilän läntsykkä hakemaan sinua meiltä, sanoi Mikko tulisesti silmät säihkyen.

— Ja pitäisi kai lainkin olla meidän puolellamme, kun sinä olet minun äitini sisaren tyttö... Sinä ihmisraukka olet todellinen orpo, sanoi Auno, ja kirkkaat kyyneleet kihativat silmien nurkkiin.

Sikri tuli nyt Mäkelään ja Auno pesi ja liotteli veren Sikrin päästä, voiteli haavat puuöljyllä, pani huolellisesti kääreet ja toimitti tytön aittaan nukkumaan, mistä Sikri huomenaamuna tuli pirttiin virkeänä, mutta aroin katsein silmäillen kaikille suunnille.

Mikko ja Auno istuivat pöydän takana aamukahvia juomassa, ja sinne kutsuttiin Sikrikin. Mutta samassa nähtiin Pekkilän ukon Keskitalosta päin kiirein askelin astua työntelevän. Miehen asia arvattiin ja silloin Mikon korvalliset kävivät punaisiksi.

Pekkiläinen työntyi pirttiin ja silmät sattuivat ensimmäiseksi Sikriin. Vieras istui penkille, mutta kun ei vieraalta kysytty sanomia ja kun hän muutenkin kohtasi kylmiä katseita, sanoi hän tiukasti:

— Tännekö se Sikri on pohjaistunut? Minä tulin hakemaan, alahan toimittautua mukaan.

Sen kuultuaan Mikko loi Pekkiläiseen silmäyksen, jonka olisi luullut ainakin sylen verran siirtävän katsottavaa kauemmaksi, ja sanoi:

— Alahan laittaa luitasi nyt pois minun näköpiiristäni ennenkuin kerkiän antaa kiireen voidetta. Sitä on tuossa halossa semmoiselle turvattoman orvon hoitajalle. Tyttö ei lähde sinun matkaasi.

— Sinäkö meinaat anastaa minulta lapsen! Helisevissäpä kävelet, mies! Siihen ei ole pitkä aika, sano minun sanoneen, sanoi Pekkiläinen vihasta sähisten ja suurta päättään nyökyttäen sanainsa mukaan.

Mikko hyppäsi pöydän takana pystyyn kuin lentoon lähtevä ja sanoi: — Etkö meinaa totella sanaani?

Pekkiläinen tunsu nyt tuhon tulevan, hyppäsi seisoalleen ja lähti kiireen kaupalla ulkonevine suurine jalkoterineen mennä läntsimään ulos poristen: — Kyllä semmoisia oriita on taltutettu ennenkin, kyllä tänne kohta tulee vieraita, joitten mukaan lähtee tyttö ja helisevissä lähdet niitten mukaan itsekin.

Sen enempää ei Pekkiläinen kerjennyt porista, kun kuuli Mikon raskaat askeleet kintereilleen. Juoksujalassa syöksähti vieras ulos ja räiskäyttämällä löi oven jälkeensä kiinni. Ja kohta nähtiin Pekkiläisen samaa Keskitaloon vievää pellon piennarta, jota oli tullutkin, vihaisen näköisesti astua tempovan, ja pää pyöri puoleen ja toiseen vilkaisemaan, näkyykö Mikkoa tulevaksi. Auno ja Sikri kiirehtivät akkunasta katsomaan. Auno nauraen:

— Pekkiläinen menee kuin saaliin jaolle.

Sikri jäi Mäkelään ja oli iloinen kuin perho. Hän autteli Aunoa kaikissa tehtävissä, ja kun isän uhkauksista ei näkynyt mitään koituvan, kävi Sikri päivä päivältä iloisemmaksi.

Oli heinäkuu puolivälissä, kun tuli Mäkelään suuri joukko talvimatkailijoita ihmettelemään Mäkelän satumaista kuusta. Matkailijain joukossa oli lääninkamreeri rouvineen. Rouva oli entisen Salmenniemen rovastin tytär, joka oli nuoruudessaan kiipeillyt tuon kuusen oksilla, kun isä ja äiti tulivat tänne marja-aikana kyläilemään.

Sikri oli eilen ja tänäpäivänä poiminut mansikoita viedäkseen kirkonkylään kaupaksi. Kun nyt Auno kuuli kamreerinrouvan mainitsevan marjoista, nykäisi hän Sikriä mukaansa lähtemään ulos. He palasivat kohta, Sikri kantaen suurta maljaa kukkurillaan hohtavankypsiä suuria mansikoita ja Aunolla kumpaisessakin kädessään isot maitomukit. Laskiessaan maitomukit pöydälle Auno sanoi:

— Tässä olisi vieraille marjoja ja maitoa, mutta asian mukaisia syöntiastioita meidän talossamme ei ole.

Vieraat naurahtivat ja rupesivat kuin kotonaan tapailemaan astioita. Pian oli kullakin oma astiansa, kamreerilla ja hänen rouvallaan porsliiniset lautaset. Sikri toi vielä kolme kissanpään kokoista mokarettia sokeria. Vieraat kurikoivat sokeriharkot pienemmiksi paloiksi. Kukin sai palan, josta rupesi taskuveitsellään raaputtamaan sekorijauhoa marjamaitoonsa. Kamreerin rouva, jonka katse oli kiintynyt Sikriin, sanoi:

— Kun minä tarvitsisin juuri tuommoisen tyttösen, niin eikö emäntä antaisi tuota tyttöä minulle, jos nimittäin tyttö tahtois lähteä?

— Saatte kai sen, kun ette muuta tahtone, sanoi Auno iloisesti.

— Aivanko totta?

— Aivan totta kuin vettä. Se on kaikkein turvattomin orporaukka. Äitipuolensa hengenrajoja myöten rusikoimana kuukausi takaperin löytönämme löysimme tuolta joen rannalta. Oli paennut sinne kuolemaan, kuten kuolinhaavan saanut metsän otus.

Kaikki vieraat keskeyttivät syöntitoimensa ja kääntyivät katsomaan Sikriin ja Aunoon.

— Ei jouda saduksi. Vielä on akan kiven haava tytön päässä ja kulmassa kuhmu. Silmän ympäriltä juuri näinä päivinä on kadonnut kuolleen veren kiehkura.

— Ja irtikö sitä pidetään sellaista petoa? sanoi kamreeri ja tummat silmät säihkivät tulisina.

— Vähänpä irtikin. Ukon läntsykkä tuli ihan rautakahleitten uhallalla hakemaan tyttöä sinne, mutta me emme antaneet.

— Hakemaan tyttöä sinne! huudahti kamreeri. — Olisi sietänyt saada halosta muistoa sen asiamiehen.

— Jos ei olisi lähtiessään venyttänyt askeleitaan tavallista pitemmiksi, niin se olisi saanutkin halosta kiireen voidetta, sanoi Auno.

— No mitäs se sitten sanoo tyttö, Sikrikö se kuului olevan nimesi? Lähdetkö sinä sinne Merikaupunkiin meidän kotiimme? kysyi rouva.

Sikri katseli hieman arasti Aunoa silmiin, eikä tullut sanaa suusta. Auno kiersi kätensä tytön kaulaan ja sanoi ystävällisesti: — No sano nyt, lähdetkö vai et. Siellä kyllä ei ole Pekkilän akasta pelkoa.

Sikri käänsi päänsä Aunoon päin ja sanoi tuskin kuuluvasti: — Lähden.

— Aikoo tämä lähteä, ilmoitti Auno hymyillen.

— No meiltä ei tule Pekkilän ukko eikä akka hakemaan tyttöä, sanoi kamreeri jäykästi.

— Ei tule. Ei tule, toisti rouvakin. — Me täällä Salmenniemen kirkonkylässä ja lähipaikoilla kyläilemme noin viikon päivät. Sitten kotimatkamme poikkeamme ottamaan sinut mukaamme. Niinkauan saat olla tämän hyvän emännän turvissa. Sitten meissä Jumalan avulla on turvaa kaiken puolesta, sen lupaamme.

Marjasyönti oli loppunut. Kamreeri nousi lähtemään. Isäntäväen kiellosta huolimatta kaivoi kukin vieraista taskustaan markan ja heitti pöydälle ja kiirehti Aunoa ja Sikriä hyvästelemään. Ja kohta nähtiin valkolakkisia nuoria miehiä ja valkolakkisia neitejä rinnakkain parikkaina, jälkimäisenä parina harmaahattuinen kamreeri ja tummapäähineinen rouva, kävellä heilottavan alasmäkeen painuvaa kirkonkylälle vievää tietä.

Vierasten kadottua metsän suojaan Auno ja Sikri tulivat pöydän luo ja luettuaan kahdeksantoista hopeamarkkaa ja kaksi viisimarkkasta sanoi Auno:

— Saitpa, Sikri, hyvän hinnan marjoillasi. Näillä ostetaan nyt vaatetta ja laitetaan, ettei Pekkilän ryököissä tarvitse lähteä Mäkelästä. Nyt, Jumalan kiitos, sinun kurjan orporaukan edessäsi loistaa elämä, eikä kuolema ole enää katsomassa vasten silmiäsi.

* * * * *

Sikri oli viety ja kesä oli kulunut jo lokakuuhun saakka. Pekkilästä päin ei kuulunut hiiren hiiskausta. Mutta eräänä päivänä Mikko Aunoineen ja Matti-poikineen istui päivällispöydässään mitään pahaa aavistamatta. Väliin he katselivat ulos, kun pilvien raosta paistavat auringon valolevyt tuulen nopeudella kulkivat vaarojen rinteitä ja laaksojen pohjia jättäen harmaan pimennon jälkeensä. Hulmahtipa aina pirttikin valoisaksi ja lattialle ilmestyi akkunoiitten

laajuiset valovyöt, jotka samassa katosivat ja huone peittyi levottomaan pimeään. Valon leikitellessä tällä lailla rauhattomasti tuli lautamies kahden toverinsa kanssa pirttiin. Miehet istuivat umpimielisen näköisinä penkille.

Mikko luki kasvoista vieraitten asian, mutta ei ollut siitä tietääkseenkään, kysyipä vain:

— Mitä sitä vieraille kuuluu?

— Eipä liikoja, sanoi lautamies. Sitten hän rykäisi tekorykäyksen ja sanoi: — Pekka Pulkkinen se vaatii sinua oikeuteen lapsensa valtaamisesta ja sen kaupitsemisesta orjaksi.

— Hohhoh! Nytpä eivät ole asiat pienuudella pilassa, sanoi Mikko ääneensä nauraen. — Eiköhän tuossa olisi vähän niinkuin tinkimisen varaa.

— Oikeuspa hänet tutkii... Onhan siinä vähän paha puoli se, kun ette pitäneet tyttöä kotonanne, vaan päästitte alaikäisen siirtymään maailman jalkoihin.

Mikko hymähti vain eikä jatkanut minkäänlaista puhetta. Vieraat näkivät Mikon ylpeän mielen ja nousivat lähtemään, mutta silloin Mikko sanoi:

— Elkääpä kiirehtikö ennenkuin laitan teidät asialle. Timolan isäntä ja emäntä ja Pikkulan Santra ovat haastettavat minulle todistajiksi siinä Pulkkisen jutussa. Mikko haki kamarista sopivat haastepalkkarahat ja heitti ne ylpeästi lautamiehen kouraan. Nyt lautamieskin ymmärsi seurueineen lähteä pois.

Oikeuden istuntohuoneessa seisojien yleinen syyttäjä hajasäärisenä ja virallisesti pönäkkänä, seisojien tavallisella paikallaan oikeuspöydästä kolmisen askelta syrjässä. Tuomari oli heittäytynyt keinutuolinsa selkänojaa vasten selkäkenoon ja silmäili tarkoin Mikkoa, näkyisikö miehessä arkuuden merkkejä, kun se on niin törkeästä rikoksesta haastettu. Mikko kuitenkin seisojien rauhallisena tuomaria vastapäätä, verkalleen käänteli päätään nähdäkseen huoneen kaikille suunnille. Tuomari kääntyi kantajan puoleen ja kysyi sävyisästi:

— Mitä tässä nyt sanotaan?

Pekkiläinen rykäisi kaksi tekorykäystä, kohotti harmaakulmaisen suuren päänsä pystyyn, jolloin kaulasta näkyi pystyssä töröttävä, tummanharmaaksi pinttynyt hurstipaidan kaulus, joka oli kaitaisella silkkihuivin siisnalla alemmaa sidottu

kiinni, aukaisi suunsa ja sanoi:

— Tämä vastaaja Mikko Mäntynen viime kesäkuussa valtasi ja anasti minun alaikäisen lapseni Sikrin ja sitten kuukauden perästä, viime heinäkuussa kaupitsi sen Merikaupunkiin orjaksi.

— Merikaupunkiin orjaksi? keskeytti tuomari.

— Niin, Merikaupunkiin orjaksi, siten tuottaen minulle, lapsen isälle, sanomatonta harmia ja tuskaa. Tästä aivan ennenkuulumattomasta teosta vaadin hänen langettamistaan kaikkein ankarimpaan edesvastuuseen ja rangaistukseen.

Tuomari kirjoitti kantajan kanteen pöytäkirjaan ja kääntyi sitten Mikkoon päin kysyen lauhkeasti: — Mitäs tähän nyt sanotte?

Mikko rupesi verkalleen ja jäykästi kertoilemaan, millaisessa tilassa tyttö oli löydetty, miten häntä oli Mäkelässä hoidettu ja miten hän sitten oli joutunut kamreerin perheeseen. Hän uskoi tehneensä siinä tytölle hyvän työn, tyttö oli sieltä jo kirjoittanut ja kiittänyt Mikkoa.

— Lääninkamreerin hoitoon Merikaupunkiin, itsekseen jatusti tuomari.

Pulkkisen todistajat kävivät ensin kaikki puhumassa, sitten huudettiin Pikkulan Santra sisään. Hän astui keihakkana oikeuspöydän eteen ja jo tulennasta näki, että muija tietää jotakin. Kun tuomari oli kysynyt, mitä Santra asiaan tiesi, suoristui Santra vieläkin suuremmaksi ja sanoi kelkkeästi:

— Tiedän minä sen, että likellä Pekkilätä asuessani olen usein nähnyt, että tämän Pekka Pulkkisen eukko, Sikrin äitipuoli, on repinyt Sikrin tukkia ja lyönyt sitä kuin järjetön. Tyttö on paennutkin toisiin taloihin, mutta tämä ukko on keppi kädessä pakottanut tytön palaamaan takaisin. Ja viimeksi viime juhannusaamuna pellollaan akka räökkäsi tyttöä, repi tukkia, otti pellosta kiven mukulan ja mukiloi sillä tyttöä päähän. Ja miten olisikaan tyttöparan käynyt, jos en olisi kerjennyt hätään ja jo näkösen päästä huutanut: »Elä tapa, elä sen tulinen ruoja tapa sitä tyttöä!» Silloin se kuitenkin heitti uhrinsa käsistään ja tasakäpälässä hyppien, noituen ja tappaa uhaten mennä rötkelti huoneeseensa. Luultavasti se häpesi minua.

Santran puheen aikana tuomarin kaulasuonet pingottuivat paksuiksi makkaroiksi ja korvain lehdetkin kävivät punaisiksi kuin hiili.

Kun Santra sai mennä ulos, avasi Pekkiläinen suunsa jotakin sanoakseen, mutta tuomari jyristi kohta kantapäätään lattiaan ja kielsi miestä puhumasta.

Kesti kauan ennenkuin tuomari tunsu sen verran rauhoittuneensa, että tavallisella äänellä voi sanoa, että isäntä Timonen käsketään sisään. Se olikin nokka oven raossa jo odottamassa aukaisua, kun tiesi, että hänen vuoronsa tulee Santran jälestä. Timolan isäntä kertoi miten Pekkilän Sikri mustelmille lyötynä oli viime kevättalvella tullut hakemaan häneltä turvaa ja miten raa'alla pakotuksella tyttö oli haettu takaisin kotiin.

Kauan kesti odotusta ennenkuin huudettiin kaikki asialliset sisään. Tuomari alkoi jyrisevän kovalla äänellä lukea, että kihlakunnanoikeus on katsonut oikeaksi kumota kanteen ja tuomita kantajan vastaajalle, Mikko Mäntyselle maksamaan oikeudenkäyntikuluja kahdeksankymmentä markkaa sekä kantajan loukkaamisesta sata markkaa ja orvon tyttänsä sopimattomasta hoidosta kolmesataa markkaa sakkoa, joista puolet Suomen kruunulle ja puolet vastaajalle.

* * * * *

Lappalaisten vangitseminen samoin kuin Jertan ja Sikrin jutut tuottivat Mikolle kuntalaisten luottamuksen. Mikon suora, järkähtämätön oikeudentunto ja uhrautuvaisuus oikeuden puolesta tuli yleisesti tunnetuksi.

Kolmastoista luku.

Oli talvinen pyhäilta, pakkanen paukahteli nurkissa, täysi kuu hopeanhohtavana paistoi itäiseltä taivaalta. Kuun valossa sekä maalle että kuusen oksille karttunut lumi säteili pieniä kirkkaita säteitä.

Mikon luo Mäkelään oli tullut neljä kunnan luotetuinta miestä valittamaan rovastin ahneutta ja väärinkäytöksiä saatavain kannossa. He olivat tulleet

ajatelleeksi, että rovasti ehkä häpeäisi, jos tuosta kirjoitettaisiin sanomalehteen.
— Me päätimme pyytää sinua sitä tekemään, meiltä muilta se ei synny, ja jos joltakin syntyisi, niin se on rovastin suosiossa, ja koirahan ei koiran häntää polje, sanoivat miehet.

Mikko ajatteli kauan ja viimein sanoi: — Kyllä minusta se tuntuu tavattoman vastenmieliseltä, mutta kun se on teidän tahtonne ja ehkä monen muun tahto, niin jospa kirjoitan, tuli hänestä perästäkin tuohta tai malkaa.

Kun asia oli päätetty, haki Mikko paperinsa ja kirjoitusneuvonsa pöydälle ja rupesi kokonaiseen isoon arkkiin kirjoittamaan. Vieraat tupakoivat äänettöminä, eivät keskinäiselläkään puhelullaan tahtoneet häiritä kirjoittajaa. Kirjoittaessa Mikon korvalliset ja kasvotkin tulistuivat ja väliin lauhtuivat. Puolitoista tuntia saivat vieraat tupakoida, ennenkuin se arkki oli täyteen kirjoitettu ja kirjoitus valmiina, jolloin Mikko sanoi:

— Kuulkaapas nyt kun luen, onko tässä teidän mielestänne liikaa tai lisättävää.

Kun Mikko oli lukenut loppuun, sanoivat vieraat kuin yhdestä suusta:

— Siinä ei ole rikkaakaan liikaa, ja muutenkin on sanottu, mitä sanottavaa on. Olemme valmiit kirjoittamaan alle.

— Riittää kai se, kun minä yksin kirjoitan alle, sanoi Mikko, haki kirjekuoren, johon kirjoitti: »Kalevalan Kaiulle», ja pani kirjeen sen sisään. Miehet saivat sen viedä postiin.

Tulevana pyhänä olikin se Kalevalan Kaiussa toista palstaa pitkänä kirjoituksena luettavana. Kirkkomiehet toivat pappilasta kuulumisia, että rovasti aikoo nostaa kunnianloukkausjutun Mikkoa vastaan. Mikon mieltä hieman vavahutti, mutta kun hän tiesi totta kirjoittaneensa, niin ei osannut mitään pelätä. Tuntui vaan vähän ilkeältä joutua taas käräjiin, hän kun ei halunnut miksikään käräjäpukariksi, vaikka oli saanut jo muutaman kerran käräjätuvassa käydä.

Rovasti haastoi Mikon maaliskuussa pidettäviin käräjiin, kuten oli uhannut.

Pappilassa oli suurin juhlallisuuksin vietetty rovastin viidettäkymmenettä nimi- ja syntymäpäivää, ja tuomarikin, hovioikeuden määräämä uusi tuomari — oli ollut siellä ja viipynyt myöhään yöhön, minkä tähden tänä aamuna aloitettiin oikeuden istunto kaksi tuntia myöhemmin kuin muina päivinä. Hyvin olivat

tuomarin kasvot pöheisinä, silmävalkeaiset verestävinä ja ääni äräkkänä. Kauan piti miehen tuomioistuimellaan rykästellä ja kakistella ennenkuin hän kykeni puhumaan.

Rovasti näkyi heränneen ennemmin kun tuomari. Hyvin olivat pöheissä rovastinkin kasvot, mutta leveä leuka oli ajeltu sileäksi, rosainen nenä ja risaiset kasvotkin hohtivat puhtautta. Hienot huulet luonnottoman kehnotekoisen nenän alla nipistyneinä visuun, pitkä musta viitta yllään ja sanomalehti kultasormuksisessa kädessään seisoi nyt rovasti oikeushuoneessa keskellä lattiaa.

Lautakuntakin istui penkillään kymmenmiehisenä rivinä kenkiään katsellen. Kaikki näkyivät odottavan, milloin tuomari kykenee tehtävänsä. Viimein kuitenkin tuomari loi ruskeat pullistuneet silmänsä rovastiin ja örähti: — Mitä tässä nyt sanotaan?

Rovasti kumarsi niin syvään, että pitkän viitan helmat huiskahtivat ylemmäksi vyötäisiä ja sanomalehteä tavattoman pitkällä kädellään ojentaen tuomarille rykästellen sanoi:

— Ehkä minulla on kunnia korkealle oikeudelle esittää tämä sanomalehti, jossa on tämän vastaajan kirjoitus, joka äärimäisen hävyttömästi loukkaa minun kunniaani. Minä en ole pakottanut vastaajaa saatavissani maksamaan penniäkään liikaa, jota paitsi minä olen Jumalan palvelija ja hänen pyhän evankeliuminsa saarnaaja, mikä tekee syytöksen vielä raskaammaksi. Toivon, että korkea oikeuskin ymmärtää minua ja tuomitsee tämän hävyttömän vastaajan tästä teosta mitä ankarimpaan rangaistukseen. Aa... — Rovasti esitti tämän kanteensa hartaalla saarnanuotilla ja aikoi panna loppuun aamenen, mutta huomasi keskeyttää.

Tuomari sanomalehdestä lukea änkytti koko sen kirjoituksen, heitti sitten sanomalehden pöydälleen ja yhäkin ulommaksi pullistunein silmin katsoi Mikkoon ja ärjymällä kysyi:

— Onko tämä rovasti kahden tai kolmen lihanaulan sijasta pakottanut sinut maksamaan kokonaisen häränlavan ja onko rovasti pakottanut sinut jyvämitan panemaan kukkurina ja villanaulan sijasta määrättömän annoksen villoja ja niin pois päin. Onko tämä totta?

— Kun rovastin saatavien kanto on luonnossa maksaen ollut tuollaista määrätöntä, niin omasta kohdastani olen suorittanut rahalla, enkä saa tässä

selvitetyksi, mikä siinä on liikaa, mutta eihän kirjoituksessani puhutakaan minun yksityiskohdastani, siinä puhutaan yleisön puolesta, sanoi Mikko jäykästi.

— Sinä et ole yleinen syyttäjä, täällä on meillä yleinen syyttäjä, ärjäisi tuomari kädellään osoittaen nimismieheen, joka sekin kasvoista ja silmistä päättäen oli illalla ollut rovastin nimi- ja syntymäpäivillä.

Mikko näki mitä tuleva on eikä tahtonut enää jatkaa puhetta puolestaan, sanoi vain kylmästi: — Kuunneltakoonhan kuitenkin todistajat.

Mikolla oli kaikki ne neljä miestä todistajina, jotka olivat Mikkoa pyytäneet kirjoittamaan.

Kun yksi heistä valansa tehtyään sai jäädä sisään, kysyi tuomari, oliko tämä nähnyt rovastin pakottavan Mäntystä liikamaksuihin.

— En minä sitä pakotusta ole nähnyt Mikko Mäntysen suhteen, mutta sen minä kyllä tiedän, että rovastin saatavainkantotapa on ollut semmoinen kuin siinä sanomalehtikirjoituksessa luettiin, sanoi todistaja varmasti.

Mutta todistajan suusta sanan katkaisten tuomari ävähti: — Tässä ei ole kysymys yleisön asioista, tässä on vain kysymys, onko rovasti pakottanut vastaajan maksamaan nämä sanomalehdessä mainitut liikasaatavat. Jos ette sitä tiedä, niin saatte mennä ulos.

Todistajan korvalehdetkin olivat punastuksissaan. Päättään hieman punoen ja hiljaa itsekseen mutisten hän meni hitain askelin ulos. Kaikki todistajat tiesivät tarkalleen saman kuin ensimmäinenkin.

Tämä juttu ei päättynyt yhtä hyvin kuin Mikon aikaisemmat käräjämatkat. Kihlakunnanoikeus katsoi oikeaksi yleisen syyttäjänkin vaatimuksesta tuomita vastaaja Mikko Mäntynen rovastin kunnian loukkauksesta kolmensadan markan sakkoon. Ja kun rovasti oli pyytänytkin ainoastaan sata markkaa oikeudenkäyntikulujaan, ei oikeus puolestaan sitä lisännyt.

Päätöksen kuultuaan Mikko kivahti: — En tyydy päätökseen. Laita minulle heti osa pöytäkirjasta. — Silloin nimismies murahti jotakin ja tuomari koppasi kynänsä, kumartui kirjoittamaan jatkoa pöytäkirjaansa ja sanoi: — Vastajaa sakotetaan viisikymmentä markkaa röyhkeästä käytöksestä oikeuden puheenjohtajaa vastaan.

Mikko lähti nyt ulos ja mennessään sanoi kaikuvalla äänellä: — Jos sata sakotetaan niin tuhat maksetaan.

Mikon todistajat olivat kuin kynsille lyödyt. — No, nythän sitä tiedämme olleemme etsimässä laista oikeutta, sanoi eräs heistä. — Ei olisi asia tuolla tavalla mennyt, jos entinen tuomari oli tuomitsemassa ja nimismies yleisenä syyttäjänä. Mutta se tuo ruskosilmä sai tuosta nimismiehen potjakkeesta juoppotoveristaan vauhtia. Taluttamalla oli viime yönäkin kumpainenkin tuotu pappilassa rekeen, missä ne nimensätietämätönnä muka lauluja älisten oli vedätetty tänne asuntoihinsa... Emme ole tuommoista vielä nähneet.

Nyt Mikko näki, että kärjäkartanon porrasten edustalle ajoi hevonen, jonka perässä oli monilla komeilla peitteillä varustettu reki. Kun rovasti suurissa turkissaan kärjäkartanon toisessa päässä olevasta ovesta lähti tulla tönöttämään, sanoi Mikko kovalla äänellä:

— Ei huolita olla millämmekään, me olemme sanoneet totuuden ja se on enemmän kuin kolmesataa viisikymmentä markkaa. Se yksi sata meillä aina täytyy olla varattuna, jos joku pyhän laitoksen palvelija helvettiin kyytirahakseen tarvitsee.

Rovasti koetti turkkinsa kauluksella suojella korviaan, jottei kuulisi, mutta kyytimies pukilla istuen ja häkien häntäänsä pyörittävää hevosta lähtemään katsoi sinne toisilla portailla oleviin ihmisiin ja nauroi. Mikosta ei siinä hetkessä tuntunut pahaltakaan. Oli sääli niitä todistajia, kun näki niiden tunnonvaivat.

* * * * *

Viikko oli kulunut, kun kauniina huhtikuun iltana, auringon viime säteillään vuoria punatessa Mäkelän kartanolle ajaa karahutti viisi hevosta. Vieraita oli kaksikymmentä henkeä, naisia ja miehiä, nuoria ja vanhoja. Mikolta, joka oli tullut portaalalle, kysyttiin etumaisesta reestä iloisesti: — Sopiiko sokea sotaan? Saammeko tulla sisälle näin suurella joukolla?

— No, jo vaan. Sitä vartenhan talo tiellä poikkiteloin, levätä vierahan väsynehen, sanoi Mikko iloisesti ja kiirehti pirttiin puusepänsäntekijöiden työntelemään. Vieraat tulla sukittivat koommaksi pirttiin ja päällysvaatteensa riisuttuaan kuntakokousten esimies ensimmäisenä tuli Mikkoa kättelemään. Kun kaikki olivat tervehtineet Mikkoa, niin kuntakokousten esimies sanoi:

— Eilen illalla oli meillä ompeluseurat, ja siellä päätettiin tänä iltana, jos ilma sallii, tehdä tänne rekiretki ja tulla katsomaan, kuinka te olette suruissanne viime aikain tapahtumista.

— Hm... Itkekööt ilvekset, niillä on suuremmat silmät ja enempi vettä, sanoi Mikko reippaasti.

— Mutta sitten toinen asia. Meillä on matkassa teetä ja kahvia ja minkä mitäkin. Kun talosta saisimme tulisijaa ja keittoastioita, niin iltamme kuluessa viljelisimme tuomisiamme.

— Pitäisi löytymän, sanoi suutari lestiään. Patoja ja kattiloita löytyy ja tuossa loukolla on rojo honkaisia halkoja.

Auno tuli navetasta. Vieraat käteltyään hän rupesi vierasten neitien kanssa laittamaan hellaan tulta ja pesemään patoja. Toiset neidit purkivat koreistaan pöydälle kaikenlaisia leivoksia, ja kohta olikin pöytä ihan kukkurillaan leivoksia ja makeisia. Kun iloinen seura pääsi kahvin ja teen kimppuun, kehoitettiin Mikkoa ja Aunoa ensiksi ottamaan.

Kun ensimmäinen kierto oli juotu, nousi kuntakokousten esimies seisaalleen ja sanoi: — Lauletaan nyt joku laulu. — Kaikki vieraat hyppäsivät seisoalleen, ja kohta kajahti »Jos sydän sulla puhdas on...»

Mikko tunsu, että laulu oli hänelle tarkoitettu. Hän tunsu sydämensä lämpenevän, ja ennenkuin laulu oli loppunut, kiilsivät kirkkaat kyyneleet Mikon ja Aunon silmien nurkissa.

Vieraat viljelivät ahkerasti teetä ja kahvia ja nousivat väliin seisoviltaan laulamaan vereksen kansanlaulun. Mutta viimein, kun ilta oli jo myöhä, nousi kuntakokousten esimies pöydän päässä seisoalleen ja sanoi: — Tällä meidän rekiretkellämme oli toinenkin tarkoitus, se ei ole vain huvimatka. Olemme siellä kirkonkylässä panneet toimeen rahankeräyksen teidän hyväksenne, ja on saatukin niin paljon kokoon, että voitte murheetta maksaa sen inhoittavan rovastin jutun. Tässä on nyt tasalleen neljäsataa viisikymmentä markkaa teille. Loppuilla ostettiin näitä matkaeväitä, mitä on tässä viljelty.

Mikko vakuutti jo sen myötätunnon, jota hänelle oli osoitettu, riittävän yllinkyllin palkitsemaan jutun vaivat ja maksut. Hän ei siitäkään syystä voinut ottaa lahjaa vastaan, että juttu menee hoviioikeuteen ja senaattiin, joten maksu on

vuosien takana — päätöksen hän ei uskonut muuttuvan, kehoitti antamaan rahat jollekin hyväntekeväisyslaitokselle.

— Ei se käy muuten laatuun, sanoi kuntakokousten esimies. — Meillä on sanomalehteen menevä kirje melkein valmis, jossa pääpiirteissään kerrotaan tämä juttu ja mainitaan tämän rekiretken tarkoituksesta, rahojen antamisesta teille, vieläpä teidän jalomielisestä puheestannekin. Muu ei käy laatuun, kuin että te otatte nämä rahat, joten rovasti näkee sanomalehdestä kaikki meidän toimenpiteemme teidän hyväksenne.

Kaikki ilmaisivat toivovansa, että Mikko käyttää rahat tuon iljettävän jutun suoritukseksi, joutukoon se maksettavaksi ennen tai myöhemmin. Mikko otti rahat erityisesti puristaen jokaisen vieraan kättä.

Ilta oli Mikolle unohtumaton. Hän oli saanut tunnustusta, joka poisti katkeruuden hänen mielestään.

Neljästoista luku.

Kaksi vuotta oli mennyt kuin nukkumalla, ei mitään muuta ollut tapahtunut, kuin että rovastin juttu oli palannut hovioikeudesta, ja Mikko oli uudella valituksella lähettänyt sen senaattiin, ja että rovasti oli saatavilleen asettanut määrät, vaikkakin oman harkintansa mukaan. Mutta jos joulupaistilihaa oli neljää kiloa enemmän, annettiin tähteet takaisin. Jyvämittaa ei otettu kukkurina, villoja ja hamppuja vain naula kumpiakin, heiniä kaksikymmentäviisi leiviskää ja kalatihuntia vain vanha leiviskä nuotalta. Voita ei otettu hiehoilta eikä poikimattomilta mahoilta, kuten ennen.

Mikko oli nyt nämä kaksi vuotta liikkumatta kotonaan, joten kesäisin oli aikaa kalastella ja syksyisin ja talvisin metsästellä enemmän kuin koskaan ennen. Mutta nyt ei Mikko lähtenyt kalalle eikä metsälle kuusta kuulematta. Ja pitkällisen harjoituksen avulla hän tuli ymmärtämään kuusen puheen. Jos kuudessa kuului yhtämittaista kiinteää ilmavirtaa, olivat kaikki otukset niin arkoja, etteivät silmiä sietäneet, olipa ilma miten kaunis tahansa. Linnutkin jo hänen ollessaan kaukana lähtivät lentämään ja nousten korkealle ilmaan lensivät alle ilman aidattoman. Ja jos lähti verkkojaan kokemaan, olivat ne tyhjät. Kun

Mikko tuli tietämään, että kuudessa kuuluva kiinteä ilmavirta ennusti ensi tai toisella vuorokaudella syntyvää kylmää tai lauhkeaa myrskyä ja näki, että linnut ja kalat järvessä tietävät sen jo paria vuorokautta ennen, ei hän lähtenyt metsälle eikä kalalle, milloin kuuli sellaista ilmavirran ääntä kuudessaan. Kun taas myrsky oli laantumassa ja kuudessa alkoi kuulua lauhkeampaa, vaikka voimakastakin tohinaa, lähti Mikko heittämään verkkojaan järveen tai metsästämään ja silloin hän huomasi, että kalat olivat jo olleet liikkeellä ja metsässä linnut kesyjä, juuri kuin edellisen myrskyn väsyttämänä. Mikko ymmärsi nyt täydelleen kuusen kielen. Hän tiesi, ettei kuuselle tarvitse uhrata lahjoja eikä antimia, mutta luonnon salainen voima puhui kuusen välityksellä ennustuksensa hänelle samoin kuin metsässä jokainen puu linnuille, jäniksille ja oraville ja luultavasti järvessä veden liikunta kaloille.

Mikko tunsu suurta riemua rinnassaan, kun näki, että hänellä on luonnon ja itsensä välillä sellainen puhelin, jota ei monellakaan ole. Eikä kulunut sitä päivää, ettei Mikko olisi kerran tai useammin painanut korvaansa kuusen kylkeen, olipa sitten lähtöä mihinkään tai ei. Tuntui kuin salainen voima vetäisi häntä kuusen puheille.

* * * * *

Tänä keväänä liikkui puheita, että pohjolan tukkitöissä maksetaan kaksinkertaiset palkat entiseen verrattuna. Senvuoksi Mikko esitteli eräänä päivänä Aunolle, että jospa hän vielä kerran lähtisi pohjolaan, kun kotona ei tule kokoon niin paljon, että saisi kartanoa korjatuksi. Pirttirakennus pitäisi kengittää ja laudoittaa ulkoa ja maalatakin. Navetta rupeaa lahoamaan, mutta sitäkään ei jaksa apulaisetta saada pystyyn.

— Enhän minä kiellä sinua lähtemästä. Tiedäthän, että minä koetan parastani kotona. Ehkäpä kesän aikana voin hankkia apua siksi, että saan pellot kylvöön, heinän tehdyksi ja leikkuut leikatuksi. Ehkäpä Jumala lähettää taas jonkun minun avukseni, kuten kerran sen Juhanin.

Maaliskuun viimeisenä päivänä Mikko voiteli kahdet saappaat lähtöä varten, toiset jalkaan ja toiset tarpeen varalle. Hän tervasi ja voiteli suksensakin ja laitto varpaalliset kuntoon huomenaamuna jo aamukylmäsen aikana lähteäkseen matkalle, päästäkseen hyvän suksikelin aikana perille, ennenkuin rupeaa suveilemaan ja sydänmaan joet tulevat tulvilleen. Aamulla päivän valjetessa olikin Mikolla laukussa saappaat, neljä paria sukkia, kaksi paria paitoja, kahden

päivän eväs ja laukun ulkopuolelle nuoranpalasella sidottu harmaa nuttu. Juotuaan lähtökahvit ja hyvästelttyään Mikko sitoi laukun selkäänsä, työntyi ulos ja oikaisi suksensa pohjoista kohti. Nopeana kuin tuuli eteni Mikko pellon perillä, laukun päällä olevan nutun helmat vain liehuivat ilmassa. Kahden viikon perästä tuli Mikolta kirje, josta Auno luki: »Eilen illalla pääsin tänne perille. Täällä on hankitöitä enemmän kuin tekijöitä. Ei kuitenkaan hankitöitten aikana makseta kuin neljä ja puoli markkaa päivältä, josta markka päivältä menee ruokaan. Puhtaaksi tuloksi jää yli sadan markan kuussa, kun tekee työtä pyhänsä arkensa. Kun vedet aukeavat, luvataan meille ensiluokan tukkilaisille seitsemän markkaa päivältä. Silloin se vie puhtaan tulon hyvään määrään kolmannelle sadalle kuussa. Ruokaa täällä saapi, saapi herkkujakin, mutta kun sitä on lähtenyt ansaitsemaan, niin herkuttelevinen täytyy jättää niille, jotka elävät kädestä suuhun, arvellen että huomisen päivä saa tulla tuumineen. Toivon saavani sinulta kirjeen. Osoitteeni on: Sodankylä, Kitisen latva. Oma Mikkosi.»

* * * * *

Auno tiesi voivansa nyt lähettää Mikolle mieluisen kirjeen. Hän saattaa ilmoittaa, että on saanut Juhanin vaimoineen kesäapulaisiksi, että Juhanilla on jo vaimo, mutta ei lasta, että ne toukokuun ensimmäisenä päivänä tulevat ja ovat kekriin asti.

Auno kirjoittikin samalla istuimella, missä sai Mikon kirjeen. Hän haki sitten Keskitalon tytön Matin huviksi ja lähti juoksuttamaan kirjettä postiin.

Tänä kesänä olikin säännöllinen kirjeenvaihto Mikon ja Aunon välillä. Kaksi viikkoa viipyi Aunon kirje mennessään Mikolle ja Mikon kirje kaksi viikkoa tullessaan Aunolle.

* * * * *

Näin kului aika syksyyn. Oli jo lokakuun päivät käsissä, oli ne päivät kulumassa, jolloin Mikko viime kirjeessään oli luullut joutuvansa kotiin. Mutta sinä iltana, jolloin Auno hartaimmin odotti Mikkoa tulevaksi, syntyi illan kuhjassa myrsky, jota Auno luuli ukkosmyrskyksi, kun kaukaa läntisen taivaan rannalta näkyi salaman leimauksia, jotka aina silmänräpäyksen ajaksi valaisivat huoneenkin. Salaman leimaukset kuitenkin vähitellen himmenivät ja kohta loppuivat kokonaan, mutta sensijaan yltyi myrsky hirvittäväksi. Se jyrisi kuin ukkonen, ja koko huonerakennus tutisi, seinät sujahtelivat ja kipeästi ruskivat myrskyn

voimasta. Auno ei hirvinnyt mennä ulos, istui vain vavisten Matin kanssa sylikkään pirtin rahilla povessa polttava ajatus, missä on isä ja mikä hetki on viimeinen, sillä hän uskoi hautautuvansa asuntonsa murskautuvaan pärtöläjään. Yö oli jo pimeimmillään, kun kuului entistä kovempi myrskyn puuska. Koko rakennus jyrähti kuin olisi suunnattoman kiviraunion kaatanut seinää vasten. Hirvittävä porskahdus kuului ulkoa ja samassa hulmahti yön valo huoneeseen selvempänä kuin äsken. Auno säikähti niin, että melkein parkaisten siunasi ja Mattia rintojaan vasten puristaen sanoi: — Pirttimme murtuu, mutta me emme pääse pakoon.

Hetken kuluttua Auno selvisi pökerryksistään ja huomasi, että kuusen tohinaa ei enää kuulu. Hän hiipi Matin kanssa akkunan luo, kurkisteli puoleen ja toiseen, löi käsiään yhteen ja huudahti: — Herra Jumala! Kuusta ei näy missään. Ilmaanko on lentänyt vai maan alle vajonnut?

Kun kuusi oli poissa, kuului myrskyn ääni toisenlaiselta. Myrsky ei enää jyrissyt ja tohissut kuudessa ja nurkissa, nyt tuntui maa jyrisevän ja nurkat vinkuivat toisella tavalla.

Kamalalta tuntui olo akkunan lähellä, ja siksi Auno ja Matti palasivat entiseen paikkaansa istumaan rahille, jossa Matti ihmetellen sanoi: — Mutta miten se niin raskas kuusi olisi ilmaan lentänyt, ja mitenkä maahan olisi niin iso kuoppa syntynyt, johon se olisi sopinut?

— Jumalalle ei ole mikään mahdotonta, sanoi Auno huokaisten. — Jumala on tyhjästä luonut koko maan ja kaikki, mitä sen sisällä ja päällä on. Hän on luonut kuun, auringon ja tähdet taivaalle, hänelle on vähäpätöinen asia lyödä yksi kuusi tuhaksi, jonka myrsky lennättää ja piristelee maille ja merille aina maailman ääriin asti.

— Milloinka se Jumala teki tämän maailman? kysyi Matti sormeaan suussaan pyöritellen.

— Aikojen alussa. Siitä on jo lähes kuusituhatta vuotta. Siitä on jo pitkä aika. Kauan on kerjennyt kasvaa tuokin kuusi, jota nyt ei enää ole. Kaikki katoa ja mullaksi muuttuu. Kukas osasi uskoa, että tuommoinen jättiläinen murtuu?

Huomenna oli aivan tyyni, ei pienintäkään tuulen henkäystä tuntunut. Lokakuun aurinko paistoi vaisusti poutaiselta puolenpäivän taivaalta, kun Mikko hitain askelin tuli kuusen kannon kohdalle, missä seisahtui katselemaan myrskyn

tuhoja. Hänestä tuntui kaamealta. Auno ja Matti juoksivat vastaan ja Auno huusi iloisesti:

— Vielähän näemme isän aivan terveenä ja lihavampana entistään, vaikka minä viikolla näin unissani sinut niin surkean näköisenä ja laihtuneena kuin luuranko.

Mikko katseli alakuloisena myrskyn jälkiä: katottomia huoneita, kaatuneita aitoja ja murskautuneitten puitten sämäytyneitä kantoja tai kaatuneitten puitten juurikoita. Sitten hän siirtyi kuusen kannon luo, missä suuret rautamuurahaiset harhaillen hiljaa etsivät entistä kotoaan. Ne olivat satojen vuosien kuluessa maan rajasta jyrksineet ontoksi kuusen tyven ja siten heikentäneet...

Mikko ei ollut koskaan kotiin tullessaan tuntenut mieltään niin masentuneeksi kuin nyt. Riisuttuaan enimmät vaatteensa hän sanoi: — On ihan onehko tämä pirtti nyt, kun kuusi on poissa hämärtämästä akkunoita. On ihan kuin seinä olisi poissa.

— Niin se on. Ulkoa tullessa juolahtaa aivan mieleen, että poissa se on tuo sivuseinä. Ja et sinä usko, miten minä säikähdin, olin ihan pyörtyä, kun tuosta kuusen kohdalta kuului ponneton rouskahdus ja tämä huone tuntui lekahtavan ylöspäin.

— Se näkyy olleen erityinen iili, sanoi Mikko. — Se on kulkenut tuolta lännestä itään ja sen linjalle on sattunut kuusikin. Sen näkee, kun se on siltä linjalta lakaissut kaikki isoimmat puut ja aidat kumoon ja huoneet katottomiksi. Ja mihinkähän tuon kuusen olisi vienytään, jos ei se olisi sattunut pyörimään tuonne kartanon suojaan!

Kun kahvi oli juotu, lähti Mikko katsomaan kartanon takana oksiansa varassa pitkällään rymöttävää kuusta, jonka sämäytynyt tynki näkyi huoneitten räystäitten tasalta. Vesalan harmaapää äijäkin käsnäkeppineen tulla köntysti sinne Mikon luokse ja tervehdittyään Mikkoa sanoi:

— Sitä jotakin pitää nähdä, kun kauan elää, että tuon kuusen näkee murtuneena... Mutta ei se ole ollut hänkään terve, vaikka päältä katsoen on luultu terveeksi. Ihan on miehen mentävä ontto sisässä. Mutta nuo muurahaiset ne vasta mestareja ovat kavertamaan kotelokaan tuonne puun sisään. Niissä on ihan paperin paksuiset väliseinät ja niitä on kotelo kotelon vieressä. Luulisi, että se on eri perhekuntien välillä jaettu asumukseksi.

— Kukas sen tietää, vaikka heilläkin olisi jonkinlainen perhejako. Mutta eivätpä viihdy nyt tuolla ontelossa. Tuolla ikäänkuin eksyneet harhailevat pitkin puun runkoa ja kiipeilevät oksissakin, sanoi Mikko.

Ukko ei voinut kylliksi ihmetellä puuta. — Täällä latvassa on niitä haaroja ja haaroja ja vielä sittenkin haaroja, sanoi hän. — Mitähän, jos joku rohveyöri olisi tutkimassa, niin eiköhän se huomaisi tämän olleen jotakin muuta kuin tämänpuolen tavallista kuusen rotua, kun tämä latvaosa runkoa on aivan yksinä lukemattomina haaroina ja niitten kanssa turistunut yhdeksi turpeeksi, niin että tuskin tuo muurahainen sopii läpi pujottelemaan.

— Mistäpä häneeseen ulkomainen siemen olisi tullut, tuumi Mikko. — Tuossa yksinään kun on vuosisatoja, ehkä tuhansiakin touhottanut, niin luonnolla on ollut aikaa kutoa, mitä on mieleen johtunut.

— Mutta jos ulkomaalaisen kuusen siemen on yhtä kevyt kuin nuo, mitä meidän puolen oravat ja käpylintuset syövät, niin esimerkiksi sellainen myrsky kuin viimeöinen voisi lennättää kuusen siemenen vaikka Amerikasta tai Portukalista.

— Eihän se mitään mahdotonta ole, arveli Mikko.

— Mutta mitenhän tuo yksi siemen olisi sieltä tullut, kun täällä ei muita tämänlaisia ole. Tämä on ollut jo suuri puu, kun tähän on ihmisasuntoa perustettu, koska tämä on otettu pitämyspuuksi, jos kertomuksissa on perää. Sitten sitä kyllä on ruokittu vaikka millä tavalla. Sille on uhrattu vaikka mitä, ja onhan se itsekin osannut ravinnostaan huolehtia. Kartanon ja lantatunkioitten alitse tulevat sen juuret tänne pellolle. Jos tätä peltoa kyntäessään painan auraa tavallista syvempään, niin tuon sormen ja vieläpä peukalonkin paksuisia juuria nousee aurassa. Ja täältä se on imenyt itselleen sen hyöteän, mustanpuuhakan värin, joka on kaikkia katselijoita ihmetyttänyt. Eipä sen pinta olisikaan näin terveenä säilynyt tähän asti, jollei sitä olisi säilytetty pitämyspuuna. Mutta on tämän rungossa sentään rautaakin.

— Mistä se sitä olisi saanut? virkkoi Mikko.

— Se vihavenäläinen oli sitä ison Jyrin vaimoa ruvennut tätä kuusta vasten hätäyksissään pistämään, ja silloin oli keihäs äiskähtänytkin kuuseen ja katkennut siihen. Kun minä olin mustalaispojan kokoinen, niin näkyi se arpi, ja kun puukon kärjellä koeteltiin sen haavan pohjaa, niin puukon kärkeen tuntui rauta. Mutta nyt ei siinä enää moneen vuosikymmeneen ole näkynyt

minkäänlaista merkkiä.

Ukko lähti nyt kuusen sivua pitkin askelin astua lohnimaan ja tyven kohdalle päästyään huudahti ihastuneesti: — Kun on ainoastaan yhtä näppäistä syltä pitempi kuin paksu. Tämä on kolmetoista syltä pitkä ja runsaasti kaksitoista syltä läpimitaten kattoi maata oksillaan.

— Vai on se sentään syltä pitempi! Pystyssä ollessaan se on näyttänyt olevan yhtä korkea kuin leveäkin. Kolmeatoista syltä pitkäksi sitä ei olisi uskonut pystyssä ollessa, sillä kolmetoista syltä pitkä tavallinen puu on pitkän näköinen, eikä niitä näistä kylän lähimetsistä monta löydäkään.

Mikko katseli kuusta ja miettien sanoi: — Mutta siinä on työperä, ennenkuin se on halkona, ja muutakaan hänestä ei tule.

— Ei siitä poikaset saa enempi eloa kuin hiiri kovasimesta.

Auno viittasi Mikkoa tulemaan kartanoon. Mikko arvasi päivällisen olevan laitetun ja lähti alakuloisin mielin kävelemään kartanoon. Vesalan ukkokin lähti keppi kolmantena jalkana astua työntelemään kotiinsa.

Tulevana yönä ei tullut unta paremmin Aunolle kuin Mikollekaan, vaikka Auno ei viime yönä ollut nukkunut silmänsäkään täyttä. Matinkin silmät pysyivät kirkkaina, kun hän näki isän ja äidin alakuloisuuden. Kaikki olivat kuin puusta pudonneet ja vähän säikähtäneet. Aunolla oli mielessä ruveta ajankuluksi kyselemään Mikon kesäisiä retkiä, mutta suu oli kun suljettu. Jos hän mitä hiukan puhui, oli se kuin väkisellä tehtyä. Viimein Mikko laski kyynäspäänsä pöydälle ja kasvot kämmenten nojassa sanoi: — Oli kuin kylmää vettä olisi kaadettu selkään, kun tuolta tullessani huomasin, että kuusi on kadonnut. Näytti niin alastomalta ja autiolta koko talo, kuin ei kymmeneen vuoteen olisi asunut ketään ja yhäkin tuntuu se kokonaan arvonsa menettäneeltä. Ihan selittämätön turvallisuus on kadonnut, ennustaneeko se sitten mitään pahaa. Kummalta se vaan tuntuu.

— Se on totta, toisti Auno. — Onkohan tuossa kuudessa tosiaankin asunut jokin näkymätön olento, joka on tätä taloa varjellut kaikelta pahalta? Esimerkiksi tässä ei tiedetä tulen tehneen hiuskarvankaan vahinkoa. Kerrankin äidin kuoleman jälkeen oli isä tuon kamarin yöllä tuntenut kylmäksi ja varhain aamusella pannut lämpiämään ja ruvennut köllöttämään sänkyynsä, jonka pää oli lähellä uunia. Isä oli siihen nukkunut eikä tiennytäkään, kun kekäle omia aikojaan oli pudonnut

uunin kielen alla olevaan havuilla täytettyyn sylkilaatikkoon, jossa havut olivat ruvenneet rätisten palaa liemuamaan. Liekit olivat ihan hipponeet sängyn päältä riippuvaa lakanaa, kun harmaapukuinen, pyöreämuotoinen nainen oli tullut ja nykäissyt isää kyynäspäästä, jolloin isä oli herännyt. Ensin oli isä selvästi nähnyt sen naisen, mutta sitten se oli muuttunut harmaaksi usvaksi. Isä uskoi, että hyvä enkeli oli hänet herättänyt.

Mikkokin rupesi kertomaan vanhain ihmisten tarinoita haltioista ja niitten ihmeistä ja ennustuksista. Niitä kertoessa kuluikin yö. Päivä rupesi valkenemaan ja helakat ruskot levisivät yli taivaan. Myrskyn puhdistamat lehdettömät metsärinteetkin kumaltelivat puhtaudesta. Kultainen hohde rupesi valaisemaan pirttiäkin. Rupesi tuntumaan siltä kuin entinen hyvä haltia palaisi takaisin, koti alkoi tuntua kodilta ja kotoiset tehtävät mieluisilta. Mutta kylmästi jylähti Mikon ja Aunon sydän aina, kun silmät sattuivat sinnepäin, missä kuusi ennen seiso.

Viidestoista luku.

Talvi oli kulunut enempään kuin puoleen, kun erään tuiskupäivän iltamyöhänä lumisena ja viluisen näköisenä Mäkelän pirttiin tulla syöksähti Ledenbergin konttoristi, sama, joka kirjoitti Mäkelän kauppakirjan. Päästyään kynnyksen yli konttoristi huudahti ihastuneesti: — Hoh, hoh, miten täällä on lämmin pirtti, ihan kuin käen pesä. Terveisiä Koskelasta ja erittäin kauppias Ledenbergiltä. Mutta minulla on ensimmäinen asia pyytää saada olla yötä talossa, kun sitäpaitsi on vähän niinkun asiankin nihua taloon.

— Tervetuloa vaan! Onhan tässä lämmintä lakeen asti, sanoi Mikko iloisesti ja kiirehti riisumaan turkkia vieraan yltä ja kopistelemaan lumesta. — No, mitä sinne muuta kuuluu?

— Eipä liikoja, rauha vain. Rauha ramea ja ruoka makea.

— Millä kyydillä sitä on kuljettu, onko hevonen ja kyytimies mukana?

— Tulin oikein kievarikyydillä, mutta kyytimies lähti kartanolta takaisin, ei sanonut tulevansa pirttiin sulailemaan lumiansa, sanoi olevan paremman olla yhdessä lumessaan.

— No tulkaahan tänne peremmäksi istumaan, onhan sitä istuimen laatuakin, sanoi Mikko ja osoitti pöydän lähellä olevaa uutta valkoista jakkaraa.

— Kiitos vaan! En halua istua, kävelen, niin paremmin lämpiän. Huh, tuli vähän kylmän köhmäkkä tuossa reessä vastatuuleen istuessa, sanoi vieras hartioitaan nujautellen.

Nähtyään vieraan viluisena Auno kiirehti panemaan tulta hellaan saadakseen kahvia vieraalle. Kainostellen vierasta Mattikin kahmerehti siellä äitinsä suojassa. Vieras kääntyi sinne ja naurusuin sanoi:

— Täällähän se emäntä hyörii ja pyörii askareissaan yhä näinkin myöhäisenä iltahetkenä ja täällähän se on se talon nuori isäntäkin, joka minun Kivelässä käydessäni mötkötteli kätkyessä ja völlötteli tämän ilman tietymätönnä äidin sylissä. Mutta olethan sinä paljon kasvanut, kohta puoli miehen pituutta ja yhtä punaposkinen ja kirkassilmäinen kuin silloinkin. Lopsautapas päivää nyt pitkästä kotvasta. Kas niin, se mies antaa kättä toiselle miehelle, niin että oikein katto raikuu. Tiedätkö sinä miten vanha sinä olet?

— Kuudennella, sanoi Matti kainosti.

— Tiedätkö sinä, mitä varis tekee, kun pääsee kuuden vuoden vanhaksi.

Matilla meni sormi suuhun. Hän ei osannut sanoa mitään.

— Jos sinulta toinen kysyy, mitä varis tekee, kun pääsee kuuden vuoden vanhaksi, niin sano sinä, että se lähtee paikalla seitsemännelle.

Sen kuultuaan Matti naurusuin pyörähti äitinsä suojaan.

Nyt vieras silmäsi ympäri pirtin ja sanoi: — No tämän verranko teillä sitten pientä väkeä onkin, kun ei näy kätkyttä eikä lattiallakaan ryömijöitä?

— Mitäs noilla vielä monilla tekisi! On tuota tuossakin villipyörässä hallitsemista ja vaate-päällä pitämistä. Tuolla lumihangessa myötään köryää. Jos laittaa kuin uudet vaatteet, niin yksi kaksi ovat repaleina, sanoi Auno ikäänkuin moittien Mattia, mutta kasvoissa näkyi tyytyväinen hymy.

— No niin, mutta sieltä ne ovat nuo punaiset posket kotoisin, sanoi vieras. — Meidän pesuettamme ei ollut vähemmän kuin yhdeksän päätä ja meillä äidin

kanssa tahtoi olla siitä riidat, että me päiväkaudet jymysimme ulkona niin kesällä kuin talvellakin. Mutta me emme tarvinneetkaan apteekin lääkkeitä, kuten herrastalojen lapset, joita hengentulleen edestä varottiin varsinkin talvista ulkoilmaa henkeensä vetämästä.

— Kyllä se tämä meidän Matti ottaa luntakin henkeensä eikä vain ilmaa. Monta monituista kertaa päivässä tulee ulkoa ihan yltäpäältä lumessa, silmänreikiä vain vähän näkyy. Kun entinen pirtissä vähän sulaa, niin sittenhän se uusi lumi paremmin tarttuu makkarana pyöriessä nietosten harjoilta alasmäkeen. Se se sitten onkin vaatteille taulakkata, puheli Auno ja lähti kirkasta kahvipannuaan viemään pöydälle, minkä ympärille talon väki vieraineen kehiksi jatkamaan iloista keskustelua.

Tänä iltana ei konttoristi puhunut asiastaan mitään. Mutta kun huomenaamuna oli aamukahvit juotu, otti hän asiallisen näköisenä pienestä laukustaan paperivihkon, laski sen pöydälle ja sanoi:

— Minulla on taloon hyvin merkillistä asiaa. Kuten tietännetekin, se ukko Ledenberg on nyt kuollut, ja sen pesänselvitys on nyt käynnissä. Pesän päähoitaja nuori Ledenberg toimitti minut käymään täällä merkitsemässä tämänkin talon näihin pesän kirjoihin.

Aunon kasvoihin hulmahti kauhistuksen ilme, hän löi käsiään yhteen ja hieman hätäisesti sanoi: — Herra Jumala! Miten se tämä talo kuuluu ukon kuolinpesään? Mehän tämän ostimme, kuten tiedätte, nuorelta Lättenperiltä ja olemme hyvin lopuksi maksaneetkin.

— Me olemme tämän nuorelta Lättenperiltä ostaneet ja maksaneet. Nyt on enää sata kuusikymmentä markkaa auki. Senkin olisin syksyllä pohjolasta palatessani maksanut, mutta herra ei ollut itse kotona. Siksi jätin toistaiseksi, mutta sen voin maksaa minä päivänä tahansa, joten tämä talo ei kuulu eikä saa kuulua ukon kuolinpesään, sanoi Mikko jäykästi, ja sisäinen viha kihosi partaisiin poskipäihin.

— Teillä on tässä asiassa jonkinmoinen erehdys, sanoi konttoristi kohteliaasti. — Tämä tilankauppa, joka silloin Kivelässä tehtiin, kun minä kirjoitin kauppakirjan, tuli ukko Ledenbergin tiliin, sillä nuori Ledenberg oli silloin ukon prokuristi ja koko hänelle kuuluvan omaisuuden hoitaja. Teille on tullut siinä erehdyttävä usko, kun tämä nuori Ledenberg on samanniminen kuin ukkokin.

Poika kirjoitti kauppakirjan alle ukon nimen, ja te luulitte sen kirjoittaneen oman nimensä. Ettekö huomanneet sitäkään, että nimen alla oli sana »kautta» ja nimimerkit.

— Mistä me tyhmät talonpojat niitä kaikkia kommelluksia tietäisimme, kun niitä ei selvitetä! Ettepähän tekään silloin puhunut näistä halkaistua sanaa, sanoi Auno vihasta sähisten.

— Minua oli nimenomaan kielletty siitä, sanoi konttoristi tyynesti. — Ja jos muistatte, niin minä koko kaupan aikana olin vähäpuheinen, katsoin vain valmista ja tein mitä käskettiin... Ja, kuten tiedätte, tämä tilahan silloin huutokaupassa myytiin ukko vainaan velasta, ja kun nuori Ledenberg huusi tämän vasaran alta, niin eihän se mitenkään voinut omassa nimessään myydä.

— No, mutta kun minä olen tämän hinnan maksanut ja maksan viimeisenkin, niin tottahan silloin tämä tila on minun, olkoonpa kauppa kenen tahansa nimiin tehty. Tottahan tämän hinta tukki sen tilin, sanoi Mikko kuivasti.

— Se on totta, sanoi konttoristi. Jos maksatte kaiken, mikä teillä on maksamista, niin totta totisesti täytyy asian selvitä. Mutta teillä näkyy olevan muutakin maksamista, ei ainoastaan tämän tilan hinta.

— Mitä muuta? tikaisi Mikko. — Minulla ei ole pennin pyöreän velkaa Lättenperin pesälle muuta kuin tämän tilan kauppasumman jäännös, kuten jo äsken sanoin.

— Kyllä sitä on, sanoi konttoristi päättävästi. Nyt tämän pesänkirjoituksen aikana minäkin olen vasta huomannut, että täällä pesän kirjojen joukossa on konttokurantti aina emännän isävainaan ajoilta, jota tämän emännän veljet ovat sitten melkein joka vuosi lisänneet. Te olette siitä sitten tämän emännän ja lankomiestenne kanssa antaneet yhteisen velkakirjan ja yhteisesti sitoutuneet maksamaan, kellä varoja löytyy.

— Minäkö antanut semmoisen velkakirjan! Sitä ei ole eikä tule olemaan! sanoi Mikko mieli kuohuksissa.

— Kyllä täällä on kirja, ja ei suinkaan siihen taivaasta ole teidän ja teidän emäntänne nimet pudonneet, sanoi konttoristi ottaen salkusta velkakirjan ja siirtäen sen Mikon eteen. — Tässä on paperi, jossa on teidän ja emäntänne nimet, kuten teidän käsialannekin todistavat.

Mikko katseli kirjaa ja näki omalla käsialallaan kirjoitetun nimensä ja samoin Aunon nimen tämän käsialalla kirjoitetuksi. Hänen silmänsä rupesivat syvenemään ja kasvot kävivät kamalan vaaleiksi. Viimein hän sanoi huokaisten ja ääni väristen: — Nyt ollaan myllyssä.

— Mitä se sitten on? kysyi Auno vapisten ja tuli hänkin katsomaan paperia.

— Eikö emäntäkään tunne tätä paperia? sanoi konttoristi ja katsoi terävästi Aunon silmiin.

— En, Jumalan tähden, minä tunne tätä enkä minä ole tuota nimeäni kirjoittanut, sen sanon, vaikka kaula pölkyllä vietäköön.

— Sen minäkin sanon, että minä en ole tuota paperia ennen nähnyt kuin tuossa. Sen sanon, vaikka puukkoja niskaan satakoon.

— Minä puolestani en tiedä tähän asiaan muuta, kuin että nimensä kieltäminen on paha asia, jos se tulee toteen näytetyksi, ja yhtä paha asia on toisellekin, jos joku muu on teidän nimenne kirjoittanut ja sekin tulee toteen näytetyksi. Tunnustan kyllä, että tästä vielä kerran syntyy lujilleotto, sanoi konttoristi vakavasti.

— Kutka tuossa kirjassa on todistajat? huomautti Mikko ja kääntyi katsomaan niitä nimiä.

— Se on juuri pahin, että todistajat ovat kuolleet. Se käypi siten, että ainoastaan käsialojen tuntemisella ja niitten todistamisella tämä asia tullaan ajamaan perille, jos nimittäin ei teillä tulleet sovintoa pesänomistajain kanssa, sanoi konttoristi ja lähti siitä pöydän luota kävelemään lattialle. Hän huomasi nyt, että iso kuusi oli poissa, ja alkoi puhua siitä saadakseen mielet siirtymään pois ikävästä asiasta.

Nyt Mikko viskasi kädestään sen paperin pöydälle ja sanoi: — Tuo ei ole muuten mitenkään, kuin että tuon äidin veljet, sen tulen kirottut sielut, ovat tuon paperin meidän kaulavilloiksemme valmistaneet.

— Sitä mahdollisuutta minäkin tässä mielessäni haimentelen, mutta juolahti mieleeni toinenkin mahdollisuus ja päätin teiltä kysyä, kuinka kauan te olette olleet naimisissa.

— Seitsemän vuotta, vähän päälle, sanoi Mikko.

— Tulevana syksynä Topiaksen päivänä täyttyy kahdeksan vuotta, sanoi Auno varmalla painolla. — Mutta miksi sitä kysytte?

— Tämä velkakirja on lähes seitsemän vuotta vanha. Uumoilin, että jos te olisitte saaneet tästä isänne kodista jotakin periä ja siinä tapauksessa kirjoittaneet tuohon paperiin, mikä mahdollisesti on teiltä unohtunut.

— Sain minä yhden lehmäsiivatan, rukin ja kartat, en tämän taivaallista ole muuta saanut, enkä minä sen pantiksi ole nimeäni kirjoittanut mihinkään paperiin, jotapaitsi minä pienemmätkin asiat muistaisin... Ja kuinka suuri se velka sitten on? kysyi Auno jäykästi.

— Onhan se seitsemäntuhatta sata ja seitsemäntoista markkaa, ja korkojahan siihen karttuu niin, että se loppusumma tulee olemaan lähes kymmentuhatta, sanoi konttoristi.

— Kymmentuhatta! huudahti Auno. — Se hirsi kun päälle kaatunee, niin sen alle kyllä jäämme, se on totinen tosi.

— Ei ole sanottu, olettehan nytkin viidessä vuodessa maksaneet seitsemättä tuhatta, sanoi konttoristi ikäänkuin taivutellen, ruvettaisiinko siihen suuntaan tuumimaan.

— En penniäkään minä maksa tuota velkaa, ävahti Mikko jalkaansa polkaisten. Minulla ei ole Lättenperille muuta velkaa kuin tämän tilan kauppasumman tähde, sen maksan ja silloin on suu puhdas, kahta päätä ei ole leikatulla.

Auno otti taas pöydältä sen velkakirjan katsellakseen, katseli nimeään ja viimein sanoi:

— Sen sanon ja vannonkin, että tuon nimeni kirjoitus on veli Teemun työtä. Se aina jäljitteli muitten käsialoja minunkin kotona ollessa. Jos oikein lujille otetaan, niin tuossakin Mikon nimessä jos ei muuta niin ainakaan tuo i:n pää ei ole isän tekemä.

— Eikö niitä lurjuksia ole nähty milloinkaan liikkuvan siellä kaupungissa? kysyi Mikko.

— Kyllä vuosi takaperin oli siellä kaksikin niitä samoja, jotka tässä silloin huutokaupan aikana rähisivät. Siellä herran puolella ne olivat koko päivän ja

olivat päivälliselläkin, mutta minä en heidän nimiään tullut kysyneeksi, eivätkä ne konttorissa käyneetkään.

— Mutta se on varma, että silloin se on laadittu tämä paperi, ihan juuri silloin, huudahti Auno ja tapansa mukaan löi käsiään yhteen.

— Mutta silloin olivat nuo kirjan todistajat jo kumpikin kuolleet, huomautti konttoristi.

— Niinhän se on pitänyt ollakin, että siihen on täytynyt kuolleet kirjoittaa todistajiksi, sanoi Mikko ja tuimasti punalsi päätään.

Konttoristi pyöräytti lyhyttukkaista, suurikorvaista päätään, oli hetken ääneti ja silmättyään todistajain nimiin ajatusalta sanoi: — Lienee niinkin mahdollista, mutta minun uskooni ei ota mahtuakseen, että esim. tuo Aleksanteri Lindgrenin nimi olisi koulua käymättömän tukkilaisen tekemä. Se näyttää oikein konttorimiehen kädestä lähteneeltä, lienee sen sitten tehnyt kuka tahansa... Yksi seikka tuossa kyllä on, joka hiukan niinkuin puhuu teidän puolestanne. Se on se, että tämä paperi ja nämä kirjoitukset näyttävät nuoremmilta kuin viiden tai kuuden vuoden vanhoilta. Paperi ja kirjoitukset kuudessa vuodessa enemmän muuttuvat kuin tämä on muuttunut. Mutta voihan se sentään ehkä pysyä muuttumattomana, kun se on jossakin pinkassa liikuttelematta. Minä ainakaan en ole nähnyt tätä paperia, ennenkuin nyt tänne lähtiessä annettiin mukaan. Mikä verkko peräksi lopussa tulee, mutta siltä nyt vain kuulostaa, että oikeudessa käymättä te ette selviä. Kun tällä velkakirjalla teiltä ruvetaan perimään, on teidän pakko nostaa juttu, ellette aio ruveta maksamaan.

Mikko punalsi tuimasti päätään ja ävähtäen sanoi:

— Minä en maksa. En vaikka jäät palakoot tammikuussa, niin minä en maksa.

— Ei tuo toki Jumalakaan salline, että tuommoiseen vahinkoon meidät kiedottaisiin tai oikeammin sanoen kokonaan haudattaisiin, sanoi Auno nureksien ja rupesi toimittamaan aamiaisruokia pöydälle.

Konttoristi nousi lattialle kävelemään, rupesi puhumaan, että hänen on toimittauduttava taipaleelle.

Auno kantoi juuri kukkuripäistä juustokuppia pöydälle ja sanoi: — Ei tässä nyt vielä puhuta lähdestä ennen syöntiä. »Syödä sitä täytyy syntyneen, maata käydä

kasvaneen», on vanha sananlasku. Alkakaahan vieras kiertää tänne pöydän taakse.

Konttoristi ei odottanutkaan toista käskyä, kiersi pöydän taakse ja sanoi ihastuneesti: — Toista täällä maalla on kuin kaupungissa. Ei siellä kanneta herrain eikä narrien eteen tuommoisia juustokuppeja, ja matalampia ne ovat vilautasetkin siellä. Puntarin nokasta otetaan niin voi kuin muukin syöminen.

— Onhan tuota vielä ollut syömistä tähän asti, miten käynee tästä lähtien, jos vietäneen syöminen ja saaminenkin, sanoi Auno matalalla äänellä, nykäisten päahuivinsa otsemalle, ja istui Mattia vastapäätä pöytään.

— No, ei nyt sentään liene tarvis ruveta kovin huolehtimaan, sanoi konttoristi.

— Saattaahan nämä asiat muuttua hyvinkin hyväksi. Paistaahan aurinko synkänkin pilven takaa selvittyään yhtä herttaisesti kuin ennen sitäkin. Eihän sitä nyt vielä osaa pelätä, että syytön tuomitaan.

— No, ei taivaan enkelikään ole syyttömämpi Jumalan edessä, kuin me olemme tuosta asiasta, sanoi Auno alakuloisesti.

Tähän ei kukaan enää jatkanut. Mattikin äänetönnä pyörein silmin katseli kaikkia silmiin. Hän oli nukkunut ja herännyt vasta syömään eikä tiennyt, mistä ikävyyksistä nyt oli puhe.

Kuudestaista luku.

Oli kirkas maaliskuun päivä, kun Kinnusen Leena, liinaan kääritty nyytti selässään, työntyi Mäkelän pirttiin. Auno oli pöydän luona leipomassa ja huudahti iloisesti: — Leena! Vielä sitä Leenaakin näkee! Siitä kai on hetki heijahtanut, kun Leenaa on täällä nähty.

— Ainahan sitä elävän silmät näkee, mutta silmäthän nuo jäävät ulos, kun tuo lumen pinta kimmeltää noin kirkkaalla paisteella. Huoneeseen tultua ei näe mitään. Enhän minä olisi, eikähän minua sanottaisikaan läänin kuppariksi, jos minä joka viikko samoja vakoja kyntäisin, sanoi Leena Aunoa tervehtiessään.

Leena ennätti puhua paljon ennenkuin päällysnuttukaan oli riisuttu. Asiatta hän ei ollut tullut, vaikka sanoikin Aunon ja Mikon tuntuvan läheisiltä sukulaisilta. Mikkoa odottaessa hän kääri hihansa ylemmäksi kyynäspäitään ja meni auttamaan Aunoa leipomisessa.

— Mutta jopa teillä on valkeata taikinaa, ihan kuin nisutaikinaa. Tuommoista se ennen äitivainaannekin leipoi, taitaa se olla kotipellon kasvuista?

— Kotipellon on, sanoi Auno. — Eihän tuota sitten, kun tähän taloon asetuttiin, ole säkkiään tarvinnut vieraan aitan kynnyksen yli tarjota.

— Kyllä se on kaunista tuo taikina, en malta olla maistamatta. Tämmöistä se juuri äitivainaannekin leipoi, ja sillä olikin mistä leipoa, vaikka sen käsi ei ollut koukussa köyhän kulkijankaan talosta lähtiessä. Paksun, oikein savolaispullan antoi aina muun hyvän lisäksi minullekin lähtiessäni, vaikka minä silloin en ollutkaan harvoin käymässä, tuossa Kurkiharjun mökissä kun sikiöjoukon kanssa elää kituroimme. Urpupuuhunhan se lintu lentää, sanotaan, ja tosi se onkin.

Puhe kääntyi Aunon äitiin, hänen hyvään luonteeseensa ja kauniiseen kuolemaansa. Tultiin siihen, että hyvä omatunto on pehmein vuode kuollessakin. Kun ei Auno tätä puheen aihetta enää jatkanut, niin Leena työnsi taikinaa suuhunsa ja sanoi hymyillen: — Uudeltahan se sika lihoo ja talon emäntä taikinalta. Taikinaltakohan sitten tuo Polvelan emäntä lienee lihonut. Siinä on jo ainetta, ei ovista tahdo sopia, ja lattiat notkuvat kun se kävellä mäykyttelee.

— Niin, mutta kyllä sen kelkka sentään kääntyy asian kohdalla. Ei se sentään vetele jalkojaan niinkuin vaivainen kana, kuten tuokin Tuokkilan emäntä. Ensimmäiseksi valmistuu heinäruko heinäniitylläkin Polvelan emännältä ja isoimman haravan se valitseekin luo'olle lähtiessään. Tuokkilan emäntä yhkää ja ähkää eikä tahdo yli kynnyksen päästä, vaikka on nuorempi ihminen.

— Tuokkilan emäntä oli jo tyttönä ollessaan kirveellä halkaistavan laiska. Äiti hupsu passasi sitä kuin lapsiakkaa ja kasvatti kuin kukkaa kämmenellä. Ja jos se ei olisi ollut ison Laitilan ainoa tyttö, niin kyllä kosijat olisivat sivu ajaneet, mutta kun se oli rikas, niin tottapa se oli rakaskin ja pääsi kuin pääsikin Tuokkilan pulskalle Santerille emännäksi. Rahan vieressähän sitä kelpaa vaikka minkälainen tönssä, kunhan vain on hamepäällinen.

— Niinhän se on, että rahahan se kaikki voittaa, sanoi Auno ja lähti uunia hoitamaan.

Päivällistä syömään ruvetessa Leena korvallisillaan riippuvia harmaita hapsiaan kaksin käsin hutaishi korviensa taakse ja puheen aluksi sanoi: — Eilen olin päivällisillä Koskelassa kauppias Lättenperillä ja nyt olen täällä.

— Paljon se Leena vielä jaksaa ryötöstää, kun enemmän kuin kolme peninkulmaa vuorokaudessa, vaikka ikä kai se on jo yli seitsemänkymmenen missä asti lieneekään, sanoi Mikko kummastellen.

— Näkyy sitä vielä taival katkeavan, varsinkin kun on asiallista asiaa. Se toisenpuolen keventää jalkoja, ja tien päälläpä minä enemmän ajan olen ollutkin.

— Leena kuvasi matkan varrella käydyt majapaikkansa, niiden ihmiset ja kahvinjuontinsa. Polvelassa ei emäntä kauan siekaillut, kun pani pannunsa tulelle. — Kolme ihan pirivaloa kuppia pakotti juomaan. Ihan mahassa hölkki kahvi, kun siitä lähdin, muisteli Leena.

— Eikö Lättenperin herrasväki laittanut terveisiäkään? keskeytti Auno.

— Eipä ne tienneetkään, että minä olen tännepäin aikeessa, minä tein koiranjuonen, sanoin meneväni Seitaharjun kylälle. Sanoin, että Seitalan emäntää olen aikonut tulla näinä päivinä hieromaan ja kuppaamaan. Ne sen hyvästi uskoivat ja päästivät lähtemään, vaikka olisivat muuten vielä pitäneet. Herrakin jäi aivan koskemattomaksi. Minun täytyi päästä tänne vaikka läpi valkean.

— Mikä se sellainen pakottaja oli? kysyi Mikko, ja korvallisissa näkyi outo punoitus.

Leena ryyppäsi haarikasta piimää ja rupesi paksusta pehmeästä pullasta leikkaamaan uutta palasta hiukan mieltävän näköisenä. Sitten hän kelkkeästi sanoi: — Tuskinpa minä sitä asiaani tässä ruokapöydässä rupean kertomaan, minä taas tästä talosta en lähdekään, kuten jänis haavalta. Emännän jalkoja kuuluu pitävän hieroa ja kupata. Huomenna on lauantai, minä silloin lämmitän saunan, siinä saadaan kaksi karpästä yhdellä lyönnillä. Kylvetään pyhäksi ja kupataan samalla. Minä tulevan yön tienoona hieroa nujuutan emännän jalkoja, eipähän siltä päivällä saisikaan niitä haltuunsa, sen tiedän vanhastaan. Meillä on sitten aikaa tarinoida sitäkin jos tätäkin.

— Sanokaahan pois! Eihän se ruokaa suusta vie syödessäkään, jos kuinkakin kamalaa olisi, sanoi Mikko, ja korvalliset yhä enemmän punastuivat.

— No, kun niin tahdotte! Minä satuin siihen Lättenperiin tulemaan juuri kuin henki olisi vetänyt. Se vanha rouva oli niin ystävällinen ja hyvä ihminen, että siitä on minulla samanlainen muisto kuin tämän talon emäntä vainaasta. Vaikka tiesinkin, ettei vanha rouva eikä vanha herrakaan ole enää elossa — monta kertaa tuota sitäkin vanhan herran kohjaketta hieroin, nyt on maan povessa sekin — niin menin talon keittiöön kuin meninkin ja ajattelin, että jos talo näyttää kovin kolkolta, niin tästä vieraasta ei ole pitkälistä ristiä, minä heti pääsen takaisin Helsteenille, varsinaiseen majatalooni, syöp nytytystäni ja nukun omaa untani. Mutta rouva sattui olemaan keittiössä ja minut nähtyään se tuli ystävälliseksi kuin liposen lintu, vei paikalla minut sisälle ja siellä sisällä minua kestittiin kuin piispaa pappilassa ja piti huomispäiväksi lupautua rouvaa hieromaan. Huomennahan minä sitä siellä sen omassa pienessä kamarissa hieroa nytystelisin. Paljonkopas ne semmoiset sylivauvat kestävätkään ja paljonkopa he tarvitsevatkaan, missäpä heidän jäntereensä kipeytyvät, tavan vuoksi vain nytystelisin, siksi miten parhaiksi tiesin lystiltä tuntuvan. Niin siinä minä kuulin kummia! Minä kuulin sellaisia kummia, että näitten harmaitten hapenieni tunsin päässäni nousevan pystyyn kuin piikkisian harjan. Oli kymmenkahvin aika, kun piika toi meille kahvia ja rouva kysyi siltä: — Onko siellä herran puolella nyt vieraita? — On siellä kauppias Restliini ja kauppias Pölvästi. — Mitä ne siellä toimivat? — Mikä lienee heillä yhteinen kirja-asia, sen ääressä nuo nauravat ja rähisevät, sanoi piika. Kun piika poistui, rupesi rouva minulle avomielisesti kertomaan kuin parhaalle ystävälleen — senkään kielen alla eivät tunnu asiat kauan salassa pysyvän. Rupesi kertomaan, että nyt ne siellä sen Mikko Mäntysen velkakirjaa laittavat liikkeelle. Minkä Mikko Mäntysen, Mäkelänkö Mikon? kysyin minä. — Niin juuri, sanoi rouva makeasti hymyillen. — Mikä velkakirja sillä on, vieläkö sillä on Mäkelän hinta maksamatta? kysyin. — On kai sitä sitäkin ja sitäpaitsi sillä on lankojensa ja vaimonsa kanssa yhteinen, lähes kymmenen tuhannen kirja, jota Mikko ei ole uhannut maksaa. Sillä haetaan kuvernööristä panttausvälipäätös. Siihen hakemukseen täytyy liittää takaus, ja sitä ne herrat nyt siellä valmistavat. Huomenaamuna vaiko jo tänä iltana lähtenee herra läänin kaupunkiin kätten mahtain viemään paperit kuvernöörin päätettäväksi. Ei ole monen päivän takana ennenkuin sillä tuomiolla Mäntylästä pantataan kaikki, mitä hengestä on irti, ja ajetaan koko talosta pois kuin kylän koirat alle ilman aidattoman. Siitä tietävät uhanneensa olla maksamatta velkaansa. — Minua rupesi niin vapisuttamaan, ettei tullut hieronnasta kalua, sormetkin tuntuivat jäykistyvän. Minä viimein sanoin, ettei ole oikein eikä ihmisellistä ajaa ihmiset talostaan tielle tietymättömälle, olipa asiat miten tahansa.

— Sanoitteko? kysyi Auno vapisten.

— Sanoin ihan nenästä nokkaan.

Auno rykäisi kurkustaan karvaan palan ja kysyi, mitä siihen rouva virkkoi.

— Virkkoihan se hävytön, sanoi että tehkööt uudesta talon semmoiset yrittäjät, isässäni ei ole talon tekijää, sille täytyy valmistaa sijaa, se pääsee jo kevätkesästä vankeudesta. Se sen isä kuudentuhannen kassavaillingista raahattiin neljäksi vuodeksi kuritushuonevankeuteen.

* * * * *

Kuultuaan Leenan kertomuksen loppuun Mikko kysyi katsoen Leenan silmiin:

— No puhuuko se Leena nyt aivan totta? Leenan päässä näyttivät hiukset pöyhistyvän ja hän kivahti: — Jokahinen sana on niin totta kuin minä tässä, ja sentähden olen tässä, että teille se hanke ei tulisi niin tietämättä kuin ukkosen salama poutaiselta taivaalta... En minäkään uskoisi, jos olisin muualta kuullut, mutta kuulin sen asianomaisen suusta, ja tunsinhan minä, että rouvalla tämä puhe ei ollut tavallisia muilta kuultuja hierontalörpötyksiä, vaan se oli asiaa. Ja tämän lisäksi päivällispöydässä kuulin, että herra sanoi syötyään lähtevänsä ajamaan läänin kaupunkiin ja huomenna ennen kahtatoista olevansa kuvernöörin virastossa.

Mikko ja Auno näyttivät kivettyvän ja syönti katkesi kokonaan, vaikka Mikko ei sanonut Leenan kertomuksen ruokaa suusta vievän. Mattikin tyrmistyksissään katseli kaikkia silmiin eikä senkään syönnistä näkynyt tulevan tolkkua.

Leenastakin alkoi siitä asiasta puhuminen maistua puulta. Syömästä päästyään hän kävellä löntösteli sivuakkunan luo ja alkoi kertoa, miten ihmeelliseltä hänestä tuntui, kun kuusi nyt oli poissa. Matilta sai hän kuulla, että myrsky kaatoi sen.

Jokohan tuo ennusti jotakin kummempaa, niinpä se minun mielessäni rupeaa kummittelemaan? Kerran tuolla Heinärannan Kukkolassa vei myrsky kuusen, joka oli yli neljäsataa vuotta ollut pitämyspuuna. Yksi suku oli asunut siinä talossa koko ajan. Senkin kuusen vei syksyllä myrsky, mutta tulevana kesänä oli tila vieraalla. Talvella kuoli isäntä ensin ja sitten muutamaa kuukautta myöhemmin kuoli emäntä. Jäi viisi alaikäistä lasta, nuorin viiden päivän vanhaksi. Talo ennen kesää myytiin huutokaupalla. Silloin siitä Kukkosen suku

haihtui ja uusi asukas tuli Rissalan pitäjältä. Mutta ei se siinä menestynyt, vaikka oli uopea ja rikas. Ensi juhannuksena kaatoi karhu kaksi lehmää ja rukiinpanoaikana hevosen, kylän hevosella piti ruis panna. Tulevana talvena uudenvuoden yönä paloi navettakartano täysineen, eikä yhtään vuotta ollut, ettei milloin kaksi tai kolme karvajalkaa olisi mennyt ylenkäden, ja mikä pysyi käsissäkin, niin se oli pystykarvainen kuin ukonkoira. Eikä siinä ollut menestystä ihmisilläkään. Yksi ihminen siinä oli aina sairasvuoteella, milloin isäntä, milloin emäntä tai joku muu talon ihminen, ja lapsissa oli joutava itkettäjä. Yöt ne itkivät ja parkuivat kuin päättään leikattavat. Koirakin rupesi kitumaan, vaikka sille ei mitään tapahtunut. Niin uumoilen pahasta päästäni, että jos tästäkin Turusen suku kokonaan joutuu pois, niin ei ylistä onneaan uusi asukas, koska kuusi on tuosta poissa. Kumma on nähdä, joka elää.

Kun Mikko ja Auno olivat yhä puhumattomina, löntösteli Leena suurine kenkineen heidän luokseen istumaan ja sanoi: — Te olette nyt niin kynsille lyödyn näköiset, vai puustako lienette pudonneet.

— Vielä korkeammalta kuin puusta, sanoi Mikko. — Jo menee yli minun ymmärryksen, miten tuo hanke voi toteutua, että sillä velkakirjalla nyt aivan suorastaan riistetään koko elämisemme, kun velkakirja on väärennetty.

— Väärennettykö velkakirja? huudahti Leena.

— Väärennettyä hyvinkin. Nuo äidin veljet, sen tulen uhrit, ovat antaneet velkakirjan ja kirjoittaneet, kirotut sielut, meidänkin nimemme.

— Kirjoittaneet teidänkin nimenne ja teillä itsellä ei ole osaa eikä arpaa koko asiaan?

— Ei hiuskarvan vertaa.

— Nyt kummia kuuluu! Jos tuon olisin tiennyt, niin olisin kyllä sen akan siihen pitkälleen haukkunut aivan kypsäksi. Sen sydämellinen ilo tästä asiasta minua jo pisteli. Silmille olisin sylkenyt. Ei usko itse rietaskaan, mitä tässä maailmassa tapahtuu.

— Minä en osaa muuta ajatella kuin että Jumala ei anna pahalle niin paljon valtaa, että meille viattomille ihmisille voisi toinen ihminen tehdä niin paljon pahaa, sanoi Auno tynesti.

— Jumalasta nähden ne kyllä maailmassa saavat tehdä ja tekevätkin vaikka mitä, jollei omatunto ole estämässä, virkkoi Mikko katkerasti.

— Se on totta, sanoi Leena.

— En ymmärrä mitä tekisimme. Jos olisi ostaja, niin myisin ainakin tuon irtaimen ja pistäisin rahat taskuuni. Mutta mistäpä sai ostajia nyt muutamassa päivässä!

— Emme rupea siihen. Paras on katsoa mitä tuleva on, sanoi Auno väräjävin äänin.

— No niin minustakin on, että eihän nyt osaa tulipalon tavalla ruveta liikkumaan, sanoi Leena.

Kaikki olivat nyt kuin puolipyöröksissä. Mikko ei tänä iltapäivänä osannut lähteä mihinkään työhön eikä vielä huomennakaan, käveli vain kartanon tienoissa kuin hammassärkyä sairastava kykenemättä puhumaan mitään. Eikä Aunoltakaan tahtonut puhe luistaa, vaikka Leena aloittikin aina eri asioista. Auno vakuutti vain aina tynesti, että hän luottaa Jumalaan. Ei tullut tulevan yön tienoona Aunon jalkojen hieronnasta eikä huommenillalla kuppauksesta tolkkua, kaikki elivät niinkuin unissaan.

Mutta pyhänä Mikko ja Auno saivat harvinaisen vieraan, jota ei ollut osattu odottaakaan. Aunon enon poika Tuomas oli kymmenen vuotta ollut Amerikassa ja tullut nyt syntymäseutuaan näkemään. Kun tämä rupesi kertoilemaan Amerikan tapahtumista ja näkemistään kummista, haihtuivat Mikon ja Aunon haikeat ajatukset ja kielet kuontuivat tehtävänsä. Vieraalta ei kuitenkaan salattu uhkaamassa olevaa asiaa. Hän jäikin Mäkelään nähdäkseen mitä tuleva on, ja hän ymmärsi, että tarinoita pitää tulla riittämään, toista toiseen puuttumaan. Niitäpä täytyi olla öiksikin, kun Mikko ei saanut unta levottoman mielensä takia. Niin kului aika päivästä toiseen. Oli tultu tulevan viikon tiistaipäivään, kun puolen päivän rinnassa ajaa kahautti kaksi tähtiotsaista herraa Mäkelän kartanolle ja humalasta hoiperrellen tulla kompuroi Mäkelän pirttiin. Tulijat eivät sanoneet hyvää päivää eivätkä tervehtineet talon väkeä, riisuiivat vain turkkinsa päältä. Toinen herroista oli Koskelan kaupungin viskaali, toinen kaupungin poliisi. Humalasta pöhötyneillä, vinoilla silmillään viskaali rokonarpisesta naamastaan hetkisen katsella töllisteli kuin paleltuneesta nauriista, ja nähtyään akkunasta, että jo alkavat hänen jälkiväkinsä saapua

kartanolle, otti hän pienestä laukustaan paperin, jonka sivulla näkyi laaja sinetti. Se kuului olevan kuvernöörin välipäätös. Sitä hän vapisevissa käsissään pitäen katkonaisesti lukea tolitti ja kun sai lukeneeksi, niin röyhkeästi sanoi:

— Nyt saat ottaa vaatteesi ja akkasi vaatteet ja lähteä tästä talosta. Me otamme tämän talon kaikkineen tämän kuvernöörin päätöksen voimalla haltuumme. Ala keräillä hyntteitäsi ja mennä.

Mikko menetti tavallisen malttinsa ja jalkaansa lattiaan jyräyttäen sanoi:

— En tunne sitä paperia. Tuosta on viisi hirttä poikki, ala kävellä tuosta veräjältä ja katoa papereinesi.

— Sinun ei tarvitse tätä tietää, kun minä sen tiedän, karjaisi viskaali öräkällä äänellä. — Vai meinaatko ruveta minua vastustamaan virkatoimissani?

— Tokko tottelet sanaani vai näytänkö? ärjäisi Mikko, tulta säihkyvin silmin ja lähti uunin luota ottamaan halkoa, mutta kun viskaali lähti vökeltämään ulos hakemaan sieltä apuväkeä, niin Mikko syöksähti jälkeen ja lennätti viskaalia monen sylen päähän pihalle. Mies rätjähti päälaelleen maahan ja juuri saapuneen oman joukkonsa reen kantaan löi kulmansa niin että rupesi verta vuotamaan. Poliisi aikoi portailla ottaa Mikon kiinni, mutta sekin oli melkein älyttömänä humalassa eikä kerjennyt mitään tehdä ennenkuin Mikko lennätti sen vieläkin kauemmaksi. Päästyään jaloilleen viskaali alkoi puolihätäisesti ränkyä: — Vangitaan tuo roisto! Miehet, köysiä tänne! Vangitaan tuo roisto! Tappaa se minut, tuokaa pian köysiä!

Miehillä olikin reissään köysiä. He rupesivat jo lähenemään portaita. Silloin Mikon amerikkalainen vieras sanoi vakavasti Mikolle: — Se on nyt somimmillaan, heitä nyt pois vastustus, ei sinua tänä päivänä vangita. — Samalla hän sanoi köysimiehille: Heittäkää se homma kerrassaan pois, tätä ei vangita tänä päivänä eikä teidän hommillanne, minä takaan sen. — Kun viskaali yhä ärjyi: — Se vangitaan, minä käsken, että se vangitaan, varoitti Tuomas ryhtymästä sellaiseen kokeiluun, koska hänkin on miesväestä kotoisin ja on parasta ensin katsoa hänen nyrkkejään. — Selittäkää ihmisiksi asianne ja näyttäkää meille paperinne, jos teillä sellaista onkaan. Jos se on lain mukainen, niin me tyydymme. Viskaali ei kuullut mitään, pyyhki vain veristä kulmaansa ja ärjyi samaa.

Miehet ymmärsivät nyt asian ja alkoivat puhua viskaalille, että on parasta lukea

siivosti se kuvernöörin päätös ja näyttää tälle isännälle. Jos se ei sitä tottele, niin sitten he vangitsevat, eivät ennen. He huomauttivat myös, että viskaali oli liiaksi päissään.

Poliisi humalassa ja silmät valkeina toikkuroi kartanolla ja houkutteli viskaalia ryypylle.

Viskaali ei sitä kuunnellut eivätkä muutkaan miehet. Poliisi ryypäsi pullostaan kaksi pitkää kuilausta, sitten nojasi hartiansa reen perää vasten ja alkoi laulaa lojautella yksikantaisia jonninjoutavia rekilaulun pätkiä, mutta kohta vötkähti pitkälleen ja nukkui tiedottomaksi.

Kun viskaalin kulmasta yhä tihkui verta, painoi joku miehistä haavaan paperilapun ja sitoi vaatteen siisnalla ympäri pään. Toinen silmä kääreen alta näkyvissä hän sitten töllisteli ja aina väliin ähkäisi ja porisi: — Tämä vielä kerran maksaa miehelle... Virkamiehelle virantoimituksessa... Tästä ei vielä kerran miehen päätä silitetä, äh.

Kun miehet pysyivät vaatimuksessaan, kaivoi viskaali, joka alkoi hiukan selvitä humalastaan, kainalolaukustaan asiakirjat, antoi kirjavihon eräälle miehistään, ja kaikki keräytyivät kuulemaan ja näkemään päätöstä. Tuomaskin kävi katsomassa kirjavihkoa, siirtyi Mikon luo ja sanoi: — Kyllä ne näkyvät olevan lailliset paperit. Ne ovat hakemukseensa liittäneet takuun, jonka kuvernööri on hyväksynyt. Kyllä ne nyt tekevät mieluistaan. Vastustaminen pahentaa vain asian. Asiakirjat oli sillä välin luettu ääneenkin.

— No aivanko kaikki irtainkin jää heille? kysyi Mikko levottomana.

— Lupasihan se vaatteet, ja ennen muuta ota rahasi, sanoi Tuomas. Tämän viimeisen lauseen sanoi Tuomas Mikon korvaan kuiskaten, jotteivät miehet kuulisi.

Mikko ymmärsi asian ja lähti puoleksi juosten pirtin kupeessa olevaan kamariin. Tuomaskin tuli sinne jälessä. Siellä Mikko aukaisi kaappinsa ja sen laatikosta kopristi hankosensa täyden paperirahoja tunkien ne nuttunsa povitaskuun.

Mikon ja Tuomaan jälessä tulla vetelehti pari miestä, jotka silmät suurina katsoivat, kun Mikko työnsi rahoja nuttunsa povitaskuun ja sulloi niitä pohjaan.

Auno, Leena ja Matti olivat paenneet navettaan ja istuivat siellä muurin vieressä

halkoläjän päällä, kun Mikko ja Tuomas menivät sinne. Ennenkuin Mikko kerkisi virkkaa mitään, tekeytyi Tuomas iloiseksi ja sanoi kovalla äänellä: — Ei auta itku markkinassa. Semmoista se on, että lähtö teillä on tästä talosta, mutta onsihan se on taivaan alus.

Auno kimposi silmänräpäyksessä seisoalleen ja huudahti tuskaisesti: — Herra Jumala hyvästi siunatkoon! Mikä se nämä lehmät hyvittää.

— Kuuluvat nuo ryövärit ottavan mukaansa. Vaatteet on luvattu meille. Lähde niitä katselemaan, siellähän ison kaapin alalaatikoissa on paljon vaatteita, sanoi Mikko.

— Sekö siitä lopultakin tuli, sanoi Leena tyrmistyneenä.

Kaikki lähtivät kiireesti hynttyyttämään luhtiin, josta Tuomas kantoi sylyksen toisensa perästä sekä pito- että sänkyvaatteita kartanon ulkopuolelle lumihangelle. Ja kun kaikista huoneista ja huoneitten ylisiltä oli kaikki tuotu siihen yhteen kokoon, oli siinä ylemmäksi Tuomaan päätä ylettyvä tunkio. Tuomas sitten viskaalin miehille kehahtikin, että tuossa läjässä on enemmän kuin tuhannen markan edestä tavaraa, mutta sillä on miehinen haltija.

Kylältäkin alkoi tulla ihmisiä kummaa katsomaan. Mutta kun viskaalin miehiltä saatiin kuulla, että on kysymys kymmenentuhannen markan velkatuomiosta, murahtelivat jotkut, että velihän se on velka otettaessa. Eihän siitä velasta pääse mustalainen maksettaissa muuten kuin maksamalla.

Nyt viskaali komensi miehensä hakemaan elukoita. Lammas- ja vasikkakuormat lähtivät etumaisina, sitten talutettiin lehmiä, mutta kun Auno jäi kotiin ja tuntemattomat miehet olivat taluttamassa, niin lehmät rupesivat vastustelemaan, ryöhyilivät tiepuoliin ja vänkeilivät tullakseen takaisin kotiin. Mutta kun miehet pitkillä kaarakoilla ruoskivat ja ärjyivät, niin täytyi oieta tielle, mutta eläimet päästivät yhteisen surumielisen ammomisen, jota kuului kauan. Auno ei voinut tätä katsella, vaan kiirehti navettaan ja kyyristyi sen loukkoon itkemään.

Kun navetassa vallitsi pelottava tyhjiys, ei Auno siellä kauan viipynyt. Hän kuivasi kasvonsa vaaleapohjaiseen esiliinaansa ja tuli ulos näkemään, mitä Mikko ja Tuomas hommaavat, mihin päin sitä aiotaan lähteä. Mutta nyt juuri oli myöskin Virtalan Tahvo-isäntä, Mikon rippikoulutoveri, tullut katsomaan ihmeellistä hävitystä ja puheli paraikaa Mikolle ja Tuomalle, että hänellä on kattoa Mäkelän väen pään päälle, ei sitä vielä taivaan katettavaksi tarvitse jäädä.

Kohta olikin Virtalan kaksi hevosta kartanolla. Rekiin lastattiin kaikki vaatteet ja viisi suurta vuodepatjaa täysineen, joten kuormista tuli oikein majanmuuttokuormien näköiset. Mutta Mäkelän kaikki huoneet oli nyt sineteillä lukittu ja viimeiset viskaalin matkueen kuormat lähtemässä. Poliisikin oli jo herännyt ja laittoi hevostaan lähtövalmiiksi. Toinen silmä kääreen takana viskaali silmäili pöhötyneine naamoineen itsetietoisena suuri turkki yllään huoneitten ovilla lopottavia, poltettuun lakkaan painettuja sinettejä. Ja kun ne sinetit nyt mykällä kielellään vakuuttivat vartioivansa taloa, heittäytyi viskaali rekeensä ja nojasi selkäänsä reen perää vasten. Rokonarpiset kasvot töllöttivät virallisen jäykkänä hevosta kohti, joka nyt vihaisesti huiskautti häntäänsä, kun poliisi alkoi häkiä taipaleelle.

Kun viskaalikin oli lähtenyt, sijoittuivat Mikko, Matti, Auno ja Tuomas vaatekuormiin ja katselivat vielä kerran maaliskuun ilta-auringon valaisemaa kotiansa. Kumiseva tyhjiys vastasi Mäkelän kartanosta lähtijäin aisakellon ääneen, kun Virtalan hevoset reipasta hölkkää juosten lähtivät alamäkeen. Liukkaasti tutisivat jalakset rekien alla huilatessa alasmäkeen. Mutta Mikon ja Aunon mielestä se oli kuin kamalaa unta, josta oli mahdotonta selvitä.

* * * * *

— Virtalassa annettiin Mikolle ja Aunolle oma tilava ja valoisa tupa, jonka emäntä oli omista askareistaan tyhjentänyt. Hohtavan valkeine kuvikaspeitteisine pöytineen se odotti tulijoita. Kun hevoset tulla hurahivat kartanoon, tuli talon ketterä emäntä Aunoa auttamaan reestä ja sydämellisen ystävällisesti vei Aunon sinne hänelle aiottuun huoneeseen ja auttoi päällysvaatteitten riisumisessa. Ja kun Mikko, Matti, Tuomas ja isäntäkin olivat saapuneet huoneeseen, tuoda kyyhötti emäntä kirkkaan pannunsa pöydälle. Sen ympärille kaikki kehiesivät. Samalla alkoi siinä kyselyt ja selitykset tämpäpäiväisistä tapahtumisista. Tuli siinä kerrotuksi juurtajaksain koko se juttu aivan alkujuuriaan myöten. Vaikka isäntä ja emäntä kahvipöydässä osaaottavasti päivittelivät, näkyi kasvoissa

kuitenkin salainen tieto ja usko, että velkakirja ei ole ollut kokonaan väärennetty. Tuomas oli melkein äänetönnä kuunnellut muiden keskustelua, mutta lopuksi sanoi hymyssäsuin:

— Tämänpäiväisessä näkemisessä oli minusta merkillisintä se, että näin kahden miehen lentävän. Toinen niistä kyllä lensi enemmän kuin siivet kantoivat ja putosi liian raskaasti maahan.

Kun Tuomas sitten mehukkaasti ja hyvästi lisäillen selitti, mitä hän tuolla siivettömällä lentäjällä tarkoitti, pääsivät kaikki nauramaan. Mikonkin rinnassa hytkähteli nauru ja kasvot hetkeksi elpyivät, mutta mieli kuitenkin pysyi synkkänä ja pian synkistyivät taas kasvotkin. Leena jäi nyt tänne kylälle hieromaan ja kuppaamaan. Hän kertoi kaikkialla kuulemansa ja näkemänsä. Pianpa alkoikin näkyä Leenan puheitten vaikutus. Ihmisten kasvoissa näkyi sääli Mikkoa ja Aunoa kohtaan. Tulipa viikon päästä Leena Virtalaankin Aunoa näkemään ja sai päivän emäntää, toisen isäntää hieroa. Silloin muuttui niidenkin usko. Kaikki kyläläiset tulivat ystävällisiksi ja osaaottaviksi. Talojen emännät rupesivat kilvan kantamaan Aunolle syömisenapua. Mikä toi voita, mikä maitoa, mikä lihaa, mikä kalaa, mikä leipää, mikä jauhoja. Auno unohtikin kohta vastoinikäymisensä, mutta Mikko ei päässyt siitä elpymään.

Tuomas viipyi viikkokauden Mikon ja Aunon hupina ja Mikkoa viihdytelläkseen myötäänsä puhui Amerikan oloista kehuen niitä ja kehoitti lähtemään sinne hänen matkaansa. Matti oli niin perehtynyt Tuomaaseen, ettei tahtonut erota. Kun Tuomas lähti kyläilemään tuttaviansa ja sukulaisiinsa, otti hän Matin mukaansa, joten Mikko ja Auno jäivät kahden Virtalaan.

Seitsemästoista luku.

Kaksi viikkoa olivat Mikko ja Auno asuneet Virtalassa, mutta tänä aikana ei Mikolle työ eikä ruoka maistanut. Unikin katosi. Vasta aamuyöllä hän vaipui unenhoureeseen, mutta heräsi siitä säikähtäen, kuin joku olisi häntä repäissyt. Samalla takertuivat ajatukset siihen yhteen ja samaan ikävyyteen.

Kun kevät nyt oli tulossa, ajatteli hän lähteä pohjolan savottaan, mutta mieli oli niin herpautunut, että pois piti heittää sekin ajatus. Ainoa mieltä hyvittävä seikka

oli se, että Auno näytti melkein unohtaneen surulliset tapahtumat ja liikkui jotakuinkin yhtä iloisena kuin ennenkin talon askareissa emännän apuna. Mutta vähitellen alkoi Mikon tila huolettaa Aunoa. Hän näki, ettei Mikolle maistu ruoka, vaikka hän parhaimman mahtinsa mukaan koetti laittaa sitä, mikä ennen oli ollut Mikosta mieluisinta, ja Mikon unettomuus tuntui hänestä arveluttavalta. Hän rupesi vaikeroimaan, että Mikko heittäisi ajattelemisen, kuten hänkin oli tehnyt. — Silloinhan vasta onnettomaksi joudumme, jos rupeamme yhtä tapahtumaa suremaan, niin ettemme muuhun mihinkään kykene.

Mikko tiesi sen sanomattakin, mutta hän ei voinut mitään sille, että ajatukset, jotka hän koetti suunnata toisaalle, palasivat tuohon yhteen eivätkä löytäneet elämästä sitä, mikä mieltä hyvittäisi.

— Ruvetaan nyt vain ajattelemaan, että johonkin järven rannalle tehdään nyrkin kokoinen puumökki, jossa kaloja ja lintuja pyydellen rupeamme asumaan, sanoi Auno koettaen lietsoa Mikkoon elämänhalua. — Onhan meillä neljä vahvaa kättä, ja Matti kohta joutuu kättä pitemmäksi. Kuokimme siihen peltoa, raivaamme niittyä, joten ennen pitkää on lehmä, vieläpä toinenkin meidän pienessä navetassamme. Jumala voi siunata elämämme päivät valoisiksi ja onnellisiksi.

— Onni on yksillä, kesä kaikilla, sanoi Mikko, juuri kuin ei tahtoisi kuulla puhuttavan mistään onnesta. Eipä saanut Mikko pitkiä aikoja olla Virtalassakaan, ennen kuin jo oli lautamies hänen kimpussaan. Lautamies oli saanut Ledenbergiltä haastemääräyksen. Mikon oli saavuttava huhtikuussa pidettäviin välikäräjiin Tuomelan kievariin.

— Mitä se nyt vielä minusta tahtoo, nahkanko se vielä tahtoo minusta nylkeä? sanoi Mikko ja kasvot vaalenivat.

Lautamies otti taskustaan kirjeen ja katseli sitä joka puolelta. Siinä sanottiin kuitenkin vain, että Mikko oli haastettava käräjiin. Asiaa ei mainittu. Kun lautamies oli lähtenyt, tuli Auno Mikon viereen, kasvot kummallisesti vaalenneina hänelläkin. He rupesivat tuumimaan keskenään, onko kaikki vain paljasta kiusantekoa vai mitä. Mutta ei kerjetty varsinaisesti tuumia mitään, kun Tuomas ja Matti tulivat kotiin. Matin silmät loistivat ilosta. Tuomaankin kasvoista näkyi jotakin erinomaista. Riisuessaan palttootaan ja pannessaan naulaan Tuomas virkkoi iloisesti: — Tiedättekö, että me Matin kanssa lähdemme huomenna Amerikkaan! Sivolan Santra ja Väinö lähtevät mukaan, ja tällä

kyläretkellä on päätetty sekin, että me Santran kanssa siellä Amerikassa rupeamme yhdessä padassa keittämään.

Auno löi tapansa mukaan käsiään yhteen ja huudahti:

— No sillä lailla! Onnipa olkoon! Vai Sivolan komean Santran kanssa sinä rupeat yhdessä padassa keittämään!

— Niin on päätetty, sanoi Tuomas vakavasti. Ja minä puolestani olen päättänyt, että jos Matti tulee lähtemään mukaan, niin lähdemme parin päivän perästä, ja sitten toisen luokan vaunussa kahnaisemme pois päin tästä puolesta. Matin kohtaa ajattelen senkin tähden, kun teillä täällä on tämä eläminen näin rempallaan. Jos annatte Matin mukaan, niin kasvatan siinäkin toivossa Mattia mieheksi, että se kykenee teitä vanhaksi tultuanne kuurtoilemaan. Rahan vähyydestä ei meillä tule olemaan mitään puhetta.

— Tuntuuhan tuo vähän kummalliselta Matin lähteminen noin pienenä outoon maailmaan, mutta minä en siitä rupea päättämään mitään, sanokoon isä mitä sanoo, arveli Auno hieman alakuloisesti.

— Hyvä on, että pääsee Matti näitä näkemästä, mitä meillä on nähtävänä, sanoi Mikko tyynesti ja huulet näpistyivät visuun. Ajatukset palasivat äskeiseen haasteeseen.

Sitten Auno kääntyi Mattiin ja sanoi hymyillen: — Mitäs se Matti sanoo, lähdetkö sinä sedän matkaan?

— Lähden minä, sanoi Matti jäykästi ja päättään pyöräyttäen.

Kirkkaat kyneleet kiilsivät Aunon silmien nurkissa. Tuomas oli asiaansa innostunut ja alkoi kuvata, miten onnellista on tulla Matin iällä Amerikkaan.

— Kun suomalainen oppii selväksi maan kielen, niin se on Amerikassa haluttua tavaraa, vaikka millä alalla. Eipä ole tietoa, minkälaisena käskijänä tämä kirkassilmäinen Matti on kahdenkymmenen vuoden perästä.

— Ihmisiähän ne ovat käskettävätkin. Kunpahan hänestä tulisi kunnon käskettävä, niin eihän sekään paha olisi, sanoi Auno, mutta sanoissa tuntui Tuomaan puheen vaikuttama mieltymys.

* * * * *

Raskaalta tuntui Aunosta ja Mikosta tottua uuteen, yhtäkkiä päätettyyn asiaan, joka oli riistävä heidän ainoan lapsensa valtamerien taa. Matti oli ollut kodin ilona eikä häntä olisi nyt päästetty lähtemään, ellei elämä olisi näin suistunut raiteiltaan.

Ylihuomenaamuna oli päivän kajastus vaisuna, matalana juovana itäisellä taivaanrannalla, kun Alatalon Kustin oriin kulkuset ja aisakello helisivät kartanolle, josta hetken perästä Kusti itse pitkine turkkineen ja pitkäsääryksisine koirakintaineen työntyi tupaan. Pian oltiin yhdessä pöydän ympärillä lähtökahvia juomassa. Eikä siinä kauan viivyttykään, ennenkuin oli kaikki lähtöön valmiina. Mattikin silmät kirkkaina oli jo vaate päällä ja toimittautui kasvot totisina sitä mukaa kuin näki Tuomaankin toimivan.

Auno otti nyt vuoteeltaan lämpimät huopapeitteet, kääri ne Matin ympärille ja kantoi sitten pojan rekeen, missä peitteli yltä päältä. Syvästä vilttien lomasta näkyi vain pojan kasvot. Kuumat kyyneleet nyt tippuivat Matin kasvoille, kun Auno moneen kertaan suuteli Mattia ja sanoi: — Tokkohan sinua nähnen enää.

Tuomas kaivoi povitaskustaan lompakkonsa, otti sieltä sadan dollarin rahan, pisti sen hyvästellessään Aunon käteen ja sanoi: — Tuolla saat kesäksi lehmän, osta se minun ja Matin muistoksi. — Sen sanottuaan hän istui Matin viereen rekipereään. Samassa hyppäsi Kusti reen kuskipukille. Silloin helähtivät kulkuset, remahti aisakello ja reki lähti jymisten pakenemaan tielle. Kulkusten kilke levisi tyynessä aamuhämärässä raikkaaseen ilmaan, mutta kohta vaipui tuskin kuuluvaksi himinäksi, joka sekin vähitellen sammui.

Syvä tyhjyyden tunne povissaan palasivat Mikko ja Auno tupaan, istuivat pöydän taa, missä Auno täytti molemmat kupit kahvilla ja sanoi: — Lähtö, lähtö seuraa ihmislasta synnyinsijalta hautaan asti. Kyllä minulla kauan pysyy mielessä Matin lähtö. Mutta minä voin kuitenkin Jumalan avulla ottaa päivän vastaan sellaisena kuin se tulee. Jumalan johto oli siinäkin, että tuo Tuomas tuli huviksemme näiksi kamaloiksi päiviksi ja ehkä Matin ikuisiksi elämän onneksi.

— Oli se todellakin soma sattuma tuo Tuomaan tuleminen tänne, mukautti Mikkokin ja jäi syviin mietteisiinsä.

Kahdeksastoista luku.

Huhtikuun neljästoista päivä oli tullut. Taivas oli kauttaaltaan uhkaavassa pilvessä, mutta ilma oli lauha ja tyyni, kun Mikko istui Tuomelan kievarihuoneiston korkeilla portailla odotellen sitä määrättyä hetkeä. Odotus tuntui ilkeältä, paha aavistus sanoi, että oli ikävä edessä, josta ei voittajana suoriuduta. Tunnelmaa lisäsi sisältä kuuluva juopuneen nauru. Mikko huudettiin sisään. Hän ei ollut ensikertalainen, hän oli jo tottunut käräjätapaan. Hän näki taas valkealla liinalla katetun pöydän raamattuineen ja lakikirjoineen ja kymmenmiehisen rivin vakavia lautamiehiä. Huomatessaan pöydän takana istua mörsöttämässä saman juopponaamaisen tuomarin, joka rovastinkin asian oli ratkaissut, valtasi hänet täydellinen toivottomuus ja kylmä välinpitämättömyys. Toisella sivulla huonetta seisoivat paperiretaleet käsissään Koskelan kaupungin viskaali, liisterillä kiinnitetty lappu otsakulmassa. Vahingon ilo turvottuneissa kasvoissa hän katsella öllisteli Mikkoa ajatellen: pyydyksessä sinä sankari nyt olet. Siitä ei Mikko ollut tietävinään, seisoivat vain oven lähellä olevan, vasta lämmitetyn uunin vierellä katsellen puoleksi auki olevaa kamarin ovea kohti, mistä näkyi pöytä pitkine pulloineen, kirkkaine pikareineen. Tämä näky ei hänen toiveitaan lisännyt eikä mielialaansa kohottanut.

Kun Mikon asiaan päästiin, ojensi viskaali tuomarille käsissään olevan paperiretaleen ja katkonaisesti sanoa tolitti:

— Tässä on kauppias Ledenbergiltä valtakirja, jonka nojalla minä saan kunnian korkealle oikeudelle hänen puolestaan esittää seuraavaa: Kuten siellä korkean oikeuden hallussa olevista asiakirjoista näkyy, minä viime maaliskuun 10 päivänä läänimme herra kuvernöörin antaman välipäätöksen nojalla sanotun kauppias Ledenbergin puolesta tulin tämän vastaaja Mikko Mäntysen hallussa olevalla Mäkelän tilalla panttaamaan kaikkea sekä irtainta että kiinteää hänen hallussaan olevaa omaisuutta, jolloin sanottu Mikko Mäntynen yhdessä erään apumiehensä kanssa anasti suuremman summan rahaa, joka oli ulosoton alaista, ja kaikki vaatetavarat, vaikka ulosottolain mukaan hän olisi saanut viedä ainoastaan välttämättömät pitovaatteensa, mihin katsoen vaaditaan tämän Mikko Mäntysen asettamista konkurssitilaan. Ja koska vielä minua, laillista virkamiestä, häirittiin virkatoimessani, pideltiin pahoin ja lyötiin otsaan, mistä on todistuksena tämä haava kulmassani, vaadin hänen langettamistaan suurimpaan lain ja asetuksen mukaiseen rangaistukseen.

Sitten kauppias Björkqvist ojensi tuomarille kädessään olevan paperin ja sanoi: — Kuten tästä paperista näkyy, minullakin on tältä Mikko Mäntyseltä saamista, minkä tähden yhdyn kauppias Ledenbergin vaatimukseen Mäntysen asettamisesta konkurssitilaan.

Tuomari kirjoitti kanteen nyt pöytäkirjaansa, oikaisi selkänsä takakenoon, katsoa moljautti Mikkoon ja kylmän öräkästi kysyi: — Mitäs tähän nyt vastaaja sanoo?

Mikko ei ollut moneen yöhön nukkunut, pää oli tohjona, äänikin tuntui salpautuneen. Viimein hän rykäisi ja ponnistaen viime aikoina käyttämättä ollutta puhekykyään jäykästi sanoi: — Minä en ole mitään laittomuutta tehnyt. Minulla ei ole mitään velkaa Lättenperille. Se velkakirja on väärennetty, tuulesta tehty, jolla minulta ryöstettiin omaisuus.

— Vai väärennetty, tuulesta tehty! sanoi tuomari purevan ivallisesti.

— Se on väärennetty, minulla ei ole sitä asiaa Lättenperille, sitä vähemmän tälle Jörkvistille.

— Anastitkos sinä ne rahat ja vaatteet, joista kantaja kertoi? sanoi tuomari, äänessä puolihumalaisen iva.

— Otin minä, ja ne olivat omiani, niissä ei ollut mitään varastettua.

— Löitkösinä tätä ulosottomiestä kulmaan, vai kuka löi?

— Minä vähän pukkasin tieltäni, ja silloin humalainen rötkö lankesi kulmansa reen kantaan, sanoi Mikko ja mieluisasti kutkutti povea, kun sai sanotuksi.

Lähtiessään salista Mikko melkein huutaen sanoi: — Minulla ei ole Lättenperille mitään velkaa, enkä mitään laitonta ole tehnyt. — Ovea kiinni painaessaan Mikko kuuli Björkqvistin katkeran ivallisena sanovan: — Etkö sinä tahdo kulujasikaan? minkä jälkeen kuului yleinen rähähtävä nauru.

Ulos tultuaan Mikko istui rakennuksen portaalle. Tuuli kylmästi ja hänen tuli vilu, mutta hän ei osannut muuallekaan mennä, vaikka täytyikin enemmän kuin kaksi tuntia siinä istua. Ja kun viimein käskettiin sisään ja Mikko seisattui entiseen paikkaansa uunin luo, niin vilu pudisti ruumista, joka jäsen tutisi. Silloin Björkqvistin suusta kuului ilkuva kuiskaus: »Sian vilupa tarttui mieheen.» Suut vetäytyivät hymyyn.

Silmättyään ympäri huoneen ja nähtyään, että kaikki oli niinkuin olla piti, alkoi tuomari virallisen kylmällä örisevällä äänellä lukea: »Kihlakunnan oikeus on tämän asian ottanut lopullisesti tutkiakseen, ja kun asiakirjoista on käynyt selville, että kauppias Ledenberg-vainajan kuolinpesän saaminen perustuu selvään velkakirjaan, jonka sisällön kuvernööri on tuominnut ulosotettavaksi, ja koska on käynyt ilmi, että vastaaja ulosottotilaisuudessa on anastanut suuremman määrän rahaa ja vaatteita, jotka olisivat olleet ulosoton alaisia, niin kihlakunnan oikeus katsoo oikeaksi asettaa vastaajan Mikko Mäntysen konkurssitilaan.»

Sanat »asettaa konkurssitilaan» tuomari lausui oikein jyrisevän painokkaasti ja ne kävivät Mikon koko olennon läpi kuin sähkö-isku. Mikko ei enää kyennyt tarkkaamaan, mitä luettiin. Hän kuuli jotain valvontapäivästä, pesän hoitajista, esiinhuudosta, yleisestä syyttäjästä, virkamiehen pahoinpitelystä, verihaavasta, sakosta ja vankeudesta. Mikko oli niinkuin vesi-astia, joka on jo ennestään laitojaan myöten täynnä; jos siihen kaadetaan lisää, ei se sen täydemmäksi tule, vaan vierii laitojen yli. Kun tuomari viimein lopetti lukunsa ja kaikkien eleistä näkyi, että toimitus on lopussa, ärjäisi Mikko epätoivon ja vihan täyttämänä: — Minä en ole tehnyt mitään laitonta, minulla ei ole velkaa Lättenperille, se on väärä tuomio. — Tuomarin kasvot lensivät punaiseksi kuin kekäle ja hän ärjyi jalkaansa polkaisten: — Viekää ulos tuo lurjus! Kaksi lautamiestä nousi paikaltaan, aukaisi oven ja työnsi Mikon ulos, mutta Mikko vielä sittenkin huusi, että tuomio on väärä ja että hänellä ei ole Lättenperille mitään velkaa, sitä vähemmän Jörkvistille, sen tuliselle pöllöhavukalle. Hän vaikenä vasta kun lautamiehet raskaasti lupsauttivat oven kiinni.

Nimismies huomautti nyt vaativansa yleisenä syyttäjänä, että Mäntystä sakotetaan näin törkeästä käytöksestä oikeutta vastaan, ja tuomari rupesikin hommaamaan, että Mäntynen on kutsuttava sisään. Mutta samalla nähtiin, että Mikko oli menossa pellon veräjän takana Virtalaan päin. Kukaan ei lähtenyt häntä sieltä hakemaan, joten sakotushomma jäi semmoiseksi.

Mikko koetti kaikin voiminsa taistella itsensä kanssa saadakseen synkeyden kulumaan pois sielustaan, mutta sitä hän ei saanut. Hän ei saanut sammumaan sitä vihan tulta, joka hänen sielussaan nyt paloi Ledenbergiä ja tämän rouvaa kohtaan. Ajatukset kiehuivat sen ympärillä suomatta yön lepoa, päivän rauhaa. Unettomuuden aiheuttama heikkous ja aivojen rasitus saivat hänen mielensä ilkeään, levottomaan houretilaan, jossa selvä arvostelukyky katosi. Aivoissa jyskyttivät irtonaiset sanat ja lauseet, ja silmissä kieppuivat kaikenlaiset

kiusalliset näyt.

Aunoa rupesi huolettamaan, kun hän näki, että Mikko ei viikkokausiin nukkunut. Auno rupesi rukoilemalla pyytämään Mikkoa lähtemään lääkärin apua saamaan, ennenkuin olisi myöhäistä. Mutta Mikko ei lähtenyt, kun pelkäsi joutuvansa hourusairaalaan. Aunolle hän ei kertonut pelkoaan, vaikka uskoikin ennen pitkää menettävän järkensä, jos ei kuolema pelastaisi. Mikko tunsu sielustaan pakenevan kaiken muun paitsi vihan. Katkeamaton palava viha poltti sielusta sen, mikä ennen oli elähdyttänyt sielua ja ruumista. Kuoleman ajatus tuli nyt yhä useammin ja itsepintaisemmin hänen mieleensä. Veteen hukkumista oli sanottu helpoimmaksi kuolemaksi, minkä vuoksi Mikko alkoi olla yhä enemmän selvillä siitä, että hänenkin oli sitä tietä siirryttävä pois tästä elämästä.

* * * * *

Noin parinsadan askeleen päässä Virtalasta oli virran yli vievä maantiesilta, joka oli niin korkea, että höyryvenheet savupiippuineen sopivat alta kulkemaan. Siinä sillalla Mikko usein kävi istumassa ja siinä hän istui tänäkin iltapäivänä. Ennen oli jo kaksi epätoivoista sielua siitä sillalta heittäytynyt virtaan, ja Mikko ajatteli itseään kolmanneksi. Sillalta hän ei kuitenkaan halunnut hypätä, vaan katsoi itselleen toisen paikan. Virran rannalla oli sileä kallio miltei virran tasalla, siksi ylhäällä vain, että pysyi kuivana. Vilisevä virta hiveli lakkaamatta sen laitaa. Tälle kalliolle laskeutui nyt Mikko pitkäkseen lähelle virran laitaa. Laskeva aurinko kultasi luontoa, ruskopilvet kuvastuivat veden pintaan ihanina. Mikosta tuntui, että teko on nyt tehtävä, turha sitä on lykätä, mutta samassa helähti Aunon ääni sillalta: — Isä! Mitä sinä nyt sinne kylmälle kalliolle olet ruvennut maata. Tule syömään, siellä on keitto valmis. Silloin Mikon koko ruumis hytkähti. Hän osasi vain sopertaa: — Ei tämä ole kylmä, - - ja nousi seisoalleen, mutta jalat olivat siinä kylmällä kalliolle niin jähmettyneet, että hän oli hoipertua virtaan.

Mikko ja Auno lähtivät rinnakkain hitain askelin kävelemään Virtalaan. Auno alkoi huolestuneesti puhella.

— Ei, rakas Mikko, sinusta tule miestä, jos sinä et heitä ja irroita itsestäsi tuota surua. Otetaan kaikki tämä Jumalan, hyvän Isän, rakkaana kurituksena, jonka hän suuressa viisautessaan lähettää meidän parhaaksemme.

— Mutta mitä minä sitten olisin pahaa tehnyt Jumalalle, kun tällä tavoin

rankaisee, vielä noita roistoja apumiehinään pitäen?

— Voi, rakas Mikko, mitä sanot! Jumalan kirkkaitten kasvojen edessä ei ole mitään puhdasta. Kultakaan ei kuulu olevan puhdasta, kun se maasta tai kallioista kaivetaan, sekin täytyy tulella puhdistaa. Jumala tahtoo saada tulen avulla kuvansa itsensä kaltaisiksi. Hiuskarva ei putoa päästömme taivaallisen Isän tahdotta, eikä varpunen putoa oksalta hänen tietämättään. Jumalan tahdosta ja meidän hyväksemme tämä kärsiminen on. Minulle ei ainakaan, jos tätä mieltä jatkuu, tule tässä elämässä niin kovaa koetusta, jota en ilolla ja kiittäen Jumalaa voisi ottaa vastaan, vaikka se katkeraltakin lihasta ja verestä tuntuisi.

— Se on hyvä se, sanoi Mikko, äänessä outo kankeus.

Mikko ja Auno tulivat nyt Virtalan tupaan. Auno rupesi kiireimmän kautta laittamaan illallista, toi keittiöstä keittopatansa tuvan uunin eteen ja sanoi: — Laurilan emäntä toi suuren rieskan ja niin rasvaisen vasikan ronkan, ettei munuaisia näkynyt. Siitä keitin nyt paistin, panin vielä emännän antamaa maitoa tähän keittoon. Tämmöinenhän tuo sinusta ennen on ollut mieluista.

Mikko ei kuullut Aunon puhetta, käveli vain tavallista ripeämmin lattialla sormet nyrkkiin puristettuina ja voimakkaasti ojennellen käsiään kaikille suunnille, kasvot entistä synkempinä.

— Mikä sinun on? Onko sinulla jotakin suonenvedon tapaista? kysyi Auno levottomana.

— Tuli vähän kylmä, sopersi Mikko.

— Johan tuon nyt tiesi, kun iltakylmällä menit sinne kalliolle, jossa kinos on vielä törmän vieressä, nuhteli Auno ja toimitti ruokaa pöydälle. Mutta Mikko yhä käveli lattialla ojennellen nyrkkiin puristettuja käsiään. Hänessä oli huomaamatta herännyt ajatus, että jos hän itsensä lopettaa ja jättää Ledenbergin akkoineen eloon, niin ne vain makeasti nauravat. Hänen täytyy laittaa niin, että ne samassa kaupassa tulevat pois maailmasta. Mikko tiesi, että Ledenberg akkoineen usein kävelee kaupungin kosken sillalla. Hänen suunnitelmansa oli tuota pikaa selvä. Kiihtyneessä mielentilassaan hän uskoi voivansa tämänkin teon suorittaa.

Keittokuppi höyrysi pöydällä, siinä oli hänen lempiruokaansa. Mistä kummasta lieneekään äkkiä ilmaantunut. Hän siirtyi halukkaasti pöydän ääreen, söi

enemmän kuin moneen viikkoon, kuppinsa melkeen tyhjäksi. Auno sanoi jo ihastuneesti:

— No mieshän sinusta takanakin taitaa ruveta tulemaan, kun noinkin hyvästi söit. Moneen viikkoon en ole huomannut ruuan kuluvan, millä häntä lienet elänytkin. Lieneekö niin kuten sanotaan, että joka antaa työn, se antaa ruuankin.

— Niin kai se on ollut, mukautti Mikko.

Illan ruusuhohteinen kajo valaisi vielä huonetta, niin että erotti esineet yli huoneen, kun Auno ja Mikko olivat käyneet levolle. Vuoteellaan selällään ollen Auno liitti kätensä ristiin ja korkeuteen katsoen luki hartaammin kuin koskaan ennen iltarukouksensa, sillä hänellä oli povessaan salainen pelko, jonka Mikon uhkaavat eleet olivat synnyttäneet. Kun Auno oli painunut uneen, tunsikin Mikko olevansa yksin ja koko sielu ja ruumis hulmahtivat täyteen äskeistä aietta. Hän tiesi kerkeävänsä Koskelan kaupunkiin huomenaamuksi...

Auno nukkui varmasti, Mikko hiipi niin hiljaa kuin taisi vuoteeltaan, panna kähnehti kengät jalkaansa ja puki vaatteet päälleen. Hiljalleen ja varovasti painaen työnsi hän sitten oven auki ja ulos hiivittyään samalla tavalla painoi sen kiinni, jottei Auno sitä kuulisi. Pian oli hän Koskelan kaupunkiin vievällä maantiellä. Hän oli niin innoissaan, että suoritti alkutaipaleen puolittain juosten. Lopulta oli hänen kuitenkin istahdettava kivelle tiepuoleen. Siinä hän pyyhki hikeä otsaltaan ja hämärillä silmillään katseli jälkeen jäänyttä kauan sitten palanutta, monen kilometrin pituista kangasta, jossa nyt oli miehen korkuinen koivikon vesakko. Sen keskestä piikotti sieltä täältä katkolatvainen palaneen puun pötkelö. Koivikon vesakossa kuului urosmetsäkanaan räkätys. Mikko oli poikasena opetellut kaikkien lintujen ääniä matkimaan ja alkoi nyt enempää ajattelematta naukuttaa kuten naarasmetsäkana. Mutta samassa vesakosta lentää kurahti oikein kukkapää urosmetsäkana ja istui Mikon päälle. Mikko tempasi silmänräpäyksessä metsäkanaan säärystä käteensä, rapsautti kiveen ja heitti kiven juurelle, missä se muutamia kertoja räpäytti siipiään ja jäi kuolleeksi. Pian alkoi kankaan liepeeltä kuulua metson laulu. Mikko rupesi kotkottamaan koppelon tavalla ja väliin matki metsoa. Silloin metso lähti lentää tohkaisemaan Mikkoa kohti. Mikko kyyristi päänsä alas: istuisikohan tuokin hänen hartioilleen? Sitä ei metso kuitenkaan tehnyt, vaan laskeutua humautti Mikon eteen maantielle, jossa sinne tänne juoksenteli kuulostellen äskeisiä laulajia. Mutta kun ei niitä kuulunut, niin se nosti pyrstönsä pystyyn, pöyristi höyhenensä, levitti siipensä ja rupesi laulamaan. Siinä laulaessaan ja pyörästellessään se huomasi kuitenkin

Mikon ja säikähtyneenä hyökkäsi lentoon ja lensi korven pisimmän kuusen latvaan, missä pystypäisenä pyörästeli ja toihuili nähdäkseen ja kuullakseen toisia. Mikko muisti nyt matkansa, hyppäsi tielle ja lähti juoksujalkaa jatkamaan kulkuansa.

Koskelan kaupunki oli kahden jyrisevän putouksen rannalla. Putouksien välisessä suvannossa oli keskellä jokea korkea kalliorystyinen saari, jonka kautta, jakaen korkeat kalliorystyt kumpaisellekin puolelle tietä, kulki nyt leveä maantiesilta kaupunkiin. Tälle sillalle kerkisi nyt Mikko juuri kun aurinko selvisi paistamaan joen toisella puolen olevan korkean metsäisen vaaran yli. Heleän aamuauringon paisteessa loistivat akkunat kuin liekehtivä tulimeri. Kun ei sillalla vielä näkynyt ketään liikkuja, niin Mikko katseli hetken kaupunkia ja virtaa, joka vinosti kiirehti noin viidenkymmenen askeleen päässä olevaa putousta kohti. Korkeuteen hyökyilevät aallot täristivät pauhaten ja jyristen vierellään seisovia mustia kallioiseiniä. Se jyrinä lauloi nyt Mikolle kaameata jäähyväisvirttä. Mikko puristi hampaansa yhteen ja sormensa nyrkkiin.

Eräistä kaupungin savupiipuista alkoi hienoja savusuortuvia hiljalleen pyörteillen nousta korkeutta kohti. Kaupungin kaduilla näkyi jo joku kävelijä ja aurinko alkoi kohota yli vaaran paistamaan sillallekin. Yön kylmyys tuntui rupeavan poistumaan ilmasta, mistä Mikko arvasi, että kohta niitä tyhjän toimittajia alkaa tulla sillalle.

Siinä missä sillan hirsistä rakennetun reunakaiteen pää liittyi saaren pystyjyrkkään kallioiseinaän, oli kallioiseinaä enemmän kuin metrin verran jätetty kaiteen päästä tien puolelle, joten siihen jäi nyt tasakulmainen pieni loukko.

Kun ihmisiä alkoi näkyä tulevaksi sillalle, kyyristyi Mikko tähän loukkoon istumaan ja odottamaan koston hetkeä jokainen hermo jännityksessä ja kädet nyrkkiin puristuen. Hirsinen kaide oli vähäpätöinen este, jos Ledenberg, tuo kiusanhenki, hänen elämänsä turmelija, ilmestyisi sillalle. Meno kaiteen yli tekisi toimituksen vain juhlallisemmaksi.

Ihmisiä alkoi täytyä sillalle. Toiset kävelivät rinnakkaisina pareina, toiset yksinään. Tätä sinne tänne liikkuvaa joukkoa katseli Mikko, mutta hänen silmänsä eivät keksineet Lättenperiä. Mikko tarkasteli liikkumattomana istuen niin tolkussa jokaista kulkijaa erikseen, ettei huomannut, kun entinen Tervolan Ville, hänen rippikoulutoverinsa, seisahtui hänen eteensä ja hieman kumartuneena Mikkoon sanoi: — No, Mikkoparka! Terve mieheen! Mitä sinä

nyt siinä? En yrittänyt tuntea.

Mikko ojensi nyt kätensä Villelle, mutta ei noloudessaan tahtonut saada suutaan auki. — Enpähän varsinaisesti mitään, sammalsi hän viimein.

— Nousehan nyt yhteen matkaan. Minä olen kuullut sinun ikävyyksistäsi ja olisin mielelläni lähtenyt sinua katsomaan, mutta kun on toisen palveluksessa, niin ei ole helppo päästä. Tänäpäivänä olen kuitenkin minäkin vapaa, kun on vapunpäivä.

Mikon oli vaikea siirtyä siitä ajatusmaailmasta, johon hän oli eläytynyt. Hän kuunteli vain puolella korvalla ja kysyi jonkun ajan kuluttua: — Oletko nähnyt Lättenperiä täällä päin liikkuvaksi?

— Miksikä?

— Ilman vaan, sanoi Mikko kankeasti.

— Ei se ole täällä. Se matkusti rouvineen muutamia päiviä sitten Sortavalaan, siellä nyt tänä vapunpäivänä mikä lienee muistojuhla, ja sitäpaitsi niitten sukulainen tulee sinne rovastiksi ja pitää tuliaiskekkerit. Ne sukulaiset eivät ole tätä Ledenbergin nuorta rouvaa vielä nähneetkään.

— Milloinkahan ne tulevat?

— Eivät suinkaan ne siellä kovin monta päivää viivy, sanoi Ville ja pyysi Mikkoa kotiinsa. Hän luuli Mikon tulleen riitajuttunsa tähden tänne tapaamaan Ledenbergiä.

Asuntoonsa tultuaan Ville kehoitti Mikkoa istumaan pöydän takana olevalle topatulle sohvalle. Itse hän istui toiselle puolen pöytää tuolille, josta saattoi nähdä torille. Sinne olivatkin Villen silmät enimmäkseen kiintyneet. Puheen aluksi hän sanoi: — Näyttää, että sinä et ole terve. Oletko tullut lääkärin apua saamaan? Mikä sinulla on vaivana?

— En ole terve enkä sairas, ei minulla ole muuta sanottavaa vaivaa, kuin että pää on tohjana. En ole kuuteen viikkoon hetkeäkään kelpo tapaam nukkunut.

— Kuuteen viikkoon? Onpas henki sitkeässä! huudahti Ville.

— Niin... Nyt sitten välikäräjäin en ole nukkunut silmäni täyttä.

— Miten se on mahdollista?

— On täytynyt olla mahdollista, kun ei ole saanut unta.

— Täällä täytyy jotakin koettaa, eiköhän täällä kosken äänen kuuluvissa sentään löytyisi unta. Mutta tiedätkö sinä, että minäkin olen kihloissa?

— No, onnipa olkoon! Kenen kanssa vai yksinäisikö?

— En aivan yksinäni. Tuon kapteeni Gyldénin Liljan kanssa.

Ei kestänyt kauan ennenkuin kaunis kesäpukuinen nainen tuli Villeä hakemaan. Se oli juuri Lilja Gyldén. Heidän oli määrä lähteä yhdessä kävelylle.

Ville joutui esittämään: — Minulla on täällä vieras. Hän on minun syntymäkylästäni. Me olemme rippikoulutoverit tämän Mikko Mäntysen kanssa.

— Mutta sinähän olet sairaanhoitaja, etköhän sinä siellä sairaalassa ole nähnyt semmoisia, joita on vaivannut pitempiaikainen unettomuus. Tämä mies ei ole nukkunut kuuteen viikkoon juuri ollenkaan.

— Tottahan siellä nyt jotakin on nähnyt, mutta enhän minä silti lääkäri ole, sanoi Lilja. Sitten hän riisui saalinsa hartioiltaan, istui Mikon viereen sohvalle, jossa puristeli Mikon kalvosia, koetteli päätä ja niskasuonia ja kysyi: — Mistä se unettomuus on tullut?

Ville jouduttautui sanomaan ennenkuin Mikko kerkisi mitään virkkaa: — Tämähän se on juuri se Ledenbergin leikin uhri, josta minä sinulle jo kerran puhuin.

— Hyvä Jumala sentään! Vai tämä se on se kovan onnen lapsi ja siitä surusta se unettomuus!

— Vähempikin tuo valvottaa kuin se, että viedään koti ja kaikki, mitä hengestä on irti, ja työnnetään talostaan paljaan taivaan alle kuin kylän koira, sanoi Ville silmät säihkyen.

— Vai niin! Vai niin. Mutta me emme lähde nyt kävelemään. Sinun pitää käydä

pullo hyvää viiniä, sanoi Lilja määrävästi. — Minä laitan tänne meille aamiaista, me syömme täällä ja toimitamme tämän vieraan nukkumaan. Sitten on meillä aikaa kävellä.

— Se on viisain temppu, sanoi Ville, pani kesäpalttoon ylleen ja katosi ulos. Mutta tuokion perästä hän palasi, otti palttoonsa povesta tumman, kultakaulaisen pullon, pani sen kaapin päälle ja sanoi: — Tuossa sitä on oikein espanjalaista, sitä ei ole joka pojan nokan alla.

— Jää sinä nyt tämän vieraamme huviksi, minä lähden kotiin toimittamaan sieltä syötävää tänne. Laita sinä tuonne toiseen huoneeseen pöytä valmiiksi, sanoi Lilja, nousi, hulmautti saalinsa hartioilleen ja kiirehti ulos.

Mikko näki Lilja-neidin juoksujalkaa suuntautuvan kapteeni Gyldénin talon porttia kohti.

— Sekö on tuon ukko Jylteenin tyttö? Tiennenkö väärin, se kai on ainoa? kysyi hän Villeltä.

— Sen se on. Ei sillä ole muita perillisiä... Onhan tuo vielä vähän varhaista sanoa, mutta sinne päin ovat sukset soutamassa, että josko jonkun kuukauden perästä lienen tuon talon omistaja.

— Se ei sentään entiselle Tervolan Villelle ole aivan lyhyt askel. Eikö tämän isällä sitten ole ketään sukulaisia.

— Ei sillä ole, se on norjalainen ukko, isätön poika, päässyt jo pienenä merelle ja siellä kohonnut kapteenin arvoon.

— Mutta jos ukko testamenttaisi jollekin hyväntekeväisyylaitokselle tavaransa ja jättäisi vain jonkun osan teille.

— Hm. Sitä hän ei tee. Merimies ei tiedä hyväntekeväisyylaitoksista mitään.

— Hyvä on, sanoi Mikko ja painoi otsansa kämmeneensä ja peitti silmänsä, kun alkoi taas valvomisesta päätä huimata.

— Eiköhän sinun olisi parempi olla pitkänäsi, sanoi Ville ja toi tyynyn. — Mutta pysy nyt sentään valveilla, kunnes syödään. Laitetaan sitten vuode, johon rupeat nukkumaan, täällä ei häiritse kukaan, kun otamme avaimen ovelta.

Sen sanottuaan Ville rupesi toiseen huoneeseen laittamaan pöytää, kun tiesi Liljan kohta tuovan ruokia. Eikä tarvinnutkaan kauan odottaa ennenkuin Lilja tulla hoilotti korit kumpaisessakin kädessä. Kohta olikin pöytä katettu kaikenlaisilla ruuilla. Keskellä pöytää oli viinipullo, sen vieressä kolme isoa, kirkasta pikaria. Siihen pöydän ääreen Lilja-neidin osoittamalle tuolille istui nyt Mikko. Lilja täytti pikarit, otti yhden niistä käteensä ja sanoi: »Vieraan kunniaksi!» Mikkokin seurasi talonväen esimerkkiä ja ryyppäsi puolilleen, mutta Lilja pakotti hänen ryyppäämään tyhjäksi ja täytti samalla pikarin uudelleen ja sanoi: — Kaksi silmää on vierahalla!

Mikko puistalti päätään ja sanoi: — Ei nyt toki enää.

— Tämä tekee teille hyvää, tätä annetaan sairashuoneessakin heikoille sairaille, sanoi Lilja siirtäen pikaria Mikon eteen.

Mikko ei kyennyt vastustamaan, vaan ryyppäsi pikarin tyhjäksi ja tunsi kohta somaa kiertelyä sydänelänsänsä. Sitten Lilja pani ruokia Mikon lautaselle kuten pienelle lapselle, kehoitti syömään ja täytti taas lasin viinillä. Mikko ei nyt enää vastustanutkaan, vaan ryyppäsi ensi esityksellä.

Kun syömästä oli päästy, niin Lilja laittoi vuoteen ja sanoi: — Riisukaa kenkänne ja nuttunne ja ruvetkaa vuoteeseen.

Siihen Mikko rupesikin, mutta Lilja toi hänelle vielä unipulverin, joka Mikon oli nielaistava, ja sanoi: — Nyt me jätämme teidät nukkumaan. Älkää nyt ajatelko mitään, antakaa unen tulla vaan.

Liljan ja Villen mentyä Mikon sameat silmät vielä kauan aikaa harreilivat valveilla, mutta ajatukset olivat jo päässeet koko lailla vapautumaan Ledenbergistä. Ne olivat saaneet toisen kiinnostuskohdan: — Lilja ja Ville pääsevät Gyldénin talon omistajiksi; kun he ovat noin ystävällisiä, niin ne antavat palasen siitä meille. Me teemme sille maalle pienen talon, kuten Auno oli esitellyt... Viimein tuntui hieman raukaisevan, ja kohta sammuiivat ajatukset kuin riutuva tuli. Uni oli voittanut.

Oli jo iltapäivä, kun Mikko yhä nukkui sikeästi lausuen unissaan katkonaisia sanoja kuusesta, vihavenäläisistä, isosta Jyristä, lappalaisista, virrasta, kalliosta, viskaalista, Tuomaasta, Matista, metsosta ja metsäkanasta — kaikista sekaisin.

Kun hän sitten heräsi, oli hänen päänsä paljon selvinnyt. Kahvipannu sattui

olemaan pöydällä. Mikko kutsuttiin kahville pöydän ääreen, jolla oli runsaasti houkuttelevia leivoksia. Lilja ja Ville näyttivät hyvin tyytyväisiltä, kun näkivät Mikon levänneen ja päässeen hyvään unen alkuun.

Mikko otti leivoksia paljon ja monenlaisia Liljan kehoituksen mukaan. Liljan katsoessa kelloaan kiintyivät Mikon silmät vitjoihin. Laskettuaan kuppinsa pöydälle hän sanoi: — Mitä ainetta noissa teidän kellonvitjoissanne ovat nuo säteilevät tähdet? En tuommoisia ole ennen nähnyt.

Lilja otti povestaan kellon käteensä ja sanoi: — Ne ovat jalokiviä. Tahdotteko nähdä tätä kelloa? Sitten Lilja-neiti kertoi, miten hänen isänsä ollessaan Brasiliassa oli laivojen yhteentörmäyksessä pelastanut oman henkensä uhallalla monimiljonääri-neidin hukkumasta. Kun pelastaja ei huolinut rahalahjasta, lähetti neiti, joka sai periä isänsä kuuluisan jalokiviliikkeen, hyväntekijälleen tämän kellon. Lilja-neiti sai sen sitten isältään. Tämän kerrottuaan Lilja otti Mikon kädestä kellon, aukaisi sen ja Mikolle jälleen tarjoten sanoi: — Tuossa on sen neidin kuva, jonka isäni on pelastanut.

Mikko katseli hetken sitä kuvaa ja arvellen sanoi:

— Pulska tyttö. Mahtaa sillä olla kosijoita.

— Hyvin luultavasti, mutta tyttö ei ollut sanonut koskaan menevänsä naimisiin. Isäni oli silloin jo leski, ja tuo neiti oli sanonut, että hän menisi naimisiin vain siinä tapauksessa, että saisi tulla isäni elämäntoveriksi.

— Sitä on kummallisia luonteita, niinkuin tuollakin neidillä, kun ei halua tulla naimisiin. Luulisi, että rikkaan on kaikista parhain mennä naimisiin nauttimaan elämästä, sanoi Mikko yhä jalokiviä ja kuvaa katsellen.

— Kaikista vaikein on rikkaan tulla naimisiin, sanoi Lilja vakavasti.

— Miksi niin?

— Siksi, että kaikki kosijat ovat ihan sanomatonta rakkautta täynnä. Niitten kirjeetkin ovat niin rakkaudesta ylitsevuotavia, että oikein haisevat, vaikka monet kokemukset näyttävät, että rakkaus onkin kestänyt vain kosinta-ajan. Rikkaan on paras mennä naimisiin semmoisen pojan kanssa, joka ei uskalla kosia. — Miten niin? — Siksi vain, että sitä voi syrjästä katsomalla nähdä toisen sisimpään, ja katse voi merkitä enemmän kuin sanat. — Mutta meiltähän tässä

unohtuu elämän tärkeimmät toimet ja jäähtyy meidän lempiliememme. Sitten hän, kaadettuaan kupit täyteen kahvia, kehoitti Mikkoa panemaan sokeria sekaan ja ottamaan leivoksia. — Tehän kuulutte olevan metsästäjä. Kohta joutuu metsopäivällinen. Me olemme ostaneet suuren metson salametsästäjältä.

Mikon sydän hytkähti, kun hän kuuli tänä päivänä pääsevänsä metsopäivällisille. Hän ei osannut sanoa muuta kuin: — Kuinka te voitte minulle, tuntemattomalle miehelle, olla näin hyvä? Lilja koetti torjua ylistelyn, vakuutti, ettei Mikko ole tuntematon — onhan Ville hänestä paljon puhunut — ja alkoi kertoa, miten sairaalassa oppii rakastamaan lähimäistään, siellä kun tapaa vain kärsiviä ihmisiä.

Päivällispöydässä johtui puhe metsästyksen. Mikkokin kertoi, miten metsäkana lensi hänen päänsä päälle ja miten metso lensi eteen, kun hän matki koppelon ja metson laulua. Kun Lilja tätä kovasti ihmetteli, kertoi Mikko:

— Minä kun olin äitini lapsista vanhin, niin täytyi jo kahdeksanvuotiaana yksin olla karjan paimenessa laitumilla kuljettelemassa lehmiä ruokapaikasta toiseen. Siellä toukokuun ja kesäkuun pitkinä päivinä tuli miettineeksi jos jotakin. Nuori kieleni oli silloin taipuisa vaikka solmulle vedettäväksi. Siellä taivuttelin ääntäni matkimaan lintuja ja kohta aloin nähdä, että milloin metsäkana, milloin teeri, milloin metso lentää korahti eteeni, vieläpä päälaellekin.

— Silloin kai se käsikin tottui viskaamaan kiveä mihin paikkaan tahtoi, sanoi Ville.

Nyt Ville kertoi, miten he rippikouluaiikanaan olivat joutuneet kivisotaan rovestin pahanilkisten poikien kanssa. — Me olimme uimassa, kun sen riettaan orjat rupesivat meitä kivittämään sinne järveen — tässä kulmassani näkyy arpi vieläkin, kun muuan vinkula viskasi terävasärmäisellä kivellä. Mikko oli rannalla, tämä kun pohjanmaatulaisena ei osannut uida. Tämän Mikon täytti pyhä viha, hän koppasi rannalta kivenmukulan ja sanoi: »Sitten on ihme, jos noista ei lopu risti», ja viskasi kivellä juuri sitä, jonka kivi sattui minuun, ja silmä meni sisään.

— Se kai osui sattumalta? sanoi Lilja.

— Sattuipahan toinen kivi toista takaraivaan, kun lähtivät älisten juoksemaan kotiinsa, ja vielä kolmatta selkään, vaikka olivat jo ainakin viidenkymmenen sylen päässä menossa.

— Osasin minä toki siihen aikaan viskata kivellä mihin lehteen puussa tahansa, sanoi Mikko vakuudeksi.

— Oli tällä poikasena kummallisia taipumuksia, sanoi Ville. — Vieläköhän sinä osaisit saarnata sen Nilsiänsä rovastin vaalisaarnan. Tämä kun kuuli minkä papin tahansa kirkossa saarnaavan, niin paikalla samalla äänellä saarnasi saman saarnan, mutta muut eivät olleet niin ylösrakentavia kuin se Nilsiänsä rovastin vaalisaarna. Me tätä kutsuimmekin Nilsiänsä rovastiksi.

* * * * *

— Etköhän antaisi minulle pyssyä ja ampumatarpeita, veisin jonkun linnun kotituliaisiksi, sanoi Mikko seuraavana päivänä Villelle.

— Aivan mielelläni annan ja hyvän annankin, olin juuri sitä ajatellut, vastasi Ville. — Mutta sinulla ei ehkä ole niin kiirettä sinne kotipuoleen, ettet joutuisi olemaan huomeneen ja nukkumaan vielä tulevan yön.

— Kyllä minä nyt unelta jaksan, ja sitäpaitsi näkyy tulevan tyyni yö tänä iltana. Metso laulaa, puhui Mikko päättävästi, mistä äänen sävystä kuului, että hän tahtoi nyt lähteä.

Ville ja Lilja eivät nyt enää kieltäneetkään lähtemästä, mutta Ville kysyi: — Mitä nyt meinaat siellä kotipuolellasi, mitä latua aiot lähteä hiihtämään, kun Mäkelän tie on noussut pystyyn.

— Jos joltakin hyvältä ihmiseltä saisin tilkareen maata, rupeisin siihen tekemään pikkuista kouran kokoista mökkiä, jossa rypisimme.

— Onhan meillä maata vaikka paljon, kiirehti Lilja sanomaan.

Siihen Liljan esitykseen ei Ville tarttunut, vaan sanoi: — Minulla on tilkka tiedossani, käpylintu kätöksäni. Tällä kauppias Leizénillä on maatila tuolla Koutajärven takana Kuurtajanjoen suulla, joka Leizéniltä joutaa myytäväksi. Silloin ei tarvitse paljaan taivaan alle, kylmään metsään ruveta talontekoon.

— Silläkö Lentsulla? keskeytti Mikko jo hiukan innostuen.

— Sillä Lentsulla juuri on maatila, joka joutaa ja hyvin joutaakin myytäväksi, miehellä ovat raha-asiat siksi rempallaan ja luottoa ei tahdo löytyä

hakemallakaan.

— Söisihän se koirakin leipää, kun olisi rahaa. Mistäpä siihen semmoisen tilan ostoon minunlaiseni rahat koppasi, sanoi Mikko tyynesti.

— Rahoja niitä kyllä on ja saadaan myös, sanoi Ville. — Minä olen toimikunnan jäsenenä tässä täällä sijaitsevassa Kontiorannan pitäjän säästöpankissa ja siinä on nyt rahaa. Otetaan siitä rahat kiinnitystä vastaan, niin ei tarvita takausmiehiä eikä mitään, kiinnitetään vain tila takuuseen. Eikä muuta kuin asiaan käsiksi. Silloin sikaa säkkiin, kun se on päin.

Mikko punalti päättään ja sanoi: — Sietäpä harkita. Kun käyn Aunon luona, niin tulen tänne uudelleen. Silloin tuon sen pyssysi, jonka nyt annat.

Lilja oli tätä kuunnellut ääneti, mutta yhtyi nyt puheeseen: — Jos se homma ei ottaisi tulta, niin meillä on tuolla Hirvilahden rannalla maata paljonkin. Kaikki sanovat sitä hyväksi viljelysmaaksi. Jospa rupeatte sinne tekemään taloa. Paha kyllä siellä ei ole entistä.

— Se sitten, kunhan tästä Leizénin tilasta otetaan ensin selvä, sanoi Ville.

Kaikki nousivat pöydästä. Kiiteltään isäntäväkeään Mikko toimittautui kotimatalle. Elämä oli saanut taas sisältöä. Oli taas olemassa muutakin kuin Ledenberg ja kosto.

Yhdeksästoista luku.

Virtalan emäntä oli Aunon kanssa jo käynyt toimittamassa aamulypsyn navetassa ja hellaan oli jo pantu tulta aamiaiskeiton keittämistä varten. Nyt keskustelivat taas naiset siitä ainoasta mahdollisuudesta, että Mikko on sillalta hypännyt jokeen, kun häntä ei kuulu missään eikä kukaan ole nähnyt. — Mutta kukas tuolta tulee! sanoi emäntä ihastuksissaan, osoittaen kädellään akkunaan. Auno pyörähti katsomaan, tapansa mukaan löi käsiään yhteen ja huudahti: — Herra Jumala hyvästi siunatkoon! Mikko ja lintutakka selässä. — Muuta ei osannut Auno sanoa, räpäytti vain käsiään kuin lentoon pyrkijä ja kiirehti

aukaisemaan Mikolle ovea.

Mikko heitti nyt kauloista vitsalla yhteen sidotut lintunsa lattialle — kantamuksessa oli neljä metsän parhainta metsoa, kaksi suurta mustaa teertä ja kukkapää metsäkana — ja sanoi tyynesti: — Siinä on keittämisen apua.

Hikeä otsastaan pyyhkien meni Mikko pöydän taakse istumaan. Auno oli riemuissaan Mikon tulosta ja hänen tuomisistaan. Hän rupesi emännän kanssa päästelemään lintuja vitsasiteistä ja he hokivat yhteen suuhun: — Siinä on keittämisen apua, siinä on keittämisen apua. — Kun linnut oli levitelty lattialle, otti Auno yhden metson, ojensi sen emännälle ja sanoi iloisesti: — Saaneen kädet ne ovat sulimmat, tässä on sinulle tämä. Emäntä ihastui: — No se tuo ei ole vähäinen käsianti — ja lähti viemään metsoa pirttiin muittenkin nähtäväksi.

Auno olisi nyt lähtenyt, mutta emännällä oli valmis pannu, sitä kantaen hän palasi tupaan ja naurussa suin ilmoitti: — Pitää se toki metsämiehen suu saada sulaksi. Sen suu se napsaa, jonka jalka kapsaa. Tuommoinen lintuläjä ei ole joka miehen lattialla.

— Ei olekaan, mutta meidän lattiallamme se ei ole ensi kertaa. Ja kun Jumalalta lienee myötiä, niin ei se ole vielä viimeinenkään, sanoi Auno. Kun oli istuttu kahvipöydän ääreen, täytyi Mikon ruveta tekemään selvää matkastaan. Hän kertoi lyhimmittäin menneensä Koskelan kaupunkiin entiseltä Tervolan Villeltä saamaan pyssyä ja ampumatarpeita ja sitten metsästellen sieltä palailleensa. Sen Auno ja emäntä uskoivatkin.

Mikko ei välittänyt välipalasta, hän rupesi syömään vasta kun lintukeitto oli valmis. Emäntä oli tuonut pöytään rukiisen pullan ja voilautasen. Auno ei tullut pöytään ennenkuin oli laittanut Mikolle vuoteen. Hän näki Mikon nyt syövän aivan harvinaisella halulla ja uskoi nyt myös saavan unta, kun tiesi hänen koko yön rähmästäneen metsojen jälessä. Syötyään Mikko sanaa puhumatta riisui kenkensä jaloistaan ja köllistyi vuoteelle ja vetäisten peitteen ylleen hautautui kokonaan peitteen alle. Auno otti nyt keittokuppinsa, lusikkansa ja leipäpalasensa ja hiljaa ovea kiinni painaen poistui keittiöön syöntiään lopettelemaan. Hän varoitteli vielä talon lapsiakin pysymään hiljaa, jotta Mikko pääsisi nukkumaan. Mikko koetti olla nyt mitään ajattelematta. Ajatukset liikkuiivat kuitenkin kaupunkimatkassa, Leizénin maatilassa ja viimeisessä metsästysretkessä. Ne Lättenperin aikaansaamat tapahtumat tuntuivat olevan likellä, mutta ne olivat kuin kaiken viljan sortanut raesade, joka pois paetessaan

viimeisiä rakeitaan piristelee, samalla kuin heikkenevä ukkosen jyrinä kerta kerralta etenee ja pilven synkkä seinäkin loittonee. Ennen pitkää rupesi Mikkoa raukaisemaan. Oli kuin korviin kuuluisi Liljan herttainen puhelu ja hänen rinnoillaan näkyisivät häikäisevän säteilevillä jalokivillä koristetut kellon vitjat letkahtelemassa, mutta kohta katosi kaikki. Jäsenet valahtivat hervottomiksi, ainoastaan peite liikkui huokumisen mukaan.

Oli jo päivä kallistumassa illaksi, eikä vieläkään kuulunut tuvasta mitään liikettä. Auno oli varustanut kahvipannun toivossa, että Mikko ehkä nyt herää kahvia juomaan. Hän aukaisi varovaisesti tuvan oven ja hiipi tupaan. Mikko nukkui aivan tiedoton, oli vain kääntynyt selälleen ja peitettään solauttanut jalkoihinsa päin. Toinen käsi peitteen alla ja toinen heitettynä vuoteen liepeelle hän nyt veteli sellaista unta, jota Auno oli Jumalalta hänelle monta viikkoa rukoillut. Ei Auno nyt raskinut herättää Mikkoa kahvia juomaan, vaan hiipien poistui tuvasta ottaen avaimenkin ovelta, jotteivät lapsetkaan sinne menisi ilakoimaan.

Kun ei Mikko herännyt koko sinä iltana, poistui Auno pirtistä, meni tupaan ja teki vuoteensa lähelle Mikon vuodetta, kuullakseen milloin Mikko alkaa liikkua ja voidakseen nousta toimittamaan, mitä hän tarvitsee. Mutta ennen pitkää Auno oli nukkunut yhtä sikeään uneen kuin Mikkokin. Huomisaamun hämärä oli harmaan hevosen kokoinen, kun Auno heräsi, ja samassa alkoi Mikkokin viehkuroida ja verrytellä nukkuessa rauenneita jäseniään.

Kimpoamalla hyppäsi nyt Auno vuoteeltaan ja kiiruhti keittiöön saamaan ensinnäkin kahvia. Kun kahvipannu jo oli tuvassa, venytteli ja oikoi Mikko käsiään ja jalkojaan vuoteellaan ja kysyi: — Iltako nyt on vai aamu? Olen nukkunut niin sikeästi, etten ole tiennyt tästä maailmasta tämän taivaallista.

Auno naurahti ja virkkoi iloisesti: — Kyllä tämä on aamu.

— Kyllä kai se nyt Uni-Matti sai sitten velkansa, sanoi Mikko ja alkoi konkoa vuoteelta. Seisoalleen päästyään hän kankein askelin poistui ulos. Sieltä tullessaankin hän vielä käveli kankeasti ja sanoi hymähtäen: — Kukahan minulta on nukkuessa jalat vaihettanut, kun nämä eivät tunnu entisiltä omilta jaloiltani?

— Eiköhän se kauppa sentään purkaudu, kunhan tässä saadaan kahvia, sanoi Auno tyytyväisenä kahvia kaataessaan kuppiin. Sinne pöydän taa istui nyt Mikko ja kankeasti käsitellen kuppia alkoi ryyppiä kahvia.

Kahdeskymmenes luku.

Kylvöaika alkoi olla käsissä, minkä vuoksi Mikko lähti ottamaan selvää Leizénin maatilasta. Hän matkusti ensinnäkin Kuurtajanjoen suulle näkemään tätä tilaa. Hän tuli Leizénin omistamalle Korholan tilalle ja näki kartanon olevan kauttaaltaan ränsistyneenä, ihan viimeistä värsyään laulavana ja raunioiset pellot laihaa nurmea kasvavina ketoina. Ainoastaan muutaman pelto-osan puolisko oli hyvin nikuraisena rukiinlaihona ja muutaman osan nurkka sulana peltona, jossa viime kesänä näkyi kasvatetun perunoita. Aitaa ei peltojen ympärillä ollut yhtään tavallista riehtoväliä, ainoastaan pönkittelemällä köhilöitä ja repaleita. Mutta näköala matki Mäkelän näköalaa. Mikon silmä kaipasi vain isoa kuusta, jota ei kuitenkaan ollut — eihän sitä ollut enää Mäkelässäkään. Mikon povessa tuntui mieluisa sysäys: Mikäs tässä hätänä, kaiken muun voi sentään korjata käsin!

Tilan yhdessä huonerähjässä asui vaimoineen ruma mies, jonka toinen jalka oli korttelia lyhempi toista. Kuullessaan Mikon asian mies nousi levottomana kävellä lännkäilemään huoneensa lattialla, suuri paksuhuulinen suu puoleksi auki hölmöittäen. Hänen suurinokkainen vaimonsakin alkoi toihuutella nokkaansa pahantuulisen näköisenä ja porisi: — Kyllä on hätäisistä hätäisin, joka tähänkin kyykistelee. Ei miespolveen ole oikeaa asujaa ollut eikä tule.

— On kai tässä kerran ollut oikeakin asuja, kun noita peltoja on noinkin paljon ollut sulana ja huoneitakin on ollut ihan tarpeen mukaan, sanoi Mikko vakavasti.

— On ollut, mutta nälkä on ajanut asukkaan ja ajaa vieläkin, sanoi akka melkein ävähäten, ja vinot pikkuiset käärmeensilmät kiiluivat syvistä kuopistaan.

— No, onko teillä sitten mitään asiallista vastaansanomista, jos minä tämän ostaisin, sanoi Mikko tutkivasti kumpaistakin silmiin katsoen.

— Ei mitään, kyllä kait tämän meistä nähden saatte ostaa, sanoi ukko ja istahti mustalle jakkaralle.

Akka toihautti suurinokkaista päätään ja salaperäisen ivallisesti sanoi: — Kyllä kait tähän tulla saa ken haluaa, vaan ei tässä lysti olla ole.

Mikko siinä ei enää viipynyt, vaan lähti kiirehtimään Koskelan kaupunkiin. Matkalle tultuaan hän ajatteli: »Taitaa tuolla muijalla olla huonemieheksi pääsy huonoa, siitä syystä ehkä mieli vastustamaan meidän tuloamme. Mutta kun

älynnee olla siivolla, niin kyllä tuossa on tilaa sekä meille että heille.»

Kuurtajanjoen suulla, aivan siinä niemessä, missä joki yhtyy Koutajärveen, asui rikas kauppias. Tultuaan talon kohdalle Mikko pistäytyi kauppapuotiin, missä iloisesti hymyilevä toimeliaannäköinen talon rouva hääri mitaten vaaleata kangasta muutamalle ostajalle. Hoikkainen puotineiti luki rautanauvoja toiselle ostajalle.

— Olisiko kauppias saatavilla, kysyi Mikko rouvalta.

— Kyllä se on. Mistä te olette, ette suinkaan liene näiltä tienoin, koska en teidänlaistanne ole täällä nähnyt? sanoi rouva Mikkoa silmiin katsoen.

— Olen tuolta Salmenniemen pitäjästä.

— Missä täällä sitten kuljette?

— Kävinpähän tuota Korholan tilaa katsomassa ostaakseni.

— Mikä on nimenne?

— Mikko Mäntyseksi ne ovat sanoneet.

— Varmaan se Mikko Mäntynen, josta tässä toisella viikolla sanomalehdistä luettiin, että oli tuomittu konkurssitilaan.

— Se sama minä olen, sanoi Mikko hieman alakuloisesti.

Kun puotineiti oli saanut rautanaulat antaneeksi ostajalle, sanoi rouva: — Käypä sinä, Olka, sanomassa kauppiaalle, että tulee käymään täällä ja että eräällä vieraalla on sille asiaa.

Kauppapuodin perällä olevasta ovesta tulla töpsytteli kohta puotiin leveämuotoinen, hyväntuulen näköinen kauppias, jolle rouva virkkoi iloisesti: — Tässä kuuluu olevan Korholan uusi isäntä, se Mikko Mäntynen, josta toisella viikolla luettiin sanomalehdestä.

— Terve sitten, hyvä naapuri! Lähdetään tänne sisälle, sanoi kauppias tarjoten kätensä Mikolle.

Kauppias vei sitten Mikon kahden huoneen läpi valoisaan, loistavasti kalustettuun saliin ja osoitti istumaan eräälle hyllyvälle tuolille. Itse hän istui toiselle ja sanoi: — Te olette siis ostanut Korholan.

— En vielä ole ostanut, mutta luulen ostavani. Kävin vasta sitä katsomassa. Muu tuossa ei miellytä kuin näköala, vaikka eihän sitä sillä eletä.

— Kyllä siinä Korholassa elää muutenkin, kun työtä tekee, sanoi kauppias varmasti. — Korhola on seudun parhaimpia tiloja, mutta sattui joutumaan huonoille jälille. Se joutui kerran perikunnan tilaksi, tuo ukko kämpyrä huusi sen huutokaupasta. Siltä kuoli sitten emäntä, sitten lapsilleen äitipuoleksi nai tuon koleron, mikä sillä nyt on toverina. Tämä levitti lapset maailmalle eikä alkanut saada minkäänlaista vierasta apulaista. Parikymmentä vuotta on nyt ukko yksinään kämpyröinyt ainoana työntekijänä, ja sitä tietä on tila mennyt tuommoiseksi kuin se on. Oli ukko joutumassa ihan lintujen kirjoihin, mutta sai myydyksi tuolle kauppias Lentsulle. Siitä sai muutamia satoja markkoja, joita se nyt syöpi.

— Paljonkohan siitä Lentseeni on maksanut.

— Lieneekö ollut aivan täyteen kolmetuhatta. Ei sitä nykyään kuljeteta suurista rahoista.

— Sentähdenpä se minulle onkin sopiva, minä en kykene kallishintaisiin kättäni puuttamaan, kuten tunnutte tietävän. Pari viikkoa sitten olen tuomittu konkurssitilaan ja paljastettu ihan luita myöten. Enkä muutan olisi uskaltanut ajatella tämmöistäkään, mutta tuolla Koskelassa se konttoristi Ville Tervonen minua kehoitti tähän hommaan. En minä muuten olisi tiennytkään tästä tilasta.

— Se konttoristi Tervonen minulle juuri teidän kohtalostanne kertoi jo ennen sitä konkurssijuttua. Oli silloin juuri tuotu teidän lehmäkarjanne Koskelaan. Minusta tuntui se Tervosen kertomus mahdottomalta uskoa, mutta nythän minä sen saanen kuulla itseltänne, onko se sitten niin, että väärennetyillä papereilla olisi teidät paljastettu todellakin luita myöten.

— Kyllä se on totta ja vielä enemmän kuin totta, sanoi Mikko lujasti.

— Miten aiotte päästä nyt alkuun, kysyi kauppias ja äänessä kuului myötätunto.

— Se Tervonen aikoi pitää huolen ainakin ensimmäisestä kauppasummasta tai

vaikka koko hinnastakin. Ja eräs vaimoni sukulainen, Amerikasta tullut, lahjotti vaimolleni sata dollaria. Sillä saamme lehmän ja ehkä jonkinlaisen hevosenkin. Ja jos se ryöstö olisi siihen päättynytkin, että karja ja maatila irtaimineen ryöstettiin, niin minulla olisi yli parin tuhannen rahaa sen vaimoni sadan dollarin lisäksi, mutta kun minut tuomittiin konkurssitilaan, niin pesänhoitajat paljastivat nekin, ettei ole muuta penniäkään kuin se sata dollaria.

— Voi katalaa tekoa, sanoi kauppias ja lisäsi oltuaan hetken vaiti: — Jos te tulette tarvitsemaan työaseita, niin niitä saatte meiltä lainaksi, ettei niitä tarvitse paikalla ruveta ostamaan.

— Kiitos, kiitos siitä. Mutta minulla oli asian nimenä tähän taloon — kun tuossa Korholassa näkyy olevan vähäsen sulaa peltoa, niin saisinko teiltä ohran siemeniä vai pitäisiköhän niitäkin sieltä Koskelasta haalia?

— Saatte ja hyviä saattekin niin paljon kuin tarvitsette, ja saatte muutakin mitä vain tarvitsette. Ei täällä vielä nälkä tule päätänne palelemaan, sanoi kauppias reippaasti.

— Olen sangen kiitollinen, en osannut aavistaakaan, että täällä tuntemattomassa puolessa sellaista osanottoa tulisin tapaamaan, sanoi Mikko hyvillään.

— Ette te kovinkaan tuntematon ole, kuulin konttoristi Tervoselta siksi tarkoin kohtalonne.

Mikolla oli kiire päästä Koskelaan talon kauppaa tekemään. Hän nousi lähtemään ja kiitteli kauppiasta, joka puristi lämpimästi Mikon kättä ja ystävällisesti sanoi: — Tervetuloa naapuriksemme.

* * * * *

Mikko lähtikin nyt kiirehtimään Koskelaan. Jo huomenaamuna oli hän siellä kaupanteossa ja saapui samana iltana illan pimetessä Virtalaan, missä iloisin kasvoin sanoi Aunolle: — Nyt sitä minä olen taas talon isäntä ja sinä tulenpalava talon emäntä.

Auno löi käsiään yhteen ja huudahti: — Nyt kummia kuuluu! Mistä pilvestä se nyt putosi?

— Ei ole pilvestä, maasta se on kotoisin ja maaksi se on jälleen tuleva, sanoi

Mikko. — Meillä on pitkä muuttomatka, mutta eipähän tavarat haitannekaan. Enemmän kuin kuusi peninkulmaa saamme taivaltaa, ennenkuin olemme kotonamme.

— Enemmän kuin kuusi peninkulmaa! Aivan toisessa maailman ääressähän se sitten on!

— On sitä vielä ilmaa etempänäkin, eikä se ole sen loitompana kun Kuurtajanjoen suulla, Koutajärven takana, ei kaukana Koutajärvestä.

— Aivan tuntemattomaan puoleen, sanoi Auno, äänessä väräjävä alakuloisuus.

— Eihän meillä täälläkään pestyä pöydänpäätä ole, ja ihmisiä niitä näkyy olevan sielläkin, naapurinamme on rikas kauppias, joka lupasi meitä auttaa kaikella, mitä tarvitsemme. Sanoi tietävänsä kohtalomme, ja se häntä näkyi lämmittävän.

— Joko sitä milloin lähdetään?

— Täytyy lähteä matkalle jo huomenna, jotta ylihuomenna pääsemme perille. Täytyy joutua tekemään toukoa.

— Tekemään toukoa? Semmoistakinko lystiä siellä on, että vielä omaan peltoon saa tehdä toukoa?

— Saamme tehdä vähän kevättoukoakin ja rukiin laihoakin. Kun sattuu hyvilleen, niin pari riihentäyttä tulee rukiita.

— Ihan vuoden leipä! No ei ole hätä tämän näköinen kun aivan oinaan tavoin pukaten päästään vielä maahan kasiksi. En ole osannut aavistaakaan enkä ajatellakkaan, muuta kuin pientä puumökkiä johonkin järven niemeen, sanoi Auno ja syvä ihastus povessaan rupesi laittamaan illallista.

— Vai viime kerta me tässä iltaistelemme, sanoi Auno sitten illallispöydässä mietteissään. — Kiitollinen muisto jää tähän taloon, on tässä kovimman kohtalon aikana ollut hyvä olla. Ovat lämpimästi meidän kohtalomme ymmärtäneet ja tukeneet juuri kuin sairasta lastaan.

Puhe siirtyi huomiseen lähtöön. Huomattiin, että pitäisi olla kontti, johon ottaisi evästä, mutta ei ole sitäkään, jos ei talosta saa. — Säkinä se on köyhä kaikki, huomautti Auno. — Jos emme saa konttia, niin käärimme evästä niitten

vaatteitten sisään, mitä emme päällämme tarvitse. Niihin kääroihin laitamme joistakin nuoranpalasista lapinviilekkeet, joilla kiinnitämme kääröt selkäämme, ja lähdetään pitkin ruununsarkaa astua heittelemään. Se sitten on majanmuuttajaisrymäkkätä se!

Mikko itsekseen hymähteli ja sanoi viimein:

— Kyllä vissiin siellä ihmisillä silmät aukeavat, kun näkevät Korholan uusien asukkaiden kaikkine tavaroineen tulla rymyävän.

— Onko siinä asukkaita ollenkaan?

— On siinä oikein ruma ukko ja vielä rumempi akka, nokkakin on kuin piilikirves ja kaula pitkä kuin kuokan varsi.

— Hyi!... Onko niillä siinä talossa mitään osaa?

— Ei mitään, mutta eihän niitä siitä viitsi taivasalle ajaa, kun vain siivolla lienevät.

— Ei suinkaan, kun hänessä lienee meille jotakin katosta.

— On siinä huoneita, mutta ovat ikänsä eläneitä, melkein kaikki aivan päälle kaatuvia.

— Onko siinä navetta lehmälle, sehän meillä täytyy olla ensimmäinen.

— On siinä navettakin, mutta siitä toki näkyi jo laipio pudonneen alas.

— No, kyllä sitä kesän aikana tulee laipiottomassakin aikaan. Talveksihan saa laipion.

— Täytyy kai se saada ja on siinä talossa muitakin puutteita, jotka täytyy kiireesti korjata. Ei ole pelloilla aita-aidanlajista yhtään riehtoväliä. Niityillä ei mahtane olla sitäkään vähää. Jos mihin päin katsoo, niin näkee, että se talo on laitaaan eletty.

— Kukapa se hyvän talonsa meille antanee! Kellä on hyvä, se asuu itse talossaan. Ei ole muusta huoliminen, kunhan on työalaa, mitä voi työllä korjata.

— Sitä siinä on, sanoi Mikko, nousi pöydästä ja alkoi riisua kenkiään ja päällysvaatteitaan ruvetakseen maata.

Huomenaamuna nousevan auringon rusko valaisi vasta korkeampien vaarojen lakia, kun Mikko ja Auno säännöttömiksi mykerretyt ja nuoranpalasilla sidotut vaaterykelmät selässään työntyivät Virtalan portilta tielle, minne isäntä ja emäntä saattoivat lähtijöitä ja viime kerran käsiä puristaessaan sanoivat: — Milloinkahan teitä nyt näkee tai näkeekö milloinkaan? — Mutta Auno sanoi emännän kättä puristaessaan: — Minä kyllä en sinne niin juurilleni kasva, etten joskus vielä kävisi teitä näkemässä ja näkemässä vielä Mäkelääkin, jossa silmäni olen tälle maailmalle aukonut.

— Sitä en minä halua nähdä. Kamalat muistot vain uudistuisivat, sanoi Mikko ja lähti astumaan. Jälkeen lähti Aunokin ja äänettöminä astua julppasivat toinen toista laitaa tietä eivätkä katsoneet jälkeensääkään, vaikka Virtalan isäntä ja emäntä katsoivat menijöitä niin kauan kuin tien kääntyessä vesakko peitti suojaansa menijät.

* * * * *

Toukokuun keltainen aurinko paistoi jo lännen syrjältä, kun Mikko ja Auno kaikille ilmansuunnille katsellen saapuivat Korholan kotipientareelle. Päivä oli jo järellä puolen. Kun talosta ei näkynyt mitään liikettä, istuivat Mikko ja Auno tiepuolessa olevalle rauniolle ja siinä istuessaan he katselivat lähelle ja kauas. Auno katseli lännen rannalle, mistä näkyi vielä jääpeitteinen Koutajärven selkä, ja sanoi: — Tuo näköalahan tässä on puoli ruokaa. On vielä avarampi ja mahtavampi kuin Mäkelässä. Olen tuota Koutajärveä aina kuullut mainittavan isoksi, mutta en sitä noin suureksi ole uskonut, kun tuoltakaan suunnalta ei näy laitaa. Ai, ai, miten on miellyttävä tuo näköala!

Auno näki Mikon katselevan toisaalle päin, missä sieltä täältä mäkien rinteiltä näkyi taloja ja vainioita vihottavine laihopeltoineen. Nyt Aunokin kääntyi sinne katsomaan, huomasi raunioiselta pellolta jäkäläpäällisten raunioitten lomasta näkyvän vihantaa rukiin laihoa ja sanoi ihastuneena: — Tuollako se meidän rukiinlaihommekin on?

— Siellä se on.

— Mutta jo noita raunioita on noilla pelloilla. Mitenkä noita kynnetään ja kartutaan, jos sulaksikin saisi?

— Nuo rauniot eivät ole juurillaan. Myötäinen on maa tuonne, kyllä ne tulevat muuttamaan majaa, sanoi Mikko varmasti ja nousi lähteäkseen taloon.

Pirtin ja tuvan välillä olevaan eteiseen, jossa kattoa oli vain muutamia ruoteen piikkejä ja siellä täällä joku ruoteeseen käpristynyt tuohenriepale, heittivät nyt Mikko ja Auno kantamuksensa. Kun tuvasta kuului liikettä, menivät he sinne.

Kun tuvan asukkaat näkivät Mikon, niin kumpaisenkin kasvot värähtivät ja ukko heti sanomat kysyttyään virkkoi: — Vieraat taitavat olla tämän talon tulevat isäntä ja emäntä.

— Kyllä me olemme, sanoi Mikko ujosti.

Sen kuultuaan akka toihautti päätään ja sanoi: — Jälestäkö ne tavarat tulevat? Eihän teidän matkassanne ole muita tulijoita.

— Ei tule tavaroita jälestä eikä edeltä, sanoi Auno hieman ylpeästi, kun tunsikin niin kylmän tuulen puhaltamana käyvän asiaan.

— Ja tyhjin käsin aiotte tähän ruveta taloksi! Vihellä sinä, minä pyöritän, sanoi akka katkera iva kasvoissa pyörittäen ojennettua sormeaan ilmassa.

— Koetella täytyy, sanoi Auno yhtä ylpeästi.

— Miten te luulette pääsevänne alkuunkaan? sanoi akka kylmästi.

— Kylä ei kudetta kiellä kyynärältä kymmeneltä, sanoi Auno varmasti.

Varsin lopettaakseen Aunon ja akan keskustelun Mikko virkkoi: — Mahtaisikohan täällä kenelläkään olla myytävää lehmää ja vieläpä hevostakin?

— Kyllä niitä toki näin kyläisessä kylässä löytyy kumpaisiakin, kun vain rahaa on, sanoi ukko ja kopisteli piipustaan tuhkia.

— Sana rahaksi ja viimeinen velaksi, huomautti Mikko reippaasti.

Akka rähähti ilkeän ivalliseen nauruun ja huudahti: — No kyllä sillä lailla!

Mikkoa rupesi kyllästyttämään tämä keskustelu.

— Missäpäin tässä on likinnä taloja, minä lähtisin käymään kylässä? kysyi hän ukolta.

Ukko viittasi luoteen suunnalle ja sanoi: — Tuonnepäin niitä on. Tuosta vesakon läpi näkyy ensimmäinen, ja siitä lähtien niitä on ihan rupenaan kymmeniä taloja, ja sitten vähän väliä eteenkinpäin.

— Siinäkö se on se Ryhälänmäen kylä? kysyi Mikko ja viittasi Aunoa lähtemään mukaan.

— Siinä se on, kuului ukon sana.

Mikko ja Auno lähtivät kylälle, mutta ei kestänyt kovin kauan, kun Repolan emäntä talutti suurta, lihavaa lehmää, kuin hyljettä, ja Auno heinätakka selässä tulla hynttyytti perässä.

Repolan emäntä vei suoraa päätä lehmän navettaan, satoi sen parren rahiloon vitjoista kiinni ja nähdessään akan tulevan navettaan sanoi ylpeästi: — Tuossa on tähän navettaan nykyiselle emännälle ensimmäinen ja ilkeää sen tarjota ensimmäiseksikin: se ei ole karvakato eikä sen alta tarvitse emännän tyhjin astioin nousta. Iso pitää olla kiulu, jonka se vuotaa kerralla.

Akka oli kumman tuulen näköinen. Sillaikaa kun Auno taakasta purki heiniä lehmän eteen, viittasi akka Repolan emäntää hätäisesti ulos, missä emännän korvaan söpöttäen kysyi: — Oliko sillä rahat lehmästä?

— Oli. Ihan rotisevan satamarkkasen työnsi isäntä lehmästä.

Samassa joutui Auno navetasta ulos, mutta ei ollut puhetta kuulevinaan, kutsui vain Repolan emäntää jäljessään tulemaan huoneeseen, kaivoi vaatemytynsä

sisästä pannunsa ja kahvikompeensa, haki talon sivuitse juoksevasta pienestä purosta pannuunsa vettä ja meni porstuan perällä olevaan keittiöön. Keittiön loukossa oli polven korkuinen kivilaite, jolla oli tulisija ja ylhäältä orresta riippuva puukoukku ja muutamia kekäleitä. Siihen koukkuun pani Auno pannunsa sangasta riippumaan ja kekäleistä viritti tulen alle. Siinä kyllä mustui pannu, mutta saatuaan kahvin keitetyksi Auno vei pannunsa purolle ja luuturaasulla puhdisti kirkkaaksi ennenkuin toi pöydälle. Siinä talon sinne tänne hetjahtelevalla mustalla pöydällä olivat nyt kahvineuvot. Sen ympärillä oli sekä talon väki että Auno vieraineen iloisesti keskustellen juomassa kahvia, kun mies mustaharjalla ruunikolla hevosella toi heinäkuormaa ja Mikko asteli heinäkuorman perässä. Kun ukko akkunasta havaitsi sen, leimahtivat kasvot kumman näköisiksi. Hän nousi katsomaan ja sanoi: — Koivulan Risto!

Hevonen saatiin talliin ja heiniä eteen. Miehet tulivat tupaan, ja nähtyään pöydän ympärillä kahvinjuojat Risto virkkoi hyvän tuulen näköisenä iloisesti: — Tekö täällä olette, tuota, harjakkaita juomassa, ja meinaatteko meidät asianomaiset jättää, tuota, kuiville suin.

— Nämä ovat lehmän harjakkaita, hevosen harjakkaat tulevat perästä, sanoi Auno iloisesti ja kohotti pannuaan, tuntuisiko siitä vielä edes yhdet kupit tulevan. Pannussa tuntui vielä olevan. Auno puhdisti kaksi kuppia ja laski ne täyteen.

— Siinä on aluksi teillekin, minä tuon kohta lisää, sanoi hän ja melkein juosten kiirehti ulos.

Risto ja Mikko tyhjensivät kuppinsa. Nyt Mikko otti povitaskustaan lompakkonsa, veti siitä kolme suorallaan olevaa kirkasta satamarkkasta ja sanoi: — Tuo hevosenkauppa kai se päätetään, mutta kun teiltä nuo kärryt eivät joutane myötäväksi, niin kyllä minä tulen aikaan. Minulle ensi hätään on kärryt luvassa lainaksi, vaikka omiensa edellehän sitä ei olisi käynyttä.

Satamarkkasia Mikon kädestä ottaessaan Risto sanoi arvellen:

— Ne, tuota, ovat minulla ainoat. Kesää vasten ainoat eivät jouda, tuota. — Sitten Risto kääntyi ukon ja akan puoleen ja hieman kaupasta hyvillään satamarkkasia poveensa kätkiessään sanoi: — Meillä, tuota, tuli äkäisesti hevosen kaupat. Sanotaan, että yhdellä lastulla, tuota, ei puu kaadu, vaan nyt se kaatui. Minä, tuota, lähdin tälle isännälle tuomaan heiniä, niin tämä isäntä, tuota,

kysyi ostaakseen tuota ruunaa. Minä, tuota, arvelin, että saattaa sen yhtä hyvin myöskin. Tämä isäntä, tuota, kysyi mitä, tuota, tahdotte tuolla ruunalla. Minä sanoin, tuota: »Minä tahdon, tuota, kolme sataa». Tämä isäntä, tuota, tarjosi kättä siihen sanaan.

— Tyhmä mies, kun et tahtonut kuuttasataa, sanoi akka ilkeä ivan hymy kasvoissa.

— Kohtalainen makkara se paras on, tuota. Minä en, tuota, aiokaan uutta naapuriani ruveta nylkemään. Ja sen minä sanon, tuota, että tällä kylällä eletään siksi röytämällä, tuota, että ei tahdota vasta tullutta ruveta, tuota, paikalla paljastamaan.

Lennätettyään kahvipannun pöytään alkoi Auno valitella sitä, ettei täksi kesäksi voida saada perunankylvöä ollenkaan. Jos saisi siemeniäkin, niin ei ole aikaa idättämään, ja siksi toiseksi ei näytä olevan sulaa peltoakaan. Se tilkka, mikä olisi sulana, pitäisi saada ohraksi, jotta saisi muutamankaan riihen täyden ohria.

— Meillä on, tuota, siksi roppakädellä pantu perunan siemeniä itämään, tuota, että hehdon tai parikin saatan antaa, tuota, teille, virkkoi Risto reippaasti.

— Sepä olisi Jumalan lykky, jos niin kävisi laatuun, sanoi Auno tyytyväisenä.

Mikko ei raskinut viimeisiä rahojaan panna perunan kauppaan eikä siinä ukon ja akan kuullen tahtonut puhua velkakaupasta. Kääntääkseen senvuoksi puheen toisaalle hän sanoi: — Mutta niitä raunioita, niitä näkyy olevan teidänkin pelloillanne, jos tämänkin talon. Se on kumma, kun ne niitä sietävät pelloillaan, kun niitä näkyy olevan joka talon pellot täynnä.

— No kun niitä tottuu kiertelemään, tuota, niin siinä se, tuota, menee.

— Minulla kyllä ei riitä kärsivällisyyttä niitä kiertelemään. Kyllä lähtevät sitä mukaa kuin sulaksikin saan ja sen sanon, että haihtunut niitten luku on, kun tulette tulevana keväänä näillä ajojen katsomaan.

— Paljon mahdollista, tuota, mutta kyllä ne sentään ovat isompia nuo rauniot, tuota, kuin ne näyttävät. Ne kun satoja vuosia ovat painuneet, tuota, niin niissä on kätösen loimet niitä ottaessa, tuota. Ne eivät tämänkään talon pellolla ole eilisen teeren poikia, tuota. Tämä on vanhimpia taloja. Tässä tiedetään tulen palaneen ennen isoa vihaa, tuota, ja niillä monilla raunioilla on jo päiviä päässä,

tuota.

— Olkoon niinkuin on, kyllä ne tästä lähtien rupeavat muuttamaan majaa, sanoi Mikko jäykästi.

Risto nousi kahvipöydästä, onnea toivottaen alkoi kätellä Mikkoa ja Aunoa ja kutsui ensi pyhänä tulemaan kumpaisenkin kotiinsa kylään.

— Me tulemmekin, ja sitten tehdään se perunakauppa, sanoi Mikko Riston kättä puristaessaan.

Ukko ja akka näkivät, että asiat lähtivät loistavasti uusilla asukkailla alkuun, ja he olivat nyt kuin kynsille lyödyt. Alakuloisina ja häveten päivällistä käytöstään akka kysyi: — No miten se nyt on, pitääkö meidän nyt tästä ihan suin päin lähteä pois, vai sovimmeko vielä olemaan, meillä kun ei ole tämän enempää perhettä?

— Kyllä ainakin syksyyn asti, sanoi Mikko. — Tuossa tämän kupeessa näkyy olevan pöksä, johon minä laitan uudet akkunat ja muutenkin sitä puhdistelen. Siinä me tulemme aikaan, sillä minä en päivällä tule tarvitsemaan huonetta muuta kuin syöntiaikana ja sitten yöllä.

— Kyllä sopu tilaa antaa, kun kukin panee siipensä sivulleen, sanoi Auno viitaten akan päivälliseen käytökseen heidän ensi näkemässään.

Auno lähti hoitamaan lehmäänsä ja Mikko hevostaan, mutta nyt täytyi saada talosta huomiseen asti lainaksi astioita, joilla antaisi elukoille vettä ja lypsäisi lehmän.

Ukko toimittikin Mikolle ämpärintörppöjä elukkain astioiksi ja akka antoi inhoittavan mustan puukiulun lypsyastiaksi. Auno vei sen purolle ja koetti siellä hiekalla puhdistaa, mutta se ei sen valkeammaksi tullut, siihen täytyi lypsää. Navetasta palatessa olikin maitoa kaikille tämän katoksen alla asuville ihmisille.

* * * * *

Huomeniltana ei Aunon enää tarvinut Onnikkia lypsää akan mustaan kiuluun, vaan oli sekä maito- että muut ruoka-astiat uudet ja omat. Illalliskeitonkin sai keittää omalla padallaan ja sai ruveta nukkumaan omaan sänkyyn, omiin vaatteisiin oman katon alla. Vuodetta kyllä ympäröivät mustat seinät, mutta ne eivät mieltä ahdistaneet. Kaikki vastoinkäymiset tuntuivat olevan takana päin.

Taivaan siunaus tuntui viihdyttävän vastatulleita illan uneen. Ja huomenaamun tulikeränä kohoava aurinko näkyi tuovan uutta siunausta.

Kahdeskymmenes ensimmäinen luku.

Kaksi viikkoa olivat Mikko ja Auno asuneet Korholassa. Kaikki kevätkylvöt oli jo tehty, oli korjattu vainioitten aidat, lakaistu pientareet niityiltä ja nurmilta kerätty risut. Lukemattomat teräväkärkiset ruohon oraat vihannoittivat maata, puitten urvuista puhkeavat lehdet loivat päivä päivältä metsäisille rinteille kesän herttaista väriä.

Mikko käveli tänä aamuna nurmisella vainiolla, jonka aikoi sulata tänä kesänä kylvettävälle rukiille. Kun raunioita oli paljon, mietti Mikko, mitä hänen nyt oli lähinnä tehtävä: ruvetako vetämään rauniot ensin pois ja sitten vasta sulata nurmi pelloksi. Rauniot olivat satojen vuosien kuluessa uponneet puolikyljistäan maan sisään ja ympärille oli syntynyt korkeita, nurmea ja vaaraimen varsia kasvavia penkereitä. Tuollaiselle nurmen orasta vihottavalle penkereelle istui nyt Mikko ja kun ympärillä näkyi vain raunioita, tuntui hänestä kuin hän olisi hautautunut näiden jäkäläpäällisten raunioitten sisään. — Kaikkea pitää nähdä, kun satoja vuosia on taloa asuttu ja noita on siedetty pelloilla, tuumi Mikko itsekseen.

Aitojen takana vesakossa oli louhinen kumpu, jota ei voinut koskaan pelloksi sulata. Sinne raivasi nyt Mikko kivenvetotien ja kohta nähtiinkin hänet ruunallaan vedättämässä tuolle kummulle kiviä. Kuului kuin ankara ukkosen jyrähdys aina kun Mikko päästi kärryjen korista kivikuormansa valumaan.

Päivä oli puolen rinnassa. Etelän lauhkea tuuli leuhutti ruunan pitkää harjaa ja kesän ensimmäisten karpästen takia ruuna kimpsautteli jalkojaan seisoessaan kärryjen edessä rauniolla, mistä Mikko hikipäässä kaksin käsin ammensi kiviä kärryihin. Hän ei huomannut vieraan tuloa, ennenkuin tämä sanoi hyvänpäivän ja hymyillen lisäsi: — Jopa nyt on vanhoja aarteita ruvettu purkamaan.

— Eiväthän nämä eilisiä näy olevan, sanoi Mikko kääntyessään vieraaseen päin. Samassa Mikko tunsu kylmän väristyksen käyvän läpi olentonsa: vieraan otsalla oli poliisin merkki ja virkalaukku kainalossa.

— Eivät nähtävästikään ole eilisiä, sanoi vieras. Lienevät niitten Korhosten kokoamia, joiden tiedetään jo paljon ennen isoavihaa Savosta tänne tulleen. Niitä tiedetään olleen kaksi veljestä, toinen on asettunut tuohon Kuurtajanniemeen ja toinen tälle paikalle. Tuota jokea ovat ruvenneet kutsumaan Kuurtajaksi, kun se on kuurronnut heidän eläimiään metsän padoilta toiselta puolen, — toiselta puolen kuurtoaa taas tuo ympäri niemen kiertävä järven ranta.

— Tämähän se sitten on vanhin paikka tällä kylällä.

— Tämä se tiedetään vanhimmaksi. Tästä ne sitten ovat levinneet sitä mukaa kuin ihmisiä on lisäytynyt.

— Vanhuuttaanko tämä sitten sairastaneekin, kun on näin kulolleen joutunut. Uudesta on alettava, jos mieli maasta leipänsä saada.

Vieras punalsi varmasti päätään ja sanoi: — Kyllä tämä maa antaa leipiä kyntäjälleen. Asujain kunnottomuutta tämä on tällä jäljellä. Vuosikymmenen, jopa enemmänkin, on ollut aivan omine ruokineen... On soma nähdä, mitä on tuleva, kun näyttää teillä olevan aikomus aivan perustuksia myöten ruveta kuntoon laittamaan taloa. Tuntuu senkintähden somalta, kun tähän minunkin isäni isä on syntynyt. Siitpä olen kuullutkin tämän talon historian. Isän isältäpä kuulinkin, että hänen vanhemmillaan tässä on ollut leipää ja leivän särvintä toistenkin lapsille.

— Eivätpähän ole noita raunioita pelloilta raivanneet, sanoi Mikko istuessaan rauniota kiertävälle penkereelle. Siihen istahti vieraskin, kaivoi taskustaan sikaarin, jonka sytytettyään juuri kuin puolustaakseen vanhempiaan sanoi: — On ollut yleisenä tapana koota pelloilla kivet raunioihin. Kuten näette, on niitä kaikkien talojen pelloilla, missä vain kiviä on. Onpa ollut luulona, että rauniot suojelevat hallalta toukoja, että kesän lämpö kun lämmittää rauniot perinpohjin, niin ne hallayönä vuorostaan höyryävät lämpöä ympärilleen.

— Hm... Voi lapsellista ajatusta! sanoi Mikko. — Päinvastoin raunioitten kohdalla, jossa ei talven lumi suojele maata, menee routa syvään, ihan maaemään asti, ja sieltä se kesän pitkään sulaessaan itkee vettä ja pitää maata kylmänä. Sanokaapas, kuka on raunion ympäriltä leikannut täyden tou'on? Nekin korren piikit, jotka vaivaisesti raunion ympärille kasvavat, pysyvät vihantina jälemmäksi eivätkä maan kylmyyden vuoksi voi tuleentua muitten mukana... Jos pysyn elossa ja Jumalasta lienee myötiä, niin kolmen vuoden perästä ette näe

tämän talon pelloilla rauniota eikä halla kylmä viljaa aikaisemmin kuin rauniopelloilla.

— Paljon mahdollista, paljon mahdollista, sanoi vieras ja kiven särmään niisti sikaarinsa päästä valkeaksi palaneen hiilen. Sitten hän rykäisi kolmeen kertaan ja osaaottavalla tavalla virkkoi:

— On oikein mieluista nähdä, että tätä rappiolle joutunutta isoisäni syntymäkotia näin perinpohjin ruvetaan kuntoon ottamaan. Mutta minulla on sangen ikävä asia teille ilmoitettavana. Siinä eräässä Salmenniemen rovastin välisessä jutussa, jonka hyvin muistanette, on hovioikeus vahvistanut kihlakunnanoikeuden päätöksen. Sen on vahvistanut senaattikin ja tuominnut teille kolmekymmentä päivää vankeutta, jonka johdosta nimismies toimitti minut teitä täältä hakemaan ja saattamaan Koskelan kaupungin vankilaan suorittamaan vankeuttanne. — Sen sanottuaan mies kaivoi kainalolaukustaan paperin, jonka nurkissa näkyi ruskeankirjavat leimamerkit, ja sanoi: — Tässä se on päätös.

Mikko ei välittänyt päätöksen näkemisestä. Kasvot synkistyivät ja hän puristi suun ja hampaansa visuun ja oltuaan kauan ääneti sanoi surunvoittoisesti: — No, hyvä tuo oli, ettei sattunut heinä- tai elonkorjuuaikana. Mutta rukiinkylvöttä jään tulevaa vuotta varten. Voi tätä maailmaa!

Mikko riisui hevosensa aisoista, talutti sen taloon, missä toimitti Aunolle, jonka tuli viedä se Koivulaan. Koivulainen toimittaisi ruunan omien hevostensa mukana laitumelle.

Nololta ja haikealta tuntui Mikosta tämä lähtö. Hän neuvotteli lyhyesti Aunon kanssa elämän järjestämisestä kuukaudeksi eteenpäin, sanoi katkerana jäähyväiset ja lähti poliisin jälkeen kävelemään, kasvot synkkinä ja hampaat lujaan puristettuina.

Saman päivän iltana poliisi saattoi Mikon Koskelan vankilaan, missä vankilan päällikön vaimona oli Pekkilän Sikri. Mikon nähtyään ja poliisilta kuultuaan asian tämä sanoi iloisesti nauraen: — Nyt kuitenkin minulle aukeaa tilaisuus sen velan maksamiseen, joka on ollut minun sydämeni pohjalla siitä Pekkilän syöjättären kynsistä pelastumisesta. Hän osoitti keinutuolinsa Mikolle istuimeksi ja poistui kahvin keittoon.

Vankilan päällikkö sai poliisilta nimismiehen antaman passin ja merkitsi kirjoihinsa, jonka jälkeen poliisi sai poistua. Sitten hän kirjansa lupsautettuaan

kiinni kääntyi Mikkoon ja sanoi ystävällisesti:

— Me olemme pitkin matkaa seuranneet teidän elämänne tarinaa ja tapahtumia, ja tämä Sikrihän se tuon tuostaan on säälistä itkeä suhauttanutkin. Nyt minä puolestani lupaan, että teidän ei tarvitse tietää olevanne vankina. Iltaisin, kun toiset vangit suljetaan yöteloilleen, suljen minä toisten silmien peitteeksi teidätkin koppiinne, mutta samalla heitän lukon auki. Kun kaikki vangit ovat paikallaan, niin pääsette omia aikojanne tulemaan tänne meidän seuraamme samoille illallisille.

— Kiitos teille vaan, sanoi Mikko. — En minä vankeudesta vankeutena kovinkaan paljon perustaisi, olinpa minä nämä kolmekymmentä päivää vaikka aidan vitsaksena. Mutta se kaivaa sydäntäni, kun rukiinmaa oli kedosta sulattava ja nyt tämän seikan takia jään rukiinkylvöttä.

— Ei nyt sentään, sanoi vankilan päällikkö mietteissään. — Nyt on vasta toukokuun kahdeskymmenes viides. Kesäkuun kahdentenakymmenentenä neljäntenä päivänä pääsette vapaaksi. Heinän teko alkaa tavallisesti siellä maaseudulla vasta heinäkuun puolivälissä. Siihen mennessä vielä kerkiätte laittaa rukiinmaata ison alan.

— Kun se tuo rukiinmaan laitto olisi yksin, niin jotakinhan sitä kolmessakin viikossa kerkiäisi, mutta viittä vaivainen vailla, kun on puussa pohjat, petäjässä liisteet. Ei ole viikatteita, ei viikatevarsia, ei hankoa, ei haravia, ei sanalla sanoen mitään kynttä karkeampaa. Niin ne ovat yhtäälle yhden jäljet, kun sitä on yksinään laittamassa.

— Onhan se niin, mutta täytyy tehdä yksi ensin, mikä on ensimmäinen, ja toiset perästä. Lopulla tulevat kaikki tehdyiksi.

— Niin kai on tehtävä, sanoi Mikko alakuloisesti.

Sikri toi nyt kahvipannua tupaan ja sanoi hymyillen: — Olin ihan sikisoki tänä aamuna lähtemässä teitä katsomaan, kun sanottiin ensi kerran laivan lähtevän sinne Kuurtaajansuulle, mutta siihen se kuitenkin häläytyi lähtö ja nyt se jää siksi, kunnes te pääsette vapaaksi. Sitten lähden teitä saattamaan ja näkemään Aunoakin. Lättenperin rouva se nyt on hyvillään, ei tiedä lintuko hän on vai kala, kun isälleen sai keinotelluksi Mäkelän. Mutta sen kuusenhan siitä kuuluu toki myrsky vieneen, jonka tarinoita te aina kävitte kuulemassa.

— Mennyt on kuusi ja se joutikin, sanoi Mikko vahingoniltoa tuntien.

— Sehän kuului olleen suuri se kuusi. Sikri on siitä paljon kertonut, sanoi vankilan päällikkö.

— Oli se jommoinenkin näre, sanoi Mikko. Kolmetoista ja puoli metristä syltä lähti halkoja. Sinne jäivät nekin jokainen kapale, kuten muutkin vaiviot. — Mutta vähät huolisin kuusesta, kun vain se olisi vahinkoa, mutta kun meni kaikki henkeä, hiپیätä myöten, niin se on enempi kuusta.

— No niinköhän tuo menee, että se asia ei koskaan oikea? sanoi Sikri. — Täällä on toissa talvena oleksinut kaksi niitä lankomiesväikkänöitäne, ne ovat majailleet Lättenperissä ja täällä kaupungilla kehuneet, että eivät siinä Mäkelässä kauan tule olemaan nykyiset asukkaat... Olen niiltä, joille ovat kehuneet, kysellyt, ovatko sanoneet syytä minkätähden Mäkelän asukasten on lähdettävä, mutta eivät ole sanoneet syytä, sen vain että eivät ne kauan ole.

— Sepä se. Saahan sitä miehestä päivän pahaa puhua, kunhan ei nimeä sano, virkkoi Mikko.

Kun nyt kahvi oli juotu, poistui Sikri keittiöön laittamaan illallisruokia. Pitkän tuokion perästä hän tuli ruoka-astioita kantaen tupaan ja sanoi tyytyväisen näköisenä: — Sitä on lykkyäkin, jos pahojakin päiviä. Postin mukana saimme tuolta Kolehmajoelta kolmattakymmentä kiloa painavan lohien juuri kuin teidän varaksenne. Hätä ei ole tämän näköinen.

— Mutta eiköhän siinä Kuurtajanjoessa liene lohia, sehän on melko suuri joki, sanoi vankilan päällikkö.

Tuli puhe lohista. Mikko oli pohjolan-matkoillaan tullut siinä asiassa hyväksi asiantuntijaksi.

— Kuuluu siinä järviolohia olevan, mutta kun minulla ei ole mitään pyydystä, niin pysyvät lohet niinkuin muutkin kalat siellä missä ovat, sanoi Mikko alakuloisesti.

Nyt Sikri oli saanut pöydän katetuksi illallisruoilla ja kehoitti Mikkoa ja miestään kääntymään pöytään.

Sikri istui pöydässä pieni lapsi sylissään ja alkoi Mikolta kysellä olojen kulkua

aina siitä päivästä lähtien, jona hän lähti Mäkelästä.

* * * * *

Kesä oli lämmin ja pitkä. Syyskuun loppuun kesti lämmintä, joten Korholan ruis kerkisi hyötyä, kasvaa ja joutua aivan täysikypsäksi. Tuli kaksi riihentäyttä rukiinlyhteitä ja toiset kaksi ohria, joten niistä lähti enemmän kuin vuoden leipä ja siemenet tulevaksi vuodeksi. Olipa iso ala terhakkaa rukiin laihoakin tulevan kesän varalle, mutta laihon keskellä näkyi nyt raunioita, joita ei olisi näkynyt, jos Mikko olisi saanut olla Korholassa.

Kahdeskymmenes toinen luku.

Mikko oli nyt joka tapauksessa linnassa istunut mies, ja se seikka ei mennyt jälkeä jättämättä, vaan kuvastui hyvinkin selvästi naapurien käytöksessä. Olihan hän joutunut linnaan vielä papin syytöksestä ja eihän tietenkään pappi tyhjiä kaivele.

Olipa sattunut varjoa lankeamaan Aunonkin maineeseen. Mikon istuessa vankilassa oli Aunon sukulainen Saara tullut Etelä-Suomesta Aunon luo ja siellä saanut kuolleenä syntyneen lapsen. Ukko ja akka toittivat vahingoniloisina maailmalle, että oli tapahtunut lapsenmurha, he kun muka olivat aamulla kuulleet selvästi lapsen itkua. Tieto levisi nopeasti ja Auno joutui Saaran mukana vastaamaan asiassa. Lääkäri kyllä todisti lapsen kuolleenä syntyneeksi, joten ukon ja akan kuulema itku jäi vain maurullaan olevien kissojen naukumiseksi. Sitäpaitsi oli akan kolero oikeudessaakin hullusissaan kertonut, että juuri Auno oli hänelle ensiksi jo aamulla varhain ilmoittanut lapsen syntymisen, joten salaamisesta ei voinut olla puhettakaan, ja oikeus vapautti Aunon syytteestä. Mutta tämä lapsenmurhajuttu rikkoi lopullisesti vanhuksien ja Aunon välit.

Aunon poissa ollessa olivat lisäksi elukat syöneet rukiinlaihon ja hänen palatessaan makasi parhaillaan suuri lammaskatras laihooda. Auno oli heti selvillä siitä, että ukko ja akka — »nuo kirotut henget» — olivat tahallaan repineet aidat. Ukko ja akka viipyivät toista viikkoa kärejämatkallaan. Kun he sitten palasivat, koetti akka tavatessaan Aunon olla kuin liposen lintu. Hän alkoi kertoa matkastaan, missä he ovat olleet ja mitä kaikkea siellä kuulleet ja nähneet.

Mutta Auno ei kuunnellut akan kertomuksia. Hän tunsu rintansa kuohahtavan ja sanoi: — Te ette saattaneet olla meidän kanssamme ihmisiksi. Muun pahan lisäksi syötte nuo ainoat laihon piikit mieroisten elukoilla repimällä aidat auki.

— Nyt kummia kuuluu! Mekö repineet aidat auki ja mieron elukoilla syöttäneet laihon! Se vasta vale on, tohisi akka.

— Te juuri! Kumpainenka lienee teistä se, joka on aidan repinyt auki ja siitä ovat Erkkilän lehmät ja kyläläisten lampaat silloin kärejapäivänä tulleet laihoon ja syöneet mustalle mullalle. Mutta nyt on sillä lailla, että ei tarvitse enää kähennellä näitten kattojen alle, vaan saatte kiireimmän kautta toimittautua sinne, missä ei meitä ole. Siellä opitte erottamaan, mikä on lapsen itkua ja mikä on maurullaan olevien kissojen marmatusta ja volinaa.

Sen kuultuaan akka hyppäsi tasakäpälässä ja käsiään yhteen räiskäyttäen sanoi:

— Mutta me emme lähde sinun käskylläsi. Meidät on Lentseeni luvannut asumaan, emmekä lähde muitten kuin Lentseenin käskyllä.

— Lentsutta tästä lähdet, kunhan sieltä Mikko kotiutuu. Näette varmaan silloin lähdon, jommoista ette ole ennen nähneet, sanoi Auno ja niistä sanoista kuulikin ukko ja akka sellaisen varmuuden, että huomenna katosivat Korholasta. Myöhemmin kuultiin, että lähes kahden peninkulman päässä olevalle Koikeron kylälle, ukon veljenpojan luokse olivat päässeet asumaan. Mutta vihansa hyvikkeeksi he eivät osanneet tehdä muuta kuin kaiken kykynsä mukaan levittää juorua, että se tohtori, joka Saaran lapsen ruumiin tutki, on ollut lapsen isä ja neuvonut Saaraa myrkyttämään lapsensa. Tästä juorusta ei Saara eikä Aunokaan heti tiennyt, ja kun he sanomalehdestä näkivät, että sama tohtori tiedusteli palvelijaa, niin Auno tunsu olevansa hyvän velassa ainoalle pelastajalleen ja kehoitti Saaraa menemään tarjoksi tohtorille palvelukseen.

Saara pääsi tohtorille palvelukseen. Tästä sai akka uutta vettä myllyynsä. Nythän muka nähdään, että Saara on kuin onkin tohtorin jalkavaimo! Olivathan molemmat lisäksi tulleet äskettäin Etelä-Suomesta. Kohta olikin yli koko Koutajärven seurakunnan ihmisissä se usko, että Auno on Saaran kanssa yksissä tuumin murhannut Saaran lapsen. Auno näki nyt kaikkien ihmisten silmissä halveksivan ilmeen.

Kaikki olivat herkat uskomaan, että Mikko ja Auno ovat tapainsa vuoksi tulleet

syntymäpitäjässään niin ihmisten sierateiksi, että täytyi paeta tänne vieraaseen paikkakuntaan.

* * * * *

Mikon ja Aunon mieltä ei ihmisten ylenkatse painanut eikä sekään, että he näin jäivät kaikista paikkakunnan luottamustoimista syrjään. Heille riitti, kun he saivat rauhassa ahertaa kotinsa hyväksi. Vähitellen rupesikin vuosien kuluessa Korholassa kartano muuttumaan koko kylän huomattavimmaksi. Pellot puhdistuivat raunioista ja tou'ot olivat joka kesä Korholan pelloissa paremmat kuin toisissa taloissa. Niitytkin laajenivat ja puhdistuivat pensaista, ja uuteen, isoon navettaan lisäytyi vuosi vuodelta karjaa ja lampaita kuin itsestään. Ennen pitkää karttuikin karja niin suureksi, että Auno ei jaksanut niitä yksin hoitaa, vaan piti saada palvelija. Kävivätpä Mikonkin työalat niin laajoiksi, ettei hänkään tullut yksin toimeen, vaan piti saada renki. Tänä syksynä ruvettiinkin tiedustelemaan palvelijoita, mutta kun kaikkialla tiedettiin Korhola muita taloja ahneemmaksi työtaloksi, niin kukaan paremmanpuoleinen palvelija-ihminen ei lähtenyt Korholaan. Korholaiset saivat tyytyä niihin maailman kiertolaisiin, mitä milloinkin saivat. Jonkun viikon tai kuukauden oltuaan nämä aina lähtivät pois. Niitä piti koettaa pitää mielin kielin, kesyttää juuri kuin metsäeläimiä, että pysyisivät talossa.

Tänä syksynä, eräänä marraskuun päivänä, tulla leimotti Korholaan iloinen, reippaannäköinen mustatukkainen keskikokoinen nuori tyttö, joka hilpeydellään jo ensi näkemässä miellytti Aunoa. — Mistä olet? joutui Auno kysymään. — Et ainakaan aivan naapurista ole.

— Olen Sysmäjoen pitäjästä asti, virkkoi vieras, heilutteli jalkojaan istuessaan penkillä ja olkapäällään riippuvan vahvan palmikkonsa huiskautti selkänsä taakse.

— Mikä sinun on nimesi? kysyi Auno terävästi katsoen vieraan silmiin.

— Reetaksi ovat kutsuneet. Pappi kuuluu nimeä antaessaan karahteeranneen Markareetaksi, mutta sittemmin en ole kuullut muita kuin Reeta.

— Mihin se sitten on matka?

— Kaikkeen maailmaan. Ei ole isää eikä ole äitiä, olen kuin taivaan lintu ilman alla. Avara maailma on edessä ja takana.

— Mikä taika se sitten tänne veti, sanoi Auno yhäkin kiinteämmin, katsoen Reetan silmiin ja käärien käsillään luudan ympärille sidettä väännetyistä vitsasta.

— Kun pääsin palveluspaikastani irti, niin päätin lähteä tänne pohjolaan näkemään niitä maailmankuuluja revontulia. Täällähän niitä jo sanotaan nähtävän. Ja tuolla muutamassa talossa sanottiin, että tässä talossa ei ole palvelijaa. Senvuoksi pistäydyin tähän kysymään saisiko työtä ja leipää. Vai lieneekö se sananlasku yhäkin tosi, että pyrkivää ei oteta ruokapalkallekaan?

— Meillä on kumpaistakin, on työtä ja on ruokaakin ja vielä palkkaakin kun vain lienee olijassa olijata. Sanotaanhan sitä niinkin, että paha on orja palkatonna, paha paljon palkan kanssa.

— Sittenhän sen näkee kun koettaa, sanoi Reeta jalkojaan yhäkin virkeämmin heilutellen, ja pyöreillä kasvoilla näkyi mieluinen hymy.

Auno sai nyt luutansa sidotuksi ja pani sen lyhyeen huoneittenlakaisuvarteen, jätti sen loukkoon ja ystävällisesti virkkoi: — Lähdepä, Reeta, sitten katsomaan meidän navettahoitoa.

Reeta hyppäsi seisaalleen, nykäisi vaaleankirjavan päähuivinsa kaulalleen niskansa taakse ja lähti kynttä kantta Aunon jäljessä mennä leimottamaan navettaan.

— Ai, ai, miten iloinen ja valoisa navetta, ja siisti kuin parhain pirtti, ja lihavat ja puhtaat lehmät kuin hylkeet! huudahti hän astuessaan navettaan. — Oliko noita monta? Yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi, kuusi, seitsemän, kahdeksan, yhdeksän. Yhdeksän aikuista, ja mitäs täällä toisella sivulla?

— Täällä ei ole kuin pari sonnia, vanhempi ja nuorempi, ja kolme nuorukkata, sanoi Auno tarttuen pumpun kampeen ja alkoi pumpata vettä vesisäiliöön.

Reeta katseli yhä karjaa ja puheli: — Onpa tosiaankin soma navetta ja vielä somemmat elukat. Noita kyllä hoitaa ihan mielellään, ei mikään ole mieluisempaa työtä kuin hoitaa elukoita. Minä olenkin semmoinen otus, että minä saan elukat heti suopumaan itseeni.

— Kyllähän sikakin sukijansa tuntee, sanotaan, ja tosi se onkin, kyllä elukka mikä tahansa perehtyy hoitajaansa, kun sitä hoitaa hyvin eikä kolhi millään, sanoi Auno hymyillen.

Reeta ja Auno rupesivat nyt ikäänkuin kilpaa kantamaan vesiämpäreitä lehmien eteen. Kun kaikki elukat oli kyllin juotetut ja suuret vihkot vihreitä nurmia annettu kaikille eteen, seisahtuivat Auno ja Reeta rinnan navetan lattialle ja katsoivat hymyillen, miten kaikki elukat juuri kuin kilpaa suittensa täydellä vetivät venyvää ruohoa. Yli navetan kuului purennan jurskus ja heinien kahina.

Reeta hieraisi käsiään yhteen ja sanoi: — Somatpa ovat nuo elukat. Tässä talossa minä tahdon olla, kun vain saanen olla.

— Saat, hyvä ihminen, olla vaikka kymmenen vuotta, kun hoidat elukoita ja auttelet meitä kaikissa toimissa niinkuin me tahdomme, sanoi Auno taputtaen Reetaa ystävällisesti olalle.

— No kuinkas muuten, tottahan toki, minä en aio talon tapoja ruveta muuttamaan, vastasi siihen Reeta painaen navetan ovea kiinni lähteäkseen Aunon jälkeen navetasta.

Tällä välin oli Mikko tullut metsästä kotiin ja pirtissä odotteli päivällisen antajia, kun Auno Reetan seuraamana tuli pirtiin. — Minulla se on palvelijakin, vaan mitäs sinulla! Yksin on pojaton pinolla, huudahti Auno Mikolle.

Mikko katsoi Reetan miellyttävännäköistä, reipasta liikettä ja sanoi: — Kunpahan sinulla on, niin pidetään yhteisenä. Yhteisiähän ne ovat uskovaisten tavarat.

— Ei, ei! Kyllä minä pidän Reetan omana apulaisenani. Ei pyyssä kahden jakoa, oravassa toisen miehen, sanoi Auno ja poistui noutamaan päivällisruokia.

Aunon mentyä Mikko yhä katseli Reetan liikkeitä, kun tämä märkiä käsineitään laittaa roppelehti uunin korvalle kuivumaan, ja kysyi: — Reetako sinun on nimesi ja mikä sukusi?

— Reetaksi ovat kutsuneet ja Kanerva lienee sukuni. Sen lienen perinyt äidiltäni, kun olen äidin tyttö, sanoi Reeta ja tummansinisillä suurilla silmillään vilkaisi Mikkoon.

— Niinhän se meille tuli palvelija kuin pilvestä, virkkoi Auno tuoden päivällisruokia. — Ja mistä maailman äärestä lieneekään, kun ei kuulu revontulia vielä nähneen.

— Mistä kaukaa hän sitten on?

— Ei toki kovinkaan kaukaa. Olen vaan Etelä-Hämeestä, Sysmäjoen kirkolta.

Päivällispöydässä juteltiin tarpeellisista ja tarpeettomista asioista. Siinä päätettiin Reetan vuosipalkkakin. Kun Reeta oli miellyttävän näköinen, lupasivat Mikko ja Auno hänelle korkeimman palkan, mitä tiedettiin kenenkään antavan. He lupasivat runsaasti senkintähden, ettei kukaan tulisi Reetaa tahtomaan ja kilpailemaan palkalla.

Reeta jäi nyt Korholaan palvelijaksi. Oli päästy kesäkuuhun asti, ja kaiken aikaa oli Reeta näyttänyt tahtovan olla talonväen mieliksi, jottei loukkaisi isäntäväkeään sanalla eikä työllä. Hän oli usein kehunut, että tässä talossa hän tahtoisi olla ikänsä, kun vain saisi olla. Rahaakin oli Reeta ottanut palkkaansa vastaan ainoastaan senverran kuin oli tullut ansaituksikin. Mutta nyt eräänä kesäkuun lauantai-iltana, kun Auno oli karjaa hoitamassa, Reeta tuli Mikon luo nöyrän näköisenä ja sanoi: — Mitä se isäntä sanoisi sellaiseen asiaan, että minun pitäisi saada kesäleninki, kun ei ole mitään harvinaisempaa kuin nuo jokapäiväiset. Tuolla työväen osuuskaupassa olisi minun mieleistäni vaatetta, mutta siitä leninkivaate maksaisi satakuusikymmentä markkaa. Ja sitten pitäisi parikymmentä markkaa saada ompelijan palkaksi, kun itse en osaa, eikähän sitä ole aikaakaan.

— Mihin sinä entiset rahat olet pannut? Olethan saanut jo kolmatta sataa.

— Niitä alusvaatteita olen laittanut ja sairaalle sisarelleni tässä tuonaan lähetin sata markkaa.

Mikko mietti hieman, mutta viimein sanoi: — On sata kahdeksankymmentä markkaa vähän liian paljon, mutta ikävähän tuo on nuorta ihmistä nähdä repaleissa. Minä annan sen rahan.

Mikko nouti kamaristaan rahat ja ojensi Reetan käteen. Reetan kasvoihin ilmestyi silloin kummallinen punastus. Hän pani rahat taskuunsa ja sanoi hieman arasti: — Mitäs se isäntä arvelee niistä ylitunneista? Mitä te niistä aikoisitte maksaa?

— Mistä ylitunneista? kysyi Mikko ja kasvoissa näkyi outo punastus.

— Niistä ylitunneista. Ettekö tiedä, että nyt on kahdeksantuntinen työpäivä

laillinen, ja tässä talossa tehdään työtä aamuneljästä iltayhdeksään, joskus kymmeneenkin, mikä aika yhteensä on seitsemäntoista tai kahdeksantoista tuntia. Jos siitä otetaan kahdeksan työtuntia ja kaksi ruokatuntia, niin jää ylitunneiksi seitsemän, jopa kahdeksankin tuntia päivässä.

Mikko punalti tuimasti päättään ja sanoi jäykästi: — Me olemme sopineet vuosipalkasta, eikä silloin ollut sanaakaan puhetta ylitunneista. Niistä minä en maksa mitään, sen saat uskoa yhdellä sanalla, äläkä toki rapeakaan joutavoimaan.

Reeta pyörähti, lähti ulos ja sanoi mennessään nyrpeästi: — Kun ette maksa, niin minkäpä minä sille taitanen.

Reeta meni suoraa päätä laittamaan saunaan kylvettäväksi ja tulikin kohta sanomaan, että sauna on kylvettävä. Saunassa oli Reeta nyrpeämpi ja vähäpuheisempi kuin tavallisesti. Mitään niskoittelua ei Mikko kuitenkaan huomannut hänen käytöksessään. Tuon nyrpeämielisyyden hän kyllä arvasi, mutta uskoi sen jo ainakin yön kuluessa haihtuvan, kun tiesi Reetan muuten hyvin mielellään olevan heillä.

Illallispöydässäkin Reeta oli vähäpuheisempi kuin ennen. Auno luuli sen johtuvan siitä, että hän oli Reetan käskenyt yksinään laittamaan saunaan vesiä, sillaikaa kun hän itse hoitaa karjaa. Syömästä päästyä Reeta korjasi ruoat, pesi ruoka-astiat ja laittoi ne järjestykseensä yhtä kapperasti kuin ennenkin. Kaikki näkyi olevan hyvin, kaikki kasvitkin kartanon vaiheilla ja vainioilla pystypäisinä nauttivat tyynen kesä-illan kultaisesta rauhasta. Laskevan auringon säteet loivat huoneisiinkin puhtaan juhلاميelen.

Kuurtajanjoessa oli Mikolla kalastuspatoja, joista rysillä ja merroilla pyydettiin siikoja, säyneitä, haukia, harreja ja ahvenia. Huomenaamuna Mikko lähti näitä pyydyksiään kokemaan niin aikaisin, että Aunokin jäi vielä yövuoteelleen, ja oli jo kalakontteineen paluussa, kun aurinko vasta puitten latvain yli oli joutunut paistamaan vainioille. Sen valossa väikkyi kauniina vaaleankeltaiseksi maalattu kartanokin, jonka viisi valkeapuitteista suurta akkunaa liekehti auringon säteissä. Tätä katsomaan istahti nyt Mikko vainion aidan veräjälle tyytyväisenä, kun hänellä nyt oli tällainen rauhallinen ja turvallinen koti. Mieli liikutui sitä katsellessa... Mutta Mikon astuessa pirttiin jylähti rinnassa kolkosti, sillä hän näki Aunon itkevän. Mikko säikähti, heitti kalakonttinsa lattialle, meni Aunon luo ja sanoi levottomana, mutta hellästi: — Mitä on tapahtunut, sano?

Auno pyyhkäisi esiliinallaan kasvojaan ja sanoi:

— Eipähän tuota muuta, kuin että se Reeta meni pois.

— Pois?

— Niin ja haukkui minut ihan pataluhaksi. Olin yöllä tullut kipeäksi — lienenkö illalla liiaksi kylpenyt — ja menin siksi Reetaa tavoittelemaan karjanhoitoon. Kun en löytänyt yövuoteelta, niin menin katsomaan tuolta toisesta talosta. Siellä usahti silmille kuin paha koira. Ei kuulunut meillä olevan yötä eikä päivää, ei pyhää eikä arkea, ja yhtäkaikki sinä olet illalla sanonut, että ylitunneista ei makseta mitään. Sanoi opettavansa tietämään, mikä on kahdeksantuntinen työpäivä. Kaikkien ihmisten sanoi tietävän, että meillä ei yksikään palvelija ole pysynyt koko vuotta, vaan meidän koiruuden tähden on jokaisen täytynyt lähteä kesken vuosin, kuten hänenkin nyt. Ei pahin mustalaisakka osaa ilkeämmästi ja hävyttömämmästi haukkua.

— No kunpa häntä ei sen pahempaa ole tapahtunut, niin menköön vain ja pitäköön tapansa, — sanoi Mikko rauhoittuneena ja istahti penkille. Hyvä, ettei Auno tiedä mitään rahoista, jotka se lunttu eilen illalla sai. Se vain lisäisi Aunon surua.

Auno tunsu rauhoittuvansa kun näki, ettei Mikko Reetan menosta suurestikaan välitä, mutta sanoi kuitenkin surunvoittoisesti:

— Olen jo monta vuotta ajatellut — vaikka sitä ajatustani en ole ennen sinulle sanonut — että tämä talo on liian suuri meidän asuaksemme, kun tuo työ kansa vuosi vuodelta pahenee. Tämä on myytävä, ja sitten teemme vaikka kylmään metsään sellaisen talon, jonka itse jaksamme viljellä. Eipähän meillä liene lapsistamme turvaa; Matti ei sieltä Amerikasta tule tänne. Tässä saamme yötä päivää raataa itsemme vaivaisen omiksi. Jos sensijaan myymme tämän talon, niin saamme rahaa elämämme turvaksi, asumme pienessä mökissämme ja siinä teemme työmme ja syömme kuin kissa saaliimme.

Aunon sana 'myymme' vihlaasi Mikon sydäntä juuri kuin palan siitä olisi lohkaissut. Hän sanoi kuitenkin rauhallisesti: — Ei suinkaan tästä vielä tuon yhden luntun, tuon maailmankiertolaisen, jälkeen ole meidän pakko lähteä!

— Ei yhden eikä toisen jälkeen, virkkoi Auno, mutta kun emme kuitenkaan suurellakaan hinnalla saa apulaista emmekä mitenkään voi tätä elettä kahden

hoitaa, niin mitä tästä suuruudesta on meille iloa. Työkansa pahenee vain vuosi vuodelta eikä ole toivoakaan apulaisten saannista.

Mikko aikoi sanoa, ettei nyt kuitenkaan tässä hetkessä siitä päätetä, katsoa on parempi kuin katua. Keskustelu tästä asiasta jäi sikseen, kun toisen talon emäntä aukaisi oven. Pirttiin tultuaan hän meni hieman kallellapäin osaaottavan näköisenä Aunon luo ja sanoi:

— Teiltä se palvelija meni kuin menikin?

— Niin on tehnyt, virkkoi Auno ja osoitti tuolia emännälle istuimeksi. Emäntä kertoi, miten eräs helsinkiläinen puhuja oli pannut yllätyksen alulle, ja eräässä kokouksessa, jossa olivat kaikki kylän palkolliset, oli päätetty ruveta perimään ylitunneista eri palkkio. — Käräjiinhän tuo kuuluu olevan aikomus haastaa isännät niistä ylituntimaksuista, vakuutti emäntä. — Uhka kuului olevan Reetallakin vielä teiltä koettaa periä, vaikka oli meidän Liisalle kehunut eilen illalla tämän talon isännältä saaneensa rahaa. Oli hyvästä mielestä oikein nauraa rähättänyt, kun isäntä on ollut niin pöljä, että on antanut suuret summat rahaa etukäteen.

— Saiko se sitten eilen illalla meiltä rahaa? kysyi Auno keskeyttäen emännän puheen.

— Sai muutamia markkoja, mutta saakoon. Ei niillä pitkälle potkita.

Emäntä jatkoi yhä puhettaan palvelusväestä: — Entisajan piikoja ja renkejä ei tarvinnut kiirehtiä. Ne olivat kuin talonihmiset, ahertivat työtä itsestään. Kun ei nykyisiä palvelijoita kehdanne myötään häkiä ja sormellaan osoittaa: tee nyt tuo, tee nyt tuo, niin ne istuvat ristissäkäsin kuin Tervajärven kirkkomiehet, kuten sanotaan.

Auno katkaisi emännän puheen: — Minulla ne ovat lehmät vielä navetassa. Viime yönä olin tullut kipeäksi — lienenkö illalla liika kuumassa kylpenyt. Sentähdenhän minä tulin teiltä sitä Reetaa käskemään avukseni, mutta sain koiran silmilleni. Pitänee niitä koettaa päästää irti ja saattaa hakaan.

Mikko hyppäsi seisaalleen lähteäkseen ulos ja sanoi:

— Kyllä minä päästän irti ja vien hakaan ne lehmät, sinä kun jaksanet, niin laita aamiaiskeittoa noista kaloista. Niistä saapikin keiton semmoisen, jota ei ole

Reetan edessä tänä aamuna.

— Mutta osaa se kissakin kätkeä kyntensä, sanoi Auno kuultuaan vieraalta, miten Reeta oli häntä ja Mikkoa haukkunut. — Meillä ei ole koko aikana ollut väärää sanaa, ja töilleen siinä ei ole moittimista. Minähän olinkin hyvilläni, että viimeinkin san oikean palvelijan. Eikä nytkään illalliseen iltaan asti ollut sen enempää, kuin että käskin hänen yksinään laittaa saunaan vesiä, kun minulla oli elukkain hoito.

Puhe siirtyi Aunon tuumaan, että Korhola myytäisiin ja Mikko ja Auno tekisivät johonkin kuusen juurelle majan.

— Se teille onkin sominta. Teidän poikanne tuskin tulee Amerikasta. Kenenkä hyväksi te rupeaisitte yli voimainne riehumaan?

Emäntää tultiin hakemaan kotiin.

— Joko kaivataan? sanoi emäntä ja hyppäsi lähtemään.

Aamiaispöydällä eilen paistettujen valkeitten rieskain, rukiisten leipien, lujan voilautasen ja viilihulikan vaiheella höyrysi suurista ahvenista ja hauista valmistettu kalakeitto. Mikko oli odottanut sitä hartaasti, mutta nyt hän ei voinutkaan kevein mielin käydä pöytään. Aunon sanat »myydään tämä talo» kumisivat kolkosti hänen aivoissaan.

Kahdeskymmenes kolmas luku.

Oltiin heinäkuussa. Kaikki nurmet, niityt ja peltovainiot olivat täyttymässä viljasta. Huomenna oli aikomus lähteä niitylle. Senpätähden nyt sunnuntaipäivänä Mikko käveli kaikilla niityillään, katsomassa missä näyttäisi heinä olevan täysikasvuisinta. Kaikissa niityissä lainehti päivän tuulessa pitkä heinä. Kun helteinen aurinko paistoi täydeltä terältä, tuli Mikko levottomaksi ja pahoitteli sitä, ettei jo eilen tullut niitetyksi, jotta tänä iltana saisi korjata valtaisen kasan heiniä. Pirttiin tultuaan hän käveli akkunasta akkunaan juuri kuin nähdäkseen, miten täyteläiset vainiot päivän lenseässä tuulessa hulmuten aaltoilivat. — Jos olisin eilen tullut edes nitoneeksi viikatteen, niin päivällisen

syötyäni lähtisin tuonne Kettupuron niitylle niittämään, mietti hän. Niissä mietteissään hän viimein istahti pöydänpäähän penkille, otti sanomalehden käsiinsä ja käänteli sen sivuja. Sekin näytti tyhjältä, juuri kuin siinä ei olisi mitään lukemisen arvoista. Mikko selaili kuitenkin tavan vuoksi, kun Aunokin karsinalasin luona hiljaksen luki Wegeliuksen postillaa.

Pirttiin astui nyt reippaan näköinen nuori mies, joka hyvänsointuisesti sanottuaan hyvänpäivän istahti pirtin sivupenkille.

— Mitä vieraalle kuuluu? virkkoi Mikko samalla tutkivin silmin katsellen miestä päästä jalkoihin asti. — Mistä kaukaa vieras on, ei suinkaan tältä kylältä?

— En juuri tältä kylältä, vaan en kovin kaukaakaan. Tuolta Hietalahden kirkon alueelta olen.

— Mihin se on matka?

— Matkani päätä en tiedä itsekään. Kyllästyin tuohon tukkityöhön ja lähdin etsimään heinätyötä. Jotkut tiesivät sanoa, että teillä on vähän miehiä. Siksi poikkesin tähän, tiedustamaan tarvittaisiko tässä talossa.

— Eihän noita kovin liiaksi ole miehiä, eihän tuo lisä tekisi pahaa, kun olisi niittäjää, arveli Mikko hieman epäröiden.

— Siihen kyllä olen kuin luotu, juuri kuin sitä varten syntynyt.

Mikko katseli vielä miestä päästä jalkoihin. Mies näytti kaikin puolin miellyttävältä, minkä vuoksi Mikko kysyi: — Paljonko sitä pitäisi päivältä tai viikolta maksaa, jos tuota huomenaamuna lähdetäisiin niitylle?

— Siitä kerkiämme sitten tuumia, kunhan ensin näette, mihin minä kykenen. Pääasiana on minulla päästä ruokataloon saamaan ruokaa. Tuolla Kerosen joen savotassa, jossa koko kevään olen ollut, ei koko pitkänä keväänä ole saanut muuta kuin kehnotekoista leipää, silakkaa, ihan haisevaksi pilautunutta, talvella kerättyä voita, eikä sitäkään nyt kahteen viikkoon enää ole ollut. Sitä kehnotekoista leipää, keltaista silakkaa ja vettä ei päälle kylkiensä syö. Vaikka nälkä hiukaa sydänelässä niin että koukkuun vetää, niin peloittaa kuitenkin syömäänrupeus.

— Saamme koettaa huomenaamuna lähteä niitylle, ja uskon, että sopisimme

palkoillakin, jos se nykyinen kahdeksantuntinen työpäivälaki ei olisi kiusana.

— Se ei sovi talonpojan toimiin. Se sopii savotassa, mutta ei talonpojan elämässä, sanoi vieras jäykästi ikäänkuin lopettaakseen puheen siitä asiasta. — Meillä ei ainakaan siitä tule riitaa, sanoi hän päättävästi ja rupesi silittämään Hallin päätä, kun se tutkivin silmin tuli haistelemaan vierasta.

— Olisittepas vielä haravamiehen tuonut mukanaan, niin sitten se vasta oikein olisi, sanoi Auno ruokapöydässä säynään kimpussa askartelevalle vieraalle.

— Mistäpä se Matti antaa, kun Matilla ei ole, sanoi vieras.

— Mattiko se on vieraan nimi? kysyi Auno.

— Ei ole kuin Janne. Janne Koivula on minun nimeni. — Sen sanottuaan Janne kaivoi taskustaan sikaarin, sytytti sen palamaan ja kallistui penkille laskien kyynäspäänsä penkkiin ja päänsä varasi kämmeneensä. Auno sen nähtyään toi ulkoa ison tyynyn, jonka keskeä kaksinkerroin sujutettuna toi Jannen pään alle.

Janne katsahti Aunoon kiitollisen silmäyksen ja virkkoi: — Kovin hyvällepä opetatte.

— Hyvää ei ole koskaan liiaksi, sanoi Auno naurusuin ja poistui päivällisruokia kantamaan ruokakamariin. Siitä hyvästä mielestä, että nyt oli saatu heinämies, oli Aunon jalka tavallista keveämpi ruokia kantaessa ja pöytää puhdistuessa. Sitäpä Jannekin siinä penkillä pitkällään sikaariaan poltellen ja pitkäripsisiä silmiään väliin lupsautellen katseli. Kohta kuitenkin Jannen silmät taukosivat lupsahtelemasta, sammunut sikaari vierähti penkille, mies näkyi nukkuvan.

* * * * *

Jo aikaisin huomenaamuna olivat Mikko ja Janne nitoneet viikatteet varsiin ja menneet Kettupuron niitylle niittämään. Auno oli kotona hoitanut karjansa ja keittänyt makeata juustoa aamiaiskeitoksi. Kun päivä alkoi kulua aamiaisten kohdalle, kantoi Auno niitylle sangollisen juustoa, leipää, rieskaa, voita ja kalaa. Niitylle tultuaan ja nähtyään, että kokonainen latoala heinikkoa oli kumossa, Auno heitti aamiaisruoat latoon ja meni käskemään niittäjiä syömään. Niittäjien luokse tultuaan hän oikein huolestuneesti sanoi: — Hyvä Jumala, kun koko latoala on heinikkoa kumossa! Mikä todellakin perii haravamiehen, kun minäkään en edes nytkään jouda harava käteen. On pieni leipomus kotona.

Mikko lakkasi niittämästä. Samoin teki Jannekin ja likaiseen paitansa hihaan otsastaan hikeä pyyhkäistyään sanoi: — Ei, hyvä emäntä, hätä ole tämän näköinen. Jos minun neuvoni kelpaa, niin otetaan haravat ja pemistetään paksummat läjät hajalle. Sitten aamiaisen jälkeen pyyhkäistään tuosta toinen ala kumoon. Jos päivällisten edellä karhotaan luo'ot ja iltasella pannaan kuivat heinät latoon ja viimeksi iltasella otetaan nämä päiväniitokset lapoolle huomenna hajoitettavaksi, niin saatte emäntä nähdä, että heinänteon laita lähtee irti ilman varsinaisia haravamiehiä. Sillä tavalla me toissa kesänä teimme Hietalahden Juusolassa. Siitäkin palvelija oli lähtenyt heinäajan rinnassa pois, mutta kyllä silti päästiin heinästä irti ennen kuin toisissa taloissa.

— Mutta teillä on syönti nyt. Aamiaisruoat ovat ladossa. Minulla on pirtti lämpiämässä, minun täytyy kiirehtiä sinne, sanoi Auno ja puoleksi juosten lähti kotiin.

Mikko lähti kävelemään latoon päin ja sanoi: — Lähdetäänhän syömään.

— Ei, mutta otetaanhan haravat ja hajoitetaan heinät kuivamaan, syödään sitten, sanoi Janne päättävästi.

— Mutta jos meidät tavoittaa nälkä.

— Nälkä ei ole niin suuri herra, ettei jouda sitä aikaa odottamaan.

— Tehdään sitten niinkuin tahdot, sanoi Mikko ja lähti pitkällä askelilla kävelemään veräjälle, mihin oli tänä aamuna jätetty haravat. Janne joutui kuitenkin ennenkuin Mikko harava käteen ja tuiskuna rupesivat heinäaallot menemään levälleen. Eikä se aurinko kerjennytkään monta askelta siirtyä ennenkuin heinät olivat levällään.

Aamiaisen jälkeen Mikko köllistyi heinäläjää vasten, jonka oli latoon syömään tullessaan tuonut, mutta Janne istahti vain ladon kynnykselle ja hetken siinä istuttuaan sanoi: — Kun tuo ilma on noin heinämiehen mieluinen, niin eikös, isäntä, lähdetä niittämään? Levähdämme sitten sateella tai joulun pitkinä pyhinä.

— Kyllä minä siihen tuumaan taivun, sanoi Mikko naurusuin hypäten makuulta ja lähti kävelemään viikatteitten luokse.

Mikon mukana kävellessään Janne potki heiniä ja sanoi: — Kas sitä! Heinät jo päällisin puolin kahisevat. Edellä se olisi, jos nyt niitä

ruvettaisiin hajoittamaan. — Niin on. Edellä on ennen tehty, mukautti Mikkokin.

Päivä oli puolen rinnassa, kun Halli ilmestyi niittäjän luo. — Janne vilkaisi kotiin päin ja näki Aunon iso juurikori kädessään tulevan. Janne arvasi tuotavan kahvia ja varsin näyttääkseen emännällekkin, mihin hän kykenee, rupesi entistä hurjemmin lyömään heiniä, vaikka hänen likainen paitansa jo ennestäänkin oli likomärkinä hiestä ja tarttunut selkään kiinni.

Niittäjät olivat jo toisen ladon jättäneet jäljelleen. Sen ladon lattialle Auno nyt levitti kahvineuvot ja hoihkasi: — Tulkaapas niittäjät nyt tänne. — Lähdetäänpä sitten, sanoi Mikko nakaten viikatteensa mättäälle. Mättäälle nakkasi Jannekin viikatteensa ja sanoi: — Lähdetäänpä vain näkemään, mikä sitä emäntää vaivaa kun se huutelee.

Auno oli levittänyt kahvivehkeensä sanomalehdelle ladon lattialle. Sen ympärille kolmikantaan nyt istuivat Auno, Mikko ja Janne. Halli jäi taammas ja palavin silmin pälyi vehnäleivoksiin. Auno täytti kupit ja kehoitti panemaan sokeria sekaan ja ottamaan hyvän vuoden leipää seuraan.

Vehnäpalasta ottaessaan Janne hauskamielisen näköisenä sanoi: — No tuolla tuota ei tarvitse suutaan narrata, siinä on haukata asti. Monissakin taloissa kun ollaan muka vehnästäkin antavinaan, niin se on tuon koiran kielen lainen läpikuultava viilu. Suuhunsako sen panee vai suunsa viereen, niin se on sama. Parempi on kelpo tyhjä kuin semmoinen annos.

— Totta on, että kun häntä antaa, niin antaa eikä tyhjää tarjoa, sanoi Auno ja rupesi täyttämään Jannen kuppia ja kehoitti vieläkin panemaan sekaan.

Toista vehnäpalasta ottaessaan Janne sanoi: — Jääpiköhän tässä aivan ilman tuo kolmas mies, joka tuossa kieli lerpallaan palavin silmin noin surkeasta naamasta katselee tätä meidän meininkiä.

— Ei jää ilman. Kyllä se Halli tietää vanhastaan, että ei häntä jätetä ilman. Sen tietäessään se lähteeikin mukaan, milloin vain näkee minun kori kädessä lähtevän työmaalle. — Auno otti nyt läjästä pienimmän vehnäpalan ja vilkaisten Halliin sanoi: — No tulepas, Halli, nyt tänne.

Halli kiepsahtikin Aunon viereen, missä Auno antoi pienen palan kerrallaan vehnästä Hallin suuhun ja nauraen sanoi: — Jos minä antaisin sinulle kerralla

tämän palan, niin sinä söisit sen etkä muistaisi maistaakaan, miltä se maistui... Kas niin, nyt se loppui, mutta kahviahan sitä vielä pitää antaa. Oikein kermakahvia annetaankin.

Vehnäleivosvatiin kaasi nyt Auno kerman tähteen, pani siihen muutamia sokeripaloja, noin parin kupin verran laski kahvia ja ojensi Hallille. Halli rupesikin lakkimaan, suupuolista vain pursui kermanen kahvi. Kahvin loputtua natusteli viimeiset sokeripalat vadin pohjalta ja nuolla loiski vadin laitoja myöten puhtaaksi, minkä jälkeen vilkaisi kaikkien silmiin, oistui ladon eteen istua tököttämään ja silmäili Aunoa. Auno hymähti ja sanoi:

— Nyt se Halli jo odottaa minua kotiin lähteväksi, mutta en minä nyt aivan paikalla lähde. Minä joudan nyt vähän aikaa täällä harava kädessä liikkumaan.

Mikko ladosta tultuaan katsahti aurinkoon ja sanoi: — Taitaapa olla paras aika ruveta karhomaan heiniä.

— Niin on minunkin mielestäni, virkkoi Janne ja lähti pitkin askelin kävelemään toiselle ladolle, jossa haravat olivat.

Päivä oli jo päivällisen ajoissa, kun ennen aamiaista niitetty ala oli saatu karhotuksi. Karhomasta päästyään Janne käsin kopristeli luokoa ja sanoi: — Ettekö usko, että kun nuo heinät tuossa pari tuntia remottavat hajallaan, niin ovat kuivia, ihan latoon työnnettäviä.

— Uskonpa hyvinkin. Kun ne ovat noin köyhkösillään, niin ei niitten tuommoisessa paisteessa tarvitse kauan olla, ennenkuin karahtavat kuiviksi. Tuokin tuuli se osaltaan tekee hyvää, se onkin poikaa tämmöisellä helteellä heiniä kuivatessa.

Kun Auno toi päivällisruokaa, työntyi Halli Aunon edellä latoon.

— Kyllä tuo Halli taitaisi olla kovaa miestä tuon emännän puolesta, jos sille rupeaisi joku tekemään ylemmäisiään, virkkoi Janne hymyillen.

— On se semmoinen henkivartia, ettei paremmasta apua. Jos minä nämä päivällisruokien tähteet jätän tähän latoon, niin se vartioi vaikka viikon aivan syömättä, ennenkuin heittää, eikä ole vieraan hyvä tulla ottamaan.

— Sitävarten se Halli tänne teidän edellänne latoon tultuaan joka loukon

nuuskien ottikin selvän, onko täällä liikalaisia, virkkoi Janne.

— Sitävärtten juuri se on tarkastanut, sanoi Auno koristaan purkaessaan ruokia.

Nähdessään Aunon nostavan säynäjävatia korista Janne huudahti: — Ja taas se tuo emäntä tuo minun eteeni noita säynäjiä, moisia himoruokia, joita ei malta olla syömättä. Eilen illallakin olin janoon kuolla, kun niin veriseen nälkääni ahmusin aivan järjetönnä.

— Kun tuossa lorisee puro, ei hyvin kaukana, niin ei tule hätää, sanoi Auno nauraen.

Kohta olivat kaikki kolme säynäjän kimpussa. Haarikasta ryypättiin piimää aina väliin. — Suola se on, joka miehen sitoo, virkkoi Mikko.

— Se on totta se, että suola se miehen sitoo, myönsi Janne. Suolan turvin siellä tuolla tukkijoella pitää henkeä pitää. Silakka olkoon vaikka kuinka viheliäisen ja jo eläimen läpi kulkeneen näköinen, niin sitä pitää vaan niellä.

— Siellä kai rahaa kertyy, kun ruuassa niin vähän kuluu? kysyi Auno.

— Mitä kenellekin tehnee, ei ne minulle näy kasaantuvan.

— Miten niin?

— Niissä minun rahoissani näkyy olevan päällekirjoitus: »Kaikkeen maailmaan!», sanoi Janne hieman alakuloisesti.

Jannen sanoista kuuli, ettei hän toivonut niistä kyseltävän.

Syömästä päästyään Janne koppasi haravansa ja alkoi äärystää luokoa. Auno rupesi äärystämään toista laitaa, joten mentiin latoalan rajaan asti, jolloin Janne rupesi enimpää rysyyttämään rukoihin Aunon ottaessa jälkeä. Ja rukoja rupesikin syntymään aivan kuin taikavoimalla. Mikko sai aivan hengen tulleen edestä ruveta kantamaan latoon. Kohta näkyikin Mikon selässä paita märkänä ja tukat suortuvassa hiestä. Mutta sitä ei Mikko valittanut, hurjeni vain kantamaan, kun näki että rukoja syntyy enemmän kuin hän kerkiää kantaa.

Ketterästi, kuten ennen nuorena tyttönä ollessaan, juoksi Auno Mikon selkään takkaa nostamaan.

Ilta-aurinko paistoi vielä metsän latvojen yli, kun lato oli pukaten pakaten täynnä heiniä ja toisella alalla otettu enemmän kuin sata lavotta puolikuivia heiniä huomenna hajotettavaksi kuivamaan. Miehet istahtivat levähtämään ja arvailivat huomista ilmaa. Pouta näytti olevan tulossa.

— Niinpä se yhdessä kohti ollessa rupeaa ilkeältä tuntumaan selässä tuo märkä paita. Pitää lähteä heilumaan. Lähdetäänhän pyyhkäisemään tämän latoalan jäännös kumoon, ehdotti Janne tuokion kuluttua.

— Lähdetäänpä sitten, virkkoi Mikkokin ja nousi lähtemään.

Aurinko paistoi enää vain pisimpiin puitten latvoihin, kun Mikko heitti viikatteensa mättäälle ja sanoi: — Heitetäänpä huomiseksikin. — Samassa Jannekin heitti viikatteensa ja liippansa mättäälle ja sanoi: — Heitetäänpä vaan. Jopa sitä sentään tulikin. Kaukaa näkyy tuo laita, mistä tänä aamuna lähdettiin.

— Kyllähän siinä on kahden miehen osaksi, mukautti Mikkokin.

Kun miehet tulivat kotiin, ei Aunoa näkynyt enempää kuin illallisruokaakaan pöydällä. Pian Auno kuitenkin tuli ulkoa, käärölle kääritty puhdas paita ja puhtaat alushousut kädessään, joita Jannelle osottaessaan sanoi: — Sauna on kylvettävä, saatte omin päinne mennä kylpemään. Tässä on Jannelle puhdas paita ja housut; kovin näkyy olevan likainen sinun paitasi.

— Maanantainakinko sitä kylvetään?

— Niin, kun luulen, ettet viime lauantainakaan ole kylpenyt, niin lämmitin saunan.

— Kyllä siitä on muistama aikaa, kun saunakylpyä on saatu. Järveen ja jokeen sitä on joskus porahdettu, mutta joessa on niin kylmä vesi, ettei varsinaisesta uinnista ole puhettakaan. — Sitten Janne silitti käsivarttaan ja rintaansa ja sanoi: — Kyllä tämä paita todella onkin jo tarpeeksi likainen. Tämä vaate ei paitana ollessaan ole vettä nähnytkään muuta kuin joskus taivaan kastetta, vaikka pari kuukautta tämä on paitana ollut ja joka päivä miehen päällä.

Kylvyn jälkeen syötiin illallinen. Sitten Auno sanoi:

— Kun Reeta jätti tuonne luhtiin vuoteensa autioksi, niin Janne menee sinne nukkumaan. Vein sinne jo vesiastian, josko sattuisit tarvitsemaan juotavaa.

— Kiitos, kiitos! Mutta aamulla muistakaa käydä herättämässä. Minä ehkä voin hyvälle vuoteelle päästyäni nukkua pitkäänkin, sanoi Janne.

Luvattiin herättää.

Luhtiin tultuaan Janne kun näki puhtaan lakanavuoteen odottavan häntä, niin arvasi nyt, minkätähden ei jo eilen illalla häntä käsketty tänne nukkumaan.

Kahdeskymmenes neljäs luku.

Kolmatta viikkoa oli Janne ollut Korholassa. Tänä päivänä oli vasta ensimmäinen sadepäivä koko heinäaikana. Kun satoi jo aamusella, Mikon ja Jannen niittämään lähtiessä, niin Mikko sanoi Aunolle:

— Me tulemme aamiaiselle kotiin, käymmehän vain itsemme märeksi niittämässä.

Aamiaisen aikana yhä satoi. Sadepilvet näyttivät lientyvän entistä sakeammiksi. Mikko köllistyi penkille ja sanoi: — Nyt levähdetään kolmen viikon puolesta. Nukutaan niin että sormihaaran mieheen aurinko kiertää.

Penkille köllistyi Jannekin ja nukkui sinne asti, kunnes puolenpäivän rinnassa Auno pirtin pöydälle laittoi päiväkahvin juotavaksi. Siihen pöydän ympärille asetuttiin taas juomaan kahvia, ja Halli tapansa mukaan jäi lattialle istua tököttämään, odottamaan osaansa. Siinä vehnäkahvia juodessa Janne alakuloisesti kysyi:

— Mitä se isäntä ja emäntä sanoo, vieläkö minulle on tässä talossa työtä senjälkeen, kun heinänteko loppuu? Tuotahan ei moneksi päiväksi enää ole; tällä viikolla loppuisi kun ei sataisi.

— On työtä. Vastahan ne vaivat alkavat, sanoi Mikko. — Etkö näe noita toukovainioita, nuo eivät ole yhdellä sirpillä leikattavat. Sitten kun saadaan leikatuksi, alkaa riihenpuinti, perunannosto ja monet muut hommat. Ei työ tekevältä lopu.

— Sitten kun syksyyn mennään, niin Janne ruvenneekin meille aivan vuosirengiksi, sanoi Auno.

Janne rykäisi ja verkalleen alakuloisen voittoisesti sanoi: — Minä vaan senvuoksi kysyin, kun minä tarvitsisin rahaa vähän enemmän kuin mitä tähän asti olen tienannut. Minun pitäisi saada uusi puku, kun nuo ainoat ketineet näkyvät käyvän risaisiksi. Vieläpä tarvitsisi kengätkin, mutta näillä minä nyt kyllä tulen toimeen likemmäksi talvea. Tuossa kauppias Tuppuraisen puodissa olisi mieleistäni pukukangasta. Siitä puku kaikkine tarpeineen tulisi kolmen sadan markan paikkeille maksamaan. Räätälin palkaksi minulla on entisiä pennejä. Sen kolmesataa minä jos saisin, niin sillä tulisin autetuksi.

Mikko hieman mietti, mutta kohta sanoi: — Kyllä kai minä sen vertaisen summan voin antaa, kun tuota ei joutuisi samanlaiseen kokemukseen kuin Reetan suhteen. Sekin sai rahaa ja lähti pois.

— Ei Janne ole sen näköinenkään, että olisi kavala. Reeta oli jo näöltäänkin kettumainen, sanoi Auno vakavasti.

— Annetaan vain rahat, virkkoi Mikko huomattuaan, että Aunokin puoltaa rahojen antia.

— Sellaiset Reetathan ne juuri saattavat ihmiset epäilemään syyttömiäkin, virkkoi Janne nureksien. — Minulla kyllä ei ole muuta takuuta annettavissa kuin omat sanani, että minä en tästä talosta lähde en kymmeneen vuoteen, jos vain olla saan. Höperöhän olisin, jollen tämmöisestä ruokatalosta pitäisi kiinni, kun sitäpaitsi minulla ei maailmassa ole yhtään, joka minua ikävöi ja jota minä kaipaisin. Ja lienettehän näillä viikoilla jo nähneet, että kykenen minä ansaitsemaan ruokani ja hiukan verran palkkaakin.

— Kyllä, kyllä, virkkoi Mikko ja lähti kamarista noutamaan rahoja, kun arvasi kysymättäkin, että Janne nyt sadepäivänä haluaa mennä vaatteen ostoon.

Janne otti hymyillen Mikon kädestä rahat, veti nuttunsa povitaskusta esiin mustan lompakon, jossa oli pari kymmenenmarkkasta entisiä rahoja.

— Nyt minä saankin vaatteet, virkkoi Janne tyytyväisenä. — Kun noin sataa, niin emme suinkaan lähtene niittämään. Minä lähden kauppias Tuppuraiseen, sieltä samalla menen räättäli Tossavaiseen ja toimitan, että saan pyhäksi uudet vaatteet.

— Ei nyt ennen päivällistä tarvitse lähteä. Minulla on viiliäkin. Syödään nyt viiliä, kun ollaan kotona, sanoi Auno syöttäessään Hallille vehnäsosaansa. Mielessä tuntui somalta, kun nyt koko syksyksi ja ehkä tulevaksi vuodeksikin on tiedossa kelpo työmies. Mielellään tuollaista pitäisi kuin omaa poikaansa, vaalisi kaikella tavalla.

— On niissä tukkilaisissa sieviäkin poikia, sanoi Auno, kun Janne päivällisen jälkeen oli lähtenyt kauppias Tuppuraiseen päin kävelemään. — Mutta lienee se hänessäkin vikansa, kun raha ei kartu tuommoiselle työmiehelle.

— Voi olla ryyppymies ja ehkä korttimieskin, vaikka tässä näin vähälle aikaa ei tapojaan viitsinyt näyttää, arveli Mikko.

— Jotakin vikaa sitä täytyy olla, kun raha ei kartu.

Jannea ei näkynyt tulevaksi illalliselle. Ei ollut tullut yövuoteelleenkaan, ei tullut huomenna eikä sitä seuraavana eikä kolmantenakaan päivänä. Pyhänä Mikko lähti kuulostelemaan, kuuluisiko miestä missään. Kävi kysymässä Tuppuraisessa, onko käynyt vaateen otossa, kävi kysymässä Tossavaisessa, mutta kumpaisessakaan ei ollut käynyt. Keskelässä tiedettiin kertoa, että viikolla eräänä päivänä Kotasalmen tiellä on nähty sellainen mies erään pahamaineiseksi tunnetun nuoren naisen kanssa rinnan kävelemässä. Molemmat olivat olleet päissään. Auno tämän kuultuaan löi käsiään yhteen ja huudahti: — No, kuka uskoisi!... Kuka uskoisi Jannesta sellaista!... No, johan sitä tässä pääteltiin, että jotakin on vinossa, kun rahaa ei kartu. No, ei uskoisi...

— Kyllä se vei kuin koira enemmän kuin toisen puolen niistä rahoista ilmaiseksi, sanoi Mikko. — Mielelläni kyllä olisin sille viisikymmentä markkaa viikolta maksanut, mutta puolet niistä rahoista hän olisi vasta lauantaina saanut. Kolmas viikko jäi häneltä puoleen.

— Mutta saatiinpa poutien aikana heinä tehdyksi, virkkoi Auno. — Kukaties tästä puoleen kesä muuttuu sateiseksi. Siinä se korvautuu, kun heinät on hyvinä parhaana aikana saatu kokoon.

— Se seikkahan tuo osaltaan korjaa asiaa, mutta on kuitenkin natku senkin tähden, että noin kavalasti viedään.

— Emme huoli ruveta valittamaan, kun heinät on koossa. Ilman Jannea eivät olisi. Emmekä puhu koko vahingosta kenellekään, ne nauravat vain.

— Se kai se parasta on, virkkoi Mikko tynesti ja kallistui pitkäkseen pirtin penkille.

* * * * *

Viimeinen heinä saatiin omin väkinsä tehdyksi. Kun tou'ot alkoivat joutua leikattaviksi, kuulosteli Mikko läheltä ja kaukaa apulaista, mutta ei saanut ketään. Yksin täytyi Mikon ruveta leikkaamaan, Auno vain joskus kävi sitelemässä lyhteitä, milloin kotiaskareiltaan jouti. Karisemaan mieli ruis ja katkeavaksi joutui ohra ennenkuin kaikki oli leikattu. Oli ne viimein kuitenkin saatu kuhilaille ja ohria enemmän kuin puolet kykäisiinkin. Rukiit olivat kaikki vielä kuhilailla.

Oli sunnuntai ja mielihyvillään Mikko kierteli vainioitaan, joilla seisoivat kuhilas kuhilaan vieressä. Huomenna aikoi Mikko ruveta rukiita kokoamaan nartteeseen, josta voi saada riiehen silloin kun joutaa puimaan, vaikka vasta talvella, jos ei ennen jouda. Mutta päivän kallistuttua sivu puolen rupesi eteläinen taivaanranta mustumaan paksuun pilveen ja salaman leimaukset rupesivat välähtelemään. Mikon sydän jylähti pahasti. Kiirein askelin hän tuli pirttiin, missä Auno oli lukemassa Wegeliuksen postillaa.

— Ankarasadepilvi kohoaa etelästä, virkkoi Mikko melkein hätäisesti oven aukaistuaan. — Lähdetään kantamaan rukiita tuonne riiehen etulatoon.

Juosten ryntäsi hän kuhilasten kimppuun ja sinne juoksi Aunokin. Mikko kahmaisi ruiskuhilaan syliinsä ja juoksi sitä kantaen latoon, samassa palaten toista noutamaan. Auno jaksoi kantaa vain puoli kuhilasta, mutta juosten hänkin vei kantamuksensa latoon ja juosten palasi. Molemmat ottivat kuin tulipalosta lyhteitä talteen, tuskainen ahdistus povessaan, kun taivas peittyi pilveen ja ukkonen likeni kiireesti. Nähtiin jo, ettei mitenkään kerjetä kaikkia saada.

Enemmät puolet rukiita kuitenkin oli ladossa, kun aivan pellon kohdalla välkähti kolminkertainen salama ja ukkonen jyrähti niin, että maa tuntui läikkyvän. Samassa tuli niin ankara tuulenpuuska, että kerralla pyyhkäsi kaikki ruiskuhilaat kumoon ja kuivat ohrakuhilaat otti ilmaan. Ne lensivät tuiskuna metsään. Valmiit kykäätkin se kaatoi ja levitti. Samassa seurasi tuulenpuuskaa kohiseva sade: vettä ja rakeita satoi kuin saavista kaataen. Rakeet olivat niin suuria ja lankesivat niin tuimasti, että sälöt sinkoilivat seinistä, ja maahan kaatuneista lyhteistä murensivat tähkät ja löivät maan sisään. Tuuli yhä yltyi ja kylältä vei huoneista

kattoja. Kattotuohia lenteli ilmassa kuin varisparvia. Mikko ja Auno hyypiysivät latoon ja lyhdeläjän vieressä istuen ladon ovelta katsoivat ilmaan, missä ehtimiseen salama välähteli, ukkonen jyrähteli. Tuuli ja sade kohisivat koskena, niin että maa tutisi.

Auno se käsiään väännellen siunusteli, mutta Mikko puri hampaitaan yhteen kasvot synkkinä. — Siinä meni vuoden vaivannäkö kuin tuhka tuuleen, sanoi hän viimein tuskaisesti.

— Kun olisi se Janne pysynyt meillä, niin elot olisivat korjuussa. Leikkuu olisi loppunut aikaisemmin ja riihet olisi jo lopulleen puitu, sanoi Auno pitkän vaitiolon jälkeen.

— Kunpa niin olisi ollut, mutta eipä ollut, virkkoi Mikko jurosti.

Auno oli taas tuokion ääneti. — Olen jo sanonut ennenkin, että tämä talo on liian suuri meille, virkkoi hän. Kun ei saa apulaista millään hinnalla, joutuu aina pakostakin turvelehtamaan vaikka minkälaisiin petkuttajiin.

Mikko ei virkkanut mitään, minkä vuoksi Aunokaan ei jatkanut sitä puhetta. Hän kuiskasi vain hiljaa: Herra antoi, Herra otti, Herran nimi olkoon kiitetty.

Viimein taukosi rakeiden sade. Satoi vain vettä, ja ukkonen jyrähteli kaukana pohjoisessa. Salaman leimaukset lakaisivat pohjoisen taivaan rantaa. Auno nousi istualtaan ja sanoi: — Kunpa uskaltaisi lähteä lehmäriepuja katsomaan ja päästämään haasta. Mihin ne lienevät raukat hyypiytyneet.

Mikkokin nousi seisoalleen, painoi käsillään vatsaansa ja sanoi: — Kaiken muun lisäksi taisin saada vatsaani vian. Tuossa äsken noita raskaita lyhdesylyksiä semmoisessa kiireessä tuonne katonrajaan työntäessäni taisi venähtää tai ratketa joku kohta, koska tuntuu kipeytyvän.

— Hyvä Jumala hyvästi siunatkoon! Lienet sinä, ainoa lähtijä, menettänyt terveytesi? sanoi Auno tuskaisesti.

— Miten lienee. Pahalta se vaan tuntuu... Minä kuitenkin lähtenen päästämään ne lehmät, mene sinä kotiin, sanoi Mikko ja työntyi sateeseen.

— Mutta älä lähde, kun olet kipeä, minä lähden.

— No, en minä nyt vielä niin kipeä ole, etten siihen kykene, sanoi Mikko ja lähti päästämään lehmiä, vaikka oli paitahihasillaan ja vettä satoi ihan solisten.

Lehmät pääsivät haasta, ne tulivat laukaten kotiin niin että kellot räikivät ja maa

jytisi.

Auno oli jo lehmät pannut navettaan ja laittanut ruokia eteen, kun Mikko vakavasti kävellen ja kaksin käsin vatsaansa puristaen tuli kotiin. Auno kauhistui: — Hyvä Isä sentään. Sinähän olet kipeä, ihan kuoleman rajalla, olet ihan vaalea.

— En tiedä kuolemasta. Vilun tähden lienen vaalea, en kärsinyt kiireesti tulla ja satoi vasten. Kuivaa pitäisi saada ylle, sanoi Mikko yhä puristaen vatsaansa ja turvelehtaen uunin luokse.

Auno toi juosten ulkoa kuivan puhtaan paidan ja sitä uunin suusta tuoksuvassa lämmössä heilutellen sanoi: — Kun lähditkin päällysvaatteetta tuommoiseen sateeseen! Enkä minäkään älynnyt sanoa, että olisit lähtenyt kodin kautta ja ottanut palttoon yllesi.

— Ei se olisi ollut mitään, kun olisin ollut terve, sanoi Mikko, — mutta kun en kärsinyt kiireemmästi kulkea, niin vilustuin. Kyllä tuntuisi pitävän päästä tohtoriin, mutta nyt on laiva mennyt ja tuommoiseen sateeseen hevosella ei voi lähteä, kun ei ole edes vieterikärkyjä.

— Tässä on nyt lämmin paita. Minä teen tähän pirtin sänkyyn lämpimän vuoteen, rupeat siihen, sanoi Auno ja rupesi laittamaan vuodetta.

— Ei minua enää värisytä. Mutta lienee kuitenkin parasta, että pääsen vuoteeseen, sanoi Mikko ja eteenpäin kumartuneena, käsillään vatsaansa painaen alkoi hiljaa kävellä vuoteen luo. Saatuaan kuivan lämmitetyn paidan ylleen Mikko kallistui hiljaa vuoteeseen, mihin sitten Auno peitteli pehmeillä peitteillä ja villaisilla vilteillä. Auno seisahtui sängyn luo, katsoi Mikkoa ja sanoi: — Kyllä sinä olet kipeä, ihan vaalea. Joutuu ajattelemaan, että mikä minun peri, jos sinä kuolisit.

— Hm. Ottaisit uuden isännän tämmöiseen komeaan taloon, niin hätä olisi hukassa.

Auno naurahti ja sanoi: — Vielä se sitten leikkiä laskee, vaikka kuolema silmiin katsoo.

— En minä vielä tähän tautiin kuolekaan. Paremmaltapa tuo tuntuu, kun pääsin pitkäkseni. Vilukin siihen äsken taisi vaikuttaa pahasti.

— Kunpahan ei aivan hätyyttäisi, että pääsisi huomenna lääkäriin, sanoi Auno ja lähti askareilleen.

Koko tulevan yön tuns Mikko myötänsä sen vaivan vatsassaan lisääntyvän ja jotakin ajettuman tapaista sinne syntyvän. Mutta hän koetti kuitenkin olla sitä valittamatta, kun tiesi Aunon tulevan hätään.

Kun huomenna tuli se aika, että piti lähteä laivarantaan, sanoi Auno: — Nyt olen toimittanut toisen talon emännän hoitamaan karjani ja lähden mukaasi lääkäriin. Minusta näyttää, että tuskin palaat siltä reissulta elävänä.

— Sitä olen ajatellut itsekin, että saisit lähteä mukaan, mutta eihän tätäkään kotia saattaisi jättää tälleen. Lähdet kuitenkin saattamaan laivarantaan ja vakuutat minua kävellessä.

— Lähden perille asti, että kuulen mitä lääkäri sanoo.

Iltapäivällä päästiin lääkärin luo Koskelan kaupunkiin. Lääkäri kuunteli Mikon kertomusta.

— Se ei parane lääkkeillä. On toimitettava leikkaus, siinä on umpisuolen tulehdus ja voi olla vatsakalvon repeämäkin, sanoi hän kylmäverisesti.

Aunon kasvot tulivat hätäisiksi. Yritti puhjeta äänekäs itku. Mutta hän koetti kaikin voimin hillitä ja sanoi: — Leikkaus! Voi, hyvä Jumala! Leikkaus, ja vaiva on sisällä vatsassa! Johan olen pelännytkin, että kuolema... Muuta ei Auno saanut sanotuksi. Itku voitti.

— Kaikkienhan meidän kerran on kuoltava, sanoi lääkäri nähdessään Aunon hädän. — Mutta ei tämä miehenne tähän tautiin kuole, etenkin kun tulitte tänne tänä päivänä. Huomenna olisi ollut jo pahempi.

Auno rauhoittui lääkärin puheesta senverran, että saattoi sanoa: — Uskooko herra tohtori todellakin, että tuo vaiva ei ole hengenvaarallinen?

— Uskon ja varmasti uskonkin, sillä tämä ei ole ensimmäinen eikä toinen potilas. Niitä on satoja parannettu.

Sen sanottuaan lääkäri otti puhelintorven käteensä ja sanoi: — Minä soitan sairashuoneelta hevosen, joka vie tämän sairaan sairashuoneelle.

Minuutin perästä olikin porrasten edessä nelipyöräiset vaunut. Noihin vaunuihin käski lääkäri Mikon menemään ja sanoi: — Tunnin perästä tulen sinne sairashuoneelle.

— Saisinko minä tulla mukaan? sanoi Auno nöyrästi pyytävällä äänellä.

Lääkäri kääntyi nyt Aunoon päin ja sanoi ystävällisesti: — Ei. Kyllä te nyt saatte uskoa miehenne minun huostaani. Viikon perästä kun tulette tänne, niin annan silloin miehenne teille terveenä.

Aunolta purskahti itku, joka oli silmänräpäyksessä muuttunut surun ja epätoivon itkusta ilon itkuksi. Vaunuihin kuitenkin Auno saattoi Mikkoa ja Mikon istuessa vaunujen perään hyllyvälle istuimelle Auno kättä puristaen sanoi: — Nähenkö enää sinua elävin silmin!

Vaunut lähtivät kuin tuulen ajamana sairashuoneelle päin.

Ilmat olivat sen ankaran sateen jälkeen muuttuneet poutaisiksi. Auno keräili aina muitten askareittensa lomassa myrskyn levittämiä lyhteitä ja kantoi latoon. Hän keräsi vasuun rakeitten murtamia tähkiäkin. Siinä ahkerassa työssä kului aika paremmin. Mieli kuitenkin pysyi yöt ja päivät raskaana. Myrsky oli murtanut ja sotkenut multaan niin kauniin viljan. Eikä Mikosta ollut vielä tietoa. Kun Auno oli saanut lyhteet metsästä ja aidan vierustalta, koetti hän yksin jyvinkin nokkia maahan sortuneita jyviä. Niistä ei suurta kokoa karttunut. Mutta ikävä aika kului paremmin kuin jouten.

* * * * *

Viisi päivää oli Mikko ollut sairashuoneella, joten oli enää vain kaksi päivää odotusaikaa. Aika kului hyvin hitaasti. »Viikon perästä annan teille miehenne terveenä», oli lääkäri sanonut.

Aurinko paistoi niin lämpimästi ja Auno oli nytkin ohran jyviä ja tähkän puoliskoita poimimassa. Yhtäkkiä hän kuuli Mikon sanat: — Tule pois.

Auno hätkähti, kori putosi kädestä. Hän katseli ympärilleen, mistä ääni kuului ja huomasi kartanon lähellä kujalla seisovan miehen vähitellen muuttuvan Mikoksi. Auno löi käsiään yhteen, lähti juoksujalkaa Mikon luo ja sanoi: — Herran nimi olkoon kiitetty. — Sitten hän Mikon luo tultuaan huudahti: — Sinä pääsitkin varhemmin kuin tohtori luuli. Nythän on vasta viides päivä.

— Tohtori nauroikin ja sanoi: »Emännällä on siellä pitkät päivät. Sille on hyvä parempi antaa ennen kuin on luvannut», sanoi Mikko ja verkalleen lähti kävelemään taloon.

— No, nytkö sinä sitten olet terve? Olet kyllä terveen näköinen. Toisenlainen on väri kuin sairaalaan lähtiessäsi.

— En ole vielä vallan terve, mutta olen tervehtymässä. Lääkäri varoitti vallankin nyt ensimältä liikkumaan varovasti.

— Sinä et sitten vielä ehkä pitkään aikaan kykene työhön.

— En.

— Mikä se oikeastaan oli se tauti ja leikkasivatko ne?

— Leikanneet ne olivat. Se oli ollut, kuten tohtori sanoikin, umpisuolentulehdus ja vatsakalvossa oli ollut repeämä, jonka olivat ommelleet. Umpisuoli-taudin takia minä olisin jo terve, mutta vatsahaavan paranemisen sanoi kestävän vuosia.

— Vuosia. Herra Jumala! Vuosia työtönnä! Mikä meidät hiljankaan perii!

— Ei työtönnä aivan, vaan suuria ponnistuksia kuului pitävän välttää.

— Sehän tuo on jotakin, kun edes johonkin kykenee. — Mitä se merkitsi, kun sanoit, että leikanneet ne olivat? Etkö sinä itse tiennyt?

— En... Sen tiesin, että rupesin leikkuupöydälle selälleni ja että peittivät kasvoni. Umpihupussa tunsin nukkuvani. Heräsin sitten vuoteellani, kuin unestani, ja vatsasta oli vaiva poissa.

— On niillä konsteja! Vuoteellasi heräsit kuin unestasi ja vaiva oli poissa! Ilmankos se tohtori oli niin ylpeä ja varma niistä tiedoistaan! sanoi Auno hymyillen ja lähti hakemaan Mikolle ruokaa.

— Minä täällä olen joka päivä käynyt kalanpyydyksiä kokemassa ja eilenkin sain kolmatta kilon painoisen säynäjän ja viisi pienempää, sanoi Auno pöydän luo kävellessään. — Tässä on sen suuren säynäjän puolikas. Se oli jo lihava ja paksu kuin sianporsas. Alahan syödä, minä tuon viiliä palan painoksi.

Mikko söi vain muutamia suupaloja rieskaa voin ja säynäjän kanssa ja maistoi viiliä. — En uskalla vielä kovin paljon syödä, sanoi hän laskettuaan lusikkansa pöydälle ja laittautui vuoteeseen.

Kahdeskymmenes viides luku.

Kun Mikko ei kyennyt riihenpuintiin eikä saatu ketään apulaista, joka Aunon kanssa olisi puinut, — Mikko olisi siinä tapauksessa korjannut olkia ja kahmerehtanut vointinsa mukaan apuna —, täytyi riihen puinti antaa Tuokkilan Jörkille urakalle ja luvata kolmannet osat jyvistä hänelle puintipalkasta. Sittenkään ei tullut puiduksi niin tarkasti kuin ennen Mikon puidessa. Paljon näkyi oljissa jyväisiä tähkiä ja pehkuissa jyväistä rusaa. Mikko siitä nureksi ja muistutti jokaisella riihellä, mutta Jörkki ävähti: — Minä teen, niinkuin teen, ja jos se ei välttä, niin saat hakea muita parempia. — Siihen täytyi Mikon tyytyä ja puiduksi ne tulivat. Sill'aikaa Mikko oli vointinsa mukaan Aunon apuna perunan nostossa. Perunat saatiinkin kuoppaan ilman urakkamiehen apua.

Nyt oli lokakuun ensimmäinen päivä. Perunat ja nauriitkin olivat kuopassa, ja Kuurtajanjoesta saatuja kalojakin oli kaksi nelikon astiaa talvea varten suolassa. Tuuli oli ollut koko päivän idässä, satoi vettä ja väliin aina lumensekaista räntääkin. Raskaana huojui metsä ja mustat vaahtopäiset aallot vyöryivät lakkaamatta Koutajärven aavalla pinnalla. Mikko oli tänään vain kartanon tienoilla korjaillut kapineita talteen, etteivät jäisi talven alle. Illan pimettyä, kun Aunokin oli päässyt ulkoaskareiltaan pirttiin, Mikko sytytti tulen pöydällä olevaan lamppuun, jonka valossa aikansa kuluksi selaili sanomalehtiä. Lampun kohdalle lavitsalle istui Aunokin ja kutoi lampun valossa harmaata sukkaa Mikolle talveksi.

— Minkähäntähden tänä päivänä on ollut niin pahamieli koko päivän? sanoi Mikko heittäen sanomalehden kädestään. — Tahtomattanikin ovat koko elämän tapahtumat kiertyneet mieleen mustaa mustempina. Pienen pienetkin seikat ja elämässä tapahtuneet hairaukset ja tyhmyydet tulevat esiin mustina ja suurina. Suututtaa ja harmittaa ennen kaikkea se ensimmäinen käräjänkäynti Pekkiläisen kanssa ja Jertan asian ajo käräjissä.

— Mitäs pahaa niissä sitten oli?

— Niissä se on alku kaikkeen, jatkoi Mikko alakuloisesti. — Niissä asioissa voitin loistavasti ja sitä tietä jouduin tuomio-istuimien kanssa tekemisiin. Jos Pekkiläisen ja Jertan juttuja ei olisi ollut, niin olisi pysynyt mielessäni vanhempieni opetus. He puhuivat aina kammoten kärjäjäkäynnistä ja sanoivat: »Sinne laki kunne kantajat paremmat» ja »raha rikkaan kuluu, pää menee köyhän miehen». Isäni aina kehuikin, että hän on se mies, joka ei ole lakituvan kynnyksen yli jalkaansa astunut. Ilman Pekkiläisen ja Jertan juttuja en olisi antautunut kärjäjäkäyntiin rovastin kanssa. Siinä suututin tuomio-istuinten herrat senaattia myöten, niin että ne saattoivat syyttömästi tuomita meidät konkurssitilaankin. Ilman sitä taas ei olisi ainoa lapsemme joutunut ilman alle kuin linnunpoikanen, jolta emä on ammuttu. Sitä tietä jouduimme tänne tuntemattomaan puoleen kaikkien halveksittavaksi. Koko elämämme on mustaa taivalta, ainoa valokohta on Kivelässä-olomme. Siellä olimme niin onnelliset kuin nuori parikunta voi olla.

Auno rykäisi, venytteli sukan kudelmataan ja melkein ihastuen ehdotti: — Mutta nythän meillä ei ole kuin yksi askel astuttava, niin pääsemme samanlaiseen onnellisuuteen kuin Kivelässä ja vielä vähän varmempaankin. Myymme tämän talon, laitamme Kivelän kokoisen mökin. Jos kymmenenkin tuhatta saamme rahoja pankkiin, niin niitten koroilla elämme ja asumme siinä pienessä Kivelässämme kuin herran kukkarossa. Maata viljelemme vain lystiksemme. Pidämme yhden tai kaksi lehmää, joita minä hoitelen, ja kaikki paha on ollut tie hyvään. Kun sinun vatsavaivasi kestää vuosia paratakseen, niin siinä pikkutalossa saattaa parannella, ei tarvitse tavoitella apulaisiksi mitä petkuttajia milloinkin... Kunnollista työmiestä ei saa millään hinnalla. Kävin päivällä riihiladosta pehkuja lehmille: läjissä on jyviä ja ruumenia, ja jyväisiä tähkiä pehkuissa ja oljissa.

— Sekin se on osaltaan tänä päivänä minun mieltäni painanut, kun vielä tuo riihien puinti meni niin kuin se meni, sanoi Mikko ja kääntyi akkunasta katsomaan, vaikka ei ulkoa mitään näkynyt muuta kuin musta yö. Tuuli humauteli raskaasti nurkissa ja räntäinen sade rapisi akkunaan. — Kyllä se totta on, että olojen pakosta näytään sortuvan siihen tilaan, että myötäväksi se tämä talo tulee, vaikka viimeiseksi maallisen elämämme suojaksi olen tätä ahertanut, sanoi Mikko hyvin vakavasti.

Aunon sydän hytkähti, hänen kasvonsa kirkastuivat. — Et usko, miten minusta on lysti kun sinä sen käsität, kiiruhti hän innoissaan sanomaan. — Olenhan minä monta kertaa sinulle sitä sanonut ja sanon vieläkin, että tämä talo on myytävä ja

ruvettava elämään rahojen korolla. Nyrkin kokoinen mökki laitetaan vain, jossa oman katoksen alla asutaan.

— Se sinun tahtosi se juuri viepikin siihen, kun toisena syynä on tämä minun terveyteni. Jos se olisi sinun mieltäsi vasten, niin en vieläkään tätä ajatustani ilmaisisi. Koettaisimme hänessä rimpuilla päivästä toiseen.

— Se on minun tahtoni ja uskon, että kyllä tälle ostajia löytyy, kunhan vain tiedoksi tulee, että tämä myydään, sanoi Auno ja tuli niin iloiseksi, että nousi lattialle kävelemään ja kävellessään kutoi sukkaa. Hän kutoi entistä sukkelammin, kirkkaat sukkapuikot vain lampun valossa säteilivät käsissä.

— En minä meidän elämäämme niin synkkänä pidä kuin sinä. Onhan tässä sentään eteenpäin päästy. Totta on, että on elämässämme ollut kamaloitakin kokemuksia. Se oli pahin se konkurssitilaan syyttömästi tuleminen, kun vietiin lehmät, lampaat ja hevonen ryöstämällä. Etkö muista, miten kamalan haikeasti lehmärievut ammoivat ja lampaat määkivät, kun päihtyneet miehet ruoskillaan pakottivat tielle?

Tämä muisto näytti olevan Aunolle niin raskas, että hän ei voinut jatkaa. Hän vetäisi päähuivinsa otsalleen ja sai sanotuksi vain: — Voi maailmaa pahennusten tähden, sillä pahennukset kumminkin tulevat. Niin on kirjoitettu, ja tosi on.

Mikko oli taas entistä useammin ruvennut muistelemaan Ledenbergiä ja kärsimäänsä vääryyttä. Jokainen vastoinikäyminen toi mieleen Ledenbergin asian. Tämä Korhola, jonne Mikko oli edullisilla ehdoilla päässyt, oli aluksi vaikuttanut sovittavasti. Tämän Korholan saanti oli johtanut hänet synkistä ajatuksista ja kostotuumista. Mutta tämä koti oli ehkä jätettävä, ja tuntui kuin välimatka noihin ilkeihin tapahtumiin olisi käynyt lyhemmäksi.

Mikko nousi kävelemään lattialle, katseli akkunoista ulos ja sanoi: — Yhä vain röntä lätisee akkunanruutuihin ja tuuli jymistää nurkkia... Ei milloinkaan tunnu somemmalta olla kotona kuin tällöisenä hetkenä. Mutta mitäpä tuosta, kun ei voi olla kotonaan, vaikka kodikseen on laittanut.

— Koti se on koti pienempikin, kun se on oma ja omalla turpeella. Hyvä on pirtti pikkuinenkin, kota kolmisoppinenkin, kun se on omasta taasta.

— Niinhän tuo laulaa runoilijakin: »Suuruutta emme rukoile, me pienuutehen tyydymme»...

— Siinä se aika kuluu pahallakin ilmalla, sanoi Auno kun kuuli kellon lyövän kahdeksan.

Illallista syödessä Auno puheen aluksi sanoi: — Nytpä tuo kauppias Tuppurainen saa tästä talon, kun se on aina sanonut, että hänen pitää saada maatila, josta saa kaikenlaista maantuotetta. Tämähän on ihan kuin luotu hänelle.

— Saapi kai tämän kuka tahansa, joka enimmän maksaa.

— Paljonko aiot pyytää?

— Ainakin irtaimineen kaksikymmentä tuhatta. Pari lehmää ja elot itselle, nimittäin tulevana keväänä. Talven me tässä olemme ja talven aikana hankimme paikan, mihin oman kurkihirren alle muutamme.

— Kaksikymmentä tuhatta! huudahti Auno. — Niitten koroillahan elämme kuin herran pojat. Yli tuhannen markkaa vuodessa.

— Kuluupa sitä joitakin tuhansia taloa — vaikka pientäkin — laittaessa, kun ei kykene itse tekemään.

— Mihin aiot katsella talonpaikkaa?

— Ensimmäiseksi menen Tervolan ukon pakinaan. Sen maalla tuolla järven rannalla on kaunis kaislarantainen niemi. Siinä on kuusiryhmä, joka muistuttaa Mäkelän kuusta ja niitten lähellä on muutamia koivujakin. Niitten vierelle teen talomme, jos Tervos-ukko taipuu kauppaan.

— Ai, ai! ihastui Auno. — Sittenhän me emme enää Mäkelän kuusta niin kaipaakaan.

— Siitä olen jo ihan kuin unta nähnyt, että siihen teemme talomme. Olin kerran kalastusretkelläni siinä tulella ja silloin ihmettelin, ettei kukaan ollut siihen taloa tehnyt, vaikka mielestäni se oli kaunein paikka maailmassa. Etelään päin silmäkantama selkä ja länteen päin ei näy laitaakaan, saaria vain. Ja idässä ja pohjoisessa lehtoisia rinteitä.

Auno huudahti: — Kas siinähan se on se sinun Kivelässä unissa näkemäsi päivänpaisteinen rinne, mihin järven yli illan aurinko paistaa.

— Semmoisessa uskossa olen minäkin, vastasi Mikko.

* * * * *

Vuoteelle laskeuduttuaan Mikko selällään maatessaan sanoi: — Kuinka usein olen kaivannutkaan sitä Mäkelän kuusta! Muistan, miten sen oksien läpi talviöinä taivaan tähdet paistoivat ja kuun valossa oksille jääneet lumihiuteet pakkasen silminä kiiluivat kuin puhtaimmat jalokivet. Ja kun myrsky ulvoi nurkissa, niin se tuulen heiluttamalla vankoilta oksillaan ilmaisi: olkaa rauhassa, vartia on valveilla. En sitä kertaa herännyt yöllä, kesällä tai talvella, etteivät silmät ensimmäiseksi olisi tavanneet kuusta. Kun se seisoj tyynenä, tahtoi se sanoa, että luonnossa on rauha. Jos sen oksat heiluivat, niin se tahtoi sanoa: minä valvon...

Kun se kaatui, ei Mäkelä enää kodilta tuntunut. Oli todellakin kuin vartia olisi poissa.

Mieluinen elämäntoveri on asunnon vieressä puu, joka on kovia kokenut ja horjumatta seisonut myrskyissä ja sateissa.

Kahdeskymmenes kuudes luku.

Kauppias Tuppurainen oli ostanut Korholan ja Mikko oli Tervolaiselta saanut ihailemansa järven niemen ja kappaleen maata viljelysmaaksi. Siihen hän rupesi Korholasta pitäen tekemään taloa. Tulevan juhannuksen aikana olikin talo jo siksi valmis, että saattoi mennä asumaan. Asuinrakennuksessa oli kaksi huonetta, pirtti ja tupa, navettakin oli kahdelle lehmälle ja vasikalle tai lampaalle. Järven rannalla oli pieni, soma sauna.

Oli juhannus-aatto, kun Mikko ja Auno taluttaen lehmiä saapuivat uudelle talolle. Kun navetassa oli uusi valkoinen silta, oudostuivat lehmät sitä ja ne täytyi pakottamalla saada navettaan. Pelosta vapisten menivät ne hiljaa hiipien Aunon jälessä parsiinsa, missä Auno kytki ne kiinni, jolloin ne rupesivat hätäisin silmin ikävästi ynymään. Mutta kun Auno toi nurmivihkot eteen ja hyvitteli, rauhoittuivat lehmät ja rupesivat syömään. Tupaan tultuaan Auno heitti nuttunsa ja päähuivinsa naulaan, istui sitten akkunan luokse ja alkoi katsella kuusten

oksien alitse järvelle, missä hennon etelätuulen ajamat herttaiset laineet hiljalleen vierivät rantaan.

— Nyt minä todella tunnen pitkältä vaivaloiselta matkalta päässeeni, sanoi hän.

— Mäkelästä tänne on ollut sanomattoman vaivaloinen tie, mutta matka on tehty, Jumala olkoon kiitetty.

— Kylläpä todellakin voi sanoa, että matkan päähän on päästy, virkkoi Mikko istuen toisen akkunan luona, hänkin järvelle katsellen. — Mutta minä tahtoisin sanoa, että matkalle on lähdetty Kivelästä eikä Mäkelästä.

— Samaa sanoisin minäkin, jollen Mäkelässä olisi syntynyt. Siinä olen nähnyt tämän elämän ensimmäisen päivän valon ja sen pientarilla olen pienenä piehtaroinut. Kuusi se vaan meni Mäkelästä pois, kuten rakastettava vanhus talosta. Ei ole mitään täällä iankaikkista. Mutta tuossahan seisovat hänen jälkeläisensä parhaassa miehuudessaan. Katsohan noita lukemattomia villanpehmeitä tämän kesän kasvaimia jok'ikisessä oksan kerkässä ja noita marjan kokoisia kävyn alkuja. Tuolla kuusten latvoissa ne ovat aivan kypsän mansikan näköisiä. Kaikki nuo yhdestä suusta äänettömällä kielellään kiittävät Jumalaa.

Mikko katseli vain järvelle ja aikoi kohta vähän levähdettyään lähteä heittämään verkkoja. — Mikä tälle talolle pannaan nimeksi, kysyi Auno tuokion ääneti oltuaan. — Nimihän lapsella olla pitää. Pannaanko »Onnela»?

Mikko rykäisi ja sanoi — On liian hempeä nimi. Ei se elämä tässäkään, eikä missään paikassa, paljasta onnea ole. Ajattelen, että olkoon tämän talon nimi Juurus, kun tässä ollaan kuusten juurella.

— Sehän todellakin sopii! Juurus! Oikein perinpohjainen nimi! Olkoon minusta vaan Juurus.

— Niin, ei tässä paljasta päiväpaistetta tule elämä olemaan. Ennenkuin nuo tureikot ovat paenneet ja jättäneet sijansa leipää kasvavalle viljalle, saa tässä aika lailla ponnistella.

— Kyllähän sitä mielellään tekee työtä, kun koti tuntuu kodille. Pakoon minä menisin sellaista onnea, jossa ei työtä olisi... — Oltuaan hetkisen ääneti Auno jatkoi:

— Kun lehmät vähän aikaa levähtävät, niin lypsän ja keitän juuston, oikein juhannusjuuston. Huomenna täytyy lähteä paimeneen opettamaan lehmiä näille oudoille laitumille.

Mikko pöytään istuessaan sanoi: — Huomenaamuna keitämmeikin kalakeiton. Lähden tästä heittämään verkkoja.

— Ai, ai! Sinne tulen minäkin mukaan, sanoi Auno ihastuneesti.

— Sinullapa on täälläkin onnelassasi ne tavalliset lauantaitehtävät: saunanlämmitys, lehmien hoito ja yhtä ja toista kahmerehtamista.

Auno katsahti aurinkoon ja sanoi: — Ho-hoi! Nythän on vielä päivää vaikka mitä tehdä! Ensi työkseni lähden laittamaan saunan lämmitä, hoidan karjan, teen ilta-askareeni, kylvemme, sitten lähdemme järvelle ja sieltä tultua keitän juuston. Eipähän nyt pimeä peloittane, jos aurinkokin laskeutuu.

— Tehdään niin, sanoi Mikko pureskellen voileipää ja Kuurtajanjoesta pyydettyä säynästä. Mutta kyllä ne nämä tämmöiset säynäät ovat edestämme haihtuneet. Sekakalojen varaan sitä nyt olemme joutuneet.

— Kaloja ne ovat muutkin kalat. Yksi hyvä ei palkitse niin montaa pahaa kuin Korholassa oli.

— Ja eipä se ole sanottu, että kaikki säynäjät ovat Kuurtajanjoessa. Täältä järvestä ne sinnekin kohoavat. Voihan niitä olla täälläkin.

— Mikä estäisi täällä olemasta vaikka mitä kaloja, lohiakin. Avara on tuo kuikan pelto tuossa edessämme, sanoi Auno, teki pienen voileivän matkallaan syötäväksi ja lähti saunaan laittamaan lämmitä.

Kohta rupesikin saunan ovesta tupruamaan sakea harmaa savu, minkä seasta Auno syöksähti ulos ja meni navettaan hoitamaan lehmiä.

Iltasella oli järvi aivan tyyni. Vaarojen lailta ja järven saarista näkyvät juhannuskokot kuvastuivat järven pintaan ja illan rusko valoi silkkisen verhonsa veden kalvoon, vaarain lakiin ja lehtoisille rinteille. Mikon ja Aunon mielestä ei järvellä olo ollut milloinkaan tuntunut niin viehättävältä kuin nyt. Kun verkot oli laskettu järveen, heittäytyi Mikko venheen perään selkäkenoon, Auno istui tuhdolla airoit käsissään. Silloin tällöin hän laski aironsa veteen ja nykäisi

venhettä uimaan tyyntä pintaa pitkin. Vene jätti vain tuskin näkyvän väreen. Mikko ja Auno olivat kumpikin kuin lumotut, eivät puhelleet mitään eivätkä tienneet ajattelevansakaan mitään. Viimein kuitenkin Mikko ojentui, otti huopurimen käteensä ja oikaisi venheen rantaa kohti. Silloin Aunokin rupesi soutaa lipiskoimaan ja nöyrästi lähtikin venhe uimaan rantaan.

Kotiin tultuaan he istuivat äskeisille istuimilleen katselemaan yhä roihuavia juhannuskokkoja ja niiden kuvastusta järven pintaan.

— Eikö muuteta tämän talon nimi Rauhalaksi? ehdotti Auno. — En missään tähän asti ole tuntenut niin somaa rauhan tunnetta kuin nyt tässä. Korholan kylällä olimme hyljeksittyjä muukalaisia. Täällä meidän ei tarvitse nähdä ylenkatseisia kasvoja. Täällä meillä ei ole tekemistä muun kuin vilpittömän luonnon kanssa. Tunsin äskenkin tuolla järvellä ihan nousevani Jumalan pyhiin asuntoihin.

— Mitäpä onkaan ystävistä, jotka pahana päivänä kuitenkin hylkäävät ja pakenevat, sanoi Mikko miettiväisenä. — Mutta tätä talon nimeä ei kuitenkaan muuteta. Juurus sopii paremmin kuin Rauhala. Luonnossakaan ei aina ole rauha, eikä ihmisen mielessä. Elämä antaa aina uusia huolia.

— Olkoon sitten Juurus... Turhia minä haaveilinkin. Minä tässä ihanana yöhetkenä liitelen ihan autuaitten maissa, enkä muista, mitä elämä maailmassa voi tuoda mukanaan... Juurus! Meitä sitten tästä lähtien ihmiset rupeavat sanomaan juurukselaisiksi.

— Niitähän me juuri olemmekin, sanoi Mikko naurahtaen. Sitten hän rupesi riisumaan kenkiä jaloistaan ja sanoi: — Tuntuupa hieman väsyttävän. Raskas oli se kontti ja Punakorva tahtoi aina olla kantapäillä. Piti kävellä tavallista kiireemmin.

— Tulihan se tietysti Punakorva Hertan jälessä, ja Hertta todellakin minun kantapäitani kaapi, niin että täytyi puoleksi juosten tulla. Hertta luuli johonkin hyvään ruokamaahan heitä vietävän, mutta toiseksi muuttui mieli, kun avattiin navetan ovi ja alettiin sinne vaatia. Sitten lypsäessä ne jo kuitenkin olivat hyvällä tuulella, nuolla kaahnuttivat minua koko lypsyajan eivätkä heittäneet, vaikka kieltelinkin. Oikein silmät lupallaan vain nuolivat.

Auno toi nyt pöydälle äsken keittämänsä juustoa, voita, säynästä ja leipää. He rupesivat syömään päästäkseen nukkumaan ennen auringon nousua.

End of the Project Gutenberg EBook of Kuusten juurella, by Heikki Meriläinen

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK KUUSTEN JUURELLA

***** This file should be named 16754-8.txt or 16754-8.zip ***** This and all associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/1/6/7/5/16754/>

Produced by Tapio Riikonen

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

***** START: FULL LICENSE *****

**THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU
DISTRIBUTE OR USE THIS WORK**

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this

file or online at <http://gutenberg.net/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.net), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in

writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE

TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or

deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, is critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pgla.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pgla.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pgla.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.net>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.